

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

Филология және Көптілді білім беру институты
Институт филологии полиязычного образования
Institute of Philology and multilingual education

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

№ 4 (16)

2016

АЛМАТЫ

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

УДК 378.016:811.111

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

*Абуов Ж.А. – д.ф.н., профессор, зав.кафедрой профессиональных-ориентированных языков,
КазНПУ им.Абая.*

*Каримсакова А.С. – преподаватель английского языка, кафедра языков,
Западно – Казахстанский государственный медицинский университет имени М.Оспанова*

Компьютерная коммуникация находится сегодня на острие глобальной информационной революции и не может не затрагивать образование. Не удивительно, что педагоги все чаще обращают внимание на эту динамичную область, которая обещает радикально изменить современную практику образования. Перечень регулярных изданий и конференций, посвященных проблемам «глобального информационного сообщества», быстро растет. Поэтому изучение интернет-технологий в учебном процессе является актуальным на сегодняшний день и представляет практическую значимость для методики преподавания любой учебной дисциплины.

Ключевые слова: интернет-технологий, телекоммуникационная технология, компьютерные модели, учебный процесс.

Компьютерная коммуникация находится сегодня на острие глобальной информационной революции и не может не затрагивать образование. Не удивительно, что педагоги все чаще обращают внимание на эту динамичную область, которая обещает радикально изменить современную практику образования. Перечень регулярных изданий и конференций, посвященных проблемам «глобального информационного сообщества», быстро растет. Поэтому изучение интернет-технологий в учебном процессе является актуальным на сегодняшний день и представляет практическую значимость для методики преподавания любой учебной дисциплины.

«Интернет-технологии в образовании представляют собой глобальный комплексный набор современных, единых во всем мире, компьютерно-сетевых (телекоммуникационных) инструментальных средств, универсальное программно-методическое обеспечение, а главное, многожанровую всеобъемлющую информационную среду, включающую огромные мировые массивы информации, как накапливаемой, так и "блуждающей" в сети в реальном масштабе времени, что позволяет наполнить учебный процесс невиданным ранее объемом информации, как по количеству, доступности и распознаваемости, так и мобильности отыскания и использования...» [1].

Прежде всего, телекоммуникационные технологии обеспечивают возможность проведения дистанционных уроков, показа видеоматериалов и анимационных материалов, находящихся на различных образовательных серверах, работы над учебными телекоммуникационными проектами, асинхронной телекоммуникационной связи, организации дистанционных олимпиад по информатике. При этом серверы дистанционного обучения обеспечивают интерактивную связь с учащимися через Интернет, в том числе, и в режиме реального времени. Телекоммуникационные технологии обеспечивают доступ к базам данных по различным областям знаний.

Современные интернет-технологии должны быть мультимедийными, многоуровневыми, содержать гипертекст, современную графику, компьютерные модели должны быть по возможности интерактивными. Ниже в таблице приведены использование современных компьютерных

телекоммуникационных технологий для интенсификации процесса усвоения учебного материала с элементами дистанционного обучения, в которую добавлены характеристики современных мультимедийных программных средств, ориентированных на работу в сети Интернет (комплекс виртуальных лабораторий и интерактивных моделей, глоссарий, каталоги и путеводители, предметный и именной указатели и т.п. (табл. 1).

Таблица 1
Использование возможностей современных компьютерных телекоммуникационных технологий для интенсификации процесса усвоения учебного материала

<i>Элементы процесса усвоения</i>	<i>Возможности интернета для интенсификации элементов процесса усвоения</i>
<i>Восприятие</i>	Комплекс виртуальных лабораторий и интерактивных моделей, анимации, звук, красочность
<i>Понимание</i>	Гипертекст, справочные таблицы, интерактивный словарь, система гиперссылок, глоссарий, каталоги и путеводители
<i>Осмысление</i>	Контроль в журнале работы, помощь в выборе оптимального алгоритма решения; тестовые задания, вопросы
<i>Обобщение</i>	Выделение основных мыслей, схемы, таблицы, диаграммы и т. д.
<i>Закрепление</i>	Повторное воспроизведение важных элементов, воспроизведение других вариантов (многовариантность), тренинг, система дистанционного обучения
<i>Применение</i>	Решение задач, тестов. Работа с интерактивными моделями, выполнение заданий творческого характера, поисковая работа через рекомендуемые проблемные сайты, предметный и именной указатели

Использование разных форм интернет-технологий в обучении, как предметов общеобразовательного цикла, так и предметов специального цикла, способствует углублению знаний учащихся, так как изучаемый материал рассматривается в контексте более широкого спектра проблем. В свою очередь, это создает оптимальные условия для усвоения знаний в системе межпредметных связей. Работа по этим технологиям не только сохраняет структуру образовательного цикла, полностью соответствует требованиям обязательного минимума содержания образования, но и:

- содействует росту успеваемости учащихся по предмету;
- способствует повышению познавательного интереса к предмету;
- формирует навыки самостоятельной продуктивной деятельности;
- позволяет учащимся проявить себя в новой роли;
- способствует созданию ситуации успеха для каждого ученика.

Учащийся берет столько, сколько может усвоить, работает в темпе и с теми нагрузками, которые оптимальны для него. Несомненно, что интернет-технологии относятся к развивающимся технологиям, и должны шире внедряться в процесс обучения. [2]

Влияние использования информационно-коммуникационных технологий на преподавателя.

Интернет – технологии позволяют:

- повышать мотивацию обучения;
- глубина погружения в материал;
- использовать интегративный подход в обучении;
- возможность одновременного использования аудио-, видео-, мультимедиа- материалов;
- возможность формирования коммуникативной компетенции учащихся, т.к. ученики становятся активными участниками урока не только на этапе его проведения, но и при подготовке, на этапе формирования структуры урока;

– привлечение разных видов деятельности, рассчитанных на активную позицию учеников, получивших достаточный уровень знаний по предмету, чтобы самостоятельно мыслить, спорить, рассуждать, научившихся учиться, самостоятельно добывать необходимую информацию. [3]

Эффективность использования интернет-технологий на уроке:

1. Реализуются новые цели образования:

- организация самостоятельной продуктивной деятельности;
- формирование информационной грамотности и компетентности;
- индивидуализация процесса; ценностно-смысловое определение учащихся.

2. Повышается эффективность познавательной деятельности учащихся за счет:

- совершенствования организационных форм и методов обучения, воспитания;
- расширения возможностей доступа к образовательной информации;
- формирования умения самостоятельно приобретать знания;
- визуализации представленной информации;
- ориентации на развитие интеллектуального потенциала обучающихся;
- развития творческого потенциала учащихся;
- незамедлительной обратной связи;
- одновременного использования нескольких каналов восприятия учащихся.

Из всего изложенного и проанализированного выше можно сформулировать основные требования, которым должны удовлетворять учебно-методические и учебные материалы, разработанные для сети Интернет:

1. Реализация в интернет-технологиях современных способов организации учебного процесса, новых наукоемких технологий образования.

2. Целенаправленность обучения (формирования целей обучения на каждом этапе, выбор учащихся индивидуальной траектории обучения в зависимости от сформированных им целей).

3. Организация учения от опыта, ситуации, проблемы, задачи, интереса обучаемого, деятельности, имитирующей его будущую профессиональную деятельность.

4. Направленность на формирование самостоятельности, критичности мышления и активности (позиция «спрашиваю - ищу ответ» вместо традиционной – «преподаватель спрашивает - я отвечаю»).

5. Знание психолого-педагогических особенностей восприятия информации, памяти и мышления, а также закономерностей построения электронных учебников, методических материалов.

6. Уделение большого внимания структуре (курса, раздела, темы), а не объему и содержанию (оно всегда может быть дополнено).

Интернет в последние годы, внедрение этих технологий во многие сферы человеческой деятельности не могло не сказаться на образовании в целом и на педагогическом процессе в частности.

Использование современных телекоммуникационных технологий в учебном процессе может обеспечить передачу знаний и доступ к разнообразной учебной информации наравне, а иногда и более интенсивно и эффективнее, чем при традиционном обучении. [4]

1. Информационные технологии в образовании [Электронный ресурс]: <http://physics.herzen.spb.ru/teaching/materials/gosexam/b25.htm>

2. Информатизация образования в Казахстане (опыт практического применения методики) на русском языке. – Алматы: НЦИ, 2010. – 96 с.

3. Применение информационных технологий в преподавании литературы и других дисциплин гуманитарного цикла [Электронный ресурс]: <http://ito.edu.ru/2011/Ivanovo/TV/TV-0-3.html>

4. Использование ИКТ в образовательном процессе [Электронный ресурс]: http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,2048/Itemid,5461288/

5. Губин С.Ю., Матчин В.Т., Мордвинов В.А. Интернет-технологии в высшей школе в период реформирования Российского образования. – М., 2007.

6. Домненко В.М., Бурсов М.В. Создание образовательных интернет-ресурсов. Учебное пособие. – СПб.:ГИТМО (ТУ), 2002.

7. Курмышев Н.В., Соколова Г.Ю. Интернет-технологии для работников образования: Метод. Рекомендации; НовГУ им. Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2004. Ч.2: Основы работы в Интернет.

8. Моисеева М.В., Степанов В.К., Патаркин Е.Д., Иииков А.Д., Туициин Д.Н. Развитие профессиональной компетентности в области ИКТ. Базовый учебный курс. – М.: Изд. дом "Обучение Сервис", 2008.

9. Зайцева С.А., Иванов, В.В. Современные информационные технологии в образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sgpu2004.narod.ru/infotek/index.htm>

Түйіндеме

Әбуов Ж.Ә. – ф.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
кәсіби-бағыттағы тілдер кафедрасының меңгерушісі

Каримсакова А.С. – тілдер кафедрасының ағылшын тілі оқытушысы,
М.Оспанов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік медицина университеті

Оқыту үрдісінде заманауи телекоммуникативтік технологиялардың қолданылуы

Соңғы жылдары адамзат интернет технологияларын баласының әр түрлі қызмет ету салаларында қолдану білім беру саласына әсерін тигізіп, өзгерістер әкелді. Оқыту үрдісінде заманауи коммуникативтік технологияларды қолдану дәстүрлі оқытуға қарағанда әр түрлі ақпарат көздерін тез қабылдауға оң нәтиже беруде.

Түйін сөздер: коммуникативтік технологиялар, интернет технологиялар, оқыту үрдісі, ақпарат

Summary

Abuov Zh.A. – doctor of philological sciences, chair of professionally-oriented languages
KazNPU named after Abai

Karimsakova A.N. – English teacher of languages department,
West Kazakhstan Marat Ospanov state medical university

The use of modern communication technologies in teaching process

In recent years, the introduction of Internet technologies in many areas of human activity influences on education in general and on the pedagogical process in particular. The use of modern communication technologies in the teaching process can provide knowledge transfer and access to a variety of educational information on an equal basis, and sometimes more intensive and more effective than traditional teaching.

Key words: communication technologies, Internet technologies, teaching process, educational information

УДК378.091.33:811;161.1

ШЕТТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДЕ ТІЛДІК ПОРТФОЛИОНЫҢ

ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН МАҢЫЗЫ

Ожантаева М.Б. – Абай атындағы ҚазҰПУ
БМ011900 – Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты
Ғылыми жетекші: **Асқарова С.А.** – ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ
кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті

Бұл мақалада білім беруде тілдік портфолио қолданудың маңызы мен құрылымы қарастырылады. Мақалада, ең алдымен, шеттілдік білім берудегі қазіргі заманғы жаңа оқыту технологияларына көңіл бөлінген. Қазіргі кезде студенттер өзін-өзі бағалауы керек, ал мұғалім тек қана бағыт-бағдар беріп отыруы тиіс. Осы тұрғыда автор студенттердің өзін-өзі бағалап, білімін саралауға мүмкіндік беретін бірден-бір технология – «Тілдік портфолио» екендігін көрсетуге тырысты. Мұнда студенттер өз жетістік-терін айқын көре отырып, өз білімін өздері бағалай алады.

Түйін сөздер: портфолио, тілдік портфолио, құрылым, жаңа технология

Бүгінгі таңда ғылым мен білім, яғни тек қана өндірісте емес, сондай-ақ күнделікті қолданыстағы тұрмыстық технологияларға дейін қарқынды даму үстінде. Қоғамның қарқынды дамуы мен ұдайы өзгерісіне үнемі ілесіп отыру үшін әр түрлі орта мен мәдениетпен қарым-қатынас жасауға тура келеді, ал бұл үшін ең алдымен әрбір жеке тұлға өзін-өзі дамытып, сол қоғамның өзгерісіне сәйкес өзін-өзі басқарып отыруы тиіс. Сондықтан да білім беру барысында студенттерге өзінің қабілеті мен білімін үнемі жаңартып отыру керектігін үйрету керек. Соның нәтижесінде студенттер өзін-өзі басқару қабілетіне ие болады.

Сондай-ақ, әрбір студент өзіне өмірде не керектігін толық түсініп, өз мақсатын нақты айқындап, жолында кездескен қиындықтарды шешу барысында оны түсініп, оны шешу жолдарын қарастырып, өзін шығармашылық тұрғысынан шындай отырып өз көздеген мақсатына жете алуы керек.

Сындарлы оқытудың негізгі мақсаты – студенттерге қалай оқу керектігін үйретіп, соның нәтижесін еркін, өзіндік ой пікірлерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір көзқарастары жүйелі дамыған студенттердің дамуына қалыптасуына ықпал етеді. Осы мақсатты жүзеге асыруда қазіргі заманғы дамыған инновациялық педагогикалық технологиялардың арасында жеке тұлғаны қалыптастыруда «тілдік портфолио» технологиясының алар орны ерекше.

Тілдік портфолио – бұл тіл үйренушілердің өздігінен ағылшын тілін қандай деңгейде үйреніп жатқандығын бақылауға жол ашатын, жеткен жетістіктерін бағалауға мүмкіндік беретін құжаттар жинағы. Тілдік портфолио - студенттердің тілді қаншалықты игергендерін бағалауға және олардың өзін-өзі бағалауына әсер ететін негізгі құрал.

Шет елдердің білім тәжірибесінде жалпы портфолионың төмендегідей түрлері бар:

- «Жұмыс» портфолиосы.
- «Іс-әрекет» портфолиосы.
- «Көрсету» портфолиосы.
- «Даму» портфолиосы.
- Оқу жоспарының портфолиосы;
- «Дайындық» портфолиосы.
- «Жұмысқа орналасу портфолиосы».
- «ЖОО-на тапсыру» портфолиосы.

Ал, тілдік портфолионың құрылымына келсек, онда:

- Студент суреті.
- Тілдік құжаты.
- Тілді үйренудегі негізгі мәселелер.
- Жетістіктері.
- Қосымша материалдар.

Бұл тілдік портфолионың құрылымы Еуропалық тілдік портфолиоға негізделген.

Тілдік портфолионың әр бөлімінде әр түрлі үлгілер мен ұсыныстар көрсетіледі. Негізінен портфолио қарапайым, нақты әрі мәнді және білікті нұсқаушы мұғалімнің көмегімен құрылуы тиіс. Тілдік портфолионың осылай түрлі бөлімдерден тұруы мен оған аса мән берудің бірден-бір

себебі – әр тіл үйренушінің тілді меңгеру деңгейі, оқу әдісі мен тілді қабылдау стилі және жас ерекшелігіне сәйкес тіл үйренудегі ерекшеліктері әр түрлі болып келетіндігінде.

«Тілдік құжат» бөлімі төмендегідей кезеңдерге бөлінеді:

* Неліктен мен ағылшын тілін үйреніп жүрмін? (Why do I learn English?)

* Мен не біліп, не істеуім керек? (What I must know and do?)

* Мен нені білемін және не істей аламын? (What I know and can do?).

Неліктен мен ағылшын тілін үйреніп жүрмін? (Why do I learn English?) бөлімінде оқушының шет тілін үйрену себебі мен мақсаты көрсетіледі. Студент өз мақсатына сәйкес түрлі нұсқада жаза алады, сондай-ақ бұл бөлімде тіл үйренуші өзіне күш-жігер беру мақсатында ағылшын немесе басқа тілдегі дәйексөзді қосып жаза алады. Портфолионың бұл бөлімін қандай үлгіде жасау керектігін мұғалім мен студент бірге ақылдасып таңдай алады.

* «Мен не біліп, не істеуім керек? (What I must know and do?)» бөлімінде тіл үйренушіге белгілі-бір шкала ұсынылады, мұнда студенттің тілді игеру деңгейі көрсетіледі. Бұл материалды портфолиоға кіріктірудегі бірден-бір мақсат – тіл үйренушіге өзіндік таңдауға мүмкіндік беру, өзінің тілді білу және игеру қабілетін бағалап, белгілі бір уақыт көлемінде тілді игеру барысында нақты деңгейге жетуіне мүмкіндік беру және сол уақыт аралығында жиналған мәліметтерді «Мен нені білемін және не істей аламын? (What I know and can do?)» бөліміне орналастыру.

Жоғарыда көрсетілген кезең барысында студент өзін жігерлендіруді, өзіндік таңдауды, нақты жағдаятқа сәйкес мәліметтер таба білуді, кездескен мәселелердің шешімін тауып, алдына нақты мақсат қоя білуді және сондай-ақ нақты шешім қабылдауды үйренді.

Келесі кезең «Менің тілді үйренудегі мәселелерім (My Language Biography)» деп аталады. Бұл кезең төмендегідей бөлімдерден тұрады:

* Менің тіл үйренудегі мақсатым ... (My own learning goals for...);

* Мен үшін ең қиын мәселе ... (The biggest problem for me...);

* Шешімін тапқан мәселелер ... (Getting better ...).

Бұл кезеңде студенттерге өзінің жеке оқу жоспарын құру керек.

Студенттің жеке оқу жоспары нақты жағдаятты түсінуден (the biggest problem for me) басталып, белгілі-бір кезеңге нақты мақсат қойылады (my own learning goals for ...) және мәселені шешімін таба отырып студент көздеген мақсатына жете алады (getting better).

Осы кезеңде тіл үйренуші ұсынылған шкала бойынша жұмыс жасай отырып, өзінің тілді игеру қабілеті мен деңгейін білу арқылы өзін-өзі бағалай алады. «Шешімін тапқан мәселелер ... (Getting better ...)» бөлімінде тіл үйренуші өзінің тілді үйрену барысында қолданған «жеке стратегиясын» көрсете алады, бұл бөлімді толтыру студенттің тікелей өзінің қалауы мен қызығушылығына байланысты, яғни оқытушы тарапынан бұл бөлімді толтыру міндеттелмейді.

Бұл кезеңнен өзінің тілді игеру және білу деңгейін саралай отырып тіл үйренуші өз қабілетін көрсете алуды, мәселенің шешімін таба білуді және нақты шешім қабылдай білуді үйренеді.

Ең қызықты бөлім – студенттің жеткен жетістіктері көрсетілетін «Менің жетістіктерім» бөлімі. Бұл бөлімде өзін-өзі нақты бағалау үшін тіл үйренуші өзінің жазба жұмыстары, жасаған шығармашылық жұмыстары мен оқыған әдебиеттерінің тізімін, марапаттаулармен және тағы басқа мақтау қағаздары түрлері мен өзіндік бағалау парақшаларын кіріктіре алады.

Өзін-өзі жігерлендіру мақсатында тіл үйренуші презентация жасау арқылы сабақ, сынып сағаты барысында немесе семинарларда слайд-шоу көмегімен өз жетістіктерін көрсете алады.

Тіл үйренуші бұл бөлімде өзінің қатысқан әр түрлі конкурстары мен жобаларын саралай отырып кері байланыс (рефлексия) арқылы дескриптор (түйін сөз) жазады. Түйін сөз әр түрлі үлгіде болуы мүмкін, мысалы: “This is a sample of ... I include it because ...”, “I received this award for ...”, “This shows how much I have improved in ...”, “I am proud of this work, because ...”. Осы үлгідегі түйінсөздер тіл үйренушінің өзінің жетістіктерін, өзінің күшті және әлсіз тұстарын анықтауға, сондай-ақ өзінің алдағы мақсаттарын айқындауға мүмкіндік береді. Оқушы кері байланыс (рефлексия) жасау барысында болған оқиғаны ой елегінен өткізіп талдауды және өз жұмыстарын салыстыра отырып қорытынды шығаруды үйренеді. Кері байланыс және өзіндік бағалау белгілі-бір қорытынды жасауға, түйінді ойды үтір нүктесіне дейін талдап, оған нақты дәлел табуға көмектеседі.

Сондай-ақ рефлексия мен өзіндік бағалаудың өзіндік критерийлері бар:

* 4 балл – жұмыс жоғары деңгейде, өзекті мәселе тереңнен, жан-жақты үтір нүктесіне дейін қамтылған;

* 3 балл – талапқа сәйкес келеді, оқушы мәселені толық түсінуге тырысқан, мәселе жан-жақты қамтылған;

* 2 балл – мақсатқа жетуге ұмтылған, бірақ көзделген мақсат анық емес, тақырып толық ашылмаған;

* 1 балл – әлі де жұмыс істеуді керек етеді, нақты ұйғарым мен бағыт-бағдар жоқ.

Бұл көрсетілген бағалау шкаласының басқа түрлері өте көп, өзін-өзі бағалауда тіл үйренуші тілдік портфолионың үлгісіне байланысты басқа да бағалау түрлерін таңдай алады.

ТП-нің тілді үйретудегі рөлі тіл үйренушінің қатысымдық және мәдениаралық құзіреттілігін қалыптастыруда көмекші қызмет атқаратындығын атап өткен маңызды. Себебі ағылшын тілін оқытудың барлық қызметін ТП-мен алмастыру мүмкін емес. Тілдік портфельді сабақта қолданудың жолдары оқытушының шеберлігі мен біліктілігіне байланысты.

Әр жыл сайын тілдік портфельге арналған папка тіл үйренушінің қалауы бойынша толтырылып отырады. ТП-ның соңғы бетін оқытушы толтырып отырады. Бұл бетте оқытушы тіл үйренушінің қандай оқулықпен, қандай бағдарламамен, қандай жаңа педагогикалық технологияларды, әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы тілді үйренгендігін жазып отырады. Сонымен қатар тіл үйренушінің сөйлесім әрекетінің түрлері арқылы ағылшын тілін үйренудегі қатысымдық құзіреттілігін қалыптастыруға мінездеме беріледі.

«Портфолионы» оқыту технологиясы ретінде кез келген пәнді оқыту барысында қолдануға болады. Әрине, алғашқыда оқу процесінде қиындық тудыраы сөзсіз, бірақ дегенмен «портфолио» бағалау барысында дәстүрлі бағалау процесін жаңартып, бағалау процесіне аз ғана болсын өз септігін тигізери сөзсіз.

Тілдік портфолио оқытушы мен оқушы арасындағы өзара бірлескен жұмысты талап етеді. Тілдік портфолио ақпараттық, педагогикалық, әлеуметтік қызметтер атқарады.

Тілдік портфолионың ақпараттық қызметі тіл үйренушілердің тілді игеру деңгейін анықтауға; бақылауға мүмкіндік береді. Тілдік портфолионың педагогикалық қызметі оқу үдерісімен тығыз жүзеге асып отырады. Ағылшын тілін оқыту және үйрету үдерісінде нақты нәтижелерге қол жеткізуді жетілдіру, қамтамасыз ету; тілдік білім беру ісінің сапалылығы; оқытушы мен тіл үйренушінің арасындағы тығыз қарым-қатынас; тілді меңгеру деңгейін бағалау және бақылау; оқу үдерісін жоспарлауды жеңілдету; оқытушының да, тіл үйренушінің де кәсіби құзіреттілігін жетілдіріп, жіберген қателерін түзету ТП-ның педагогикалық қызметімен тығыз байланысты.

ТП-ның әлеуметтік қызметі: қоғамдағы әр тіл үйренушінің тілдік және мәдениаралық қатысымын дамытуға; тіл үйренушілердің сөйлеу шеберлігін жетілдіру мотивациясын арттыруға қызмет етеді.

Ағылшын тілін оқытуда тілдік портфельді қолдануда студент пен оқытушы арасындағы жаңа қарым-қатынас ұстанымын басшылыққа алған орынды. Студент пен оқытушының арасындағы жаңа қарым-қатынас ұстанымы тіл үйренушінің жеке басын, оның жеке тұлғалық қабілеттерін, пікірлерін құрметтеуге бағытталған. Студенттердің ағылшын тілінде сөйлеуін қалыптастыру сабақтарында студент – субъект, яғни жеке пікірі, өз әрекеттеріне баға бере алатын адам тұрғысында танылады. Студенттердің ағылшын тілінде қатысымдық құзіреттілігін қалыптастыру сабақтарында тіл үйренуші білімді игеруде өз бетінше ізденістер, зерттеулер жүргізіп, өтілген материалдарды өздігінен меңгеруге ұмтылса, мұғалім студенттің әрекеттерін бағыттаушы рөлінде болып, оның ізденімдік, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ұмтылады. Сондықтан тілдік портфельді оқыту жүйесінде қолдану мұғалім мен студент арасындағы қарым-қатынастың жаңа қағидаларға негізделуіне түрткі болады. Олар ынтымақтастық, өзара сыйластық, түсіністік сияқты қасиеттер. Тіл үйренуші өз ойын қорықпай, сеніммен айта алатындай ахуал болуы басты назарда ұсталынады. Ол үшін оның әрбір жауабы мұқият тыңдалып, дұрысы мақталып, қатесі еппен түзеліп отырылады.

Тілдік портфолио тіл үйренушілердің ағылшын тілін үйренудегі жетістіктері мен жинақтаған нәтижелерін сараптан өткізіп отыратын жеке құжаты болғандықтан олардың эмоционалдық көңіл-күйімен тығыз байланысты болады. Сондықтан ағылшын тілін үйретуде эмоционалдық көңіл-күйі студенттің іс-әрекетіне, табиғи даму заңдылығына байланысты өрбиді.

Жалпы оқыту процесінде «Тілдік портфолио» сияқты басқа жаңа технология түрлері бар, сондай-ақ оқушының білімін арттыруға септігін тигізер шығармашыл мұғалімдер саны да жетерлік, бірақ қазірде «осылай жасаған дұрыс» немесе «дұрыс емес» сияқты талаптар студенттің өзіндік дамуына мүмкіндік бермейді. Сондықтан да, әрбір тіл үйренушіге өзінің жасаған кемшілігін немесе жетістігін өзіне саралап, ой елегінен өткізуге мүмкіндік берсек, онда әр тіл үйренушіде өзінің жеке ойы қалыптасып, өзінің болашақта дамуына өзі нақты жоспар құра алады.

1. Бабина Е.И. Языковой портфолио как инструмент оценивания и развития учащегося.

2. Иванова Н.В. Языковой портфель как инструмент формирования социо-кросс-культурной компетенции учащегося.

3. Новикова Т.Г., Пинская М.А., Прутченков А.С., Федотова Е.Е. Портфолио в зарубежной образовательной практике. Вопросы образования, 2006. – С.201-238.

4. Федеральный государственный образовательный стандарт общего образования. Начальное общее образование. Российская Академия Образования. – Москва, 2009 г.

5. Федеральный государственный образовательный стандарт общего образования. Начальное общее образование (проект рабочей группы Института проблем образовательной политики «Эврика»).

6. Чичерина Н.В. Самостоятельная работа: личностные стратегии изучения иностранного языка.

7. David Smith Assess Students with Portfolio. Types of portfolios Education Research Consumer Guide.

8. European Language Portfolio: Junior Version/Council of Europe CILT, the National Center for Languages, 2001, 2006.

Резюме

Ожантаева М.Б. – магистрантка 2 курса

по специальности 6М011900 Иностранный язык: два иностранных языка,

Научный руководитель: **Аскарова С.А.** – к.ф.н доцент,

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. АБАЯ

Значение и структура языкового портфолио в иноязычном образовании

В этой статье рассматривается структура и значимость использования портфолио. В данной статье главное внимание уделено общим современным методом обучения студентов. В настоящее время студенты должны уметь себя, а преподаватель должны только направлять их. В данном случае автор выбрал, что лучший метод, который помогает студентам оценивать свои работы, это языковое портфолио. Языковой портфолио помогает студентам не только оценивать, а также этот метод мотивацию на основе достигнутой студентами.

Ключевые слова: Портфолио, язык, значения и структура, современное правила обучения

Summary

Ozhantaeva M.B – the 2nd course master specialty of Foreign language: two foreign languages;

Scientific supervisor: **Askarova. S.A.** – candidate of philological sciences,

chair of professional foreign language communication, KazNPU named after Abai

The Structure and Importance of language portfolio in FLE

This article discusses the structure and significance of portfolio use. In this article, the main attention is paid to the common modern method of teaching students. Currently, students should be able themselves, and the teacher should only guide them. In this case, the author has chosen the best method that helps students assess their work, it is a language portfolio. Language portfolio helps students not only to evaluate, and this method is based on the motivation of students' achievement.

Key words: Portfolio, language portfolio, structure, evaluation, achievement

УДК378.091.33:811;161.1

ШЕТТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢИЗЫ МЕН ЖОЛДАРЫ

Ожантаева М.Б. – *Абай атындағы ҚазҰПУ,*
6M011900 – Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты,
Ғылыми жетекші: Асқарова С.А. – ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ,
кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті

Бұл мақалада студенттердің мәдениетаралық құзыретін өзіндік жұмыс беру арқылы дамытудың жолдары қарастырылған және мәдениет пен тілдің өзара байланысына ерекше көңіл бөлінген. Мақалада автор тілдің мәдинетсіз, ал мәдениеттің тілсіз өмір сүре алмайтындығын басты айқындап, егер студент басқа елдің тілін үйренгісі келсе, міндетті түрде ол елдің мәдениетін де үйренуге міндетті екендігін дәлелдей түскен. Оқытушылар, студенттерге бағыт-бағдар беруші ретінде студенттерге шет тілі мен ол елдің мәдениетін қатар үйрету арқылы олардың тек қана білімін арттырып қана қоймай, оларға әлем мәдениетін тануға мүмкіндік туғызамыз.

Түйін сөздер: мәдениетаралық құзырет, өзіндік жұмыс, мәдениет, тіл, өзіндік жұмыс

Еліміздің егемендік алып, басқа елдермен саяси, экономикалық және мәдени байланыстарға түсуі шет тілін оқытудың маңыздылығын көрсетіп, оның мақсатын анықтап берді. Шет тілін оқыту барысында оқушыларды өздеріне жат әлемді түсіне білуге үйрету керек. Олар өз әлемін, тілін, мәдениетін білмей, мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігіне қол жеткізу мүмкін емес. Басқа тілді қоғамда, мәдениетте өз орнын таба білу үшін сол елдің тілін ғана меңгеру аз, сол тілде сөйлейтін халықтың мәдениетін де меңгеру керек. Әрбір тілді үйренушілер тек сол тілдің жүйесінде кездесетін ерекшеліктерге ғана емес, сондай-ақ сол тілді қолданушы елдің мәдениетіне тән үлкен ерекшеліктерге де жолығады. Жат мәдениетті түсініп, өз мәдениетін меңгеру, басқа мәдениет өкілдерінің әрекеті мен сөзін түсіне білу үшін өз мәдениеті мен басқа мәдениетті салыстырып, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын ажырата білуге үйренеді. Ал, кейде екі мәдениет өкілі арасында белгілі бір дәрежеде қиындықтар болуы мүмкін. Ол, әрине, тілдегі ерекшеліктер ғана емес, мәдениетке тән өзгешеліктерге де байланысты болып келеді. Өйткені, әрбір тіл мен оны қолданушы тіл иелерінің өздеріне тән ерекшеліктері болады. «Тіпті адамдар бір тілде сөйлесіп жүріп, әрқашан бірін-бірі түсіне бермейді» деп көрсетеді Е.М. Верещагин. Сондықтан да оқушылар жаңа шығармашылық іс-әрекетке, жаңа ақпараттық технологияларды үйренуге, жеке тұлғалық және мәдениетаралық қарым-қатынаста туындайтын қарама-қайшылықты болдырмауға және оларды шешуге икемді болуы қажет.

Әр мәдениеттің өзіне тән тілдік жүйесі болады. Осындай жүйе арқылы сол мәдениеттің иегерлері бір-бірімен жан-жақты қарым-қатынасқа түсе алады. Мәдениеттегі тілдің рөлін төмендегі анықтамалардан байқауға болады. Тіл дегеніміз:

- мәдениеттің айнасы, себебі онда тек қана адамды қоршап тұрған орта ғана емес, сонымен қатар сол елдің менталитеті, оның ұлттық мінез-құлқы, салт-дәстүрі, нормалар мен рухани байлықтарының жүйесі көрінеді;

- мәдениет ошағы, себебі халық жинақталған барлық материалдық және рухани байлықтар, білім мен дағдылар тілдік жүйеде, яғни фольклорда, кітаптарда, ауыз және жазба әдебиетінде жиналды;

- адамның жеке басын куәландыратын мәдениет құралы, себебі адам тіл арқылы өз халқының менталитетін, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін өз бойына сіңіреді.

Әр түрлі ғылыми басылымдарда тілге көптеген түрлі ережелер берілген, солардың бәрін жинақтап, тұжырымдай келгенде шығатыны: тіл дегеніміз-өз ойын жеткізетін құрал, яғни қарым-қатынас құралы. Тіл мәдениетсіз өмір сүре алмайды, сондықтан тіл мен мәдениетті бірін-бірінен бөліп, ажыратып қарастыру мүмкін емес. Тіл дегеніміз – мәдениет, ал мәдениет дегеніміз – тіл.

Осы тұжырымдаманы ұстана келе қазақстандық ғалымдар А.Е. Карлинский, Р.З. Загидуллин, Г.М. Алижанова, Л.А. Коробова,

С.К. Абдыгаппарова, М.Е. Медетова, Е.Н. Нурахметов, Д.Д. Шайбақова сияқты ғалымдар мен іздеушілер айтылған мәселеге өз үлестерін қосқан.

Құрметті профессор, ғалым А.Е. Карлинский «Тіл-қарым-қатынас қаруы» деп жазып келген де өз ойын «Тіл-тек қана қарым-қатынас құралы, мәдениет пен қоршаған ортаның құбылыс-тарын бейнелейтін құрал ғана емес, ол мәдениеттің бір бөлігі» деп тұжырымдаған.

Өзінің жұмысында Г.М. Алимжанова тілдің мәдениеттегі орнын анықтай келе «...тіл мәдениеттің қарым-қатынас құралы болуын қамтамасыз етеді. Тіл – мәдениетін, тарихын, салт-дәстүрін сақтап, ұрпақтан ұрпаққа беру арқылы белгілі бір ұлтты құрайтын ең негізгі және ең күшті қару...» деп жазды.

Жоғарыда айтылғандай зерттеу жұмыстарынан шыққан қорытындыны тұжырымдайтын болсақ, тіл мен мәдениет бір-бірін толықтырады және бір-бірінсіз өмір сүре алмайды, яғни мәдениет жоқ жерде тіл, тіл жоқ жерде мәдениет бола алмайды.

Тіл үйренушілердің мәдениаралық қатысымын дамыту арқылы олардың өзі өмір сүріп отырған елде мәдениаралық қарым-қатынастың қаншалықты бағалы әрі маңызды екенін түсінеді, ол үшін тіл үйренуші мәдениаралық қарым-қатынас жасаудың шынайы мүмкіндігіне ие болуы керек. Тіл үйренуші ағылшын тілін үйрену арқылы тілдік, сөйлеу материалдарын терең игере отырып, жинақтаған тәжірибесі нәтижесінде саналы түрде ағылшын тілінде сөйлеуге дағды-ланып, тілді өз бетінше үйрену дағдысы қалыптастырады.

Мәдениетаралық түсініктің дамуы – жаңа тілді үйренумен қатар жүретін процесс. Ал шетел тілін сол елдің мәдениетаралық байланысқа түскен кезде адамдар басқа мәдениеттің иегерімен қарым-қатынасқа түседі. Шетел тілін терең меңгергеннің өзінде тілдегі, күнделікті тұрмыс ерекшеліктеріндегі (киім кию, ұлттық аспаздық және тағы басқа), өзін-өзі ұсыну мәнеріндегі ерекшеліктер көп уақытта түсініспеушілікке әкеп соғуы сөзсіз. Бұл айтылған қағида тіл мен мәдениеттің тығыз байланысын көрсетеді. Осыған байланысты біртіндеп тілді оқыту барысында тілді ғана үйретіп қоймай, сонымен бірге сол елдің мәдениетін, әдебиетін, салт-дәстүрін де қатар оқыту қажет.

Бұл мәселе көптеген ғалымдардың (Е.М. Верещагин, В.Г. Костамаров, Т.Г. Грушиевидская, В.Д. Попков, А.П. Садохин, С.Г. Тер-Минасова, С.Г. Агапова, Е.В. Милосердова, П.В. Сысоев, Н.В. Елухина, Э.П. Комарова, Н.Г. Баженова, М.В. Бергельсон) еңбектерінде қарастырылған. Бұл аталған ғалымдар тіл мен мәдениеттің тығыз байланысты екенін зерттеген еңбектеріне шолу жасай келе «Мәдениеттің ең маңызды ұлттық-ерекшелік құраушысы – тіл, себебі тіл мәдениет-тің қарым-қатынас құралы болуына ықпал ететін факторлардың негізгісі болып табылады» деген тұжырымдамаға келуге болады.

Профессор С.Ә. Әбдіғали «Қазіргі таңдағы Қазақстанда шетел тілін оқытудың негізгі міндеті – тілді шынайы және толыққанды қарым-қатынас құралы ретінде үйрету» атты мақаласында осы мәселені жан-жақты қарастырған. Әрбір шетел тілінің сабағы мәдениеттер тоғысуы, мәдениетаралық қарым-қатынас тәжірибесі, себебі әрбір шетел сөзі шетел өмірін және мәдениетін көрсетеді, әрбір сөз сол ұлттың өмірі жөніндегі түсінігін білдіреді» - деп түсіндіреді.

Шеттілдік білім берудегі негізгі мақсаты - мәдениетаралық құзыреттілікті негізге ала отырып коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады, өйткені мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастырмай коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру мүмкін емес. Шет тілін үйренуші тұлға мәдениетаралық қарым-қатынасқа түсе алуы үшін сол елдің мәдениеті мен ондағы ерекшеліктерді білуі тиіс.

Мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру білім берудің негізгі мақсатымен тығыз байланысты: практикалық, дамытушылық және тәрбиелілік. Тәрбиелілік, яғни ең алдымен шет тілін үйренуші студенттің бойында өз тіліне деген патриотизм мен өзге тілге деген құрметті қалыптастыру. Шет тілін оқыту арқылы біз студенттерге әлемді танытамыз, сол арқылы әр түрлі халықтардың өмір сүру ортасын, олардың салт-дәстүрі мен мәдениетін және сондай-ақ тілдік ерекшеліктерімен де таныстырамыз.

Шеттілдік білім беруде коммуникативті құзыреттілікті дамыту арқылы ғана мәдениетаралық құзыреттілік қалыптасады. Шет тілін үйренуші студенттің ойында «шет тілі» тіркесі ол елдің мәдени құндылықтарына үнілу арқылы ғана нақты көрініс таба алады. Мәдениетаралық құзыреттілікті сол елдің әдебиеті, БАҚ-дағы мәдени ақпараттарға үнілу арқылы және интернет желісінің, фильмдердің көмегімен қалыптастыруға болады.

Шет елдің мәдениетімен танысу өз еліңнің мәдениетімен салыстыру арқылы өздігінен жүріп отыратын процесс. Ең бастысы мұндағы негізгі мақсат - шет ел туралы мәліметтер алып қана

қоймай, олардың жалпыадамзаттық құндылықтарға деген көзқарасын, ойлау жүйесін, мінез-құлқы мен жүріс-тұрысын танып білу. Кез келген «шет тілі» кітабы тану және қарым-қатынас жасау құралы ретінде оқушыда әлемнің тілдік, сондай-ақ мәдени бейнесін қалыптастырады, яғни әр түрлі тіл үйрену әдістерімен таныстырады: оқылым, тыңдалым, сөйлеу және хат алмасу. Шет тілін үйретудегі тағы бір ерекшелік тілді үйренудегі әрекет тек қана қарым-қатынас (ауызша және жазбаша) негізінде ғана нәтижеге жете алады.

Мәдениетаралық құзыреттілік шет елдің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін білгенде ғана нақты көрініс табады. Шет елдің ұлттық-мәдени ерекшеліктеріне оның тілі, тарихы мен мәдениеті жатады.

Шет тілін үйренудегі негізгі мақсат – коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру, ал қалған мақсаттар (білімділік, тәрбиелілік және дамытушылық) негізгі мақсатқа жету барысында өздігінен жүзеге асады.

Шеттілдік білім беруде студенттердің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру үшін оның негізгі қасиеттерін қалыптастыру өте маңызды:

- * жайдарлылық (басқа мәдени ортаның адамымен еркін қарым-қатынасқа түсе алу);
- * төзімділік;
- * шет елдің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін көре алу қабілеті;
- * шет тілі мен өзінің ана тілі арасындағы мәдени ерекшеліктерді байқап, оларды тез қабылдай алу қабілеті;
- * шет тілін қарым-қатынас құралы ретінде қолдана алу қабілеті;
- * сабақ уақытынан бөлек шет тілін өзінше үйренуге деген қызығушылықтың болуы.

Шет тілін үйрену барысында студент ол елдің менталитеті мен мәдениетін білмей, шет тілін толыққанды игере алмайды. Сол үшін тек қана тілді игеріп қана қоймай, шет тіліне «бөтен тіл» ретінде қарамай, сол елдің «сөйлеу образына» ену керек.

Шеттілдік білім беруде студенттердің бойында мәдениетаралық құзыреттілік шет тілі мен олардың мәдениетін толық игеріп қана қоймай, оны шынайы өмірде, тұрмыста қарым-қатынас жасай отырып қолдану арқылы толыққанды қалыптасады деуге болады.

Мәдениеттің әр түрлі бағыттары тұлғаны жан-жақты қалыптастыруға негізделген. «Шеттілдік мәдениетке» оқушыға оқу, тану, даму және тәрбиелеу арқылы шет тілін үйретуге бағытталған барлық іс-әрекеттер жатады.

Сондай-ақ, мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыруда проблемалық тапсырмалар беру, диалогтар дайындау, жоба жұмысын орындау, ұжымдық ойлау тапсырмалары т.б. тәсілдер өте тиімді. Яғни, нақтырақ тоқталсақ:

1. Мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру мақсатында жаңа технологиялар арқылы түрлендіре оқыту оң нәтиже береді.
2. Мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру мақсатында тапсырмалардың түрлі жанрда болуы, ситуациялар жүйесі арқылы өзге елдің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін қамтуы тиімді болады.
3. Түпкі оң нәтижеге қол жеткізудің негізі ретінде материалдарды мәдениетаралық құзыреттілікке бағыттай оқыту үшін үйренетін шетел тілінің реалияларын, мәдени-ұлттық жүйесін де белсенді түрде пайдалану.
4. Мәдениетаралық құзыреттілік біліктілікті қалыптастырудың зерттеу арқылы белгіленген әдістемесі мен алынған нәтижесі шетел тілі пәнінің мамандарына, болашақ мұғалімдеріне т.б. қолдануына болады.

Сонымен, оқушының мәдениетаралық коммуникацияға құзыреттілігі оның теориялық және практикалық біліктіліктерінің ұштасуы, қарым-қатынастық шеберлікті дамытудың басты факторы болып табылады.

Қорытындылай келе, шеттілдік білім беруде студенттердің мәдениетаралық құзыретін қалыптастыру төмендегі бағыт бойынша жүзеге асады:

- * шет елдің мен халқының өмір сүріп отырған ортасының мәдени аспектілеріне бейімделу;
- * шет ел халқымен қарым-қатынасқа түскенде орын алған жағдайдан шыға білу қабілетін қалыптастыру;
- * шет елдің сал-дәстүрі, әдет-ғұрпы мен өмір сүру стиліне басқа мәдени ортаның адамы ретінде құрметпен қарап, халқымен қарым-қатынас жасау барысында түсіністік танытуға үйрету;

* өз елінің мәдени ерекшеліктер мен құндылықтарын басқа ортада, яғни шет елде таныстыра алуға үйрету.

Тіл әр түрлі ортадағы адамдарды бір-бірімен байланыстыратын қоңырау іспеттес. Тіл - әр халықты әлемдік мәдениетпен байланыстырушы құрал.

Шет тілін үйрену арқылы оқушылар түрлі елдердің мәдениетімен, сал-дәстүрі мен әдет-ғұрпымен танысады. Ал шет елдің мәдениетін тану дегеніміз - өз елінің мәдениетіне терең үңілу деген сөз, басқа сөзбен айтқанда, мәдениетаралық байланыс көрініс табады. Елдерді, олардың халқын, салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын және мәдени құндылықтарын салыстыру студент-тердің шет ел жайлы білімін арттырып қана қоймай, өз елінің де тарихы мен мәдениетіне тереңірек үңілуге өз септігін тигізери анық.

1. Пассов Е.И., Царькова В.Б. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе. – М.: «Просвещение», 2000.

2. Костомаров В.Г., Митрофанова О.Д. Коммуникативность как категория науки методике: Межвузовский сборник научных трудов. – Пермь – Москва, 1998.

3. Миролюбов А.А. Культуроведческая направленность в обучении иностранным языкам // ИЯШ, 2001, №5.

4. Бим И.Л. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка // ИЯШ, 2002, №5. Комитет государственного образовательного стандарта общего образования.

5. Соловова Е.Н., Апальков В.Г. Материалы курса «Развитие и контроль коммуникативных умений: традиции и перспективы». – М: Педагогический университет «Первого сентября», 2010.

Резюме

Ожантаева М.Б. – магистрантка 2 курса

по специальности 6М011900 Иностранный язык: два иностранных языка,

Научный руководитель: **Аскарова С.А.** – к.ф.н доцент,

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая

Значение и пути формирования межкультурной компетенции иноязычного образования студентов

В этой статье рассматриваются пути развития межкультурных компетенции студентов с помощью самостоятельной работы. В данной статье главное внимание уделяется взаимосвязи между культурой и языком. Автор старался доказывать, что нет языка без культуры. Если студент изучает иностранный язык, следовательно должен изучать и культуру этой страны. Преподаватель обучающий студентов иностранному языку параллельно ознакомить с культурой изучающего языка и через обучение культуре мы даем возможность распознавать мировой культуры.

Ключевые слова: пути развития, самостоятельным работа, культура, язык, качества

Summary

Ozhantaeva M.B. – the 2nd course master specialty of Foreign language: two foreign languages;

Scientific supervisor: **Askarova. S.A.** – candidate of philological sciences ass. professor. chair of professional foreign language communication Abai KazNPU

Importance and the ways of formation of students' cross-cultural competence

In this article, is considered only for the development of intercultural competence of students with the help of independent work. This article focuses on the relationship between culture and language. The author tried to prove that there is no language without culture. If a student is to learn a foreign language, so should study and culture of this country. Teacher training students to a foreign language in parallel to familiarize with the culture of learning the language and culture through education we enable to recognize world culture.

Key words: culture, language, relationship, intercultural relationship, individual work,

УДК: 378.016.:811.111'36:004

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ГРАММАТИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Жұмахмет Ж.И. – Абай атындағы ҚазҰПУ,
6M011900 – Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2-курс магистранты,
e-mail: month.star.94@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Ешпібетова З.Б. – п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ,
кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы, e-mail: akerke-zakeb2@mail.ru

Бұл мақалада еліміздің көркейіп өркеніетті елдер қатарына, әсіресе халықаралық деңгейге көтерілуіне осы заманғы жастарымыздың әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім алып, өсіп келе жатқан жаңа ұрпақтың ең кем дегенде үш тілді болып, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін білуі тиіс екендігі, Еуропада көптілділік қалыпттылыққа айналып, біз де осыған сөзсіз келуге тиіс екендігіміз және шетел тілін білмейінше, ұлттың бәсекеге шынайы қабілеттілік туралы айту қиын екендігі туралы жан-жақты қарастырылған.

Түйін сөздер: грамматика, құзыреттілік, грамматикалық құзыреттілік, коммуникативтік құзыреттілік, технология, жаңа технология, ақпараттық технология, сын тұрғысынан ойлау технологиясы, ойын технология.

Білім берудегі мақсат тек білімді кәсіби мамандандырылған адам дайындау ғана емес, рухани дүниесі бай және адамгершілігі зор, қоғамдық өмірдің барлық аясында ұлттық құндылықтарды бағалауға және дамытуға қабілетті тұлғаны қалыптастыру керек екенін баса айтқан жөн. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев 28 қаңтар 2011 жыл Қазақстан халқына жолдауында «Мен қазіргі заманғы қазақстандықтар үшін үш тілді білу әркімнің дербес табыстылығының міндетті шарты екендігін айтып келемін. Сондықтан 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20 пайызды құрауы тиіс деп есептеймін» - деді [1]. Олай болса, студентті ағылшын пәніне қызығушылығын тудырып, одан әрі дамытуды және жемістің нәтижесін көруді мақсат тұтқан әрбір оқытушы жолдауға өз үлесін қосуы абзал деп ойлаймын.

Әлемдік өркеніетке ілесе біздің мемлекетіміздің халықаралық деңгейде әр салада түбегейлі өзгерістер енгізуі, достық, ынтымақтастық қатынастар орнатуы, шет тілінің маңыздылығын арттырып отыр. Шетел тілін үйрене отырып студент, өз білімін шыңдайды, басқа ел туралы кең көлемде мағлұматтар алады, салт-дәстүрін, мәдениетін таниды. Сауатты жазып сауатты сөйлеу үшін студентке тек қана сөздік қорды молайту жеткіліксіз. Сонымен қатар әрбір студент грамматикалық сауатты болуы шарт. Ағылшын тілінде грамматиканы жақсы үйрену тілді жақсы үйренудің негізгі шарты болып табылады. Ол үшін студенттің грамматикалық құзыреттілігінің жоғары болуы аса маңызды.

«Құзыреттілік» терминіне алғаш анықтама беріп, лингвистикаға енгізген американдық ғалым Н.Хомский. Оның пайымдауынша, құзыреттілік термині грамматика білімдеріне негізделеді. Жалпы алғанда, құзыреттілік дегеніміз - жеке тұлғаның белгілі бір мәселені шешудегі өзара байланысты білім, білік дағдыларының жиынтығы және адамның жеке өзінің іс-әрекет, қызмет саласына сай құзыреттерді меңгеруі.

Құзыреттілік дегеніміз - студенттің алған білімі мен дағдыларын тәжірибеде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық проблемаларды шешу үшін қолдана алу қабілеттілігі. Ағылшын тілі сабақтарында студенттердің грамматикалық құзыреттіліктерін қалыптастыруда жаңа технологияларды қолданудың маңызы зор [2].

Грамматикалық құзыреттілік туралы сөз бастамас бұрын, коммуникативтік құзыреттілікке тоқталу қажет-ақ. «Коммуникативтік құзыреттілік» (латынның «competere» - қол жеткізу, сәйкес келу, сөзінен шыққан) – студенттер және қоғам үшін күнделікті оқуда, қатысымдық міндеттердің тіл арқылы шеше білу қабілеттілігі; қатысымдық мақсатты іске асыруда студенттің тіл және сөз құралдарын пайдалана алуы. Егер студент сол тілде сөйлеушілермен тікелей немесе аралық қарым-қатынас барысында сол тілдің нормалары мен мәдени дәстүріне сәйкес өзара түсінісе алса, коммуникативтік құзыреттілікті меңгергені.

Коммуникативтік құзіреттілік өз ана тілін және басқа тілді білудегі қабілеттілігін қарастырады. Ол құрамына қарай 5 негізгі бөлікке бөлінеді:

1. Грамматикалық құзіреттілік.
2. Социолингвистикалық құзіреттілік.
3. Дискурсивті құзіреттілік.
4. Стратегиялық құзіреттілік.
5. Социомәдениеттік құзіреттілік.

Сонымен коммуникативтік құзіреттілік жеке тұлғаның рухани өсуін қалыптастырады, адамдарды түсіне білуіне көмектеседі. Осы құзіреттіліктерді студенттерде қалыптастыру үшін ағылшын тілі сабақтарында оқытудың жаңа технологияларын орынды пайдаланып, ұштастыра білуге ұмтылуымыз керек [3].

Шетел тілін үйрету қиын да, қызықты жұмыс. Қазіргі кезде ұстаздарға қойылып отырған талап - жаңа технологиялық әдістерді қолдана отырып сапалы терең білім беру, студенттердің ойлау, есте сақтау көру қабілеттерін жетілдіру болып отыр. Ал, сабақты жаңа технологиялар арқылы оқыту шет тілін үйренудің сапасы мен маңызын арттырады. Шет тілін оқыту процесінде тілді дұрыс үйрету ауызша сөйлеу, сауатты жазу, мәнерлеп оқыту өте маңызды.

Заманға сай білімді, әрі білікті нағыз бәсекеге қабілетті майталман маман даярлау оқытушының басты міндеті болып отыр. Сондықтан қазіргі заман талабы оқытудың жаңа технологияларын толыққанды меңгеру тиіс екендігін дәлелдеуде. Сондықтан ағылшын тілін жаңа технологиялар арқылы оқыту ісі күннен-күнге өзекті болып келеді. Ағылшын тілін оқытуда жаңа технологияларды, техникалық құралдарды сабақта жан-жақты қолдану, оқытушының көптеген қиындаған қызметтерін жеңілдетіп, осы іскерліктің ұстанымды жаңа тәсілдерінің пайда болуына мүмкіндік туғызады.

Осындай жаңа жолдардың біріне ақпараттық технологиялар арқылы оқыту жүйесіндегі компьютерлік бағдарламалардың түрлері арқылы тіл үйретуді жатқызуға болады. Тілді ақпараттық - коммуникативтік технология арқылы оқыту – тіл үйренушінің өз бетімен тіл үйрену қабілеттерін жетілдіруіне игі ықпал ететін тиімді жүйе болып табылады.

Елбасымыздың Қазақстан халқына жолдауында ХХІ ғасырда ақпараттық қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу керектігін атап көрсеткен болатын: Компьютерлік техниканы, интернет, телекоммуникациялық желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, мультимедиялық электрондық оқулықтарды оқу үрдісіне тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көрсету. Сонымен қатар тәуелсіз еліміздің болашағы - жарқын, білімді, парасатты, өз ана тілімен бірге шетел тілі «ағылшын тілінде» еркін сөйлеп, өз елін, халқын, мәдениетін шетелге таныстыра алатын үш тілде еркін сөйлейтін азамат болып шығуы керек» - деген еді [4]. Осыған орай білім беру ұйымдарында әсіресе жоғары оқу орындарында шетел тілін оқыту заман талабына, уақыт ағымына қарай өзгеріп толықтыруды талап етеді. Шетел тілін оқыту барысында жаңалықты жатсынбай ұлттық қасиетіміздің асылдарын асқақтата отырып студенттердің жанына нұр құя білу, оларды жақсы қасиеттердің барлық түрін дұрыс ұғынуға, тіл өнерінің мүмкіндіктері арқылы эстетикаға тәрбиелеу қажет. Ертеңгі қоғам мүддесіне лайықты, жан-жақты жетілген, бойында ұлттық сана, ұлтқа деген сүйіспеншілігі қалыптасқан, парасатты азамат тәрбиелеу ең басты міндет. Шетел тілін оқыту – студенттердің жан-жақты дамып жетілуіне, дүниеге көзқарасының, ойы мен санасының, сезімі мен эмоциясының, рухани - адамгершілік көзқарасының, мінезінің қалыптасуына, өз бетінше білімін көтеруге ұмтылуын дағдыға айналдыруға әсер етіп, олардың жан-жақты дамыған азамат болуына ықпал жасауды мақсат етеді.

Білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі өзекті мәселелердің қатарынан орын алуда. Шетел тілін оқытудың мақсаты субъектінің мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру десек, онда сол шетел тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану шетел тілін оқытудың мақсатынан туындап отырған қажеттілік болмақ.

Білім беру үрдісін ақпараттандыруда төмендегідей әдістемелік, педагогикалық міндеттерді шешуге болады:

- білім беруде көлемді ақпаратқа қол жеткізе алу;
- білім алуға мотивацияның жоғарылауы;
- өз бетінше жұмыс істей алуы;

- өзін-өзі бақылау және т.б.
- жеке тұлғаны жетілдіру (тұлғаның ой-өрісі, эстетикалық тәрбие, зерттеу жұмысымен шұғылдану іскерлігін дамыту, ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және т.б.)
- әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыру (компьютерлік біліктілікті қалыптастыру, белгілі бір сала бойынша маман дайындау және т.б.).
- оқу - тәрбие жұмысын жетілдіру (білім берудің сапасы мен тиімділігін арттыру, танымдық әрекеттің мотивін қамтамасыз ету, пәнаралық байланыстарды тереңдету және т.б.

Сөз арқауы компьютерлік технологияны пайдалана отырып, шетел тілі сабағында интернет жүйесін қолдану мәселесі болмақ. Жаһанданған интернет жүйесін қолдану негізінде, тіл үйренушілердің сөз әрекетінің төрт түрінде де біліктілігін қалыптастыруға болады. Жүйе материалдарын қолдану арқылы олардың оқу, жазу іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға мүмкіндік туады. Интернет жүйесін пайдалана отырып, тілін үйренуші елдің өкілдерімен байланысқа түсе алады.

Студенттердің шетел тілін үйренуге деген ынтасын арттыру олардың төмендегі шараларға қатысуы негізінде жасалынады: диспуттар, байқаулар, олимпиадалар және т.б.

«Интернет» деген термин ағылшынның «international net» деген сөзінен, аудармасында «халықаралық байланыс» деген ұғымды береді. Интернет жүйесі арқылы тіл үйренуші тіл өкілімен тура, тікелей байланысқа түсе алады, шетел тілі сабағында интернетке қосылу арқылы шынайы қарым-қатынас үлгісін жасауға болады. Табиғи тілдік ортада тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдана отырып, тіл үйренушілер айтылымдарға спонтанды түрде, түрлі тілдік формулаларды қолдана отырып, жылдам жауап беруге дағдыланады.

Интернет жүйесінің келесі ақпараттық қоры мен ресурстарын шетел тілі сабағында пайдалану бірден - бір тиімді болмақ:

- электрондық пошта (e-mail), телеконференция, видеоконференция;
- жеке ақпараттарды жарыққа шығару мүмкіндігі немесе басқаша айтқанда Web.
- серверге жеке шығару;
- ақпараттық каталогтар (Yahoo, InfoSeek/ UltraSmart, Galaxy) іздеу жүйесі (Alta, Vista, HotBob, Open Text), жүйе ішіндегі әңгіме (Chat).

Шетел тілі сабағында компьютермен жұмыс жасай отырып, студенттер психологиялық тұрғыдан да жеңілдіктерге ие болады. Атап айтқанда, студенттердің жасаған әрбір жұмысына берілетін бағаның, олардың жасаған қатесін қайталаулар негізінде көрсете отырып, яғни жұмыс нәтижесін мақұлдап немесе белгілі бір дәрежеде қоштамай, өз пікірін білдіріп отыратын оқытушының тікелей қатыспауы, студенттерге өз бетінше жұмыс жасап, өзіне сенімділік болуын қамтамасыз етеді. Бұдан оқытушының шетел тілі сабағындағы орнын жоққа шығару деген түсінік туындамауы керек. Керісінше, оқытушы тіл үйренушілердің жеке тұлға ретінде өз тапсырмаларын орындап, жұмыс қорытындысын белгілейтін әлеуметтік - психологиялық жағдай туындата алатын, олардың жұмысына бағыт-бағдар беретін бірден - бір субъект.

XXI ғасырды «қоғамдық ақпараттандыру ғасыры» - деп, жәйден-жәй атамаған. Сондықтан жаңа технология түрлерін ағылшын тілі пәнінің сабақтарында пайдалану, студенттің шығармашылық, интеллекттік қабілетінің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына әкеледі. Жаңа технологияны қолдану мына кезеңдер арқылы іске асады:

- I кезең: оқып-үйрену;
- II кезең: меңгеру;
- III кезең: өмірге ендіру;
- IV кезең: дамыту;

Ағылшын тілі сабағында компьютерді, мультимедиялық және электрондық оқулықтарды және интерактивті тақтаны пайдаланғанда студенттер:

- лексиканы оқып үйренеді;
- сөйлеу ырғағын игереді;
- диалог, монолог және рөлдік ойындарды меңгереді;
- хат жазуға үйренеді;
- грамматикалық құрылымдарды түсініп, есінде сақтауға көмектеседі.

Жаңа ақпараттық құралдарды ағылшын тілі сабағында қолданғанда күтілетін нәтижелер:

- үлгерімі төмен студенттерге көмектеседі;

- студенттердің сабаққа деген қызығушылығын оятады;
- сабақта пайдаланылатын көрнекіліктердің санын арттырады;
- студенттердің шығармашылығын дамытады;
- студенттерді жеке жұмыс істеуге үйретеді;
- грамматикалық құрылымдарды оңай түсінуге бағыттайды;
- студенттердің есте сақтау, есту, көру, сөйлеу, ойлау қабілеттерін шыңдайды;
- пікірталас, талдау жасау мүмкіндіктеріне жол ашады;

Шетел тілін оқытудағы жаңа технологиялардың бірі сын тұрғысынан ойлау технологиясы. «Қазақстан Республикасында жоғары білімді дамыту стратегиясында», «Қазақстанда жоғары білімнің міндеттері» бөлімінде: «сыни ойлау мен шығармашылық – жоғары білімге инновациялық тұрғыдан қараудың мәні» - деп көрсетілген. Студенттің өзін-өзі бағалай алуы, тәуелсіз пікір бере білуі оның білімінің сапасын ғана емес, жеке тұлға ретінде қабілеті мен білгірлігін, қоршаған ортаға икемділігін айғақтайды. Осыған орай ағылшын тілін оқытуда студенттердің кәсіптік даярлығын тиімді қалыптастырудағы міндеттердің бірі олардың сыни, шығармашылық тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Е.С. Полат «постиндустриалды қоғам студенті «өздігінен сыни ойлай алатын, қиындықты жеңе алатын, өздігінен шешім қабылдайтын» тұлға болуы керек дейді. Студенттің шетел тілі арқылы айналаны тану, өзіне қажеттіні таңдай алу, өз бетінше іздену, кәсіптік деңгейін арттыра білу шеберліктерін дамытуда сыни ойлау шеберліктерін қалыптастырудың маңызы зор.

Американдық профессор Д.Кластер сыни ойлаудың бес түрлі сипатын ұсынған [5]:

Біріншіден, сыни ойлау дербес, тәуелсіз пікір, баға, сенім, жеке ойлау болып табылады. Мысалы, белгілі бір кітап немесе құбылыс туралы мәтіннен ақпарат алу мен ол еңбектің өзін түпнұсқада оқу екітүрлі нәрсе, өйткені еңбекті түпнұсқада оқыған соң студенттің өзінің жеке, дербес пікірі қалыптасуы мүмкін.

Екіншіден, сыни ойлау шешілетін мәселені қоядан басталады. Студент танымдық әрекеттің субъектісі ретінде мәселе төңірегінде пайда болған қызығушылық пен қажеттіліктерді өтеу үшін өзін қоршаған шексіз мәселелерді көре білуі керек.

Үшіншіден, сыни тұрғыдан ойлау сұрақтар қойып, шешімін табуды қажет ететін мәселені анықтаудан басталады. Бұл жерде таным үдерісі өзінің кез-келген кезеңінде мәселелерді шешу мен өзінің жеке қызығушылығы мен қажеттіліктерінен пайда болатын сұрақтарға жауап беруге деген талпыныспен сипатталады.

Төртіншіден, сыни ойлау басқаларды сендіретін аргументациядан тұруы керек. Аргументацияның негізі пайымдау болады, ол бірнеше дәлелдемелермен, олар нақты дәлелдермен және соңында негіздемемен бекітіледі.

Бесіншіден, сыни ойлау әлеуметтік ойлау болып табылады. Өйткені, сыни ойлау жұппен, топпен жұмыс арқылы орындалады және оның ішінде талқылау, түрлі жазбаша жұмыстар барысында мәселенің шешімі ұсынылады. Д.Кластер өнімді пікір алмасуға қажетті бірнеше қасиеттерді атайды: шыдамдылық, басқаны тыңдай білу дағдысы, өз пікіріне жауапкершілік. Оқытушы оқу үдерісін осылайша, шынайылыққа жақындатады.

Б.С. Гершунский сыни ойлауды дамыту әдістері ретінде:

- оқытуда білімді өз бетінше іздену;
- білімді тереңнен ұғыну;
- өз пікірін жақтау;
- теория мен тәжірибені біріктіру;
- жеке, топта жұмыс істеу;
- топ мүшелерінің өзара мәдениетті, құрметті қарым-қатынаста болуын қарастырады.

Сонымен ағылшын тілін оқытуда студенттердің сыни ойлау мүмкіндігі арқылы кәсіптік даярлығын қалыптастыру жолдарына:

- а) сабақта студенттерге жеке тапсырмалар ұйымдастыру;
- ә) жұптық және топтық жұмыс түрлерін ұйымдастыру;
- б) оқытудың когнитивті тәсілдерін (дәлелдеу, қорыту, болжау, талдау т.б.) ұйымдастыруды жатқызамыз.

Өзін-өзі реттеу шеберліктері сыни ойлау шеберліктерінің ішіндегі ең маңыздысы, себебі сыни ойлаушының дербес ойлауын жетілдіреді. Өзін-өзі реттеу студент сұраққа жауап бергенде,

пайымдау жасағанда, дәлелдеуде саналы түрде өзін-өзі қадағалауы, бағалауы болып табылады. Олай болса, сыни ойлау дегеніміз студенттің ақпаратты қорыта және бағалай алу қабілеті. Сыни ойлаушы мәселе көтере алатын, қажетті ақпаратты жинақтап, бағалай алатын, нақты сұрыптай алатын, түрлі пікірлерді қолдана, басқалармен қатынас жасай алатын болашақ маман. Ағылшын тілі сабақтарында сыни ойлау тапсырмаларын қолдану арқылы өз пікірі бар, басқаның пікірін есепке алатын, өздігінен шешім қабылдауға және жаңа ой-пікір ұсынуға қабілетті студенттің сенімділігін, өзіндік сана-сезімін, дербестігін, қалыптастыруға ықпал етеміз.

Ағылшын тілін үйренуде ең алдымен грамматикаға көңіл бөлуіміз керек. Ағылшын тілі грамматикасы ережелермен, мысалдармен түсіндірілсе, кей жағдайда сөйлеу тілінде қолданылуы туралы айтылады да, оны тек жаттап, еске сақтауға ғана болатындығы да кездеседі. Грамматиканы үйретудің қиындығы – оның абстрактілі ойлауында, негізгі технологияның меңгерілуінде.

Грамматика-сөздерді белгілі бір тәртіппен тізбекке тізе отырып, негізгі ойды ұғындыратын ережелер тобы. Грамматиканың негізі-ол сөздерді қосып біртұтас бүтінге айналдыру. Ал, оқытудағы жаңа технологияның маңызды бөлігінің бірі ойын технологиясы болып табылады. Ойын технологиясы арқылы грамматиканы меңгерту өте тиімді. Ойын – адамның өмір танымының алғашқы қадамы. Сондықтан ойын арқылы студент өмірден көптеген мәліметтер алып білімін жетілдіреді, қоршаған ортаны өз бетінше зерделейді және оның еңбекке деген қарым-қатынасы мен қабілеттерін қалыптастырады. Соның нәтижесінде өзі көрген жағдайларды, отбасылық тұрмыс пен қызмет түрлерін жаңғыртады. Ойынның ережелері ойнаушының қисынды ой қабілетінің дамуы, бір-біріне деген сыйластық, қажеттіліктерімен санасуы әр студенттің жеке әрекетінен туындайды. Ойынның басты шарты жеңіске жету болса, әр ойыншы өз қарсыласының мүмкіндігімен санасып, бір-біріне деген сенімін арттырады. Ойын түрлері өте көп. Соның ішінде:

- * ойын-сабақ;
- * ойын-жаттығу,
- * сергіту ойындары,
- * дидактикалық мақсаттағы ойындар,
- * логикалық ойындар,
- * грамматикалық ойындар т.б.

Мұндай ойындар студентті жан-жақты дамытып, білімді толық игеруіне көмектеседі. Ойын арқылы ұйымдастырылған сабақ студенттерге жеңіл, әрі тартымды, әрі түсінікті болады. Ойын сабақтары студенттердің өздігінен жұмыс істеуге, ойлау қабілетін дамытуға үйретеді. Ойын кезінде студенттердің достық сезімін оятып, бір-біріне қамқорлығы, ұжымдық бірлігі нығаяды. Яғни, шәкірттерді жақсылыққа, қайырымдылыққа, ізгілікке, әдептілікке тәрбиелеуге болады [6].

Қытай даналығында: «Маған айтсаң, мен ұмытып қаламын; маған көрсетсең, мен есімде сақтаймын; ал өзіме әрекет жасауға мүмкіндік берсең, мен үйренемін» - деп айтылғандай, біз балаға бір ақпаратты тек айтып қана қойсақ, ол ұмытып кетуі мүмкін, көрсетсек есінде қалуы мүмкін, ал ойын үрдісінде студенттің өзіне жасауға мүмкіндік берсек, студент өзі үйреніп кетуі әбден мүмкін.

Сондықтан сабақ барысындағы ойын түрлері мен әрекеттерін қарастыра келе, мынадай қорытынды жасауға болады. Мәселен: шетелдік оқу орындарындағы ойын әдістерінің жүргізілуі өте еркін, яғни олар ойын барысында өздерін өте еркін ұстайды, рөлдік ойындарды да нағыз образға шынайы түрде ене отырып орындайды, ал біздің студенттердің коммуникативтік ойындарды қолдану барысында, өз ойларын жеткілікті дәрежеде жеткізе алмауы, олардың сөздерді айтуда қателесемін деген ойдың туындауында. Себебі, кейбір қазақ балаларына ұялшақтық пен ұяндық тән, олардың бойында өзгелермен жылдам қарым-қатынасқа түсу сияқты қасиеттер баяу. Міне, осы мәселені шешу үшін, ағылшын тілі сабақтарында студенттердің коммуникативтік сөйлеу біліктілігін қалыптастырып, дамытуда ойын әдісінің рөлі өте зор.

Атақты американдық жазушы Е.Градин «You cannot effectively learn a foreign language until you make a million mistakes in that language. So hurry up and made your million mistakes» - деп айтқандай, кез-келген адам ағылшын тілін сөйлеу әрекетінде миллиондаған қателерді жіберу арқылы үйреніп, шыңдалады [7].

Ойындар студенттің тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар, ерік сезім түрлерін де дамытады. Ойын түрлері көп. Соның ішінде оқу орындарындағы аудитория-ларда

пайдаланатын: ойын-сабақ, ойын-жаттығу, сергіту ойындары, дидактикалық мақсаттағы ойындар, сөздік ойындар, логикалық ойындар, рөлдік ойындар т.б. Осылардың ішінде дидактикалық мақсаттағы ойындардың оқыту үрдісінде студенттердің грамматикалық құзіреттіліктерін дамытуда үлесі зор болып табылады.

Ағылшын тілі пәнінде көбіне рөлдік ойындар, грамматикалық ойындар, танымдық ойындар қолданылады. Ойын-оқу, еңбек іс-әрекеттерімен бірге адамның өмір сүруінің маңызды бір түрі. Оқу үрдісінде «ойын түрлерін пайдалану біріншіден, студенттердің білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден студенттердің сабаққа деген қызығушылығын көтеру болып табылады. Ойын түрлерін пайдалану барысында студент мынадай нәтижеге қол жеткізеді:

1. Әр студенттің шығармашылығы артады.
2. Жылдам жұмыс істеуге дағдыланады.
3. Студенттің жеке қабілеті анықталады.
4. Студент топ жаруға ұмтылады.
5. Студенттің ойлау қабілеті дамиды.
6. Әр студент өз деңгейімен бағаланады.

Сонымен оқытушы алдындағы ағылшын тілін үйретудегі басты міндет-ағылшын тілі жүйесіндегі негізгі грамматикалық категориялардың айырмашылығын студенттерге түсіндіре отырып, арнайы жаттығулар арқылы тіл үйрету. Сонда ғана түрлі қателіктер студенттер тілінен саналы түрде ығыстырылып, ағылшын тілін қатесіз, дұрыс сөйлейтін болады [8].

Ағылшын тілін меңгеру - заман талабы. Ал, шетел тілі оқытушысының алдына қойған басты мақсаты – студенттерді шетел тілінде еркін сөйлету болса, ал міндеті - шетел тілін үйретудің түрлі әдістерін зерттей келе, ең тиімдісін өз сабағында қолдану. Оны үйретудің тиімді жолдары мен әдістерін қолдану оқытушыға артылған үлкен жауапкершілік. Білімнің жақсы қалануына тек мамандар ғана емес, оқытылу жолдары мен тәсілдері де маңызды рөл атқарады. Сондықтан әрбір шетел тілі пәнінің оқытушысы өз сабақтарында білім саласына қажетті жаңалықты жат-сынбай қабылдап, аянбай еңбек етіп, еліміздің болашағы үшін тер тегулері маңызды. Білімнің сапасын көтерудің қазіргі таңда жолдары көп. Ең бастысы білімді де білікті, ұшқыр ойлы, шығармашылық қабілеті мол ұстаздың шәкіртімен бірлесе еңбек етуі жоғары нәтиже бермек.

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, 2011.

2. Словарь RWCT. – Алматы, 2006.

3. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучение иноязычному говорению». – М.: «Просвещение» 1991. – 22 с.

4. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы // Егемен Қазақстан, 26 желтоқсан, 2003 ж.

5. <http://edu.mcf.kz/article/2298-qqq-09-m10-07-10-2009-syni-oydy-damytu-tehnologiyasy>

6. http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2012/Pedagogica/5_108707.doc.htm

7. http://sabah.uzcoz.org/publ/materialy_pedagogov/stati/zha_a_a_paratty_tekhnologijalardy_a_ylshyn_tili_sa_ba_ynda_tiimdi_pajdalanu/7-1-0-420

8. Качалова. К.Н, Израелевич. Е.Е «Наречие» стр.292-300 /Практическая грамматика английского языка. – Киев: «Методика», 2003.

Резюме

Жумахмет Ж.И. – магистрантка 2 курса

по специальности 6М011900 – Иностранный язык: два иностранных языка, КазНПУ имени Абая.

e-mail: month.star.94@mail.ru, Контактный телефон: 87071198290

Научный руководитель: **Ешимбетова З.Б.** – к.п.н.
кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ имени Абая.
e-mail: akerke-zake62@mail.ru, Контактный телефон: 87474879332

Значение формирования грамматической компетенции в преподавании иностранного языка с помощью новых технологий

Новые технологии дают возможность студентам самостоятельно либо, объединившись, заниматься творчеством, поисками, критически отнестись к результатам своей работы или получить удовлетворение от достигнутых успехов. Кроме этого, они способствуют, наряду с родным и русским языком, усвоению английского языка, и свободно владея тремя языками, знакомить зарубежье со своим народом, его культурой, а также изучать историю и национальную культуру других народов. Для того, чтобы в полной мере владеть английским языком, разумеется, следует знать его грамматику.

Всестороннее применение новых технологий и технических средств в процессе преподавания английского языка позволяет облегчить возможности донесения предмета. Также рассматриваются различные пути и приемы использования мощности информационных средств, чтобы добиться достижения новой системы знаний и мирового мышления в течение короткого времени.

Ключевые слова: Грамматика, компетентность, грамматическая компетенция, коммуникативная компетентность, технологии и новые технологии, информационные технологии, технология критического мышления, игровая технология.

Summary

Zhumakhmet Zh.I. – 2nd course master specialty 6M011900 – Foreign language: two foreign languages, Abai KazNPU . e-mail: month.star.94@mail.ru, contact number: 87071198290
Scientific adviser: **Eshimbetova Z.B.** – candidate of pedagogical sciences, chair of professional foreign language communication Abai KazNPU
e-mail: akerke-zake62@mail.ru, contact number: 87474879332

The importance of formation grammatical competence using new technologies in FLT

New technologies enable students independently or, together, be creative, searching, critical attitude to the results of their work, or get satisfaction from the achievements. In addition, they contribute, along with the native and Russian language, mastering the English language, and fluent in three languages to acquaint foreign countries with its people, its culture, as well as to study the history and national culture of other peoples. In order to be fully proficient in English, of course, should know its grammar.

Extensive use of new technologies and techniques in the teaching of English facilitates the possibility of the subject reports. It also discusses the various ways and methods of using the power of information resources to achieve the achievements of the new system of knowledge and the world of thought for a short time.

Keywords: Grammar, competence, grammatical competence, communicative competence, technology, new technologies, information technologies, critical thinking technology, gaming technology.

УДК: 378.016: 811.512.161

**ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА НЕЙРО-ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ БАҒДАРЛАУ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ РӨЛІ**

Дәуренбек С.Б. – Абай атындағы ҚазҰПУ,
БМ011900–шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: **Кемелбекова З.А.** – филол. ғыл. к.,
Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті

Біздің қазіргі қоғамымызда көптеген өзгерістер орын алуда. Бұл өзгерістердің көбісі мәдениетаралық қатысымның барынша кеңеюіне септігін тигізуде. Сондықтан да қазіргі заманғы ғаламдық даму үрдістері шетел тілдерін оқытудың заманға сай жаңа талаптарын ортаға шығарып отыр. Бұл мақалада шетел тілін оқытудағы соңғы жаңашыл технологиялардың бірі нейролингвистикалық бағдарлау туралы сөз қозғалып, оның шетел тілін оқыту процесіндегі ерекшеліктері мен маңызын анықтау мәселесі қарастырылады.

Түйін сөздер: нейролингвистикалық бағдарлау, шеттілдік білім беру, оқыту мазмұны, мәдениетаралық қарым-қатынас, ми каналдары, ақпаратты қабылдау.

Ғаламдық жаһандану кезеңінде ғылым мен техниканың дамыған шағында шетел тілдерін оқыту үрдісі жаңаша бағыт алып өзінің даму шағын кеңінен көрсетуде. Шетел тілін оқытуда көптеген жаңаша әдіс-тәсілдер ойластырылып, адамның шетел тілін тез әрі еркін меңгерулері үшін бағыттталып отыр. Қазіргі таңда шетел тілін оқытуда НЛБ технологиялары жаңаша технологиялардың бірі болып табылады. НЛБ – бұл заманауи психологиялық бағыттардың бірі [2]. Бұл бағыт Америка Құрама Штаттарында 70-жылдардың басында пайда болды. НЛП технологиясының негізін салушылар: Джон Гриндер, Ричард Бендлер, Лесли Камерон-Бендлер, Джудит Делозье, Роберт Дилтс және Дэвид Гордон [2, 39 б.].

Нейролингвистикалық бағдарлау, НЛБ, (ағыл. Neuro-linguistic programming) — тәжірибелік психологияның бағыты болып саналады [2, 17 б.]. Бұл бағыт өмірде белгілі бір жетістікке жеткен адамдар тобының іс-әрекеттерін, сөйлеу әрекеттерін қайталау (үлгілеу) негізінде яғни вербальды және вербальды емес қарым-қатынас түрлерін көшіру арқылы мидың жұмыс жасау ерекшеліктерін ескере отырып қолданылатын бағыт. Қазіргі таңда НЛБ технологиялары әр түрлі мақсатта құрылған компанияларда тренингтердің ұйымдастырылуы арқылы сонымен қатар психологиялық тренингтер соның ішінде сауда, бизнес алаңдарында кеңінен қолданылады. Сонымен қатар НЛБ төмендегідей алаңдарда қолданылады: сауда, психотерапия, коммуникация, білім, коучинг, спорт, менеджмент, мәдениетаралық қарым-қатынас. НЛБ "Нейро-" психологиялық үрдістер біздің нерв жүйемізбен яғни ми қыртысындағы танымдық үрдістермен тығыз байланысты. "Бағдарлау" ұғымы лингвистика мен мидағы нейрондардың жұмыс жасау қызметінің өзара байланысының көрінісімен ерекшеленеді [3]. Сонымен бірге НЛБ адамның ақпаратты қабылдау барысындағы миының жұмыс жасау ерекшеліктерін зерттей отырып, сол ақпаратты адам қалай, қандай жолмен қабылдағандығын бір сөзбен айтқанда ми қызметінің жұмыс жасау ерекшеліктерін көрсетеді. НЛБ технологиясы сонымен қазіргі таңда кезде бизнес, саясат, шығармашылық алаңда, медицина және де білім жүйесінде кеңінен қолданылады. НЛБ технологиясының білім саласында соның ішінде кейінгі кездері шетел тілдерін оқыту саласында қолданылу аясы кеңейіп, маңыздылығын арттыруда [7].

Соңғы жылдардағы зерттеулерге сүйенсек қарым-қатынастың 70% пайызы вербальды емес деңгейде жүргізіліп, адамның қарым-қатынасқа түсу барысында орын алатын жест, мимика және т.б. іс-әрекет түрлері саналы түрде емес адамның миының қабылдау үрдістері арқылы қарым-қатынастың түрі кең етек жаюда [1, 160 б.]. Адамдар қарым-қатынасқа түсу барысында ақпаратпен алмасу үрдісінде адамдар өзара тек қана ақпаратты ғана қабылдап қоймай, өзара сөйлемнің қандай түрде айтылып жатқандығын, дауыс ырғағын, екпін мен көңіл-күй сезімдерін ескере отырып қарым-қатынас жасайды. Сондықтан да шетел тілін оқытуда НЛБ технологиялары шетел тілі мен мәдениетінің маңыздылығын ескере отырып оқыту үрдісінде нәтижелі үлгілерді пайдалану мәселелерін қарастырады. Шетел тілін үйрену барысында шетел тілін үйренушілер шетел тілі мен мәдениетін меңгеруде бір тілден екінші тілде ойлау мәселесінде көп қиындықтарға ұшырайды. Шетел тілін меңгеру бұлардан басқа кең мағына шетел тілі мәдениетін, білім жүйесін, адамдары туралы ақпарат яғни бір сөзбен айтатын болсақ шетел тілі және мәдениеті, оның менталитетін білу болып табылады. Ал шеттілдік мәдениет дегеніміз оқытылып

жатқан ел мәдениетінің бір бөлігі. Шеттілдік мәдениет шеттілдік білім беру жүйесінің барлық тұрғылары коммуникациялық оқытуға бағдарланған жағдайда ғана меңгеріледі: танымдық, оқытушылық, дамытушылық және тәрбиелік. Шеттілдік мәдениетті меңгеру дегеніміз шетел тілінде мәдениетаралық қарым-қатынасқа еркін түсе алатын тұлға қалыптастыру.

Сонымен НЛБ технологиялары ми қызметі көмегімен шетел тілінде сөйлесу әрекеттерін үлгілеу, жаңаша тілдік жүйе мен оның механизмдерін қалыптастыруда маңызды. НЛБ технологиялары 3 түрлі жанрда қолданылады: визуалды (көру арқылы ақпаратты жақсы меңгеру), аудиалды (тыңдау арқылы ақпаратты меңгеру), кинестетика (сезіну арқылы ақпаратты меңгеру) [2, 33 б.].

НЛБ технологиялары лингвистика ғылымымен тығыз байланысты. НЛБ технологияларының лингвистикалық аспектілері шетел тілін оқыту үрдісінде де маңызды орынды алмақта. НЛБ технологияларындағы лингвистикалық аспектілер ақпаратты қабылдау барысында мида сол ақпаратты кодтау мен талдауға, сұрыптау мен қабылдауға негіз болады. Лингвистикалық аспектілер мидағы каналдардың жұмыс жасауы мен ақпаратты қабылдауына көмекші болып табылады.

Көру каналы: көру, бақылау, қарау, жарқырау; мәселені қарастыру, өзіндік пікір.

Тыңдау каналы: сөйлеу, үндемеу, шақыру, сөйлесу, дыбыс, дауыс ырғағы, қатты, жай, шулы, әуен және т.б. жүрек пен ақыл үніне құлақ асу.

Сезімдік канал: демалу, сезу, ауру, жұмсақ, қатты, салмақ, суық, ыстық, тайғақ. Мәселенің тереңдігін сезініп, жүрекке жақын алу [2].

Жоғарыда көрсетілген каналдар мен оларға қатысты сөздердің мазмұнын төмендегі мысалдардан байқауға болады. Мысалы, көру қабілеті жақсы дамыған оқушылар: «ертең не болатынын көру керек еді!» немесе «бұл мәселеге басқа көзқараспен қарасақ» секілді сөздерді қолданады. Ал тыңдау қабілеті жақсы дамыған оқушылар болса, «басқа студенттің не дейтінің тыңдайық» деп айтады. Сезімдік тұрғыдан жақсы дамыған оқушылар: «бұл оңай емес мәселені шешуде басқа да пікірлерді назарға алсақ» деп өз пікірлерін білдіреді. Тағы да мысал келтіретін болсақ, сауатты адамдардың көбісінің көру каналдары жақсы дамыған. Олардың көбі ақпарат алу барысында сөйлемнің немесе сөздің қалай жазылатындығына назар аударады, себебі бұл адамдар сөздердің жазылуы мен реті туралы ақпаратты ми қыртысында ұзақ мерзімде сақтайды [6].

НЛБ технологиялары жеке тұлғаға бағытталған тұрғы негізінде жүзеге асады. Ал шетел тілін оқыту барысында жеке тұлғаға бағытталған оқыту қазіргі заман талабы болып соған сәйкес шетел тілін оқыту үрдісінің мазмұнын түбегейлі жаңартылуда. НЛБ технологиялары теориясында шетел тілін оқыту барысында сөйлесу әрекеттерінің маңыздылығы ескеріліп, оқушылардың табиғи жаратылыс ерекшеліктеріне байланысты қолдану басты назарда. Себебі адамдардың әрқайсысы ақпаратты әр түрлі ми каналдары көмегімен қабылдайды. Алайда адамдар ми каналдарының даму тұрғысына байланысты ақпаратты әр түрлі мазмұнда қабылдайды. Адамдар қарым-қатынас жасау барысында бұл каналдар көмегімен ақпарат алмасып, өзінің қабылдау каналының даму тұрғысына байланысты қабылдап ақпаратты талдайды. Егер біз шетел тілін оқыту барысында оқушы миының қай канал тұрғысынан ақпаратты жақсы қабылдайтынын зерттеп, соған байланысты шетел тілін бағдарлап оқытсақ шетел тілі және мәдениеті оқушыларға тез әрі қызықты жолдармен меңгертілетіні анық. НЛБ технологияларын шетел тілін оқытуда қолданып келе жатқан АҚШ-тағы орыс тілі мұғалімі Б.Ливер әр оқушының ақпаратты қабылдау каналының ерекшеліктерін ескере отырып оқытатын болсақ оқыту үрдісі әрі тиімді әрі нәтижелі болатынын атап өтті [5].

Б.Ливердің пікірі бойынша әр оқушы өзінше ақпаратты қабылдайтын болса, әр оқушының ми каналы ерекшеліктерін ескере отырып жаттығулар кешенін ұйымдастыру керек.

Ақпаратты көру каналы арқылы жақсы қабылдайтын студенттердің көбі кітаптарды оқу арқылы тіл туралы оның құрылымы туралы ақпарат алып, меңгереді. Сонымен бірге бұл типтегі оқушылар түрлі жаңа материалдарды кітаптан, тақтадан немесе презентация жасау арқылы меңгереді. Сонымен бірге көру каналы жақсы дамыған оқушылар жазбаша емтиханды ауызша емтихан түріне қарағанда жақсы тапсырады. Сондықтан да олар сөздердің дұрыс жазылу

құрылымын ұзақ мерзімде есте сақтап, жазу барысында орфографиялық қателіктерді аз жібереді. Тыңдау каналы арқылы ақпаратты жақсы меңгеретін оқушылар тобы аудионы тыңдау арқылы жақсы қабылдайды. Көбінесе бұл типтегі оқушылар мен студенттер мұғалімді тыңдау арқылы, лекцияларға үлкен қызығушылықтарын көрсете отырып қатысады. Сондықтан да тыңдау каналы жақсы дамыған оқушылар дискурс, дебат, дөңгелек үстел және т.б қатысу арқылы жаңа материалды өздеріне қабылдап өздерінің білім деңгейін еркін көрсете алады. Сондықтан да бұл оқушылар тобына жаңа материалды аудио немесе видео түрінде көрсетіп талқылау арқылы жеткізуге болады. Сезімдік каналы арқылы ақпаратты жақсы меңгеретін оқушылар немесе студенттер тобы болса рөлдік ойын, бизнес ойындар яғни әр түрлі интербелсенді технологиялар арқылы жаңа материалды меңгереді. Олардың көбісі тақтаға шығудан қысылмай, көпшілік алдында ойларын еркін жеткізе алады.

Американдық ғалым Р. Энтони НЛБ технологияларын қолдану арқылы шетел тілін оқытуда төмендегідей қағидалардың сақталуының маңыздылығын атап өтеді.

- мұғалім шетел тілі сабағында студенттің өзіндік табиғатына, ақпаратты қандай жолмен тез меңгере алатын өзіндік қабілетін ескере отырып, білімгердің қабілетіне сәйкес әдіс-тәсілдерді қолдану қажеттілігі мен соған сай тілдік ортаны ұйымдастыруы;

- топтық жұмыс кезінде мұғалімнің жаңа материалды әр түрлі үлгіде ұсынуы;

- оқушылардың шетел тілі сабағында оқу материалын табиғи, өзіндік ерекшеліктеріне сай тез, әрі ұзақ түрде меңгеруі [6].

Сондықтан мұғалім өзінің алдында отырған әр түрлі танымдық ерекшеліктері мен қабілет-тері бар білімгерлердің қызығушылықтары мен қажеттілігін, ең бастысы табиғи ерекшеліктерін біліп соған сәйкесінше оқыту үрдісін жүргізуі тиіс. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту түрінің бір ерекшелігі әр бір оқушыда өзіндік шетел тілін үйрену стратегиясының бар болғандығы. Осыған орай мұғалім:

- шетел тілі сабағында оқушылардың өзіндік табиғи ерекшеліктерін ескере отырып, олардың қабілеттіліктеріне сәйкес оқыту үрдісін жүргізуі;

- әр бір оқушыға оқу материалын әр түрлі форматта ұсынуы;

- оқытудың жеке тұлғаға бағдарланып оқытылуы;

- оқушылардың әр түрлі ойындар арқылы сөйлесу әрекеттерін дамытуы сынды міндеттер, НЛБ технологияларының міндеттерінің бірі болып табылады.

Шетел тілі оқытуда НЛБ технологияларын қолдану арқылы О.П. Крюкова бірнеше стратегияларды өз еңбегінде атап көрсетеді: аффектілік, элеуметтік, метакогнитивтік, есте сақтау үрдісімен тығыз байланысты стратегия, жалпы когнитивтік пен компенсаторлық стратегиялар жиынтығы [4, 126 б.]. Бұл стратегиялар НЛБ технологиялары аясында жеке тұлғаға бағыттанып, ақпаратты әр түрлі каналдар көмегімен меңгеру, әр оқушының өзіндік табиғатына сай шетел тілін оқыту мазмұны көрсетіліп отыр. Оқушылардың ақпаратты қандай түрде, қай канал арқылы қабылдауының мазмұны мен ерекшелігі ескеріліп одан әрі НЛБ технологияларын оқыту үрдісінде дамыту өз нәтижелілігін көрсетуі мүмкін. Жеке тұлғаға бағытталған НЛБ технологияларының теориялық негіздері қысқаша ұсынылып, шетел тілі сабағында оны қолдану ерекшеліктері мен мазмұны да қысқаша көрсетілді.

Қорытындылай келе, адамдар ақпаратты көру, тыңдау және сезімдік каналдары арқылы қабылдап, қоршаған ортамен байланысқа түседі. Яғни бүгінгі таңда НЛБ технологияларының шетел тілін оқыту процесінде қолданылуы оқушылардың ынталарын көтеріп қана қоймай, сонымен қатар шетел тілін сапалы түрде меңгеруге өз ықпалын тигізеді.

1. Байтукалов Т.А. Быстрое изучение иностранного языка от английского до японского. – М.: РИПОЛ классик, 2009. – 160 с.

2. Белянин В.П. Нейро-лингвистическое программирование и обучение иностранным языкам. // Teaching Foreign Languages in the Age of Globalization. // International Conference. Taipei, Taiwan, R.O.C., April, 2000. – P. 17-36.

3. Мусенова Э. А. Техники нейро-лингвистического программирования как средство лично-ориентированного обучения старшеклассников: на примере образовательной области "Химия". Диссертация. 2008. – 238 с.

4. Крюкова О.П. Самостоятельное изучение иностранного языка в компьютерной среде (на примере английского языка). – М.: Логос, 1998. – 126 с.

5. Ливер Б.Л. Обучение всей группы. – М.: Новая школа, 1995.

6. Anthony R. *Advanced Formula For Total Success*. Dilts R.B. *Applications of NLP to Education*. 1980 // *Applications of neurolinguistic programming*. Leaver B. *Teaching the Whole Class*. Corwin Press, 1997.

7. <http://www.pro-nlp.ru/> (НЛП-моделирование дата обращения 05.12.11)

Резюме

Дәуренбек С.Б. – магистрантка 2 курса

по специальности 6М011900 иностранные языки: два иностранных языка, КазНПУ им.Абая

Научный руководитель: **Кемелбекова З.А.** – к.ф.н., доцент

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая

Роль нейро-лингвистического программирования технологии в обучении иностранного языка

На сегодняшнее время в нашем социуме происходят множество изменений. Множество этих изменений влияют на увеличение расширения межкультурного взаимодействия. Поэтому современные глобальные тенденции развития выдвинули новейшие требования обучения иностранных языков. В этой статье рассматривается о нейро-лингвистическом программировании как одна из новейших технологий обучения иностранного языка и посвящена проблеме определения особенностей и важности технологии при обучении иностранного языка.

Ключевые слова: нейро-лингвистическое программирование, иноязычное образование, содержание образования, межкультурные взаимодействия, каналы мозга, восприятия информации.

Summary

Daurenbek S. – 2nd course master speciality of foreign language: two foreign languages, KazNPU named after Abai

Scientific supervisor: **Kemelbekova. Z.A.** – candidate of philological sciences, KazNPU named after Abai

The role of neuro-linguistic programming technologies in teaching foreign language

Today many changes have been taking place in our society. Many of these changes affect to the expansion of cross-cultural interaction. Therefore modern global trends have been assigned up-to-date requirements of foreign language teaching. This article focuses on neuro-linguistic programming as one of the modern technologies of teaching foreign language and devoted to the problem of determining peculiarities and importance of technology in teaching foreign language.

Key words: neuro-linguistic programming, foreign language education, the content of education, cross-cultural interaction, brain channels, perception of information.

УДК 37.016.811.111

ИСКУССТВО ЭФФЕКТИВНОЙ ПОСТАНОВКИ ВОПРОСОВ

Тутбаева Н.А. – магистрант 2 курса

специальности «Иностранные языки: два иностранных языка», e-mail: knyaz.7575@mail.ru

В данной статье рассмотрена проблема эффективной постановки вопросов, задаваемых в процессе обучения, как учителем, так и учащимися. Подчеркнута важность диалога, приводящего к мотивации и развитию когнитивных способностей учащихся. В статье ставится задача привлечь внимание учителей к проблеме постановки вопросов в процессе преподавания, и к тому факту, что столкнувшись с различными вопросами, учащиеся предоставляют различные, нестандартные и даже странные решения, что, в свою очередь развивает их творческие способности. Также, в статье отражены некоторые негативные факторы, которые препятствуют постановке вопросов учащимися на уроке.

Ключевые слова: вопрос, мышление, познание, процесс обучения, преподавание, критическое мышление, диалог, воображение, понимание, урок, методика

В основе преподавания и обучения лежит искусство задавать вопросы. Слова великого педагога Ш.А. Амонашвили очень точно определяют суть вопросов учителя: «Вопрос, задаваемый педагогом детям, - это клеточка не только методики, но и всей педагогики. Если рассмотреть его под микроскопом, можно познать в нем всю направленность процесса обучения, характер отношений педагога с учащимся, можно познать самого педагога, ибо вопрос - это почерк его педагогического мастерства».

Вопросы привлекали и привлекают внимание ученых во все времена. Аристотель, описывая различные формы мышления, аль-Фараби, рассматривая вопрос как искусство вести беседу, Сократ, используя метод в беседах со своими учениками (сократический диалог), Декарт, указывая на сущность и значение сомнения в познании, определили роль и место вопросов в процессе мышления. Проблемами вопросов занимались в современной науке В.Ф. Берков, А.Д. Гетманова, Ш.А. Амонашвили, Л.Я. Аверьянов, М.И. Махмутов, и др. В зарубежной литературе также немало ученых описывают свои мысли по данной теме: Scott Thornbury, Brandon Cline, Thomas Kasulis и др.

В своей научной работе «Диалог как средство формирования межличностных отношений учителя и учащихся» А.Шибеева отмечает, что «...в процессе формирования межличностных отношений учителя и учащихся гуманитарным дисциплинам принадлежит важная роль. Они не только способствуют развитию у учащихся нравственной и практической готовности к педагогическому диалогу, но и создают учителю оптимальные условия для построения процесса освоения учебного материала как диалогического взаимодействия его субъектов, предполагающего развитие у них личностных установок на равноправие, взаимопонимание и творчество в отношениях друг с другом».

Вопросы – часть диалога, приводящая к мотивации, развитию. Столкнувшись с различными вопросами, учащиеся предоставляют различные, нестандартные и даже странные решения. Если эти ответы, какими бы странными они не были, приводят к приемлемым решениям, эти ответы и решения считаются творческими. Креативность имеет большое значение, в то время как любопытство является постоянным. Любопытство детей заставляет задавать большое множество вопросов ежедневно, в то время как взрослые из желания что-либо узнать задают только 6 вопросов. Исследователи попросили учителей рассказать, почему они задают вопросы учащимся. Они обнаружили, что большинство учителей задают вопросы, в первую очередь, для того, чтобы проверить понимание учащихся, и только оставшая часть - чтобы диагностировать их проблемы. Только 10% учителей использовали вопросы, чтобы побудить учащихся к мышлению. По данным исследований, лишь около 8% вопросов задаются учителями для стимулирования мышления и рефлексии учащихся.

Вопрос, который является основой педагогической задачи побуждает вспомнить, углубиться в процесс обучения и понимания, способствует развитию воображения и решению проблем, удовлетворяет чувство любопытства, и увеличивает творческий потенциал. Обучение является диалогом между учеником и учителем. Вопросы создают ситуации, которые заставляют нас учиться. Для того, чтобы продумать или переосмыслить что-либо, нужно задавать вопросы, которые стимулируют наше мышление. Вопросы, на которые легко найти ответ, часто сигнализируют о полной остановке мышления. Только тогда, когда ответ порождает следующий вопрос, мышление развивается далее. Вот почему мнение, что только те учащиеся, которые

задают вопросы, действительно думают и обучаются, является справедливым. Этому подтверждением являются слова Аверьянова Л.Я., что «...в каждом конкретном случае, употребляя специальную форму вопроса, субъект тем самым, показывает, на каком этапе познания он находится, и какого уровня информация (например, по глубине) ему необходима. Не сама вопросительная форма определяет этап познания, она только обозначает, показывает этот этап. Потребность в определенном знании, выражающаяся в некоторых типичных формах, определяет и форму вопроса...» Все вышесказанное делает процесс постановки вопросов важным в каждом классе. Учащимся нужны вопросы, которые заставляют запустить процесс мышления, и которые будут порождать новые вопросы для того, чтобы двигаться дальше в процессе поиска решения. Мышление не имеет смысла, если оно не идет куда-то, и опять же, вопросы, которые мы задаем, определяют, на каком этапе находится наше мышление. Мы должны постоянно напоминать себе, что мышление начинается только тогда, когда вопросы рождаются как у учителей, так и у учащихся. Если нет заданных вопросов - нет процесса познания и мышления, а это значит, что нет понимания. Поверхностные вопросы приводят к поверхностному пониманию. В подобных ситуациях, учащиеся не просто сидят в тишине, молчит также, их ум.

Вопросы учащихся, в свою очередь, могут оказать нам огромную помощь. Они подскажут нам, насколько хорошо учащиеся нас понимают и что они думают о том, что мы говорим. Если мы начинаем говорить на чересчур высоком уровне, учащиеся перестают понимать нас, следовательно, перестают думать, и, как следствие, не будут задавать никаких вопросов. Вопросы учащихся дают учителю информацию о том, насколько крепка связь с учащимися на данном моменте. Если их поощрять, учащиеся будут задавать вопросы о вещах, которые они не понимают. Эти вопросы дадут нам немедленную обратную связь, и подскажут нам, на что мы должны обратить больше внимания.

Одна из распространенных ошибок учителей состоит в том, что они предполагают, что ответы могут преподаваться отдельно от вопросов. Мышление определяется не ответами, а вопросами. Если бы не возникали вопросы, наука никогда не была бы развита. Кроме того, любая наука существует, пока в ней рождаются новые вопросы. Мы часто даем ответы, выделенные из вопросов. То есть, мы задаем вопросы только для того, чтобы получить «готовые» ответы, а не для того, чтобы породить дополнительные вопросы и побудить к мышлению.

Нельзя не упомянуть о том, что существует много отрицательных факторов, которые мешают учащимся задавать вопросы. Хороший учитель должен постоянно работать над тем, чтобы побороть эти негативные факторы. Первый негативный фактор – страх учащегося почувствовать себя глупым. Учащиеся склонны чувствовать себя глупо, когда задают вопросы. Особенно глупо они чувствуют себя, если учитель отвечает на вопросы таким образом, что выставляют их «дураками» перед сверстниками. По этой же причине учащиеся не задают вопросов, даже когда вы работаете с ним наедине, потому что никто не хочет признавать, что он чего-то не знает. Другой фактор, который часто отпугивает учащихся: ответы учителя выражают его отношение к учащимся. Иногда учитель посылает скрытые сигналы (например, отрицательный тон голоса, односложные ответы и т.д.), которые препятствуют желанию учащегося задать вопрос.

Противоположная ситуация наблюдается в классах, где учитель поощряет вопросы в классе постоянно, используя различные методы. Самое простое, но важное правило, которое мы можем использовать, чтобы стимулировать вопросы, это всегда отвечать на вопросы вежливо, даже если этот вопрос повторяется несколько раз.

Эффективность следующих советов проверена на практике и может быть рекомендована начинающим учителям:

- Подготовьте вопросы заранее.
- Задав вопрос, обведите взглядом весь класс, давая понять, что вопрос обращен ко всем и каждый должен быть готов к ответу.
- Оставляйте время на обдумывание. Это даст учащимся возможность подумать над вопросом и подготовить ответ. Результаты исследований показывают, что на обдумывание ответов на легкие вопросы достаточно 2-3 секунд, а для более сложных вопросов требуется около 9 секунд времени.
- Если вы услышали неправильный ответ, дайте учащемуся возможность «найти» правильный ответ (спросив совета у друзей, посмотрев в справочнике или учебнике, и т.п.).

- Не произносите слов «Ты ответил неправильно». Постарайтесь найти в ответе ученика информацию, близкую к правильному ответу и попросите дополнить ответ.

Слова Ф. Бэкона о важности мастерства правильно задать вопрос «В разумном вопросе заключается половина мудрости» подтверждают необходимость этого.

1. Амонашвили Ш.А., *Здравствуйте, дети!* – М.: Просвещение, 1988. – 207 с.

2. Шибаева, А.А., *Диалог как средство формирования межличностных отношений учителя и учащихся.* – Москва, 1994. – 197 с.

3. Аверьянов Л.Я. *Почему люди задают вопросы?* – М.: «Социолог», 1993. – 152 с.

4. Берков, В.Ф. *Вопрос как форма мысли.* – Минск: Издательство БГУ, 1972. – 133 с.

5. Zainuddin, *Approaches of Teaching ESOL: A Historical review*, Kendall Hunt Publishing Co.Methods, 2011

6. Zoltán Dörnyei, *Creating a motivating classroom environment*

7. Scott Thornbury, *Teachers research teacher talk*, ELT Journal Volume 50, Oxford University Press, 1996

8. <https://4brain.ru>

9. <http://elabuffet.com>

Түйіндеме

Тутбаева Н.А. – «Шет тілдер: екі шет тілі» мамандығының 2-ші курс магистранты,
e-mail: knyaz.7575@mail.ru

Тиімді сұрақтар қою өнері

Бұл мақалада мұғалім мен оқушылардың сабақ барысында тиімді сұрақ қою мәселесі қарастырылады. Оқушылардың танымдық қабілеттерінің дамуы және ынтасына ықпал ететін диалогтың маңыздылығы атап көрсетілген. Мақалада мұғалімдердің назарын оқыту үрдісінде тиімді сұрақтар қою мәселесіне аудару міндеті қойылып отыр. Сондай-ақ оқушылар әр түрлі сұрақтарды кездестіргенде ерекше, қызық жә-не түрлі жауаптар береді. Бұл өз кезегінде оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сондай-ақ, мақалада сабақ барысында оқушының өз еркімен сұрақ қоюына кедергі келтіретін кейбір теріс факторлар көрсетілген.

Түйін сөздер: сұрақ, ойлау, таным, оқыту үрдісі, оқыту, сыни ойлау, диалог, қиял, түсіну, сабақ, әдіснама

Summary

Tutbayeva N. – 2nd course master of the specialty “Foreign languages: two foreign languages”,
e-mail: knyaz.7575@mail.ru

The art of effective questioning

This article considers the problem of an effective questioning asked during the lessons by a teacher and students. The importance of dialogues leading to the motivation and the development of cognitive abilities of students was also emphasized in the article. The article seeks to draw attention to the problem of teacher’s questioning in the process of teaching, and to the fact that when faced with a variety of questions, students provide different, unusual and even strange answers that, in its turn, develops their creativity. Also, the article reflects some of the negative factors that hinder the questioning by students in the classroom.

Key words: questions, thinking, knowledge, teaching process, teaching, critical thinking, dialogue, imagination, understanding, lesson, methodology

УДК 373.016:811.111

ПРОБЛЕМНО-ДИАЛОГИЧЕСКОЕ ОБУЧЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНОМУ ОБЩЕНИЮ

Сураганова А.К. – КазНПУ им.Абая, магистрантка 2 курса по специальности
6М011900–Иностранный язык: два иностранных языка, ainash-almaty@mail.ru.

Научный руководитель: **Букабаева Б.Е.** – к.ф.н., ст.преп.

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им. Абая

Эта статья посвящена проблеме диалогического обучения на иностранном языке. Обучение диалогическому общению рассматривалось и рассматривается огромным количеством ученых, методистов и педагогов, но до сих пор остается актуальной проблемой в силу своей специфики.

Диалог тем и специфичен, что он ситуативен, соответственно, нельзя предугадать течение и исход беседы. В статье анализируется само понятие диалога, рассматриваются основные известные пути обучения иноязычному диалогическому общению, а также предлагается свое видение обучению диалогу как виду речевой деятельности. Все же, поясним заранее, что формулировка «проблемно-диалогическое обучение» означает вид обучения, а не технологию. А предлагаемая же нами технология к этому виду обучения должна сподвигнуть учащихся к общению, а также активизировать их мыслительную деятельность. Неумение построить адекватный диалог учащимися заключается как правило, не в незнании лексики или грамматической конструкции, а в психологическом барьере и искусственности ситуаций, которые не располагают к общению. Поскольку общение есть необходимое условие любой деятельности человека, то в последнее время в связи с участвующими профессиональными обментами и международным сотрудничеством обучение диалогическому общению приобрело особую актуальность. А с расширением сфер деятельности профессиональное проблемно-диалогическое общение есть необходимое условие при обучении диалогу как виду речевой деятельности.

Ключевые слова: диалог, общение, проблемно-диалогическое обучение, профессиональное общение, диалогическая речь, диалогическое единство, проблемное обучение, проблемная ситуация.

Диалог с греческого означает разговор, беседу. Истоки диалога уходят в глубокое прошлое - в античные времена. Без диалогического общения (на родном языке) невозможна любая деятельность человека, то же время любое общение диалогично. А в последнее время в связи с интеграционными процессами, тесным международным сотрудничеством, академической мобильностью, профессиональными обментами обучение иноязычной диалогической речи становится особо **актуальным**. Проблему диалога рассматривали: Пассов Е.И., Гез Н.И., Гальскова Н.Д., Гурвич П.Б., Жинкин Н.И., Вайсбурд М.Л., Бородулина М.К и др., а так же некоторые казахстанские исследователи, как: Абдрахимова Г.Б., Ахметова Г.Ш. и др., но до сих пор проблема обучения диалогическому общению остается актуальной по той причине, что для учебного общения диалогическая речь представляется особенно трудной, обусловленная своими характеристиками. Прделанный ниже лингвистический анализ - тому подтверждение. **Противоречие** между востребованностью иноязычного диалогического общения и сложностью в овладении этим видом речевой деятельности рождает **проблему**, которую мы формулируем как «Обучение иноязычному проблемно-диалогическому общению». Само понятие диалога может означать и учебный текст и форму общения, и один из видов речевой деятельности. К особенностям диалога относят сочетание рецепции и репродукции, т.е. каждый участник диалога выступает по очереди в качестве слушающего и говорящего. И выделяют такие существенные особенности диалога как: спонтанность реакций, невозможность запланировать диалог.

Гальскова Н.Д. и Гез Н.И. называют диалог межличностным общением, где нет отправителя и получателя, а есть коммуниканты, которые по очереди становятся отправителями и получателями [1, с.203].

Диалог – это форма речи в виде обмена высказываниями между двумя или несколькими лицами. А по цели можно выделить повествовательные, вопросительные, побудительные, восклицательные высказывания. Также, для диалогов характерны экстралингвистические средства выражения мыслей (жесты, мимика), отмечают авторы И.М. Берман, В.А. Бухбиндер, В.М. Плахотник, Л.Поль, В.Штраусс [2, с.245-246].

Диалог может состояться и в разговорной речи и в научной, и в публицистической, и в деловой.

Диалоги не обязательно должны быть короткими, они могут быть и развернутыми если необходимо передать большой объем информации. В разговоре диалогическая и монологическая речи переплетаются переходя в состояние друг друга. В зависимости от взаимоотношений партнеров диалог может быть модалным или диктальным. К диалогам модалного типа относят

диалоги –унисон и диалоги – полемики. К диктальному типу относят донесение и прием информации, а также договоры, обмены впечатлениями и т.д. [3, с.123-124].

По типу диалоги бывают: *диалог-запрос; диалог-побуждение; диалог-распрос; диалог-сообщение; диалог-обмен мнениями; диалог-беседа; полилог*. По сути все данные определения повторяют друг друга и сводятся к тому, что объединив все эти идеи можно кратко сформулировать определение диалогу. *Итак, Диалог - это обмен высказываниями между двумя и более коммуникантами, а также – это форма речевого общения между людьми в процессе совместной деятельности.*

Диалогическая форма речи характеризуется большой распространенностью во все сферы человеческой жизни и является естественной формой речи.

Диалогическая речь – это прежде всего процесс общения. К особенностям диалогической речи относят: ситуативность, эллиптичность и недоговоренность.

А.П. Старков считает, что обмен репликами при диалогической форме речи происходит в логической последовательности и отражает намерения всех участников процесса общения. [4,с.96]. Помимо внешней ситуации диалогическая речь может побуждаться и внутренней ситуацией, где играют роль такие особенности личности как взгляды, вкусы и т.д.

Диалогическая речь представляет собой речевую деятельность, в которой речь одного коммуниканта зависит от другого и поэтому диалогическая речь характеризуется ограниченностью во времени, необходимостью реагировать на собеседника, ситуативностью, краткостью и наличием многочисленных клише. Это объяснение диалогу дает Андреевская–Левенстерн Л.С. на примере французского языка [5, с.122-123].

Бим И.Л. довольно просто и ясно характеризует диалогическую речь как говорение в диалогической форме. А также как процесс общения при поочередно сменяющихся друг друга и порождающих друг друга реплик [6, с.176].

Из выше описанного видно, что *диалогическая речь есть процесс говорения или взаимодействия между партнерами по общению.*

Диалогические единства Пассов называет микродиалогами, т.к. соседство реплик секундное, зависимое от ситуации [7, с.234].

Термин диалогическое единство ввела Н.Ю. Шведова, но разные авторы исследовавшие диалог, давали примерно одинаковые определения, выделяя общий компонент – реплику как составную диалогического единства.

В нашем понимании диалогическое единство - это обмен парой коротких высказываний.

Структурно, диалог состоит из высказываний, а эти высказывания и есть по сути реплики, которые в свою очередь образуют диалогическое единство. По сути, высказывания бывают следующих видов: сообщение, вопрос, побуждение и восклицание, которые могут составлять различные комбинации в зависимости от интенции говорящего. Но неизменным остается одно – сначала идет инициативная реплика, а в ответ следует реакция. По такому принципу и строится диалогическое общение.

Как справедливо заметил Вербицкий А.А., действительно, коль скоро люди находятся в кооперативных отношениях и должны так или иначе договариваться о чем либо, доказывать, убеждать, они вынуждены вступать друг с другом в общение. При этом наиболее продуктивным является общение диалогического типа, поскольку оно позволяет высказать свою точку зрения, изменить в ту или иную сторону, позицию партнера. [8,с.135] Диалогическое общение можно понимать по-разному. С одной стороны это просто текст-диалог, смена реплик. С другой стороны, в более широком смысле это установление отношений взаимного доверия, откровенности, доброжелательности. [9, с.13] То есть, диалогическое общение может означать особый тип общения коммуникантов, равенство участников общения, активность, субъект-субъектные отношения. Также, это есть общение в процессе обучения независимо от конкретного материала изучения. *Понятие диалогического общения означает и как сам процесс коммуникации так и форму ведения учебного процесса.*

Общение реализуется в четырех видах речевой деятельности: говорении, чтении, письме и аудировании. Говорение - это и есть устная форма общения, а также продуктивный вид деятельности. Подвидами устного общения являются монолог и диалог. Монолог – это развернутый вид речи, который характеризуется непрерывностью, последовательностью, тематичностью и

выстраивается одним человеком. Полилог – это форма общения в коллективе. Общение может быть как вербальным так и невербальным. *Итак, Общение – это процесс активного вербального и невербального взаимодействия людей.*

Что же касается проблемно-диалогического обучения, то постараемся разобраться в этом последовательно. Само понятие «проблемно-диалогическое» обучение содержит в себе два понятия: проблемное обучение и диалогическое общение. Диалогическое общение мы рассматривали ранее. Далее, мы должны рассмотреть суть проблемного обучения. Если не считать, что проявления проблемности начались еще с бесед Сократа, то можно сказать, что идея «эвристического воспитания» послужила толчком к развитию проблемного обучения. Исследователями теории проблемного обучения являются: М.Н. Скаткин, А.М. Матюшкин, М.И. Махмутов, Т.В. Кудрявцев, И.Я. Лернер, Ю.К. Бабанский и т.д. Проблемное обучение – это не метод и не беседа, а тип обучения, который содержит в себе принципы и методы. Психологическое обоснование проблемному обучению было заложено С.А. Рубинштейном, Л.С. Выготским, А.Н. Леонтьевым и т.д., которые установили, что процесс усвоения представляет собой процесс решения проблемных задач. В своих работах они показали, что одним из главных условий развития творческого мышления является постановка заданий, вызывающих проблемные ситуации, которые в свою очередь активизируют мышление учащихся. Лернер утверждает, что мышление рождается и развивается при возникновении интеллектуального затруднения, которое называется проблемной ситуацией.

Проблемная ситуация – это некое затруднение, которое предстоит решить ученику.

Анализ методической литературы показал, что термин «проблемно-диалогическое обучение» как обучение виду речевой деятельности отсутствует. Встречаются источники с упоминанием данного термина у Мельниковой Е.Л. Она считает, что проблемно-диалогическое обучение – это технология, применяемая для обучения практически любых дисциплин. [10]

Мы же считаем, что проблемно-диалогическое обучение имеет прямое отношение к проблемному обучению как виду обучения, и к диалогическому обучению как обучению виду РД. А вот само проблемно-диалогическое обучение имеет в свою очередь технологии, для достижения поставленной цели. Конечно, проблемно-диалогическое обучение может выступать и как форма обучения, чего мы не отрицаем, но мы предлагаем новую формулировку проблемно-диалогическому обучению. **Итак, мы считаем, что Проблемно-диалогическое обучение – это обучение диалогу как виду РД на основе разрешения проблемных ситуаций.** Проблемные же ситуации разрешаются в свою очередь при помощи такой технологии как **«прагма-профессиональные задачи».**

Профессиональное проблемно-диалогическое общение. Сущность профессионального обучения диалогической речи состоит в развитии у обучающихся умений профессионального общения при обучении диалогической речи на материале специальности путем разрешения проблемных ситуаций. То есть, *профессиональное проблемно-диалогическое иноязычное общение – это диалогическое общение на тематику специальности в ходе разрешения некой проблемной ситуации* (формулировка наша).

Целью обучения говорению на иностранном языке является научить учащихся общаться в разных жизненных ситуациях, исходя из их потребностей. При обучении говорению очень важно учитывать и психо-физиологические особенности учащихся и условия обучения. Многие авторы предлагают обучать диалогу двумя путями: «сверху вниз» и «снизу-вверх». В первом случае преподаватель предоставляет диалог-образец, отрабатывает новую лексику, отрабатывает сам диалог и привносит некоторые свои изменения в существующий образец. Во втором случае подразумевается создание диалога самими обучающимися. Другие же предлагают обучать разнообразным диалогическим единствам, общим фразам, клише. Довести их до автоматизма, а затем предлагать ситуации общения, в помощь дать опоры, наглядности, схемы, новые слова. Этот путь называется управляемым диалогом. А уже потом, на продвинутом этапе – ожидать от учащихся неподготовленных диалогов.

Отсюда мы видим, что в основном есть два способа обучения диалогу – это по образцу готового диалога и создание диалога самими учащимися, как говорится «сверху-вниз» и «снизу-вверх». Сомнению не подлежит неоспоримость этих двух способов, но до сих пор говорение как деятельность остается самым трудным делом. Поскольку говорение очень сложная деятельность,

которая связана с порождением мысли, что должно стимулироваться преподавателем. **И здесь, мы считаем, что проблемно-диалогическое обучение как обучение иноязычному общению подходит как нельзя лучше, а оно в свою очередь должно происходить через разрешение проблемных ситуаций.** Вполне очевидно, что: 1) создание проблемных ситуаций – вызывает эффект реальности общения; 2) активизирует их (учащихся) мыслительную деятельность, что способствует естественному выражению мысли; 3) реализация проблемного подхода способствует развитию коммуникативных и творческих умений. Создание диалога затрудняет многих учащихся, поэтому круг рассматриваемых и обсуждаемых проблем должен быть реалистичным, не абстрактным, чтобы учащиеся могли выражать свои искренние чувства. Надо учить мыслить их, а не использовать типичные вопросы-ответы.

1. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. «Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика». – М.: Академия, 2006. – С.203. – 336 с.

2. «Основы методики преподавания иностранных языков». / Под редакцией В.А.Бухбиндера, В.Штраусса. – Киев, Вища школа, 1986. – С.245-246.

3. «Методика» /Под редакцией Леонтьева А.А. – М.:Русск.яз.,1988. – С.123-124. – 180 с.

4. Старков А.П. «Обучение английскому языку в средней школе». – М.: «Просвещение»,1987. – С.96.

5. Андреевская – Левенстерн Л.С. «Методика преподавания французского языка в средней школе». – М.:Просвещение, 1983. – С.122-123. – 222 с.

6. Бим И.Л. «Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе. Проблемы и перспективы». – М.:Просвещение, 1988. – С.176. – 256 с.

7. Пассов Е.И. «Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению». – М.: Русский язык, 1989. – С. 234. – 276 с.

8. Вербницкий А.А., «Активное обучение в высшей школе: контекстный подход». – Москва: «Высшая школа»,1991. – С.135.

9. Китайгородская Г.А. «Методика интенсивного обучения иностранному языку». – С.13.

10. Мельникова Е.Л. Проблемный урок или как открывать знания с учениками. – М.,2006.

Түйіндеме

Сураганова А.К. – Абай атындағы ҚазҰПУ

6M011900 – Екі шет тілі мамандығының 2-курс магистранты, ainash-almaty@mail.ru.

Ғылыми жетекші: Букабаева Б.Е. – ф.к.ғ.,

Абай атындағы ҚазҰПУ Кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушысы

Шеттілдік қарым-қатынасқа түсуді үйретудегі мәселені екіжақты талқылап оқыту

Бұл мақала қандай да бір мәселені екіжақты талқылап шет тілінде оқыту үшін арналған. Екіжақты қарым-қатынас жасауды оқытып-үйрету үшін көптеген ғалымдар, әдістемешілер, ұстаздар талай рет әрекет жасаған, әлі де жасап жүр, бірақ бұл мәселе өзінің ерекшелігіне байланысты әліде болса өз шешімін тапқан жоқ. Екіжақты әңгіменің ерекшелігі сонда, ол аяқасты қалыптасқан жағдайдан туын-дайды, сондықтан да әңгіменің барысын және қалай аяқталатын болжау қиын. Бұл мақалада екіжақты әңгіменің түп-тамырына, табиғатына талдау жасалынған, екі жақты қарым-қатнасты негізгі және бұрын-нан белгілі жолдары арқылы оқыту және де екіжақты әңгімені сөйлесу амалының бір қыры ретінде өзіміздің жеке көзқарасымыз ұсынылды. Дегенменде «мәселені екі жақты талқылап үйрету» деген сөз тіркестері оқытудың әдіс-амалдары емес, оның (оқытудың) жеке бір түрі деп қараған жөн. Оқытудың осы бір түріне арналған біздің әдіс-амалдарымыз оқушыларды өзара қарым-қатынасқа жетегейді, және де олардың ойлау қабілетін жандандыра түспек. Оқушылардың екі жақты әңгімені қолайлы түрде құрастыра алмауларының себептері, олардың тіл байлығының аздығы немесе грамматикалық кемістігінен емес, ол психологиялық кедергі мен қалыптасқан жағдайдың жасандылығынан туындайды, осы бір себептер олардың өзара қарым-қатынастарына кедергі болып табылады. Адамдардың арасындағы қарым-қатынас олардың қандай да бір іс-әрекеттеріне керек жағдай екенін ескерсек, және соңғы кездердегі кәсіби өзара қарым-қатынас, халықаралық байланыстардың көбейуіне байланысты екіжақты сөйлеу амалдарын үйрету ерекше қажет болып тұр. Ал адамдардың іс-әрекеттерінің жан-жақты және кеңінен дамуына байланысты кәсіби

мәселелер жөніндегі қарым-қатынас - екі жақты келіссөзге үйрету үшін негізгі себеп, сөйлеу амалдарың бір түрі болып табылады.

Түйін сөздер: екіжақты әңгіме, өзара сөйлеу, қарым-қатынас, мәселені екіжақты талқылап үйрету, кәсіби қарым-қатынас, екіжақты әңгімелесу, екіжақты әңгіменің бір тұтастығы, қандайда бір мәселені оқытып үйрету, қандай бір мәселе тәнінде қалыптасқан жағдай.

Summary

Suraganova A. – 2nd course master of the specialty Foreign Language: two foreign languages, ainash-almaty@mail.ru.

Scientific supervisor: Bukabayeva B.E. – candidate of philological sciences, chair of professional foreign language communication Abai KazNPU

Problem – dialogic teaching in foreign language education

This article is devoted to the problem of teaching dialogue in foreign language communication. This issue was scrutinized by great number of scholars, researchers and methodologists, but because of its difficulty and specific nature stays actual for examining so far. The main feature of dialogue is in its situativeness and impossibility to learn by heart beforehand. The result of conversation can't be forecasted too. In the article we analyze the notion of dialogue and observe general ways of teaching dialogue as one of four skills in methodology of foreign language education as well as offer our outlook on this problem. At the same time we have to say that the term “problem-dialogic teaching” has our own interpretation. It means that problem-dialogic teaching is not a technology but a kind of studying to our opinion. But we offer that problem-dialogic teaching may have a lot of technologies to be taught and one of the best technologies to our way is described in the article. The technology which is offered by us is devoted to motivate students to communicate and activate their mental processes. As the rule, the reason of incapability to create adequate dialogue is in psychological barrier and artificial situations but not in the lack of vocabulary or grammar knowledge. Since communication is the main condition of human's activity teaching foreign language communication is very actual in our days, especially in the light of frequent professional exchanges, international cooperation, academic mobility. And widening of professional spheres cause the necessity of teaching of professional problem – dialogic communication.

Keywords: dialogue, communication, problem-dialogic teaching, professional communication, dialogic speech, dialogic unity, problem teaching, problem situations.

УДК – 811.111

THE WAYS OF INVOLVING STUDENTS INTO SPEAKING SKILLS

Telbayeva M.Zh., Zhanpeisova Zh.M. – Teachers of chair 25 Civil aviation academy

This article describes the role of speaking in teaching English. It considers the means and activities to encourage and motivate students to speak. This article is written for teachers with large classes of students who have encountered some of the following or similar problems during speaking activities in their classroom.

Key words: communication, language barrier, culture barrier, speaking, vocabulary, active vocabulary.

Introduction

Speaking is essential to human communication. Just think of all the different conversations you have and compare that with how much written communication you have in one day. Which do you do more of? In our daily life most of us speak more than write. Many English teachers still spend the majority of class time on reading and writing practice almost ignoring speaking and listening skills. Do you think this is a good balance? If the goal of your language course is truly to enable your students to communicate in English, then speaking skills should be taught and practiced in the language classroom. Dealing with common arguments against teaching speaking skills in the classroom students won't talk or say anything. One way to tackle this problem is to find the root of the problem and start from there. If the problem is cultural, that is in your culture it is unusual for students to talk out loud in class, or if students feel really shy about talking in front of other students then one way to go about breaking this cultural barrier is to

create and establish your own classroom culture where speaking out loud in English is the norm. Giving positive feedback also helps to encourage and relax shy students to speak more. Another way to get students motivated to speak is to allocate a percentage of their final grade to speaking skills and let the students know they are assessed continually on their speaking class throughout the term.

The main part

A completely different reason for student silence may simply be that the class activities are boring or are pitched at the wrong level. Very often our interesting communicative speaking activities are not quite as interesting or as communicative “or ‘no” which they do quickly and then just sit in silence or worse talking noisily in their L1. So maybe you need to take a closer look at the type of speaking activities you are using and see if they really capture students’ interest and create a real need for communication. Another way to encourage your students to speak in English is simply to speak in English yourself as much as possible in class. If you are shy about speaking in English, how can you expect your students to overcome their fears about speaking English? Don't worry if you are not completely fluent or don't have that elusive perfect native accent, as Swain (1985) wrote "We learn to speak by speaking" and that goes for teachers as well as students. The more you practice the more you will improve your own oral skills as well as help your students improve theirs. When students work in pairs or groups they just end up chatting in their own language. Is the activity or task pitched at the right level for the students? Make sure you give the students all the tools and language they need to be able to complete the task. If the language is pitched too high they may revert to their L1, likewise if the task is too easy they may get bored and revert to their L1. Also, be aware of the fact that some students especially beginners, will often use their L1 as an emotional support at first, translating everything word for word to check they have understood the task before attempting to speak. In the case of these students simply be patient as most likely once their confidence grows in using English their dependence on using their L1 will begin to disappear.

Are all the students actively involved and is the activity interesting? If students do not have something to say or do, or don't feel the need to speak, you can be sure it won't be long before they are chatting away in their L1. Was the timing of the activity good? The timing of a speaking activity in a class can be crucial sometimes. How many teachers have discovered that their speaking activity ended up as a continuation of the students break-time gossip conducted in the L1? After break-time, why not try giving students an activity to calm them down and make them focus before attempting speaking activities that involve groups or pair work. Another way to discourage students speaking in their L1 is to walk around the classroom monitoring their participation and giving support and help to students as they need it. If certain students persist in speaking in the L1 then perhaps you should ask them to stay behind after class and speak to them individually and explain to them the importance of speaking English and ask them why they don't feel comfortable speaking in English in the class. Maybe they just need some extra reassurance or they don't like working with certain students or there is some other problem that you can help them to resolve. When all the students speak together it gets too noisy and out of hand and I lose control of the classroom. First of all separate the two points a noisy classroom and an out-of-control classroom. A classroom full of students talking and interacting in English, even if it is noisy, is exactly what you want. Maybe you just feel like you are losing control because the class is suddenly student centered and not teacher centered. This is an important issue to consider. Learner-centered classrooms where learners do the talking in groups and learners have to take responsibility for using communicative resources to complete a task are shown to be more conducive to language learning than teacher-centered classes (Long & Richards 1987). Nevertheless, many classrooms all over the world continue to be teacher centered, so the question you have to ask yourself is, how learner centered is my classroom? Losing control of the classroom, on the other hand, is a different issue. Once again walking around and monitoring the students as they are working in groups can help, as you can naturally move over to the part of the classroom where the noise is coming from and calm the rogue students down and focus them back on the task without disrupting the rest of the students who are working well in their groups. If students really get too rowdy then simply change the pace of the class and type of activity to a more controlled task, for example a focus on form or writing task where students have to work in silence individually. Once the students have calmed down you can return to the original or another interactive group activity.

Conclusion

These are just some of the problems that teachers with large classes face when teaching speaking activities in the classroom. These problems are not new nor are the solutions offered above. Teachers all over the

world continue to face the same hurdles, but any teacher who has overcome these difficulties and now has a large class of energetic students talking and working in English in groups together will tell you it is worth all the trial and error and effort at the outset.

1. *Celce-Murcia. M. (2001). Teaching English as a Second or Foreign Language (3rd ed). – USA: Heinle&Heinle.*
2. *Long M.H & Richards, J.C. (1987). Methodology in TESOL. USA: Heinle&Heinle.*
3. *Nunan. D. (1991) Language Teaching Methodology. UK: Prentice Hall International (Chapter two & three)*
4. *Tanner .R. & Green.C.(1998) Tasks for teacher education. UK. Addison Wesley Longman. Ltd.Fiona Lawtie, ELT teacher, British Council, Caracas*

Түйіндеме

Тельбаева М.Ж. – №25 кафедра оқытушысы,
Джанпейсова Ж.М. – №25 кафедра оқытушысы Азаматтық авиация академиясы

Студенттерді ауызекі сөйлеуге ынталандыру

Мақала студенттердің ауызекі сөйлеу қабілеттерін дамыту жолдары мен оларды сөйлеуге ынталандыру жолдарын және оқытушының сабақ барысында туындайтын қиындықтарды шешу жолдарын қарастырады.

Түйін сөздер: коммуникация, тіл кедергісі, мәдени кедергі, сөйлеу, сөздік қор, актив сөздік қор.

Резюме

Тельбаева М.Ж. – преподаватель кафедры №25,
Джанпейсова Ж.М. – преподаватель кафедры №25 Академия гражданской авиации

Пути мотивации студентов к говорению

Данная статья рассматривает пути мотивирования студентов к говорению на изучаемом языке, а также проблемы, с которыми сталкивается преподаватель во время урока и способы их решения.

Ключевые слова: коммуникация, языковой барьер, культурный барьер, говорение, активная лексика, словарный запас.

УДК 37.018:811.111

ВЫЯВЛЕНИЯ БАЗОВЫХ УМЕНИЙ МЕЖКУЛЬТУРНОГО ЯЗЫКОВОГО ОБЩЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Баданбекқызы З. – к.ф.н., профессор, *zauze.badanbekkyzy.51@mail.ru*
Анаятова Р.К. – и.о. зав. кафедрой № 25, старший преподаватель АГА *r-anaytova@mail.ru*

Общение выступает как взаимодействие субъектов, порождаемое потребностями из совместного существования. В процессе общения происходит взаимный обмен видами и результатами деятельности, идеями, чувствами, установками и т.д. Процесс общения в силу своей практической значимости привлекает внимание специалистов самых разных областей гуманитарного знания: философии, психологии, социологии, культурологи, этнологии, лингвистики. Наряду с понятие "общение" в последние несколько лет в отечественной науке появился и получил широкое распространение термин "коммуникация", который прочно вошел в понятийный аппарат социально-гуманитарного знания. Понятия "общение" и "коммуникация" - частично совпадают. Они соотнесены с процессами обмена и передачи информации, хотя эти понятия различны по форме и содержанию. Термин "коммуникация" образован от латинского слова "communicatio", имеющего значение "делать общим, связывать, общаться". Исходя из различных точек зрения и подходов, коммуникация - это социально обусловленный процесс обмена информацией различного характера и содержания, передаваемой целенаправленно при помощи различных средств и имеющей своей целью достижение взаимопонимания между партнерами и осуществляемый в соответствии с определенными правилами и нормами. Общение людей безгранично и разнообразно. Разнообразие находит свое отражение в различных формах, типах и видах коммуникации. В современной коммуникативистике выделяются следующие формы коммуникации: межличностная, деловая, социальная, межэтническая, внутригрупповая, массовая и межкультурная. В современной коммуникативистике выделение тех или иных видов коммуникации осуществляется по нескольким основаниям, поэтому количество видов коммуникации в различных источниках весьма существенно различается.

Ключевые слова: коммуникация, межкультурная коммуникация, история, культура, общение, современность, концепция, взаимосвязь, язык.

До недавнего времени история человечества была историей отдельных стран, народов и культур, а на сегодняшний день она превращается в глобальную единую историю: все, что происходит в жизни отдельных стран, так или иначе отражается на жизни в других точках земного шара. Современные культуры при этом теряют своеобразие и замкнутость, а границы между ними все более стираются и исчезают.

Конечно же, можно считать, что положительным результатом процесса глобализации стала возможность общения с представителями разных культур, которая довольно быстро стала повседневной реальностью для многих стран и народов. Это обстоятельство породило первоначально интерес к межкультурной коммуникации, а затем и необходимость ее изучения.

Впервые определение межкультурная коммуникация был использован в книге «Культура как коммуникация», написанной в 1954 году американскими учеными-культурологами Эдуардом Холлом и Джорджем Трэгером. Эта книга и стала основной базой дисциплины «Межкультурная Коммуникация». В ней были определены основные проблемы взаимоотношения между различными культурами, и дисциплина «Межкультурная Коммуникация» была выделена в отдельное научное направление. В своем следующем труде «Немой Язык», вышедшем в 1959 году Эдвард Холл развил идею о взаимосвязи культуры и общения, и обосновал соотношение различных культур, а, следовательно, и возможность их сравнения. В этой книге, Холл рассмотрел коммуникацию культур на примере обучения иностранных языков, проводя параллели между лингвистической дидактической составляющей и познанием культур разных народов. В результате своего исследования Холл пришел к выводу о возможности, необходимости и крайней насущности познания культур различных народов путем познания их языка. Таким образом, Холл первым обосновал необходимость изучения культуры и предложил выделить это изучение в отдельную образовательную дисциплину.

Сегодня работы Эдварда Холла считаются базовыми, основополагающими и концептуальными в вопросах восприятия культуры как определяющей составляющей поведенческого фактора различных индивидуумов.

В 1961 году последователи учения Холла культуролого-антропологи Флоренс Клакхон и Фред Стродбек развили концепцию культурной коммуникации в аспекте ценностных ориентаций, а этнолингвисты Джон Хампертц и Делл Хаймс дополнили учение Эдварда Холла исследованиями в области взаимосвязи культуры и языка.

Начало семидесятых годов прошлого столетия ознаменовалось развитием коммуникационной науки в Соединенных Штатах и обогатило учение Холла новыми теоретическими обоснова-

ниями психологической составляющей межкультурной коммуникации. Эти исследования изложены в трудах Вильяма Гудикунста.

А также методологическими основами по коммуникативному направлению занимались многие научные коллективы и методисты. К ним прежде всего следует отнести Институт русского языка им. А.С. Пушкина (А.А. Леонтьев, В.Г. Костомаров, О.Д. Митрофанова, А.Н. Щукин, М.Н. Вятютнев, Э.Ю. Сосенко и др.), методистов и психологов Э.П. Шубина, П.Б. Гурвича, И.Л. Бим, Г.В. Рогову, В.Л. Скалкина И.А. Зимнюю и др.; среди зарубежных ученых это Г.Лозанов и его школа в Болгарии, Г.Э. Пифо, Р.Олрайт, У.Литвуд – в Англии, С.Савиньон в США и другие.

«Межкультурная коммуникация» представляет собой особую форму коммуникации двух или более представителей различных культур, в ходе которой происходит обмен информацией и культурными ценностями взаимодействующих культур. Процесс межкультурной коммуникации есть специфическая форма деятельности, которая не ограничивается только знаниями иностранных языков, а требует также знания материальной и духовной культуры другого народа, религии, ценностей, нравственных установок, мировоззренческих представлений и т.д. в совокупности определяющих модель поведения партнеров по коммуникации. Изучение иностранных языков и их использование как средства международного общения сегодня невозможно без глубокого и разностороннего знания культуры носителей этих языков, их менталитета, национального характера, образа жизни, видения мира, обычаев, традиций и т.д. Только сочетание этих двух видов знания - языка и культуры - обеспечивает эффективное и плодотворное общение" [1; 95].

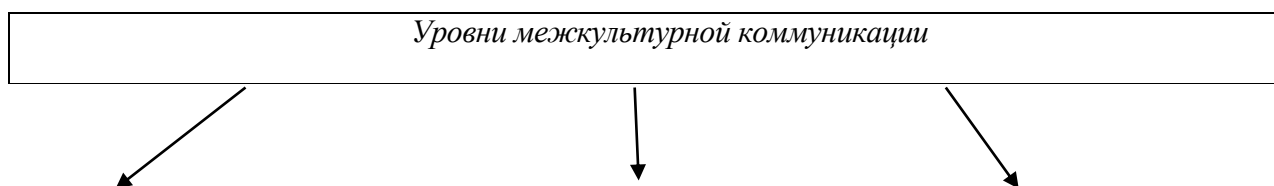
Проблема взаимодействия языка и культуры, центром которой является человек, исследуется в современном языкознании в различных направлениях, и активно разрабатывается в настоящее время. Язык и культура существуют в абсолютном соотношении между собой, в результате чего через языковые факты, через «язык культуры» возможно познание культурно – национального мировидения, языковых стереотипов и реконструкция языкового сознания народа. Языковая ментальность определяется принадлежностью к некоторой социокультурной группе, социокультурной среде.

Человек - существо общественное. Он живет в обществе и, следовательно, может и должен общаться с другими членами этого общества. Обратим внимание на общий корень: общество, общение. И слово коммуникация - того же корня, только латинского: communication из **communis** - общий.

«Коммуникация» - это социально обусловленный процесс обмена информацией различного характера и содержания, передаваемой целенаправленно при помощи различных средств и имеющий своей целью достижение взаимопонимания между партнерами и осуществляемый в соответствии с определенными правилами и нормами. Выделяют следующие формы коммуникации: *межличностная, внутригрупповая, массовая и межкультурная.*

В настоящее время изучением межкультурной коммуникации занимается целая группа гуманитарных наук: *культурология, коммуникативистика, социология культуры, лингвокультурология, этнопсихология* и др.

Поскольку инициаторами межкультурных исследований в отечественной науке стали лингвисты, то на протяжении нескольких лет межкультурная коммуникация рассматривалась ими в узком значении как коммуникация между различными языками, хотя отмеченные выше проблемы выходят далеко за рамки лингвистики и находятся на стыке нескольких научных дисциплин. Речь идет о психологии, этнологии, культурологи, семиотике и др. Однако культурно-антропологические основы межкультурной коммуникации в отечественной науке практически не стали предметом научного анализа.

<p>Межличностный уровень коммуникации Конечный субъект – человек. Барьеры: языковые и неязыковые, отражающие этнонациональную и социокультурную специфику восприятия окружающего мира, национальные особенности мышления, специфические, мимические и пантомимические (кинестические) коды, используемые носителями различных лингвокультурных общностей, а также возраст, пол, профессия, социальный статус коммуниканта.</p>	<p>Межкультурная коммуникация в малых группах Субъект – малая группа. Условие успеха – способность участников адаптировать свои коммуникативные действия к конкретным особенностям данной группы. Члены монокультурных групп обычно придерживаются общих групповых норм, тогда как члены межкультурных групп действуют как представители своих культур и их специфические ценности оказывают существенное влияние на характер коммуникации.</p>	<p>Межкультурная коммуникация в больших группах Субъект – большая группа. Уровни коммуникации: <i>Этнический уровень</i> наблюдается между локальными этносами, этноязыковыми, историко-этнографическими, этноконфессиональными и другими общностями. <i>Национальный уровень:</i> возможен при наличии национального единства, национальная культура представляет совокупность традиций, норм, ценностей и правил поведения, общих для представителей одной нации, государства.</p>
--	---	--

Методологическую основу исследования Александра Петровича Садохина, автора книги «Введение в теорию межкультурной коммуникации», составил культурологический подход, для которого характерно внимание не только к непосредственному процессу коммуникации, но и к обусловленности этого процесса социокультурным опытом, знаниями, представлениями, мнениями, ценностями и нормами, исторически сложившимися в каждой культуре и усвоенными ее носителями в процессе инкультурации.

Из всех наук о культуре и человеке наибольший объем теоретических и методологических знаний практического опыта, в области исследований межкультурной коммуникации, был заимствован из фольклористики и этнологии. На этой основе сложились два главных направления исследований в межкультурной коммуникации. Первое из них, основывающееся на фольклористике носит описательный характер. Его задачи заключаются в выявлении, описании и интерпретации повседневного поведения людей с целью объяснения глубинных причин и детерминирующих факторов их культуры. Второе направление, имеющее культурно-антропологический характер, предметом своих исследований имеет различные виды культурной деятельности социальных групп и общностей, их нормы, правила и ценности. Социальная дифференциация общества порождает в каждой группе свои модели и правила поведения. Знание их позволяет быстро и эффективно разрешать ситуации межкультурного непонимания.

Существующие методы и подходы не охватывают и не описывают все аспекты межкультурной коммуникации. Межкультурная коммуникация, как правило, исследуется на трех уровнях: монокультурном, кросскультурном и интеркультурном. В американской коммуникативистике сегодня выделяется три основных подхода к пониманию межкультурной коммуникации: функционалистский, интерпретативный и критический.

Говоря о современных исследованиях в области межкультурной коммуникации следует также отметить работы немецкого исследователя Ф.Касмира, известного благодаря исследованию вопросов влияния средств массовой коммуникации на общество и культуру, разработке моделей межкультурной коммуникации в определенном историческом и социокультурном контекстах, а также анализу проблем этики в межкультурной коммуникации.

В последнее время в сфере межкультурной коммуникации наметились новые направления исследований: коммуникация в контексте глобализации культуры, массовой межкультурной коммуникации, а также опосредованной и непосредственной форм межкультурной коммуникации (коммуникация с помощью электронных средств и Интернета).

Однако все указанные подходы и направления свидетельствуют только об активном научном поиске, но пока не дают системного представления о межкультурной коммуникации; все остается на уровне отдельных концепций и точек зрения.

На индивидуальном уровне межкультурная коммуникация представляет собой столкновение различных мировоззрений, при котором партнеры не осознают различия во взглядах, считая свое видение ситуации "нормальным". Им кажется, что их стиль и образ жизни являются единственно возможными и правильными, а ценности, которыми они руководствуются одинаково понятны всем другим людям. Это приводит к непониманию, несовпадению мнений и оценок. Затем человек принимает эгоцентрическую позицию и приписывает собеседнику глупость, невежество или злой умысел.

Итак, как было сказано выше, для полноценного межкультурного взаимопонимания необходимо знать не только язык партнера по коммуникации, но и особенности его культуры, религии, ценностей, нравственных установок и мировоззренческих представлений.

В целом можно же отметить, что междисциплинарные исследования в межкультурной области, безусловно, вносят свой вклад в развитие межкультурной коммуникации, но и во многом затрудняют ее формирование в целостную отрасль науки. Теория межкультурной коммуникации находится на стадии становления и ей еще только предстоит сложиться в стройную систему знаний о межкультурном общении.

1. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин. – М.: Высш. шк., 2005.

2. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2000.

3. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.

4. Рёш О. Проблема стереотипов в межкультурной коммуникации// Россия и Запад: диалог культур. Вып. 6. – М., 1998.

5. Сепиашивили Е.Н. Межкультурная коммуникация: Учебно-практическое пособие. – М., МГУТУ, 2009.

6. Головлева Е.Л. Основы межкультурной коммуникации: учеб. пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 224 с.

Түйіндеме

Баданбекқызы З. – ф. ғ.к., профессор, zau.re.badanbekkyzy.51@mail.ru,

Анаятова Р.К. – № 25 кафедра меңгеруші қызметін атқарушы, аға оқытушы ААА r-anaytova@mail.ru

Шет тілін үйретуде мәдениетаралық тілдік байланыстың базалық дағдыларын айқындау

Берілген мақалада «мәдениет аралық байланыс» ғылыми пән ретінде пайда болу мәселесі қарастырылады. Бұл пәннің тарихи шығуы менен және қалыптасу кезеңдері қарастырылады. Білім саласында яғни гуманитарлық ғылымдарының ішінде мәдениет аралық байланыс теориясының дамуы. Бұл мақалада С.Г.Тер-Минасова, Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П секілді әлемге әйгілі ғалымдардың ғылыми еңбектері қолданылған.

Түйін сөздер: мәдениет аралық қарым-қатынас, тарих, тілдесу, бүгінгі заман, бүгінгі заман, тұжырымдама, өзара байланыс.

Summary

Badanbekkyzy Z. – candidate of philological sciences, chair of professional foreign language communication Abai KazNPU zau.re.badanbekkyzy.51@mail.ru

Anaytova R.K. – head of the chair 25, senior teacher, ACA r-anaytova@mail.ru

Elicitation of basic skills of intercultural communication while teaching a foreign language

The article is devoted to the history and stages of formation of "intercultural communication" as a scientific discipline. Development of the theory of intercultural communication in the humanities. The article discussed the works of such scholars as S.G.Ter-Minasova, Grushevitskaya T.G., V.D. Popkov, Sadokhin A.P. "Basics of intercultural communication."

Key words: intercultural communication, history, culture, concept, relationship, language.

УДК- 811. 111

THE PROBLEM OF TEACHING FLUENCY FOR COMMUNICATIVE INTERACTION IN ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Yessenaliyeva M.D., Telbayeva M.Zh. – *senior teacher of the №25 chair
/ teacher of the №25 chair Civil aviation academy, MD_68-68@mail.ru*

Language proficiency is not simply the correct use of vocabulary and grammar, but is rather a part of interactive, social communication in which learners need to be made aware of the role of intonation. The fluency project is developing an English vocabulary with supplementary learning materials (SLMs). Each person's learning theory will be somewhat different, based on individual life experiences, observations of students, interactions with colleagues, professional reading, knowledge, and interpretation of the research and understanding of language learning. It enhances the problem of teaching fluency for communicative interaction in English as a foreign language. For the purpose of this study three prominent questions were risen: the significance of interactive-engaged approach, abilities at the computer and online teaching, the usage of creative techniques and its influence on students communicative competence. It is discussed the nature of communication and its relevance to various stages of learning, emphasized the importance of integrating skills, discussed the differences and similarities in learning to speak and write.

Key words: communicative competence, communicative interaction in English, foreign languages, creative methods, creative students, fluency, expressive intonation, memory.

Introduction

At assessment of level of proficiency in language use such criterion as "fluency ". All know that it is important aspect, however often understand very different things as the words "fluent" and "fluency". In a broad sense, the concept fluency means fluency of the speech and free expression of thoughts in a foreign language. In practice, under fluency of a foreign language mean certain "smoothness" and naturalness of the speech. And it not necessarily demands "absolute" knowledge of words and grammar, however ability "is necessary to own the speech".

The main part

There are some tricks which will help not - to the native speaker to avoid prolonged pauses in the speech and to sound more naturally. If you don't know what to tell, it is possible:

- to begin to speak/think aloud, reflecting: "It's a difficult question", "I've never thought about that, but ..."

- to use so-called "vague language" (the softened, uncertain expressions) – phrases like "more or less", "I suppose", "you could say", "so I'd imagine". On the one hand, similar phrases give the ---chance to fill a pause in situations when you don't know what to tell, with another, – help to soften the meaning of what was said.

- to change the subject. If you have nothing to tell about a health system, it is possible to remember the last visit of the doctor.

- to use the prepared phrases. The favorite TV show will help with it, in series and movies it is also possible to gather a lot of interesting expressions

Naturalness of the speech is provided by intonational expressiveness.

- Drama pauses can be sometimes pertinent. "You'll never guess who I've just met ..."

- It is important to learn to express various emotions, for example, to drawl words to express doubt "to Well, I don't knooooow, buuuut ...", to select words to transfer surprise: "You did WHAT?"

Before a performance in English it will be useful:

- to rehearse. At the same time it is important to read not just attentively on a piece of paper, and to relax and to speak quietly with pauses and intonational differences. It is good to choose favorite native speaker, whether it be the actor acting on the award Oscar or the business guru and to observe for it (or it) a performance manner.

- to arrange itself "warm up". Small English-language warm-up has to precede your performance, it will help to switch a brain to English.

- to talk with itself. To be exact, to be trained to answer questions which to you, perhaps, will be asked. And at last, the most important, try not to translate from Russian, and to think in English.

- Listen. Listen the English speech much. Audio books, radio stations of the English-speaking countries and movies, of course, of English-language production can become assistants to you.

- Read the English literature, noting for themselves lexical chunks. Adopting this recommendation, remember that it is necessary to read the books adapted under your level of proficiency in language.

- Cards and mobile applications for studying of lexical chunks help to learn phrases also well. Cards with set expressions can be stuck on the house or to hire with itself or study. It is also possible to watch, listen and remember lexical chunks by means of mobile applications.

- Listen to songs in English and you learn them by heart, in them many lexical chunks meets. Choose songs of the favorite British or American performer.

- You learn tongue twisters and verses in English. You will kill two hares at once: learn useful phrases and you will work their pronunciation.

- Communicate on a target language as often as possible. Yes, it is the most universal way to develop fluency of the speech. Communication with the representative of the English-speaking country will be ideal option,

Teaching fluency and interaction produces stretches of language at an appropriate tempo. There may be occasional loss of fluency on transition from rehearsed or formulaic speech to spontaneous interaction, but this does not prevent effective communication. Can make limited use of discourse markers or connectors. Fillers are not distracting.

Responses are usually immediate, appropriate and informative. Initiates and maintains exchanges even when dealing with an unexpected turn of events. Deals adequately with apparent misunderstandings by checking, confirming, or clarifying. When discussing more abstract topics, they may need time to prepare an utterance, but do not produce distracting fillers.

They are able to give spontaneous answers to questions when the question is understood, and in language situations where the meaning is not understood, have strategies to repair communication. These strategies may need to be explicitly taught.

Simply saying "discuss this topic" is unlikely to produce much language. Learners need to be given strategies to commence and maintain effective communication.

Activities which can be done back-to-back promote interaction, because it creates a communication gap. Learners must rely on their language to communicate. But before doing these, teach some phrases to elicit repetition. Teach learners the power of "why" as a question, to get more from their partners. Before giving out an activity, consider what language is needed to do effectively. Here given some ideas for teaching fluency and interaction:

- Describing pictures and stories (such as the Korean test story boards)

- Back to back role plays of radio communications (such as the Macmillan instructor to pilot activity)

- Completing information (information gaps such as the definition cross word)

- Role play of more abstract situations

- Timed talking activities

- Giving interview questions to learners, with the instruction that they must feedback their partner's answers, not their own.

- 2-4-8 Ranking exercises (such as the security spending exercise)

Conclusion

In conclusion, one of the most important components of communication is speaking. In EFL contexts, it is an imperative factor which requires special attention and instruction. Thus, it is the responsibility of EFL teachers of EFL to exactly investigate the factors, conditions, and components that form the basis of effective speaking. Effective instructions inferred from the careful analysis of this area, together with sufficient language input and speech-promotion activities, will gradually help learners speak English

fluently and appropriately (Richards & Renandya, 2002). The present paper deals with factors and issues with which have great influence on speaking ability, accuracy and fluency. Although a lot of studies have been done in this area, we feel the need for further research to provide some solutions for teachers to apply more effective methods and procedures in their teaching.

1. Bailey, K. M. & Savage, L. (Eds.). (1994). *New ways in teaching speaking*. Washington, DC: TESOL
Brown, J. D. (1996). *Fluency development*. In G. van Troyer (Ed.) JALT '95: Curriculum and evaluation Tokyo: Japan Association for Language Teaching.

2. Brown, J. D., & Hilferty, A. G. (1986 a). *Listening for reduced forms*. TESOL Quarterly
Rosa, – M., (2002). *Don'cha Know? A survey of ESL teachers' perspectives on reduced forms instruction*. Second Language Studies, 21(1), 49-78.

Түйіндеме

Есеналиева М.Д., Тельбаева М.Ж. – №25 кафедра аға оқытушысы,
№25 кафедра оқытушысы Азаматтық авиация академиясы, MD_68-68@mail.ru

Ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытудағы еркін сөйлету мәселелері

Тіл меңгеру лексика мен грамматиканы дұрыс пайдалану ғана емес, керісінше, оқушылар интонацияның рөлі туралы хабардар болуы қажет. Ол интерактивті, әлеуметтік қарым-қатынастың бір бөлігі болып табылады. Қазіргі кезде тілді еркін меңгеру үшін қосымша оқыту материалдары (SLMs) бар ағылшын лексикасы дамып келеді. Әрбір адамның оқу теориясы, жеке өмір тәжірибесіне сүйене отырып, студенттер, әріптестерімен өзара, тілді оқыту және зерттеу түсіністік кәсіби оқу, білім, және түсіндіру бақылаудың бірнеше түрі болады. Бұл ағылшын тілінде коммуникативтік өзара іс-қимыл үшін еркін меңгергендігін оқыту проблемасын күшейтеді. Осы зерттеудің мақсаты үшін үш көрнекті сұрақтар қарастырылады: интерактивті-айналысатын көзқарас маңыздылығын, компьютерлік және интернет-тәліміне қабілеттерін, шығармашылық әдістерін және студенттердің коммуникативтік құзыреттілікті пайдалануы. Қарым-қатынас және оқытудың әр түрлі кезеңдері, өзектілігі талқыланады. Сонымен қатар дағдыларын біріктіру маңыздылығын аталып, сөйлеуге және жазуға үйрену бойынша айырмашылықтары мен ұқсастықтары қарастырылады.

Түйін сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, ағылшын тілінде коммуникативтік өзара іс-қимыл, шет тілдері, шығармашылық әдістер, шығармашылық студенттер, еркін меңгеру, мәнерлеу интонациясы, жад.

Резюме

Есеналиева М.Д., Тельбаева М.Ж. – ст.преподаватель кафедры №25,
преподаватель кафедры №25 Академия гражданской авиации, MD_68-68@mail.ru

Проблема обучения беглости речи для коммуникативного взаимодействия на английском языке как иностранный язык

Знание иностранных языков это не просто правильное использование лексики и грамматики, а скорее является частью интерактивной, социальной коммуникации, в которой учащиеся должны быть осведомлены о роли интонации. Проект беглости разрабатывает английский словарь с дополнительными учебными материалами (SLMS). Теория обучения каждого человека будет несколько отличаться, основываясь на личном опыте жизни, наблюдений студентов, взаимодействия с коллегами, профессионального чтения, знаний и интерпретации исследования и понимания изучения языка. Это усиливает проблему преподавания беглости для коммуникативного взаимодействия на английском языке в качестве иностранного языка. Для целей данного исследования выделяется три вида вопросов: значимость интерактивного подхода, способности на компьютере и онлайн-обучения, использование творческих методов и его влияние на студентов коммуникативной компетентности. Обсуждается характер коммуникации и ее значимость для различных этапов обучения, подчеркивает важность интеграции навыков, обсуждает сходства и различия в обучении говорения и письма.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, коммуникативное взаимодействие на английском языке, иностранные языки, творческие методы, творческие студенты, беглость речи, выразительные интонации, память.

УДК 378.016:811.111

LEARNING A SECOND LANGUAGE WITH A VIDEOGAME

Myrzakhmetova A.T. – senior teacher Abay Kazakh national pedagogical university
chair of professional foreign language communication

Young children, when faced with learning a second language, seem to apply similar cognitive mechanisms as that underlying first language acquisition by native speakers. This observation particularly applies to very young children such as pre-school and primary school children.

Key words: I-Fleg, an interactive ITS, second language acquisition, game theory literature.

A lot has recently been said about what is referred to as “game theory literature.”

Theorists, scientists, and even video game designers have been assigned a mission: How to place what is behind the context of games into an educative framework or, rather, how to tackle education within the context of games? This article aims to pinpoint a few features of effective gamers that can be optimized when applied to the appropriate learning environment.

It is not possible to talk about this subject without establishing a direct relationship between the application of a certain strategy, observation, adjustment and therefore better performance of that strategy. However, how do we identify a good gamer in class and then consider him/her a good/effective learner?

The backbone of this relationship lies in mastering strategy learning: Players gradually figure out what strategy produces the highest payoffs in a specific game (Weber and Rick, 2008). For instance, if you have played auction — a classic game where groups decide whether or not a sentence deserves to be purchased — the teacher soon realizes that the tokens used as money can become more valuable than simply trying to work out the sentences. And the

group will start developing strategies to finish the game with some “money” left. In that case, more importantly will be to pay more attention to *meaningful* learning. In this case, the role of the teacher should be to transfer concepts once learned in new contexts (Stahl 2000,a,b; Rankin et al., 2000). Having said that, let us now identify the five characteristics effective gamers have in common that can be observed in the classroom, so the teacher can apply them to meaningful learning.

1. A blend of mixed feelings.

Effective gamers are used to dealing with a sense of urgency, fear, and optimism because they have a deep sense of focus. If the teacher is able to put together a task in which these feelings are likely to occur, she/he should expect these mixed feelings to appear, showing that students are deeply engaged.

2. Collaborative environments

The video game industry soon realized that games would be more involved if more and more players became engaged in epic assignments. There is nothing more convenient than simply inviting people to join you in these missions. These invitations saw no geographical borders, and now larger and larger online communities get together either to accomplish or to dispute a certain accomplishment. The positive side effect of this is that it takes a lot of trust to play with someone. We develop rapport with people with whom we play, even if we are on opposite sides. So, games that are strongly based on group work are very welcome. Indeed, it is important to assign members different tasks, especially if noticed which particular contributions can be provided by the students’ specific “gift.”

3. Optimistic Drive

One characteristic that is inherent in effective gamers is that they are extremely optimistic! “Failure is not an option!” is their motto. With this natural drive, effective gamers decide to act as soon as possible in order to overcome obstacles with an ultimate belief of success. The challenge for the educator is to provide a learning environment in which the rewards are truly meaningful and motivating, while the learning acquisition elements outnumber those rewards.

4. The right level of challenge

It is been largely preached that three factors are vital in a learning environment: the feeling of growth, an element of fun, and the right level of challenge. Out of these three, the last one is the first piece in the game designer’s drawing board. Targeted gamers are never given a challenge they cannot achieve. If the challenge is below their abilities, they will lose interest; if the challenge is above their talents, it becomes overwhelming and therefore demotivating.

5. Gamers become super heroes.

Games are environments in which self esteem is key. Effective gamers become highly empowered individuals moved by a cause. The problem is that video games became popular as a way to evade the real world. The educator’s role is to bring the real world into gaming. Effective gamers are extremely

productive because they are willing to work hard if given the right work. As parents or as educators, we are often surprised by gamers level of accomplishments.

So, why not involve them in a super project equivalent to an “epic battle” meaningful for their context, society or the planet? In the words of Jane McGonigal, “games are powerful platforms for change.”

Young children, when faced with learning a second language, seem to apply similar cognitive mechanisms as those underlying first language acquisition by native speakers. This observation particularly apply to very young children such as pre-school and primary school children.

Therefore, at this stage the exposure to the second language assume a relevant role in second language teaching and many educators argue that full-immersion techniques are the most appropriate for primary school children.

Accordingly, in second language teaching classes at primary school level *natural* methods, e.i teaching methodologies fostering interactions rather than providing instructions, are preferred to the *formal* methods that are applied in later educational stages. Hence, classroom teaching is generally based on rituals recreating real, concrete situations, that are used as a context for learning thereby providing learning through meaning communication and cultural exposure. Another important issue in second language teaching at primary school is the playful character of the learning experience. Many authors point out that games are a central mean to convey linguistic knowledge to children as they allow to learn and use language in context and promote the communicative as well as the natural, spontaneous use of language. Further, as has been often noted , games might help maintain a high attention level and also promote both interested engagement of learners.

In this paper, we present an experiment designed to evaluate the impact of I-Fleg, an interactive ITS for second language acquisition, on teaching English as a second language to primary school children.

Second language teaching in primary schools is not performance-oriented. Its aim is rather to convey sensitivity to the phonemic structure of the second language to young children. Therefore, in the traditional classroom listening and understanding activities (i.e. passive language learning) are privileged with respect to activities targeting the acquisition of the second language grammar rules such as spelling, orthography exercises or essay-writing activities.

In our experiment we studied how, a very difficult task for primary school children such as learning new words and their spelling in the second language, can be facilitated by the 3D interactive, game-like environment provided by our tutorial prototype system.

The paper is organized as follows. In section 2, we presents I-Fleg, the game-like prototype for second language acquisition we have implemented. Then in section 3, we describe the experiment we designed to study the impact of I-Fleg on primary school children learning French. Finally in section 4, we conclude discussing the results of the evaluation.

2. I-Fleg: A 3D Video Game for learning English

I-Fleg is a language learning prototype we have developed at our laboratory. It has been implemented as a 3D serious game for teaching and training as a second language. The core of I-Fleg is implemented in Java, however for rendering the 3D graphics of the game virtual world we have integrated it with the graphical engine provided by Second Life (see [2] for more details). The game scenario is a virtual house in which the player’s avatar can freely navigate, explore the rooms and interact with their objects, by means of chatting (i.e.. text input), touch events and change of position, and by doing so they train their English. The system provides a tutorial agent that is a window displaying guidelines for the training activity at hand or feedback on learner answer. In the experiment, the tutorial system was adapted to interact with young children. The game consists of two phases: tutorial and a training phase. In the tutorial phase the player explores the house and learns new vocabulary by touching the objects in the rooms. The system provides both written and audio output describing the name of the object and its pronunciation. In the training phase, the system asks the player the name of the touched object. In order to score credit points, the player has to type the name of the object in the chat box. The goal of the game is to collect the highest possible number of credit points. To boost the playful aspect of the game, we use 5 blinking stars; each star starts to blink when the player has scored 3 credit points, so that the ultimate goal of the game is to get 5 stars blinking. Figure 1 shows an example scenario from the game.

1. Aliya, S. K. (2002). *The role of computer games in the development of theoretical analysis, flexibility and reflective thinking in children: A longitudinal study. International Journal of Psychophysiology, 45, 149.*
 2. Marilisa Amoia, Claire Gardent, Laura Perez-Beltrachini. *A Serious Game for Second Language Acquisition. In Proceedings of the 3rd International Conference on Computer Supported Education (CSEDU 2011). Noordwijkerhout, The Netherlands, 2011.*
 3. Boyle, T. (1997). *Design for Multimedia Learning, London: Prentice Hall.*
 4. M. Csikszentmihalyi, *Flow: The Psychology of Optimal Experience, Harper & Row, New York, 1990.*
 5. S. Felix 1981. *The effect of formal instruction on SLA. Language Learning. 32:87-112.*
 6. Johnson, J.S., Newport, E.L. (1989). "Critical Period Effects in Second Language Learning: The Influence of Maturational State on the Acquisition of English as a Second Language." *Cognitive Psychology, Vol. 21, pp. 60–99.*
 7. Barry McLaughlin, (1985). *Second-Language Acquisition in Childhood. Vol. 2: School-Age Children. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.*
 8. Ministerium für Bildung (Saarland). 2011. *Kernlehrplan: Französisch. Grundschule, Klassenstufe 3/4. http://www.saarland.de/dokumente/thema_bildung/KLPFrzGS.pdf*
- Papert, S. (1993). *The Children's Machine: Rethinking School in the Age of the Computers, New York: Basic Books*

Түйіндеме

Мырзахметова А.Т. – Абай атындағы ҚазҰПУ,
кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушысы

Екінші шетел тілін бейнеойындармен үйрету

Бұл мақалада екінші шет тілін үйретудегі бейне ойындардың атқаратын ролі және маңыздылығы қарастырылған.

Түйін сөздер: топпен жұмыс, сұрақ-жауап, видеофильм, анкета, суреттермен әңгіме құрастыру

Резюме

Мырзахметова А.Т. – ст. преподаватель,
кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. АБАЯ

Изучение второго иностранного языка с видеоиграми

В данной статье рассматривается роль и значимость видеоигр в обучении второго иностранного языка.

Ключевые слова: групповая работа, вопрос-ответ, видеофильм, анкета, работа с картинками

УДК: 378.016:811.111:004

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ СЫНИ ТҰРҒЫДА ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Жұмахмет Ж.И. – Абай атындағы ҚазҰПУ,
6M011900 - Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты,
e-mail: month.star.94@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: **Ешімбетова З.Б.** – п.ғ.к., кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы

Абай атындағы ҚазҰПУ, e-mail: akerke-zake62@mail.ru

Мақалада болашақ мамандардың біліктілігінің негізінде студенттердің сыни тұрғысынан ойлау түсінігіне теориялық тұрғыдан талдау берілген. Автор бұл технология бойынша шетел тілін оқыту барысында студенттердің сыни тұрғысынан ойлау технологиясымен жұмыс істеудің әртүрлі тәсілдерін меңгеретініне, пайымдау жасауға, ой қорытуға, өз көзқарасын қалыптастырып, оны логикалық дәйектермен дәлелдей білуге, өз ойын анық жеткізуге, студент өзінің қарсыласының сөзін мұқият тыңдауға және т.б. үйренетініне, сонымен бірге шетел тілін оқытуда сыни тұрғыда ойлаудың аса тиімді тәсіл екендігіне тоқталған. Сыни тұрғысынан ойлауды дамытуда оқыту технологияларын пайдаланудың табысты әдістері мен тәсілдері қарастырылған және бұл технологияның өзектілігі анықтама жасалған. Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы сипатталып, мазмұны талданған.

Түйін сөздер: ойлау, сыни ойлау, сыни ойлау стратегиясы, сыни тұрғысынан ойлау технологиясы, сыни тұрғысынан ойлауды оқыту технологиясы, пайымдау, жаңа технологияларды меңгеру, интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік қабілет.

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жол-дауында «біздің жастарымыз оқуға, жаңа ғылым – білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Біз бұл үшін барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуіміз керек, – деп білім саласына да көп көңіл бөлген [1]. Сондықтан Президентіміздің айтқан үндеуін әрі қарай жалғастырып, үн қосу әрбір тұлғаның азаматтық парызы деп білемін.

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, білім беру мекемелерінің тәжірибесіне енуде. Жаңа технологияларды меңгерту оқытушының интеллектуалдық, кәсіптік, рухани - адамгершілік және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді. Жаңа технологиялар теориялық тұрғыда дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтижелер беруде.

Бұл технологиялар - студенттердің шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған.

XXI ғасыр көшбасшысы – жаңашыл, ізденімпаз, шебер ұстаз. XXI ғасыр ұстазы бүгінгі күн талабына сай жан-жақты дамыған, өмірге реалистік тұрғыдан қарайтын, терең біліммен қаруланған, шеберліктің шыңынан көрінуі тиіс.

Заман талабына сай студенттерге сапалы, тиянақты білім беру – ұстаздар алдындағы үлкен міндет. Бұл әрбір ұстазға тынымсыз ізденісті, оқытудың жаңаша технологиясын тиімді пайдалануды қажет етеді.

Қазіргі кезеңде білім берудің сапасын жақсарту уақыт талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік. Бұрын оқу үрдісінде оқытушы басты рөл атқарған болса, қазір студенттің белсенділік көрсететін кезі. Сабақ оқытушының емес, студенттің іс-әрекетімен бағаланады. Қазіргі заманда нені оқыту емес, қалай оқыту маңыздырақ болып тұр. Оқыту барысында студенттің ізденуі мен зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын дамыту мақсатында қолданылатын технологиялар баршылық. Соның ішінде ағылшын тілін оқытуда сан-алуан жаңа технологиялар сапалы білім беруде үлкен рөл атқарады және оларды қолданудың тиімділігі өте зор. Атап айтатын болсақ, «Сыни тұрғысынан ойлау» (СТО) технологиясы сабақ барысында студенттерге сапалы және терең білім беруде атқаратын қызметі орасан зор.

Бұл технология Кеңес өкіметі кезінде 1973 жылдан, Қазақстанда 1997 жылдан бері таныла бастады. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлау, яғни, RWCT жобасы 29 мемлекетте қолданылады. Технологияның негізін қалаушылар американдық ғалымдар Чарльз Темпл, Джон Дьюи, Джинни Л. Ситл, С. Мередит. Жоба Ж.Пиже, Л.С. Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы – әлемнің түпкір-түпкірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Кезінде жоба ретінде ұсынылып, көпшіліктің қолдауын тапқан бұл

технологияда Ж.Пиаже, Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов тағы басқа да ғалымдардың еңбектерінің ең құнды идеялары тоғысып, біріктіріліп көрініс тапқан.

Сыни ойлау психологиясын зерттеуші ғалым Д.Халперн: «Сыни ойлау – ойлаған нәтижеге жету үшін танымдық техникаларды пайдалану арқылы шығармашылықпен әрі қарай бағыттай ойлану» деген ой айтады [2].

Инновациялық технологиялардың ішінде сын тұрғысынан ойлау технологиясы - тиімді технологиялардың бірі. Инновациялық білім - іскерліктің жаңа түрі. Инновациялық қызмет пәндердің мазмұнын тереңдетуге, ұстаздың кәсіптік шеберлігін арттыруға, оқу ісін дамытуға бағытталған. Ең бастысы, студентті келешек өмірге дайындап, білім-біліктерін, іскерлігін өмірде қолдауға жағдай жасайды.

Сыни ойлау дегеніміз - өзіндік ойлау. Сыни ойлау – сұрақ қоюдан және шешімін талап ететін мәселелерді айқындаудан басталады. Студент өзі сұрақ қойып, шешімін өзі айқындайды. Сыни ойлау - әлеуметтік ойлау, бірлесе оқыту идеясы.

Мақсаты: Барлық студенттерге кез келген мазмұнға сын тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға, саналы шешім қабылдауға үйрету.

Бұл технология студенттердің білім деңгейін көтеруде, оларды шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуға, тез арада дұрыс шешім қабылдауға көмектесетін бірден – бір тиімді технология. СТО технологиясын пайдаланатын әр ұстаз өз педагогикалық қызметінде, студент пен оқытушы арасындағы қарым – қатынасқа деген де көзқарасының мүлдем өзгергенін байқайды [3].

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдануымен жүргізілген сабақтың жоғары деңгейде өтуінің алғы шарты оның қағидаларында, яғни, стратегияларында. Стратегия дегеніміз – философия, әдістемелік ұстаным. Оқытушы мен студент кез келген стратегияның әдіс-тәсілін, қырсырын жетік түсіне білуі қажет. Сонда ғана жұмыс нәтижелі болмақ. Стратегиялар студенттерді шығармашылықпен әрекет етуге, тынымсыз ізденімпаздыққа баулиды, оларды еркін, терең, жан-жақты ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады. Стратегияның 80-нен аса түрі бар. Жұмыстың ыңғайына қарай стратегияларды өзгертіп те жіберуге болады.

Белгілі тақырыптағы ойды сын тұрғысынан қарай отырып, ой-толғау, суреттей алу, еске түсіру, болжау студентті де жаңа бір әлемнің жаңалығын ашқандай қалыпқа жеткізеді. Әрі қарай ойын айтуға ынталандырады. Бұрынғы қолданылған оқыту әдістерінде оқытушы басты орын алып студент тек тыңдаушы ғана болса, қазіргі сын тұрғысынан шыңдалған ойлаудың арқасында студент білім негіздерімен толығып, болашақты ойлауға құлшыныс алады. Дәстүрлі білім беру кезіндегі студент пен сын тұрғысынан ойлайтын студентті салыстырғанда нәтижесі өз жемісін көрсетуде. Сондықтан сын тұрғысынан ойлау - өте күрделі маңызды құбылыс.

Сыни тұрғысынан ойлау - сынау емес, шыңдалған, бірін-бірі толықтырған ойлау десек дұрыс болатын сияқты. Осы технологияның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым үш деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің үлгісі. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып ішінен қажеттісін алуға үйретеді.

1-кезең. Қызығушылықты ояту. Бұл үйрену үрдісі. Студенттердің бұрынғы білетіні мен жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Сондықтан шет тілі сабақтарында қарастырғалы тұрған мәселе жайлы студент не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Мұнда ойды қозғау, ояту, ми қыртысына тітіркендіргіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін, ынта-жігерін арттыру. Студенттер ағылшын тілі сабағында өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады. Жұбымен, тобымен талқылайды. Студент ойын осылайша шыңдауға мүмкіндік туады және де жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

2-кезеңі «Мағынаны тану». Бұл кезеңде студенттер ағылшын тілі сабақтарында жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетінше жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Студенттердің тақырып бойынша жұмыс жасауға көмектесетін оқу стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқу тақырыбымен яғни мысалымен танысу барысында, Ү- білемін; - - білмеймін; + - мен үшін жаңалық; ? – мені таң қалдырды; белгілерін қоя отырып, мысал оқу тапсырылады. INSERT - оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну күрделі жұмыс. Сондықтан

да студенттер арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны тануды жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі. Студенттер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыс құруға дағдыланады.

3-кезеңі. Күнделікті оқыту үдерісінде студенттердің толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарау, баға беру назардан тыс қалып жатады. Сыни тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясында бұл сабақтағы аса қажетті мәнді, маңызды әрекет болып табылады. Дәл осы кезеңде студент не үйренгенін саралап, салмақтап, оны қандай жағдайда, қалай қолдану керектігін ой елегінен өткізеді. Белсенді түрде өз білімін үйрену жолына қарап, өзгерістер енгізеді, яғни нағыз білім шыңына көтеріледі, үлкен әлемге енеді. Сол білім арқылы өзінің өзгергенін сезінеді, өзіне өзгеше сенім, тәрбиелік, даналыққа бастау алады. Оқытушы студенттердің бір-бірімен ой алмастыруын, ой түйістіруін қамтамасыз етеді. Әр студент өз шығармашылығын көрсете алады.

Сыни тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту технологиясы. Студент оқытушымен, өз құрбыларымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын технология.

Студент-ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші ал, оқытушы-әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сыни тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төменгі шаралар орындалуы шарт:

- ❖ студенттерге сыни тұрғысынан ойлауда тәжірибе жинау үшін уақыт және мүмкіндік беру;
- ❖ студенттерге ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;
- ❖ әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;
- ❖ үйрену барысындағы студенттердің белсенді іс-әрекетін қолдау;
- ❖ студенттердің бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
- ❖ сыни тұрғысынан ойлауды бағалай білу;
- ❖ кейбір қолайсыз жағдайға түсіп қалған студенттерді әжуаға айналдырмау;
- ❖ студенттердің ойлауына жағдай туғызу;

Ал студенттерден осыған байланысты:

- сенімділікпен жұмыс жасау;
- бар ынтасымен оқуға берілу;
- пікірлерді тыңдау, құрметтеу;
- өз пікірін ашық білдіруді талап ету қажет.

Тек сонда ғана олар:

- мен осы мәселе туралы не ойлаймын?
- осы мазмұннан алған ақпарат менің бұрынғы осы мәселе туралы білетініме сәйкес пе?
- осы ақпаратты үйрене отырып мен бірдеңе жасай аламын ба?
- маған бұл жаңа ойлар, идеялар қаншалықты әсер етті? деген сауалдар төңірегінде ойлауға үйренеді [3].

Сонымен қатар сыни тұрғысынан ойлау бір әрекет жасауға негіз немесе түрткі болуы мүмкін. Сыни тұрғысынан ойлау көбінесе бір нәрсені елестетуге, баламалы шешімдерді қабылдауға, ойлау және іс-әрекеттің жаңа немесе түрлендірілген тәсілдерін енгізуге дайын болуды көздейді. Ол ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге бейімділік пен басқаларды сын тұрғысынан ойлауға баулуды білдіреді.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын шет тілі сабағында қолданғанда студент білімге өзі жетеді, оқытушы тек оған тек бағыт – бағдар беруші болады. Ал енді, сыни тұрғысынан ойлау (СТО) технологиясын дәстүрлі сабақтармен төмендегі кесте бойынша салыстырып көрейік:

<i>СТО сабақтарда</i>	<i>Дәстүрлі сабақтарда</i>
Студенттер жекелей, жұппен, топпен жұмысты жақсы ұйымдастырады.	Студент бірден жұмысқа кірісіп кетпейді.
Өз беттерімен жұмыс істеу қабілеттері, белсенділіктері басым.	Белсенділік орташа, оқытушының көмегін керек етеді.

Шығармашылық қабілеттері артады, топтағы әр студенттің жауапкершілігі басым.

Шығармашылығы бірқалыпты, ынта-ықылас-тарын білдіре қоймайды.

Көріп отырғанымыздай сыни тұрғысынан ойлау технологиясының стратегиялары студенттердің бірін-бірі тыңдап, құрметтеуіне үйретуге бағытталған. Сабақтарды ерекше, жаңа технология жобасымен өту оларға еркін сөйлеп, ойларын ашық жеткізуге, сыншыл көзқарас байқауларына мүмкіншілік туғызады. Бүгінгі қоғамға да, оқу орнына да керегі осы технологияны қолдану. Демек, бұл технологияда студенттер өз пайымын еркін білдіреді, өзіндік дәлелдер келтіреді, басқалардың ой түйіндерін сынайды, өз пікірін, өз тоқтамды жасайды. Бұл технология студенттерге де, оқытушыларға да үлкен жауапкершілікті жүктейді. Оқыту технологияларын жетілдіруге, дамытуға олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі. Студенттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс-тәсілдері студенттерге құбылыс-тардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми білімдегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Мұндай әдістер табиғатынан тұйық, өз ойын тәптіштеп түсіндіруге шалағай, өздеріне сенімсіздеу, түйін жасауда жасқаншақтық байқататын студенттерге пайдасы ұшан - теңіз екенін байқауға болады.

Сыни тұрғыдан ойлау дегенде ойлау үрдісі мен нәтижесін бағалау, күшті және әлсіз жерлерін анықтай отырып айқын әрі ұқыпты ойлау қабілеттілігін түсінеміз. Бірақ бұл өзгелерге сыни қарау деген емес. Сыни ойлауға түсіну, сараптау, бағалау, тұжырымдау секілді шығармашылық үрдістер кіреді. Сондықтан ойлауды сыни және шығармашылық деген түрлерге бөлу негізсіз болып табылады, Өйткені ойлау әрқашан нәтижелі. Демек креативті.

Шетел тілін оқыту үрдісінде сыни ойлауды дамыту тәсілдерін қолданудың бірқатар артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Артықшылықтары:

- студенттердің белсенді қатысуы;
- олардың дербестігі мен креативтілігінің дамуы;
- танымдық мотивациясының өсуі;
- мазмұнын жылдам әрі жеңіл түсіну;
- оқыту механикалық жолмен емес түсіну арқылы жүзеге асырылуы;
- қызығушылығының артуы;
- қызығушылықтың ұзақ уақытты болуы.

Қиындықтарына дағдылары мен икемділіктерін бағалау мәселесі және тәртіпті қадағалау қиындықтары жатады.

Дегенмен, айқын артықшылығы, студенттердің оқытушыға сүйенбей өз оқуларына жауапкершілікпен қарауы секілді студенттердің дербестігінің дамуы болып табылады. Сыни ойлауды дамыту үрдісі еңбек етуді әрі уақытты қажет етеді. Сыни ойлауды дамыту тәсілі шет тілін оқытуда тиімді болып табылады [4].

Сыни ойлау тәсілдері студенттерде өз мәтінін құру әдетін қалыптастырады. Түзетулер жасау және оны аудиторияға айтуға бейімдейді. Сыни ойлай алатын студентті мынадай қасиеттер ерекшелейді: жоспарлауға дайындық, икемділік, табандылық, өз қателіктерін түзетуге дайын болуы, ымыралы шешім табу.

Сыни ойлауды дамыту тәсілдері студенттерге шет тілін нәтижелі оқытуға көмектеседі: біріншіден, топтық жұмыс оқытудың тиімді жағын, бәсекелестік атмосферасын құруға ат салысады. Топ құрамының жүйелі ауысып отыруы жаңалықты, өзгерісті сезіндіреді. Топта жұмыс жасап, студенттер өз пікірлерімен, білімдерімен, көзқарастарымен алмасады. Екіншіден, шығармашылық қиял барлық оқу үрдісінің ажырамас бөлігі болып табылады. Шет тілі сабақтарының құрылымына сыни ойлауды дамыту тәсілдерін енгізу студенттерге оқып жатқан пәніне оң нәтижесін береді. Шет тілін оқыту үрдісінде сыни ойлау тәсілдерін қолдану нәтижесінде студенттің субъективті ұстанымы өзектіленеді.

СТО технологиясын ағылшын тілі сабақтарында қолдануға жағдайда студенттердің бойында қалыптасады:

- студент еркін сөйлеп, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді;
- жұппен, топпен жұмыс істей отырып, бірін-бірі сыйлауға, шешімі табылмай жатқан мәселені ақылдасып шешуге ұмтылады;

- бірін-бірі оқытуға және дамытуға үйренеді;
- жағымды қарым-қатынасқа бейімделеді;
- ойы сараланған, дарынды, креативті тұлға қалыптасады.

Қай деңгейде болсын, жаңа нәрсені іздеу және ашу деген ұғым бар. Сондықтан студент сыни ойлау тәсілдерін қолдану арқылы мәселені шешу кезінде, өзіне жаңалық ашады, осы пәннің өзіне белгісіз қырларын көре алады. Демек, ойлаудың шынайы үрдісі іске асады [5].

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы білімнің дайын күйінде берілмеуі. Нақты жағдайда «мынаны былай жазу немесе айту керек» деп көрсетпей, студенттің өзінің шығармашылық ойлауының орын алуына мүмкіндік беру, шешім қабылдауға үйрету, жауапкершілігін арттыру. Яғни, технологияның негізгі міндеті адамды ойлауға үйрету. Сыни ойлауға тек нәтижені бағалай алу ғана емес, сонымен қатар ойлау үрдісі де кіреді. Жоғарыда айтылғандарды есепке ала отырып, оқыту, соның ішінде шет тілін оқытуда студенттерге сыни ойлау дағдысын, таным және қажетті ақпаратты алу тәсілдерін үйрету қажет.

Сыни тұрғысынан ойлау – бұл кез-келген мазмұнды сынау емес, оны зерттеу, бақылау, талдау, әртүрлі стратегиялар арқылы өзінің ойлау негіздерін сыни тұрғыда дамыту. СТО технологиясының арқасында студенттердің белсенділігі артып, жан-жақты талдауға, ойын ашық айтуға, оқу мен жазу арқылы сыни тұрғысынан ойлауға үйренеді. Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді шәкірт тәрбиелеуге болады. Ол үшін оқытушы көп оқып, ізденіс үстінде болу керек [6].

Қорыта айтқанда, жаңа педагогикалық технологиялардың жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуы-на, өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей білу қабілетін және біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталған алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін, нәтижелілігін қамтама-сыз етуді көздейтін, берілген материалды жедел, әрі сапалы меңгертуге бағытталған.

СТО технологиясы арқылы студенттердің ой – пікірі, көзқарасы, дүниетанымы қалыптасады. Белсенділігі артады, келесі сабақты асыға күтеді. Олардың ағылшын тілін оқуға деген қызығу-шылығы мен қажеттілігі қалыптасады. Өз пікірін еркін жеткізетін, өз көзқарасын қалыптастыра алатын, ұлтын сүйетін бүгінгі студент, ертеңгі біздің маманымыз болашақтың ағымына төтеп бере алатын, тұлға боларына сенемділік білдіремін.

Болашақтың бәсекесіне қабілетті ХХІ ғасыр шәкірті тәрбиелеу білім беру саласының еш назарынан тыс қалған емес. Соған сай ізденімпаз, тынымсыз еңбекқор ұстаз болғанда ғана қоғамның мықты да шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастырып, тәрбиелейтінімізге нық сенімдімін.

1. Қазақстан Президенті Н.Назарбаевтың «Қазақстан жолы –2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы 17 қаңтар 2014 ж.

2. Халтерн Д. Психология критического мышления. Сер. «Мастера психологии». – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.

3. Алысбаева Н.С. Сын тұрғысынан ойлау стратегияларын оқу үрдісіне енгізу //Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы, «Педагогика ғылымдары» сериясы, № 3(51), 2016 ж. -127-128 б.

4. <http://vestnik.kazmkpu.kz/images/Stati/Filologia/ҚұспановаҰлтарақова.pdf>

5. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту //Білім- Образование. 2006. – №2. 15-18 б.

6. Бутенко А.В., Ходос Е.А. Критическое мышление: метод, теория, практика. – М.: Мирос, 2002.

Резюме

Жумахмет Ж.И. – магистрантка 2 курса

по специальности 6М011900 - Иностранный язык: два иностранных языка, КазНПУ имени Абая

e-mail: month.star.94@mail.ru, Контактный телефон: 87071198290

Научный руководитель: **Ешимбетова З.Б.** – к.п.н.,

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ имени Абая.

e-mail: akerke-zake62@mail.ru, Контактный телефон: 87474879332

Применение технологии критического мышления в процессе обучения иностранного языка

В статье рассматриваются с теоретической точки зрения проанализированы возможности развития критического мышления будущих профессионалов.

Автор акцентирует свое внимание на том, что при использовании данной технологии в процессе работы посредством критического мышления. Учатся формулировать свои мысли могут, ясно выражать свое мнение, выстраивать логику мышления излагать свои позиции, уметь внимательно слушать своего партнера. Акцент делается на то что критическое мышление является эффективным методом обучения.

Вместе с тем, рассматриваются методы и приемы развития критического мышления, ее успешность использования в процессе обучения и определена ее актуальность. Проанализировано и описана содержание критического мышления.

Ключевые слова: мышление, критическое мышление, стратегия критического мышления, технология критического мышления, технологии обучения критического мышления, суждение, владение новыми технологиями, интеллектуальные, профессиональные и нравственные способности.

Summary

Zhumakhmet Zh.I. – 2nd year master specialty

6M011900 - Foreign language: two foreign languages, Abai KazNPU.

e-mail: month.star.94@mail.ru, contact number: 87071198290

Scientific adviser: **Yeshimbetova Z.B.** – candidate of pedagogical sciences,

chair of professional foreign language communication Abai KazNPU

e-mail: akerke-zake62@mail.ru, contact number: 87474879332

Using of critical thinking technologies in the process of teaching a foreign language

The article deals with the theoretical point of view, analyzed the possibility of the development of critical thinking of the future professionals.

The author focuses on the fact that by using this technology in the process of working through critical thinking. They learn to articulate their thoughts can clearly express their opinions, to build the logic of thinking to express their position to be able to listen to your partner carefully. The emphasis is on what critical thinking is an effective method of learning.

At the same time, focuses on methods and techniques of critical thinking and its successful use in the learning process and to determine its relevance. Analyze and describe the content of critical thinking.

Keywords: thinking, critical thinking, strategies for critical thinking, technologies the critical thinking, technologies teaching of critical thinking, judgment, knowledge of new technologies, intellectual, professional and moral powers.

УДК378.02:37.016.14.35.09

МЕТОДИКА ВЫПОЛНЕНИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ РАБОТ СТУДЕНТОВ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ

Айтбенбетова З.Е. – преподаватель

Казахстанско-Российского медицинского университета

Самостоятельная работа рассматривается как специфическая форма индивидуальной и коллективной учебной деятельности. Она является формой самообразования, связанной с учебной деятельностью в стенах учебного заведения. А также самостоятельная работа студента выстроена на основе учебно-научного текста, основной единицы в рамках преподавания русского языка как общеобязательной дисциплины в вузе.

В этой статье рассматривается методика выполнения самостоятельная работа по русскому языку для не языковых специальностей вузов.

Ключевые слова: профессиональный русский язык, самостоятельная работа студентов, коммуникативный принцип.

Одной из важнейших задач высшей школы является подготовка и удовлетворение потребности общества специалистами, обладающих высоким уровнем профессиональной культуры, способных оперативно откликаться на производственные задачи, видеть и ставить проблемы, и, используя имеющийся мировой опыт, успешно решать задачи по-новому, совершенствуя существующие правила и технологии. Условием успешной профессиональной деятельности становятся глубокие профессиональные знания, желание постоянно самостоятельно пополнять их, используя новейшие достижения мировой науки и техники. Знания и квалификация становятся приоритетными ценностями в жизни человека в условиях информационного общества. Для специалиста уже недостаточно владеть информацией на родном языке. Необходимо быть в курсе развития своей области в мировой практике. Именно поэтому ЮНЕСКО обозначило ближайшее столетие как век полиглотов. Кроме того, возрастает интерес к языкам как средству общения между народами в связи с условиями новой экономической политической социальной жизни страны, в связи с тем, что происходит интеграции материальных и духовных ценностей народов мира [1, 297-299 с.].

На сегодняшний день для Казахстана национальными целями образования могут стать несколько широких базовых компетенций: «трехязычие, евразийская поликультурность, коммуникативность и т.д» [2].

Студенты, изучающие русский язык, обучаются языку специальности на довольно объёмном лексическом и грамматическом материале, отражающем широкий профиль дисциплин. Это даёт им много, и мало. Много в том смысле, что на основе учебно-научных текстов студенты знакомятся с широким спектром сведений по специальности и в результате приобретают большой запас терминов и синтаксических структур, характерных для языка данной специальности. Мало же в том смысле, что этот запас остаётся более или менее пассивным, так как в учебных пособиях при такой системе подготовки не учитываются те конкретные ситуации, с которыми будущие специалисты встретятся в своей практической профессиональной деятельности. Это значит, что большее внимание следует уделять коммуникативно-функциональному аспекту, который может быть реализован при обучении языку специальности. Поэтому одной из основных задач курса «Профессионально-ориентированный русский язык» и «Русский язык для профессиональных целей» является не столько расширение запаса терминологической лексики, которым должны владеть будущие и молодые специалисты, сколько обучение студентов в их умении справиться с ситуациями общения, возникающими в практической профессиональной работе.

В теоретическом плане для решения этой задачи необходимо провести анализ, какие ситуации и темы, а также виды речевой деятельности проявляются и с помощью каких языковых средств они реализуются. Такой анализ, во-первых, дал нам более ясное представление о видах (формах) научно-технического сотрудничества. Во-вторых, мы получили сведения о научно-техническом сотрудничестве, позволяющие выделить некоторые общие тенденции речи в таких коммуникативных ситуациях.

Таким образом, можно сделать выводы какие и в каком соотношении на отдельных ступенях научно-технического сотрудничества встречаются коммуникативные ситуации и соответствующие им коммуникативные способы, а также какие виды речевой деятельности преобладают в тех или иных ситуациях [3, 119 с.].

Современная концепция модернизации образования предусматривает повышение роли самостоятельной работы обучающихся и усиление ответственности преподавательской за развитие навыков самостоятельной работы, воспитание их творческой активности и инициативы.

Стремление самостоятельно и творчески овладеть знаниями, выполнить задания, требующие проявления критичности ума и воображения, необходимы для возникновения глубокого интереса к учебным дисциплинам.

Самостоятельная работа рассматривается как специфическая форма индивидуальной и коллективной учебной деятельности. Она является формой самообразования, связанной с учебной деятельностью в стенах учебного заведения.

Особенное значение организация самостоятельной работы имеет при изучении иностранного языка и его обучении. Для развития у обучающихся коммуникативных языковых компетенции требуются изменение в подходе к организации самостоятельной работы. Для обучающегося самостоятельная работа должна быть осознано как свободная по выбору, внутренне мотивированная деятельность. Она предполагает выполнение целого ряда входящих в неё действий: осознания цели своей деятельности, принятия учебной задачи, придания ей личностного смысла, подчинения выполнению этой задачи других интересов и форм занятости обучающегося, самоорганизацию в распределении учебных действий во времени и самоконтроль в процессе выполнения [4, 57 б.].

Самостоятельная работа студентов, как и интерактивные формы учебной деятельности, относится к доминантам и приоритетным направлениям кредитной системы обучения, функционирующей сегодня в вузах Казахстана. В рамках кредитной технологии обучения значительно больший объем работы отводится на самостоятельное выполнение студентами СРС становится таким образом реально ведущим компонентом образовательного процесса. Возрастание роли самостоятельной работы студентов сегодня вполне закономерное явление, поскольку современное общество ставит задачу вывода будущих специалистов на уровень самостоятельного ориентирования в потоках информации, постоянного совершенствования своих знаний, творческого подхода к любым изменениям, нетрадиционного и качественного решения возникающих проблем. Указанные составляющие образования формируются именно в процессе самостоятельной работы студентов. И в целом, как показывает, в том числе и наша собственная практика преподавания в вузе, самостоятельная работа при оптимальном и системном ее использовании может служить средством повышения осознанности и действенности изучаемого материала. Здесь обязательно хотелось бы подчеркнуть, что учеба студента – это не самообразование индивида по собственному произволу, а систематическая, управляемая преподавателем самостоятельная деятельность студента, которая становится доминантной в современных условиях действия многоступенчатой подготовки специалистов высшего образования [5, 233 с.].

Самостоятельная работа студентов в неязыковых вузах под управлением преподавателя должна представлять собой педагогическое обеспечение развитие целевой готовности у обучающегося к профессиональному самообразованию и соответственно воплощать собой дидактическое средство образовательного процесса, искусственную педагогическую конструкцию организации управления деятельностью студентов. Только в этом случае самостоятельная работа студентов может реально стать ведущей формой организации учебного процесса, когда в результате системной самообразовательной деятельности студентов будет происходить эффективный процесс приобретения, структурирования и закрепления знаний. То есть системная самостоятельная работа студентов должна на деле стать обязательным звеном процесса обучения, предусматривающим, прежде всего индивидуальную работу учащихся в соответствии с установкой преподавателя или учебника, программы обучения. Здесь многие преподаватели солидарны с позицией О.А. Пучкова и Н.С. Солоповой, отмечающих, что «самоорганизация учебной деятельности в вузе не может осуществляться вне принципа индивидуализации, отражающего диалектику самореализации личности студента. Общественное признание учебной деятельности будущего специалиста – важнейший стимул развития его профессионального потенциала» [6].

Под СРС же вслед за большинством исследователей мы понимаем вид учебной деятельности, выполняемый учащимся без непосредственного контакта с преподавателем или управляемый преподавателем опосредовано через специальные учебные материалы [7,8].

Курс русского языка как дисциплина общеобразовательного цикла рассчитан на студентов казахских отделений вузов. Коммуникативные цели и задачи практического владения языком являются концептуальными, базисными. Студенты бакалавриата, совершенствуя речевые навыки и умения, формируя новые, связанные научной сферой коммуникации, овладевают дополнительными по отношению к родному языку средствами реальные коммуникативные задачи в конкретных речевых ситуациях из научной сферы, получают в конечном счете глубокое и качественное профессиональное образование.

Овладение русским языком или другим иностранным языком связано с формированием у учащихся произносительных, лексических, грамматических, орфографических и других навыков, на основе которых развиваются и совершенствуются умение понимать речь на слух, говорить, читать и писать. Навыки же, как известно, вырабатываются только в ходе систематического выполнения определённых действий с учебным материалом, т.е. таких действий, которые позволяют многократно слушать, произносить, читать и писать на изучаемом языке.

При выполнении самостоятельной работы по русскому языку для не языковых специальностей вузов рекомендуется использование следующих компонентов: представление о функциональной дифференциации современного русского языка; овладение основами культуры научной речи – устной и письменной; формирование таких компетенции, как умение создавать научной тексты разных жанров, умение преобразовать письменный научный текст в устный.

При выполнении СРС студент должен уметь:

- составлять научные, учебно-научные тексты различных жанров;
- оформлять письменной научный текст в соответствии с требованиями к оформлению реферата, курсовой, дипломной работы, статьи и т.п.;
- преобразовывать академический текст в учебно-научный и научно-популярный в соответствии с коммуникативной задачей;
- строить устное научное выступление в соответствии с рекомендациями академической риторики;
- принимать участие в устной научной дискуссии, пользуясь обоснованной системой аргументов и соблюдая этические нормы и правила этикета;
- оценивать чужой и свой научный (устный и письменный) текст с точки зрения содержания и оформления ;
- исправлять собственные ошибки;
- давать рекомендации по исправлению ошибок;
- пользоваться справочными источниками (нормативными словарями и справочниками; рекомендациями ГОСТа библиографического описания и т.д.), в том числе электронными удаленного доступа.

Понятие самостоятельной работы обучающегося обязательно соотносится с организующей ролью учителя. Учитель должен мотивировать обучающихся к творческой работе, ознакомить их с различными стратегиями самостоятельной работы и с приемами редактирования и корректирования текстов.

В конце хотим сказать, что самостоятельная работа имеет огромное воспитательное значение: она формирует самостоятельность как совокупность умений и навыков общего и специального направления. В самостоятельной работе преподаватель только направляет познавательную активность студента, а он сам осуществляет познавательную деятельность.

1. Савчиц Н.Е., Кудиярбекова М.К., Исмаилова Ш.А. Формирование устойчивой мотивации в процессе обучения русскому языку в вузе // Вестник КазНУ. Серия филологическая. №1 (159). – С.297-299.

2. Государственная программа развития языков в Республике Казахстан на 2011-2020 гг. // edu.gov.kz

3. Туребекова Р.С., Аманбаева Ю.К. Язык специальностей на занятиях русского языка // Вестник КазНУю Серия филологическая . №1(147). – 2014. – С.118-119.

4. Бейсембаева С.Т., Толеутаева З.Ж. Самостоятельная работа при изучении иностранного языка: приемы для развития навыков письменной речи // Педагогическая Вестник Казахстана. №2, 2012. – С.57-62.

5. Жандыкеева Г.Е. О самостоятельной работе студентов как системном компоненте вузовского преподавания. Вестник КазНУ. Серия филологическая. №1(153). – Алматы, 2015. – С. 231-235.

6. Пучков О.А., Солопова Н.С. Самоорганизация учебной деятельности в юридическом вузе (методологические основы // Проведение. – 1991. – №4. – С.71-75.

7. Снешанко В., Жалнина Н. Самостоятельная работа студентов: как актуальные проблемы // Высшее образование в России. – 2006. – №7. – С.103-109.

8. Андреев В.И. Педагогическое управление самостоятельной работой студентов на современном этапе. Методические рекомендации для преподавателей / В.И.Андреев, Ф.Л.Фатнер, М.А.Верецагин. – Казань: КГУ им. В.И.Ульянова-Ленина, 2003. – 16 с.

Резюме

Айтбенбетова З.Е. – оқытушы ҚРМУ

Тілдік емес жоғары оқу орындарында орыс тілінен студенттің өзіндік жұмысын орындау әдістемесі

Студенттің өзіндік жұмысы жеке және топтасқан оқу қызметінің спецификалық формасы ретінде қарастырылады. Ол жоғары оқу орындарындағы оқу қызметімен байланысты өз бетінше білім алу формасы болып табылады. Сондай-ақ, СӨЖ оқу-ғылыми мәтін негізінде құрылады, ЖОО жалпы міндеттелген пән ретінде орыс тілін жүргізу шеңберінің негізгі бірлігі.

Бұл мақалада тілдік емес ЖОО мамандықтарына арналған СӨЖ жүргізу әдістемесі қарастырылған.

Түйін сөздер: кәсіби орыс тілі, студенттің өзіндік жұмысы, коммуникативтік ұстаным.

Summary

Aitbenbetova Z.E.-teacher KRMU

Technique of performance of independent works of students on Russian for not Language Higher Education Institutions

Independent work is considered as a specific form of individual and collective educational activity. It is the form of self-education connected with educational activity in educational institution. And also independent work of the student is built on the basis of the educational and scientific text, the main unit within teaching Russian as obligatory discipline in higher education institution.

In this article the performance technique independent work on Russian for not language specialties of higher education institutions is considered.

Keywords: professional Russian language, independent work of students, communicative principle.

(U.D.C.) 37.016:811.111

ШЕТТІЛДЕ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Дуйсенбаева Ш.С. – магистрант, Абай атындағы ҚазҰПУ-дың

Филология және Кәсіптік білім беру Институты, email: shakizat1964@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: **Аяпова Т.Т.** – ф.ғ.д., профессор, ҚазҰПУ, ayarova07@mail.ru

Білім беру сапасына қойылатын әлеуметтік талап білім беру парадигмасының өзгеруіне жағдай туғызып шетел тілін оқытуда қоғамның құбылмалы сұраныстарына жауап бере алатын білім берудің жаңа әдіснамасын табу қажеттігін көрсетеді. Жаһандану кезеңінде өзара тығыз байланысты қоғам халықаралық қарым-қатынас құралы болып табылатын шетел тілінің әлеуметтік тұрғыдан құндылығы-ның артуы тілдің қазіргі маманның кәсіби компетенциясының басты көрсеткіші ретінде көрініс табуына әкеледі.

Түйін сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, құзыреттілік, мәдениет, бірнеше ақыл теориясы, әдіс.

Сөйлеу әрекетінің жан-жақты ғылыми тұрғыдан зерттелуі тіл білімінде ХХғасырдан бастау алады. Тіл білімі үшін сөйлеу әрекетін зерттеу үлкен мәселелердің бірі екендігін швед лингвисті Фердинанд де Соссюр алғаш болып көрсеткен. Л.Щерба: «Сөйлеу әрекеті дегеніміз-үздіксіз үрдіс және ол сөйлеу үрдісі мен тыңдаудан тұрады», деген, ал Т.Т. Аяпова «Адам баласының сөйлеуі-баланың алғашқы сөйлеуі және тілдік ортада түсінуі, белгілі бір жағдаятқа байланысты, мақсатты, қажетті болып табылатындығын айқындайды», - деді.

Тілдік білім беру жүйесі, кез келген жүйе секілді белгілі бір алға қойған мақсаттар мен жоспарланған нәтижелерге жету үшін қызмет етеді, ол біздің жағдайымызда шеттілдік білім беру жүйесін анықтауды талап етеді. Сондықтан шетел тілін уақыт талабы қойып отырған шетел тілінде оқытудың бірыңғай жүйесі ретінде зерттеу мен реттеу нысаны ретінде қарастыру қажеттігі туындап отыр. Шетел тілін оқыту әдіснамасының педагогика ғылымының құрамына енетіні жайлы ғалымдар ортақ пікірде, дегенмен кейбір ғалымдар өз бетінше дербес ғылым деп көрсетеді. Көп жағдайда ғалымдар әдістеменің нысандық-пәндік саласын анықтауда түрлі пікірлер білдірді. Шетел тілін оқыту әдістемесінің зерттеу нысаны ретінде технологиялылығы қолданбалы нәтижелігі және бағыттылығы, көпсалалығы мен басқа пәндермен тығыз байланыстылығы бар: бір жағынан оның оқу пәні ретінде функционалды сипаттамасын ғылыми нысан ретінде басқа категориялы ерекшеліктермен алмасуын негіздейді; екінші жағынан ол әдістемесінің дамуындағы ішкі жүйе және жүйеаралық механизмдерін, жеке лингвадидактикаға тән тар көлемнен шығып дербес ғылыми жол ашуына мүмкіндік береді.

Жалпы бұл айтылғандар шетел тілін оқыту әдістемесінің шетел тілдерін оқыту теориясы мен практикасындағы мәліметтер жиынтығын көрсететін оқу пәні ретінде кең танылғанын дәлелдейді. Ал оның жеке ғылыми сала ретінде танылуы, біріншіден оның ғылым екенін дәлелдейтін барлық сипаттамалар мен талаптардан көрінсе, екіншіден тілді меңгеру үрдісін зерттеп, оны үйретудің тиімді технологиясын жасайтын дербес ғылым ретінде танылғанына байланысты болып табылады. Шетел тілін оқыту әдістемесінің қолданабалы психология ретінде танылуында танымал психолог Б.В. Беляевтің пікірінше шетел тілін оқыту әдістері тіл үйретушілердің жеке психологиялық ерекшеліктеріне негізделіп анықталады деп көрсетіледі оның негізінде ғалым оқытудың саналы парактикалық әдісі тұжырымдамасын жасап шығарды.

Мыңжылдық тоғысындағы әлемде болып жатқан әлеуметтік экономикалық өткелдер, шетел тілін меңгеру деңгейі мен сапасына жоғары талап қоя білді. Ол шетел тілінде білім беру сапа-сын қайта қарауды әдістеме ғылымының және шетел тілін оқытуды түбегейлі өзгертуді жаңа білім беру үлгілеріне көшуді талап етті. Қалыптасқан дәстүрлі білім беру мен теориялық білім беру әдіснамалық тұғырнаманың сақталуын қажет етіп мәдениет аралық қатысымды жүзеге асыруда қабілетті және тілдік тұлғаны дамыту құралы ретінде меңгеруді көздейтін жеке тұлғаға бағдарланған үлгінің назардан тыс тұруды дидактика саласында тілді оқытып үйрету сапасы мен қоғам талабы арасындағы қарама-қарсылықтың пайда болуына алып келді.

Осылайша шет тілін оқыту теориясында өзгерістер кең етек ала бастады, ол өзгерістер шет тілін оқыту әдістемесін пән ретінде барлық құрамдас бөліктерінде орын алады. Бұл кезеңдегі әдіскерлер концептуалды жағдайлар мен ұғымдық категориялар жүйенің әдістемелік мазмұнында ұстанымдық бағдар ретінде сипаттайды, өйткені ол кезеңде «шетел тілін оқыту» мақсаты мен нысаны түбегейлі өзгеріске ұшырады, яғни қатысымдылыққа – бағдарланған әдістің «шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде оқытуға» мақсатты түрде бағыт алуы, өз мақсаттары «екінші тұлғаны қалыптастыру» мен шетел тілін мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде меңгеру нысаны бар мәдениетаралық – қатысымдық әдіске орын берілді. Әдістердің өзгеру қажеттігі әлеуметтік мәдени мақсаттар мен шеттілдік білім беру құрылымы пән мазмұнының объективтік түрде басым болуына байланысты туындаған әлеуметтік сұранысқа ғана емес ол сондай-ақ Г.В.

Елизарова көрсеткендей «соңғы 10-жылдық қатысымдық әдіс дамып ғана қоймай, шынайылықтан алшақ тұруына байланысты сынға ұшырады онда қатысымдық жағдаят-тар қарым-қатынастың дәстүрлі актісін үлгілеуге жетеледі, вокабуляр қолданылу жиілігіне байланысты іріктелді, тілдік формалары мен құрылымдары жазбаша түрдегі диалогтар негізінде менгерілді.

Шеттілдік білім берудегі когнитивтік білім берудегі мәдениетаралық қатысым субъектінің қарым-қатынастың әртүрінде жылдамдық пен алғырлықты қамтамасыз ететін мәдениет аралық қатысым жоғары дәрежеде қалыптасқан, мәдениетаралық қатысым когнитивтік білімнің әрекетімен менгеру тұлға ретінде жетілу үшін мазмұндық – концептуалдық және әрекеттік тұжырымнаманы жасайды.

Мәдениетаралық қатысым теориясы шеттілдік білім берудің қазіргі парадигмасын жүзеге асырушы концептуалды практикалық тұжырымнама ретінде когнитивтік – лингвомәдени әдіснамаға негізделеді, түрлі кәсіби шынайы жағдаяттарда мәдениетаралық қатысымды қамтамасыз ете алатын мәдениетаралық қатысымдықты қалыптастыратын әдіснамалық теория сипатына ие болады.

Қарым-қатынас және қатысым ұғымдарының бірдей мағыналары ретінде қарастыруы (А.А. Леонтьев, Б.Ф. Ломов, И.А. Зимняя, С.Г. Тер Минасова және тағы басқа ғалымдар). Бірдей мағыналылық олардың байланысын қамтамасыз етудегі әріптестердің ортақ кодтарына сай тура және қатысым құрылымында міндетті түрде хабарлама көзі, хабарламаны қабылдау, хабарламаны кодпен белгілеу және кодтан ашу үшін қажетті ұғымның жалпы жүйесі, яғни сөзбен қатысымның жалпы жүйесі болуы тиіс; Тек қарым-қатынаста әсіресе мәдениетаралық қарым-қатынаста қатысым негіздей мағына бермейді керісінше жалпы және жаңа мағына туындайды деп көрсетіледі. Егер екінші ұсынысқа сай мәдениетаралық қарым-қатынас ұғымын қарастыратын болсақ, ол барлық қатысушылар үшін қабылдайтын және тудыратын әрекет пен мотивтің жаңа мағынасын бірге жасау үрдісі ретінде анықталады. Г.В Елизарова атап өткендей «қарым қатынас» және қатысым ұғымдырын бір-бірінен ажыратып қарар болсақ: Мұндай қарым-қатынас әріптестердің «ортақ әрекеттерін» табуға болады; бұл ортақтық мәдениет медиаторларының ортақтығына тән ортақтық болар еді; оны медиаторларының бір мезгілде бірнеше мәдениет екі немесе үш призма арқылы қабылдай алуы секілді ерекше қабілеттер сипаттайды; бұл қарым-қатынас байланыстық және тұлға аралық сипатқа ие болады; және ең бастысы оның мәдениетаралық маңыздылығының байланысты қарым-қатынастың бұл түрі мәдениетке негізделген сипатқа ие болады, өйткені оның ұстанымдары мен үлгісі әр мәдениетте түрлі сипатқа тән.

«Тіл-сана-мәдениет» бір-бірімен өте тығыз байланыста. Тіл белгілі бір жүйе жиынтығын құрайтыны сөзсіз. Әрине, мәдениет те тіл сияқты ақпаратты жеткізуші семиотикалық (таңбалық) жүйе, бірақ тілдің мәдениеттен айырмашылығы – оның тілді тұтынушы (адам) арқылы өзін-өзі ұйымдастыра алатын қабілетінде болса, ал мәдениет ең алдымен, есте қалатын ақыл-ой жетістігінің жиынтығы болып саналады. Сондықтан тіл арқылы мазмұндалған ұлт болмысы мен мәдениетін тану тіл білімінің қазіргі антропологистік бағыттағы лингвомәдениеттану саласының еншісіне тиіп отыр. Оның өзегі «Тіл – ұлт (ұлттық тұлға) – мәдениет» ұғымдарынан тұрады. Осы тұрғыдан қарасақ, мәдениет – тіл арқылы көрініс табатын, адам өмірін, іс-әрекетін ұйымдастырушы, ұлттың заттық және рухани құндылықтар өрісі. Ал, тілді адамның әлеуметтік тұрмысын қамтитын мәдениеттен, тарихтан тыс қарапайым коммуникативтік таңбалық жүйе деп қарастыру – ол туралы жалаң түсінікті қалыптастырады және оны зерттеудің мүмкіндіктерін шектейді. Демек, тіл – әр халықтың тарихи-мәдени ұлы мұрасын өз бойында «ғаламның тілдік бейнесі» негізінде сақтаушы, жеткізуші және танытушы қазына. Мәдениет аралық қарым-қатынастың зертеу аясы кенеюде онда осы пәннің түрлі салаларымен байланысты «аккультурация» үрдісі кросс мәдени зерттеулер мәдени ұқсастық мәселелері сияқты нысандар енгізілуде.

Жалпы, тіл жүйесі жайлы ілім неміс ғалымы В.фон Гумбольдтың есімімен тығыз байланысты. В.фон Гумбольдтың бұл идеясын әрі қарай дамытушы швейцар ғалымы Фердинанд де Соссюр болды. Фердинанд де Соссюр тілдің жүйелілігі туралы: «Тілдің барлық элементі – біртұтас болып келетін жүйе, ал жеке элементтердің мағынасы басқа элементтері болғандығы үшін ғана байқалады» – деп қорытынды жасайды. Жер бетінде 3 мыңнан астам тіл бар. Әрбір халықтың тілі

арқылы сол халықтың өмірінің рухани қазынасын, мәдениетін білуге болады. Бұл жөнінде академик Ә.Қайдаров: «Әрбір халықтың тілі-тек қатынас құралы ғана емес сонымен қатар рухани болмысы мен мәдени байлығының куәгері барлық болмысы мен өмір тіршілігін, дүниетанымы мен әдет-ғұрпын бойына сіңіріп, ата мұрасын, асыл қазынасы ретінде ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп, отыратын қасиеті бар» деп тілге анықтама береді.

Адам арқылы жасалынған және оған байланысты барлық іс-әрекеттер мәдениет болып табылады. Көп зерттеушілер мәдениетті әңгімелесуге (коммуникацияға) жатқызады. Э.Холлдың айтуынша мәдениет- бұл коммуникация, ал коммуникация - бұл мәдениет. Мәдениеттің басты компоненті - мағыналық, сенімдерден және материалдық өнімдердің жүйелік құрылымынан тұрады. Демек, мәдениет факторы аса жоғары орында, әсіресе, бүкіл әлемдік ауыспалы еңбек мәдениетінің серпінділік контекстінде қолданылады. Олай болса, біз зерттеулерімізде қарым-қатынастың мазмұнды жағына, іс-әрекет жүйесіндегі қарым-қатынастың орнына студенттің қарым-қатынасқа қажетті дағды, икемділік, білім, ұлттық рухани мотивтеріне басты назар аударып, оларды студенттің бойына сіңіріп, қалыптастыруына ықпал жасаймыз. Қарым-қатынастың болуының арқасында адамдар өмір сүреді және шынайы байланыстарда, бір-бірімен қатынастарда іс-әрекет жасайды.

Бұл халықаралық тұрғыда бағытталған тұлғаны тәрбиелеуде тікелей құрал болып есептеледі, яғни өзін өркениетті және тарихи субъект ретінде тани алатын, даму кезінде өз елінің және адамзат тарихын қабылдай алатын, өзі үшін, халқы үшін, мемлекеті үшін, адамзат болашағы үшін жауапкершілік жүгін сезінетін, өзара тәуелділік пен әлем бүтіндігіне, адамзат өркениетінің ғаламдық мәселелерін шешуде мәдениаралық қатынастың қажеттілігін жете түсінетін, адамның азаматтық құқықтарын (мәдениет және тілдік құқықтарымен қоса) мойындайтын және саяси бостандыққа ұмтылатын, қоғамдағы гуманизм идеалын жасау үшін басқа адамдармен, қозғалыстармен, қоғамдық институттармен қызмет атқаруға дайындығы мен қабілеттілігін көрсете алатын және де қоғам, адам және табиғат арасындағы ынтымақтастықты қалыптастыратын ұқыпты да тиянақты, білікті маман мен адамды дайындау осы заман оқытушылары мен ұстаздардың алдында қойылатын үлкен заман талабы деп білуіміз керек. Осындай шынайы қарым-қатынас жасаудың «әсерлі критерийі ретінде оның нәтижелілігі, өзара пайдалы нәтижелерге» қол жеткізе алу болып есептеледі.

Жоғары оқу орындарында мәдениаралық қарым-қатынас іскерліктерін қалыптастыру - оқыту әдісінің негізі болып табылады. Тілін оқып отырған елдің мәдени ерекшеліктерін білмей адамдармен қарым-қатынас жасап, басқару мүмкін емес. Гуманитарлық оқу орындары студенттерінің мәдениетаралық қарым-қатынас жасау қабілеттерін қалыптастыру лингвомәдениет және мәдениетаралық бағыт негізінде сәтті болатыны белгілі, әрине ол үшін келесі педагогикалық міндеттерді ескеру қажет.

1. Құнанбаева С.С. "Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы". – 2010. – 10-б.
2. Щукин А.Н. "Обучение иностранным языкам. Теория и практика. – М.: Филоматис, 2007. – 204-б.
3. Кунанбаева С.С. "Современное иноязычное образование: методология и теория. – Алматы, 2005. – 262 б.
4. Елизарова Г.В. "Культура и обучение иностранным языкам. – СПб.: КАРО, 2005. – 115-120 бб.
5. Каган М.С. Мир общения: Проб. межсубъективных отношений. – М., 1988. – 149 б.
6. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики // Труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1977. – 695 с.
7. Жұмабаев М. Қазақ тіліндегі этномәдени негіздері". – Алматы. – 53 б.
8. Галскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Пос. для учителя. – М.: АРКТИ, 2003. – 49 б.
9. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010. – 91-92 б.

Резюме

Дуйсенбаева Ш. С. – магистрант,

Институт Филологии и Полиязычного Образования, КазНПУ им. Абая, shakizat1964@mail.ru

Научный руководитель: Аяпова Т.Т. – д.ф.н. профессор

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им. Абая

Теоретические основания при преподавании иностранных языков

Данный тезис был апробирован в практике языкового обучения с использованием культуроведческих материалов, которые в купе с современными методами обучения способствуют формированию современного межкультурно-компетентного специалиста.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, компетентность, культура, теория множественного интеллекта, обучение иностранным языкам, методика.

Summary

Duysenbaeva Sh. – 2nd year master-student AbaiKazNPU,

Institute of Philology and Multilingual Education Shakizat1964@mail.ru

Ayapova T.T – doctor of philological sciences, professor, at Abai KazNPU, ayapova07@mail.ru

Theoretical grounds in FLT

On the base of teaching experiment has been concluded that application of culturally-relevant, motivating issues and materials which let insight into linguo-cultural phenomena along with application of various modern methods and techniques enhance intercultural awareness and intercultural competence of future professionals.

Key words: intercultural communication, competence, culture, multiple intelligences, methodology.

УДК 378.02:37.016 14.35.09

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Баранбаева Қ.Б. – *Қазақстан-Ресей медициналық университетінің оқытушысы*

Қазіргі таңда ЖОО-да шет тілдерін оқытудың негізгі мақсаты – мәдениетаралық мәдениеттің қалыптасуына ықпал ететін коммуникативтік құзырлықты қалыптастыру. Бұл мақалада ЖОО ағылшын тілін оқытуда жаңа технологияларды қолданудың түрлі әдістері қарастырылған. Сондай-ақ, ағылшын тілін оқытуда мультимедиялық құралдар және олардың тиімділігі жөнінде айтылады.

Түйін сөздер: оқу үдерісі, жаңа технология, ақпараттық мәдениет.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттар ағымы күшейген ХХІ ғасырдағы жоғары мектептің басты міндеті – жан-жақты дамыған шығармашыл, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан да қазіргі таңда педагог қауымына қойылар талап өте жоғары болып отыр. Әр баланың қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздылыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын шебер әрі мобильді мұғалімдер, яғни жаңа формация-ның педагогі қажет.

Қазіргі білім беру саласындағы басты міндет – әлеуметтік педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын тұлғаны даярлау.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру, оқу үдерісінде инновациялық технологияларды ендіру негізгі бағыттары мен идеялары Қазақстан Республикасының 2005-2010 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік білім бағдарламасында, Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беру тұжырымдамасында, сондай-ақ Елбасы Н.Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан – 2030» стратегиясында айрықша көрсетілген. Осы мәселені шешудегі басты рөл жоғары оқу орындарына жүктеліп отыр [1, 322 б.].

Қазіргі таңда күллі әлемге есігін айқара ашып, «ақылды» экономиканы енгізіп жатқан елдер қарыштап дамуда. Ал бұл бағыттағы толайым табыстарға, ілім-білімге алып барар жол – ғаламшардағы үстемдік құрған тілдерді үйрену. Қай заманда болсын, бірнеше тілдерді меңгерген мемлекеттер мен халықтар өзінің коммуникациялық және интеграциялық қабілетін кеңейтіп отырған.

Мемлекетімізде тіл мәдениетіне аса көңіл бөлініп, мемлекеттік және басқа тілдерді қолдану мен дамыту аясында түрлі іс-шаралар жүргізіліп, жаңа бағдарламалар жасалуда. Сондай бағдарламалардың бірі – «Үштұғырлы тіл» жобасы. Жоба туралы идеяны мемлекет басшысы 2006 жылдың қазанында өткен Қазақстан халқы ассамблеясының XII құрылтайында жария етті. Ал 2007 жылғы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты халыққа жолдауында «Тілдердің үштұғырлылығы» атты мәдени жобаны кезең-кезеңімен жүзеге асыруды ұсынды.

Қазақстан халқының рухани дамуымен қатар, бұл идея ішкі саясатымыздың жеке бағыты болып белгіленді. Яғни, идеяның маңызы мынадай: Қазақстанды бүкіл әлем халқы үш тілді бірдей пайдаланатын жоғары білімді мемлекет ретінде тануы керек. Олар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі. Басқаша айтқанда, үштұғырлы тіл идеясын мынадай қарапайым, әрі түсінікті формуламен көрсетуге болады: мемлекеттік тілді дамытамыз, орыс тілін қолдаймыз және ағылшын тілін үйренеміз.

Кез келген мемлекеттің дамуы дәстүрлі өлшем тұрғысынан алғанда экономикалық және әлеуметтік өлшемімен бағаланса, қазіргі заман білімнің, ғылымның және оның нәтижелері ретіндегі инновациялануымен бағаланады. Бұл қазіргі әлемнің бәсекеге қабілеттілігінің басты өлшемі.

Ағылшын тілін жаңаша оқыту соңғы жылдары жоғары қарқынға ие болып отыр. Оқытушының сабақты жобалаудағы жауапкершілігі студенттердің шетел тілінде нәтижелі тілдік қарым-қатынас жасауына мүмкіншіліктер туғызады.

Боллондық жүйе кредиттік оқыту технологиясына негізделген. Кредиттік оқыту технологиясының мәні – университеттегі оқу және оқыту траекториясын студенттің өзі айқындай алуы, яғни профессор-оқытушыларды және пәнді студенттің таңдауы арқылы берілуі [2, 120 б.].

Н.Ф. Талызина және басқа да ғалымдар инновация өзінің дамуы барысында белгілі бір өмірлік сатыдан тұрады: жаңа идеяның пайда болуы; мақсат қоюшылық: тарату және жойылу – деп айта келіп, инновациялық технологияларға жататындар: компьютерлік технология, ойын технологиясы, жоба әдісі – деп топтастырып көрсетеді [3, 48 б.].

Студенттердің ақпараттық құзырлығы мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыру қазіргі таңда білім жүйесіндегі ең көкейтесті мәселелердің бірі болып отыр. Ағылшын тілін оқытудағы негізгі мақсат – шет тілді коммуникативті қалыптастыру және дамыту. Қазір ағылшын тілін оқыту әдістемесі жоғары деңгейде. Тілді оқытуда интерактивтік тәсіл, ойындар, екеуаралық пікір таластар, сонымен бірге ақпараттық техника, компьютер, интернет қолданылуда.

Ағылшын тілі сабақтарында ақпараттық-коммуникацияларды, технологияларды пайдаланудың тиімді жақтары ретінде төмендегі артықшылықтарды атауымызға болады. Олар:

➤ студент дербес компьютер, аудио, видео құрылғылардың көмегімен мәтінді тыңдайды, бейнесюжеттерді көре алады;

➤ аз уақытта студент көп ақпарат алып, уақытты үнемдейді;

➤ қашықтықтан білім алу мүмкіндігін пайдаланады;

➤ ағылшын тіліндегі мәтіндерді оқу арқылы есте сақтау қабілеті артады;

➤ қажет ақпаратты жедел түрде ала алады;

➤ аудио касеталар мен CD дисктерге қажетті материалдарды көшіріп алуына болады.

Сондай-ақ ағылшын тілі сабақтарында интерактивті тақтаны пайдалану студентке де, оқытушыға да ыңғайлы әрі ұтымды. Электронды интерактивті тақталар – мультимедиялық материалдардың электронды мазмұндарын оқу процесіне енгізудің тиімді тәсілі болып табылады.

Интерактивті тақта компьютердің пернетақтасын, мониторын пайдаланбай-ақ, маркер немесе тіпті мониторды сенсорлық жүйеде басқаруға мүмкіндік береді. SMART Board интерактивті тақтасымен бірге SMART Notebook бағдарламалық құрылғысы жүреді. Ол әр түрлі ақпаратты (мәтін, бейне, схема, кесте, белгі мен суреттер) қосатын жазбаларды құрастыруға жағдай жасайды [4, 232 б.].

Сонымен бірге ағылшын тілі сабақтарында электронды оқулықтарды пайдаланудың маңызы зор. Электрондық оқу құралы – бұл оқу курсының ең маңызды бөлімдерін, сонымен бірге анықтамалар, энциклопедиялар, карталар, оқу эксперименттерін жүргізу нұсқаулары, курстық және

дипломдық жобаларға нұсқау және т.б. білім беруді басқаратын мемлекеттік органдар тағайындаған арнайы статусы бар баспаларды қамтитын электрондық оқу басылымы.

Ағылшын тілін оқыту кезінде тіл үйренушіні қажет ақпаратты мультимедиялық құралдармен қамтамасыз етуге болады. «Tell me more», «Английский: путь к совершенству», «Encyclopedia Britannica» сияқты мультимедиялық құралдар сөйлеу дағдысын дамытуға бағытталған (жеке дара немесе топ болып оқу, жазу, тыңдау, сөйлеу, әр түрлі грамматикалық материалдарды түсіну, қайталау және жаттығу). Бұл ретте Power Point-та жасалған жобалық жұмыстардың артықшылығы басым. Себебі, жобалық жұмыс студенттің қиялына ерік бере отырып, оны шығармашылығын дамытады.

Жобалық жұмыстың тағы бір артықшылығы – оның жеке адамға арналған жұмыс түрі екендігі, өйткені онда ізденуші өзі, отбасы және қызығушылықтары туралы көрсете алады [5, 22 б.].

Шет тілі сабақтарында кеңінен қолданылатын ақпараттық-коммуникативтік технологияның тағы бірі – лингафон кабинеті. Оқытушы лингафон кабинетінде қажетті лексиканы пысықтауға және ауызша сөйлеуге жаттықтыруға, қалаған материалдарды жаттығу ретінде ұнтаспаға жазып, «студент-лингафон» тәртібінде жұмыс жүргізіп, түрлі мәтіндерді қолдану арқылы дұрыс оқыту техникасы мен пәндерді шетел тілінің эмоционалдық реңкін түсініп, сөздердің айтылу ырғағын жақсы меңгертуге болады.

Ағылшын тілін оқытуда түрлі жаттығулар лингафонның көмегімен орындалып, студенттерді ағылшын тілінде дұрыс сөйлеуге үйретіп, сөйлер алдындағы психологиялық кедергілерді жоюға көмектеседі.

Лингафон кабинетінің тиімділігі – оқушылардың бір-біріне кедергі жасамай, жеке-жеке өз бетімен жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Оқытушы студенттерді кезегімен тыңдап, сұрақ қойып, жауап алуына жағдай жасалады.

Жаңа технологиялар туралы сөз болғанда интернет желісіне тоқтала кеткен жөн. Себебі жоғарыда аталып өткен және басқа да бағдарламалық құрылғылар дәл осы интернет желісі арқылы басқарылады.

Компьютерлік технологияның пайда болуы «Интернет» ұғымының өмірге келуі – қоғамның күрделі тіршілігіне барынша өзгерістер енгізді. Аталмыш термин халықаралық желі деген мағынаны білдіреді (INTERNational NETwork). Интернет – дүниежүзіндегі компьютерлер мен серверлер жиынтығы, ал қол жеткізуге болатын ақпарат көлемін тіпті бағалаудың өзі қиын. Бір немесе бірнеше мемлекеттің аумағында орналасқан желілер ғаламдық деп аталады. Интернет миллиондаған компьютерлерді бір үлкен желіге біріктіретін, ақпаратқа шексіз қол жеткізу және түрлі амалдармен қатынас жасау мүмкіндігін ұсынатын дүниежүзіндегі ең үлкен әрі танымал желі.

Ағылшын тілін оқыту барысында тілді үйрететін компьютерлік бағдарламада келесідей жұмыс түрлері бар:

- ✓ тілдік қорды дамыту;
- ✓ дыбыстау қабілетін дамыту;
- ✓ диалогтік және монологтік сөйлеу формаларына үйрету;
- ✓ жазуға үйрету;
- ✓ грамматикалық аспектілерді үйрету.

Ғаламторды пайдалану уақыт өткен сайын тиімді болып барады. Интернет көмегімен оқытушы да ізденуші де әлемнің түкпір-түкпірінен қажет ақпаратты жылдам әрі нақты таба алады.

Ағылшын тілін оқытуда интернет көмегімен бірқатар дидактикалық мәселелердің шешімін табуға болады:

- ✓ оқу дағдысын қалыптастыру;
- ✓ заманауи ақпаратты пайдалана отырып жазу дағдысын қалыптастыру;
- ✓ студенттердің сөздік қорын байыту;
- ✓ студенттерді ағылшын тілін оқуға, үйренуге тұрақты түрде ынталандырып отыру.

Интернет жүйесі арқылы тіл үйренуші тіл өкілімен тура, тікелей байланысқа түсе алады, сондай-ақ табиғи тілдік ортада тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдана отырып, тіл үйрену-

шілер айтылымдарға спонтанды түрде, түрлі формулалар мен стратегияларды қолдана отырып жылдам жауап беруге дағдыланады.

Интернет жүйесінің келесідей ақпараттық қоры мен ресурстарын ағылшын тілі сабағында пайдалану тиімді болмақ.

- электрондық пошта (e-mail), телеконференция, видеоконференция;
- серверге жеке шығару;
- ақпараттық каталогтар (Yahoo, InfoSeek/UltraSmart, Calaxy), іздеу жүйесі (Fltta, Vista, HotBob, Open Text), жүйе ішіндегі әңгіме (Chat) пайдалануға болады [6].

Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану студенттердің ғылыми танымының қалыптасуына, олардың ойлау мүмкіндіктерінің дамуына, мамандыққа даярлығын жетілдіруге үлкен септігін тигізеді. Оқу үдерісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың негізінде студенттер қазіргі заманғы формальдау, модельдеу сияқты ғылыми таным әдістерін меңгереді. Ақпараттық коммуникациялық технологиялар студент ойлауының формальды-логикалық жүйелік формаларының дамуына, ғылыми-танымның жаңа әдістерін меңгерулеріне мүмкіндік жасайды [7, 128 б.].

Қорытындылай келе айтарымыз, қазіргі таңда елімізде білім жүйесін ақпараттық-технологияға негіздей отырып дамыту үдерісі жүріп жатыр. Сондықтан оқытушыға да, студентке де қойылатын негізгі талап – ақпараттық танымның болуы. Осыған орай ағылшын тілін жаңа технологияларды пайдалана отырып жүргізу оқу барысын жеңілде отырып, студенттерге оқу материалын толық меңгертуге жағдай жасайды.

1. Сиргебаева С.Т. Ақпараттық технологияны ағылшын тілін оқыту үдерісінде қолданудың ерекшеліктері // «Ғылым мен білім саласындағы мәдениеттер тоғысы» атты хал. ғыл. конф. мат. – Алматы, 2011. – 322 б.

2. Қарғаев Қ.А. Аймақтық білімнің бірегейленуі үрдісіндегі боллондық жүйе және Қазақстан // «Аймақ – концепт: мазмұны, әдістері мен технологиялары» атты респ. Ғылыми-практикалық конф. мат. – Алматы, 2012. – 402 б.

3. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. – М., 1998. – 280 б.

4. Мухамедова У.К. Шетел тілін оқытудағы мультимедиялық құралдарды пайдаланудың маңызы // ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. №3(137). – Алматы, 2012. – 231-234 бб.

5. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // ИЯШ. – 2000. – №2. – 22 с.

6. Электронные интерактивные доски SMART board – новые технологии в образовании / <http://www.smartboard.ru/>

7. Байсеитова Ж.Б. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар білім жүйесінде // Қазақстан педагогикалық хабаршысы. – Алматы, 2012. – №2. – 123-128 б.

Резюме

Баранбаева К.Б. – преподаватель, КРМУ

Использование новых технологии при преподавания английского языка

В настоящее время основной целью преподавание иностранного языка в вузе является формирование коммуникативной компетенции, которая предусматривает формирование способности к межкультурному взаимодействию. В данной статье рассматриваются разные методы новых технологии в преподавании английского языка в вузе. А также, методы использования мультимедийных программ как наиболее эффективных методов преподавание английского языка.

Ключевые слова: учебный процесс, новая технологии, информационная культура.

Summary

Baranbayeva K.B. – teacher, KRMU

Use of new technologies in FLT

Now teaching a foreign language in higher education institution is a main objective forming of communicative competence which provides forming of a capability to cross-cultural interaction. In this article is considered different methods new technologies in teaching English in higher education institution. And also, methods of use of multimedia programs as most effective methods teaching English.

Keywords: educational process, new technology, information culture.

(U.D.C.) 37.016:811.111

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Дуйсенбаева Ш. С. – магистрант, Институт филологии и полиязычного образования,
КазНПУ им. Абая, shakizat1964@mail.ru

В статье рассматриваются пути эффективного обучения английскому языку. Особое внимание автор уделяет использованию дидактических материалов на уроках английского языка, таких как языковые или подготовительные, речевые или творческие. Для решения данной проблемы необходима найти новые методы и формы организации учебно-воспитательного процесса, способствующие его активизации инновационных технологий.

Ключевые слова: социально-экономическая, педагогическая технология, профессиональная подготовка, классификационная модель, образовательный процесс, профессиональный подход.

Образование – один из долго срочных приоритетов развития Республики Казахстан основа духовного, социального, экономического и культурного прогресса общества и государства. В условиях становления суверенного Казахстана существенное значение приобретают реформы национальной системы образования на основе демократических принципов и правил развития личности, мирового опыта и отечественных традиций.

В течение последнего десятилетия, система образования в Республике Казахстан, подвергалась существенному реформированию, изменения осуществлялись с целью ее интеграции в мировое образовательное пространство и приближения к международным образовательным стандартам.

Проблема гуманизации и гуманитаризации образования, которая сегодня в связи с изменением социально-экономической обстановки в обществе, выявилась особенно четко, приводит к новому пониманию учебного процесса в целом и предъявляет особые требования к педагогу с позиции его профессиональной компетенции.

«На смену педагогу предметнику, транслятору знаний, должен прийти профессионально компетентный педагог, владеющий новыми педагогическими технологиями, средствами информатизации обучения, современными формами воспитания», – отмечается в концепции развития образования Республики Казахстан.

Компетентный педагог – это духовно-нравственная, граждански ответственная, активно-созидательная, экологически образованная, творческая личность, обладающая способностью к рефлексии, стремлением к саморазвитию и самореализации, характеризуемая высоким уровнем сформированности методической, исследовательской, дидактико-методической, социально-личностной, коммуникативной, информационной и других видов компетентностей.

Преподаватель должен ясно осознавать самоценность образования, в совершенстве знать собственный предмет, методику его преподавания, педагогику и психологию, использовать личностно-ориентированные педагогические технологии и обладать специальными компетенциями. Модернизация содержания образования подразумевает изменение позиции педагога-информатора, контролера на позицию координатора образовательного процесса, технолога обучения, и, как следствие, эти изменения касаются, в первую очередь, системы педагогического образования, осуществляющей подготовку компетентных преподавателей новой формации.

Анализ практики показывает, что в настоящее время у многих обучающихся педагогическим специальностям, нет личностно-смыслового отношения к будущей профессиональных интересов,

отсутствует личная заинтересованность будущей профессией преподавателя что, в свою очередь, препятствует осознанному усвоению знаний, умений и навыков, а также формированию профессиональных компетенции будущего преподавателя. Ясно, что для решения данной проблемы, необходим новых методов и форм организации учебно-воспитательного процесса, способствующих его активизации, инновационных технологий.

Активные методы обучения – это система методов, направленных не на изложение преподавателем готовых знаний, их запоминание и воспроизведение учащимися, а на самостоятельное овладение знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности.

Сравним традиционные и интерактивные методы обучения:

Сравнительная таблица традиционных и интерактивных методов обучения

Критерий сравнения	Пассивные методы	Интерактивные методы
Объем информации	За короткий промежуток времени можно изучить большой объем информации	Небольшой объем Информации требует значительного времени
Глубина изучения	Ориентированна знание и понимание	Обучающиеся осваивают все уровни познания: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка.
Процент усвоения	Как правило, невысокий	Как правило, высокий
Контроль над процессом обучения	Преподаватель хорошо контролирует объем, время и ход обучения. Результаты работы обучающихся предсказуемы.	Преподаватель имеет меньший контроль над объемом и глубиной изучения, временем и ходом обучения. Результаты работы обучающихся менее предсказуемы.
Роль личности педагога	Личные качества педагога остаются в тени, он выступает как «источник знания»	Педагог сильнее раскрывается перед обучающимися, выступает как лидер.
Роль обучающихся	Пассивная: обучающиеся не принимают важных ешений по поводу процесса обучения	Активная обучающиеся сами принимают важные решения по поводу процесса обучения.
Источник мотивации обучения	Внешний(оценки, педагог, родители, общество)	Внутренний (интерес самого обучающегося)
Оценивание	Простое, по 5-бальной системе	Применяются новые критерии, например, рейтинговая система

Очевидно, что интерактивные методы обучения, обладают наибольшей эффективностью. И здесь на первый план выдвигаются профессиональное мастерство преподавателя методики обучения и используемые педагогические технологии.

Педагогическая технология – это система способов, приемов, шагов, последовательность выполнения которых обеспечивает решение задач воспитания, обучения и развития личности воспитанника, а сама деятельность представлена процедурно, т.е. как определенная система действий; разработка и процедурное воплощение компонентов педагогического процесса в вид системы действий, обеспечивающей гарантированный результат.

Содержание педагогической технологии – это совокупность педагогических умений и приемов реализации педагогического воздействия и взаимодействие.

Среди разнообразных педагогических технологий особое место занимает игровая технология.

В системе технического и профессионального образования, делающей ставку на активизацию и интенсификацию учебного процесса, игровая деятельность используется в следующих случаях: в качестве самостоятельных технологий для освоения понятия, темы и даже раздела учебного предмета;

как элементы (иногда весьма существенные) более обширной технологии;

в качестве урока (занятия) или его части (введения, объяснения, закрепления, упражнения, контроля);

как технология воспитательной работы.

Понятие «игровые педагогические технологии» включает достаточно обширную группу методов и примеров организации педагогического процесса в форме разнообразных педагогических игр, которые отличаются от игр вообще тем, что они обладают четко поставленной целью обучения т.е. соответствующим ей педагогическим результатом, которые в свою очередь обоснованы, выделены в явном виде и характеризуются учебно-познавательной направленностью.

Реализация игровых приемов и ситуаций при урочной форме занятий проходит по следующим основным направлениям:

1. Дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи.

2. Учебная деятельность подчиняется правилам игры.

3. Учебный материал используется в качестве ее средства.

4. В учебную деятельность вводится элемент соревнования, который способствует переходу дидактических задач в разряд игровых.

5. Успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом.

Эффективность игровой технологии обусловлена тем, что в процессе ее реализации обучаемые играют определенные роли, что позволяет приблизить учебный материал к конкретной практической или профессиональной деятельности и тем самым усилить мотивацию и активность обучения.

Анализ общей и специальной литературы по проблеме игровой технологии позволил выявить психолого-педагогические возможности игры в процессе профессиональной подготовки учащихся.

Мы считаем, что игровая технология обучения, обладает высоким потенциалом для формирования личностно-смыслового отношения учащихся к содержанию учебных дисциплин и процессу будущей профессиональной деятельности, повышению уровня познавательных и профессиональных интересов учащихся а также реализации их самостоятельной творческой деятельности.

Педагогическая игра – это вид учебной деятельности в условиях целенаправленного обучения, характеризующийся высоким познавательной заинтересованностью. Комплексные психолого-педагогические исследования теории игровой технологии помогли выявить различные классификационные модели игр по разнообразным параметрам.

Все игровые технологии в образовательном процессе подразделяются :

1) по виду деятельности:

а) физические (двигательные);

б) интеллектуальные (умственные);

в) трудовые;

г) социальные;

д) психологические;

2) по характеру педагогического процесса:

а) обучающие (дидактические), тренировочные, контролирующие, обобщающие;

б) познавательные, воспитательные, развивающие;

в) репродуктивные, продуктивные, творческие;

г) коммуникативные, диагностические, профориентационные, психотехнические;

3) по характеру технологии игры:

- а) предметные;
- б) сюжетные;
- в) ролевые;
- г) деловые;
- д) имитационные.

В контексте обучения иностранному языку, мы особое внимание уделяем дидактическим играм, в которые входят языковые или подготовительные, и речевые, или творческие. К языковым играм относятся орфографические, лексические, фонетические и грамматические, целью которых является формирование соответствующих навыков, а к речевым можно отнести:

- ситуационные, в основе которых лежит ситуация из жизни, для решения которой применяются знания реального учебного предмета;
- ролевые, предполагающие выполнение определенных ролей индивидуально с каждым участником игры или в группе;
- деловые – предполагается конкретная проблема, имеется дело; роли, и правила игры вырабатываются участниками в ходе самой игры.

Психологический механизм игровой технологии опирается на потребности личности в самовыражении, самоутверждении. Самореализации,- столь важных компонентов для личности будущего преподавателя впрочем, как и для каждого человека в целом.

На наш взгляд особую ценность для учебно-воспитательного процесса вуза представляют деловые игры, в которых феноменально сочетаются реальность и нереальность, игра и дело или дело в игре.

Деловая игра является формой воссоздания предметного и социального содержания будущей профессиональной деятельности специалиста, моделирование профессиональных проблем, реальных противоречий и затруднений, испытываемых в типичных профессиональных проблемных ситуациях.

Технология деловой игры – это конкретная технология проблемного обучения. При этом игровая учебная деятельность учащихся представляет собой самодвижение, поскольку информация не поступает извне, а является внутренним продуктом, результатом самой деятельности. Цикл дидактической игры представляет собой непрерывную последовательность учебных действий в процессе решения задач.

В этом процессе условно выделяются следующие этапы:

- 1) Подготовка к самостоятельным занятиям;
- 2) Постановка главной задачи;
- 3) Выбор имитационной модели объекта;
- 4) Решение задачи на ее основе;
- 5) Проверка, коррекция;
- 6) Реализация принятого решения;
- 7) Оценка его результатов;
- 8) Анализ полученных итогов, их соединения с имеющимся опытом;
- 9) Обратная связь по замкнутому технологическому циклу.

Деловая игра как компонент игровой технологии решает «серьезные» задачи по развитию личности специалиста – будущего педагога, обучаемые усваивают новые знания и умения в контексте педагогической профессии, приобретают и профессиональную, и социальную (навыки взаимодействия в коллективе, навыки профессионального общения и управления людьми) компетентности. Но эта «серьезная» деятельность реализуется в игровой форме, что позволяет учащимся интеллектуально и эмоционально раскрепоститься, проявить творческую инициативу.

В процессе обучения английскому языку нами используются такие элементы игровой технологии, как:

Ролевые игры (Roleplay), мозговой штурм (Brainstorming activities), мозаика (Puzzle), дебаты (Discussion) и т.д., в учебниках издательств «Oxford University Press», «Macmillan», «Longman», например, таких как «New Headway», «InsideOut», «NewCuttingEdge» и т.д. Элементы игровой технологии присутствуют на протяжении всего курса обучения.

Среди прочего, следует также указать проблемные лекции, подготовку и защиту проектов, различные лексические, грамматические, фонетические, орфографические игры и т.д., используемые нами в процессе обучения английскому языку.

Выводы: Опираясь на все вышесказанное, мы можем отметить, что одним из средств, способных обеспечить повышение качества знаний учащихся по английскому языку, является игровая технология, эффективно используемая в учебно-воспитательном процессе педагогического заведения.

1. Закон Республики Казахстан, «Об образовании». – Астана, 2007.
2. Педагогические технологии / Под общ. Ред. В.С.Кукушкина. – Ростов н/Д., 2005.
3. Коджастирова Г.М., Коджастиров А.Ю. Педагогический словарь. – М., 2002.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. / Под ред. Е.С. Полат. – М., 2006.
5. Олешков М.Ю. Педагогическая технология: проблема классификации и реализации // Профессионально-педагогические технологии в теории и практике обучения: Сборник научных трудов. – Екатеринбург: РГППУ, 2005.
6. Исмеков А.К. Информационные технологии в образовании, 2010.
7. Абасова С.Э. Современные Информационно-коммуникационные технологии в образовании, 2011.
8. Король Д.Ю. Использование современных информационных технологий в образовании, 2000.

Түйіндеме

Дүйсенбаева Ш. С. – магистрант,
Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Филология және Көптілді білім беру Институты,
email: shakizat1964@mail.ru

Шетел тілдерді оқытуда білім сапасын қамтамасыз ету

Мақалада ағылшын тілін тиімді оқыту жолдары қарастырылған. Автор өзінің мақаласында негізінде сабақта дидактикалық материалдарды кеңінен пайдалануға, соның ішінде тіл білімі арқылы немесе дайындық, сөйлеуді дамыту және шығармашылық жұмыстарына аса көңіл аударады. Осы аталған проблемаларды шешу үшін жана әдістемелер қажет және оқу-тәрбие процесінің жоқ түрлерін ұйымдас-тыру, оның инновациялық технологиясын жеделдету мүмкіндігін қарастырды.

Тірекгі сөздер: әлеуметтік-экономикалық, педагогикалық технология, кәсіби дайындық, жіктеушілік үлгісі, білім беретін процесс, кәсіби көзқарас.

Summary

Duysenbaeva Sh. – a second-year master-student,
Abai KazNPU, Institute of Philology and Multilingual Education, shakizat1964@mail.ru

Ensuring the quality of knowledge in FLT

The article discusses the effective English language training. A special attention is paid to the use of didactical materials at the English lessons such as language or preparation speech or creative. For solving this problem you must find new methods and forms of organization of educational process which promote its activation of innovative technologies.

Key words: socio-economic, educational technology, professional training, classificational model, educational process, professional approach.

УДК 37.016:811.111

TEACHER TERMINOLOGY MANAGEMENT SURVEY: PRINCIPAL FINDINGS AND SUGGESTIONS

Tutbayeva Zh. A. – MA of philology, associate professor of Abylaikhan KazUIR & WL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: zh.shmily@mail.ru

Tutbayeva N.A. – second-year graduate student of the specialty "Foreign language: two foreign languages", Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan, e-mail: knyaz.7575@mail.ru

The article is devoted to the role of terminology in FLT professional development as a chief constituent of intercultural communication and professional growth.

The main purpose of this work is the analysis of the term awareness of educators and their role in the professional development.

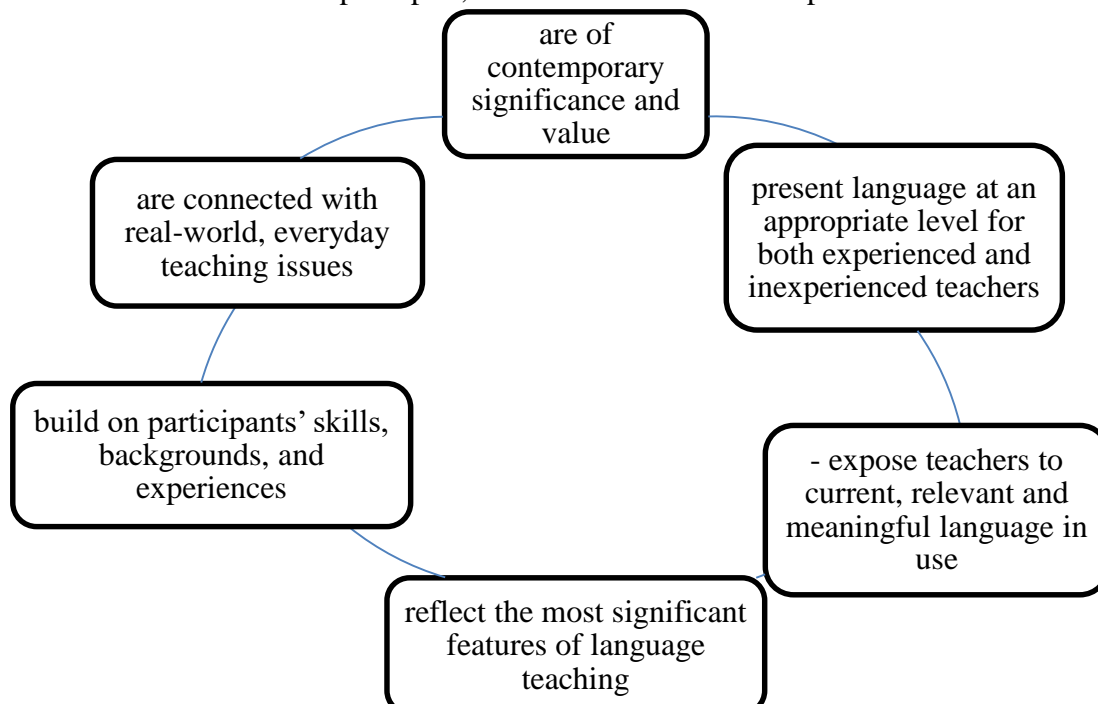
The authors also assume that statistically noteworthy connection exists between knowing terms and teacher self-efficacy in foreign language teaching context.

Key words: terminology, education, intercultural communication, professional growth, buzz words, life-long learning

Educators recognize the importance of terminology management and its relationship with professional development, but are they aware of latest terms and are they managing their terms effectively?

To explore the teacher awareness of the current trends and new terms in education and opinions on the subject of terminology a number of surveys were conducted. The participants were English teachers of foreign language departments conducting classes in General and Special English. One survey was conducted to obtain the teacher's understanding and awareness of the use and management of terminology. The other was directed to look at teacher's perspective and the effects that terminology has on professional development issues. The survey included 50 participants – English language teachers of Teacher training specialty.

The first survey can be called "linguistic" as in this part a three level test to check teachers' knowledge and understanding of terms in teaching was made. Among the abundance of teaching terms we have picked up the ones which were highly connected with teaching languages, the English language, in particular. As for the selection principles, the terms chosen for the experiment:

Picture 1 - Criteria for choosing buzz words for the survey

a) Task one included terms which have become buzz words, and teachers were asked to write the definitions or guess the meanings of the suggested educational terms. As we offered in this part the terms were collocations formed by means of the principle “old words - new meaning”; so our aim was to see if the old recognizable meanings of components could help in guessing the new meaning behind the collocations. Collocations included two familiar words combined into on a new one describing a teaching technology or another new concept. We assumed that knowing the meaning of components of a collocation would make it easier to guess the meaning of the whole collocation, thus to define what this or that method or activity or new teaching concept means.

Example: Some of the terms suggested were:

1:1 (one to one) technology
Asynchronous learning
Blended learning
Differentiated learning
Digital storytelling
Flipped classroom
Gamification
Individualized learning
Sideline Coaching
Substitute teacher
Lesson study
Character Education

The participants of the pretest showed 20% knowledge of terms evaluated by 12 collocations as 100%. A fishbowl activity discussion revealed that 80% of teachers have used the types of learning, technologies or are using them in their classroom, however they did not know the terms defining those methods. The questionnaire conducted after the workshop revealed that 96% of teachers considered knowing the terms crucial.

Consequently, we can conclude that the meanings of collocations and methods they stand for, even though compiled of familiar words, cannot be deduced from the meanings of their components. Most of the components of new terms as well as buzz words have semantic ambiguity.

b) Task two of our test was on teachers' knowledge of abbreviated terms in teaching. The main task for respondents was to decode the abbreviated terms. The majority of abbreviations in the list offered are three letter abbreviations.

The words offered for decoding were the ones used in everyday work of the participants. The results of the test show that the majority, 70% of teachers could not decode the terms, however they admitted using the terms abbreviated in their everyday work. (PET, CELTA, DELTA, FCE, CAE, TTT, PPP etc)

From our study we dare to conclude that abbreviations have become to be frequently used in their abbreviated form that users, teachers and students, utilize them without thinking about decoding those. We can say that abbreviations in language teaching have come to be widely used and are taken as readymade units, so that the users do not think of knowing the full form.

c) What do the following buzzwords mean?

The third part included frequently used terms by participants in everyday teaching. The aim of our third test was to see if teachers will give the right definitions of buzz terms used in everyday life of every participant or the vague ones because of the notions becoming buzz words thus, clouding the real meaning.

Example: What do the following buzzwords mean?

1. Critical thinking
2. Academic Mobility
3. Competence
4. Case study
5. Intercultural Communication
6. Student workload

7. European Language portfolio
8. Lifelong learning
9. Academic Advisor
10. Alternative assessment
11. Digital natives
12. Jigsaw activity
13. Learning outcomes

The results of the third test revealed that the teachers (73%) really confuse or misuse the terms which become buzz. Paradoxically, the terms being used repeatedly come to be used wrongly. Another point of view is that educators use the buzz words where there is newness but no meaning and they want to cloud important issues.

There are several key findings to state as a result of our study:

Departments consider terminology management to be the key in maintaining effective teaching.

- Many teachers are managing their terms properly, yet inconsistencies in terminology are widespread throughout the faculty. As expected, the surveys make the link between terminology and self-efficacy of teachers and their teaching quality.

Most teachers consider terminology to be one of their most significant and valuable assets. 96 % of survey respondents agreed that knowledge of new terms is important to their professional development; it seems they are also fully aware that consistent knowledge and correct use of terms is vital to creating positive and learning classroom.

The results of teacher interviews made it clear that teachers consider consistent use and knowledge of terminology to be essential in maintaining efficient teaching, both between teachers and in communications with the students or educators. The key question to ask is what are department doing to manage terminology in order to maintain proficiency in teaching?

The above suggested studies are definitely a starting point for gathering and defining the key terms for teaching, though they are not sophisticated enough to prevent inconsistencies; neither they guarantee the complete use throughout teaching process. So, the chief idea of our research is to focus the attention on Professional Development on a personal level as well as the faculty or university or even global level of learning and communicating on a professionally.

However, despite the awareness that exists around terminology and the need to know and use it, it seems that the majority of professionals, despite believing that they manage terminology, are not managing it effectively or not managing it at all. By attending seminars and workshops to know about new terms teachers are making a step forward, but the next step is self-developing, sharing, and reflecting on their performances and applying this constantly across their teaching.

Since literature on language and methodology, teachers' journals, articles and exam preparation materials, Websites and discussion boards include educational terms it is of crucial importance to know the meanings and word structure of those.

The obtained results of analysis will hopefully be used to assist teachers in using terms correctly, to make teachers aware of terminology that will lead to being in the know of new trends in language teaching, thus enhancing their proficiency level as professionals.

The ultimate aim of this study is to see the power and the role of knowing terminology in regular FLT teachers' work. At the end of the study it was observed that a statistically noteworthy connection exists between knowing terms and teacher self-efficacy in foreign language teaching context.

Terminological knowledge is also valuable in many other ways: as collections of names of new techniques, tool for understanding educators as well as students, as the object of regulation and harmonization of teaching activities.

2 Valeontis K. and Mantzari E., "The linguistic dimension of terminology: Principles and methods of term formation," *ELETO - Hellenic Society for Terminology*, 2006.

3 Teresa Cabré M., *Terminology. Theory, methods and applications*, - John Benjamins Publishing, 1999. – P. 247.

4 Juan C. Sager, *Practical Course in Terminology Processing*, - John Benjamins Publishing, 1.01.1990. – P 264.

Түйіндеме

Тутбаева Ж.А. – фил. ғыл. магистрі, Абылай хан атындағы ҚазХҚӘТУ доценті,
e-mail: zh.shmily@mail.ru

Тутбаева Н.А. – Абай атындағы ҚазҰПУ, «Шет ел тілі: екі шет тілі» мамандығының
2-курс магистранты, e-mail: knyaz.7575@mail.ru

Ұстаздардың жаңа терминологияны меңгеруі: тұжырымдар мен ұсыныстар

Бұл мақала мәдениетаралық коммуникация және кәсіби дамудың негізгі компоненті ретінде жаңа терминологияның шет тілін оқыту мен кәсіби дамуына әсеріне баса назар аударады.

Осы жұмыстың негізгі мақсаты ұстаздардың жаңа терминологияны меңгеруі деңгейін анықтау және оның кәсіби дамумен байланысына көңіл бөлу, олардың рөлі туралы мұғалімдердің хабардарлығын талдау болып табылады.

Авторлар, сондай-ақ шетел тілін оқытуда терминдерді тиімді меңгеру мен мұғалімнің кәсіби біліктілігін дамыту арасында тікелей байланыс бар деп болжайды.

Түйін сөздер: терминология, білім беру, мәдениетаралық қарым-қатынас, кәсіби даму, қаларлық сөздер, өмір бойында білім алу

Резюме

Тутбаева Ж.А. – магистр фил. наук, доцент КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
e-mail: zh.shmily@mail.ru

Тутбаева Н.А. – магистрант 2-курса специальности «Иностранный язык:
два иностранных языка» КазНПУ им Абая, e-mail: knyaz.7575@mail.ru

Исследование использования новой терминологии преподавателями: основные выводы и предложения

Данная статья посвящена роли терминологии в иноязычном образовании и в профессиональном развитии в качестве главного компонента межкультурной коммуникации и профессионального роста.

Основной целью данной работы является анализ информированности педагогов о терминах, их управления и их роль в профессиональном развитии.

Авторы также предполагают, что есть связь соединения между знанием терминов и самооэффективности учителя в преподавании иностранного языка.

Ключевые слова: терминология, образование, межкультурная коммуникация, профессиональное развитие, модные слова, обучение в течение всей жизни

ӘОЖ 372.881.1: 811.581

ҚЫТАЙ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАР МӘСЕЛЕСІ

Түсіпхан К. – «БМ011900 - Шет тілі: екі шет тілі» мамандығының 2 курс магистранты,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
филология және көп тілді білім беру институты, Tusiphan0102@mail.ru

Тохметов А. Т. – шығыс филология кафедрасының профессоры, т.ғ.к., Tokhmetov@mail.ru

Соңғы уақытта халықаралық қатынастың дамуына байланысты шығыс елдердің мәдениетіне, олардың тілдер және тарихтарына қызығушылық көбейе түсуде. Ұсынылған мақалада шығыс тілдердің, соның ішінде қытай тілінің, оқып үйренудің ерекшеліктері қарастырылған.

Түйін сөздер: Қытай тілі, Қазақстан, әдістеме, дидактикалық әдебиет, университет, студент, мәтін.

Адамдар бір-бірімен өзара қатынаста болу үшін, бір-бірінің мәдениетін, тұрмыс-тіршілігін, тілін, дінің жете білуге тырысады, осы тұрғыдан келгенде мәдениетаралық байланыс орнатуға құлшыныс жасайды. Мәдениетаралық қатынастың басты саласының бірі - шет тіл арқылы ұлттық әдебиет және мәдениетпен танысып, халықтар арасындағы қарым-қатынасты кеңінен жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына жолдауында «Білім беру жүйесінің рөлі өзгеруге тиіс. Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет... Сонымен қатар, жоғары білім беру жүйесі сапасына ерекше назар аударылады. Жоғары оқу орындарының кадрлық құрамына, материалдық техникалық жабдықталу деңгейіне, білім беру бағдарламаларына қатысты бақылау мен талап күшейтілуі қажет. Дамыған бәсекеге қабілетті мемлекетке айналу үшін біз жоғары білімді ұлт болуымыз қажет», – делінген. [1]

Әрбір шетел тілі сабағы мәдениеттердің жол қиылысы болып табылады, бұл мәдениетаралық байланыстар практикасы, өйткені әрбір шетелдік сөз шетел әлемін және шетел мәдениетін көрсетеді. [2, 24 б.]

Қытай тілін оқытудың, әсіресе, сөйлеу қабілетін дамытудың негізгі міндеті студенттердің тілдік қарым-қатынасын дамыту, бастысы студенттердің өз ойын жеткізу арманын ояту арқылы мұғалім студенттің өзі үйренген тіл білімдері мен тілдік материалдарды пайдаланып, нақты тілдік байланыс жасай алуға жетелеу. Ал тілдік қарым-қатынастың негізгі бейнесі сұрақ-жауап, сұрақ қоя білу қабілеті, ол ең негізгі тілдік қарым-қатынас жасай алу қабілеті, сонымен қатар сұрақ қою қашанда жауап беруден әлде қайда қиын, әсіресе, қытай тіліндегі сұрақ қою тәсілдері, атап айтқанда, сұрау есімдігі біршама күрделі, кейбір қытай тілін үйренушілер біраз уақыттан кейінде дұрыс сұрақ қоюды білмейді. Қытай тілін үйретуге арналған оқулықтардың барлығы «тілдік білімді» үйретуге арналған, ал үйрету мақсаты болса – тілді өз қабілетіне айналдыру [3].

Студенттерді өздігінен үйренуге жетелеу үшін, үйренген тілдік білімін өз біліміне айландыру үшін студенттердің қытай тілінде сұрақ қою қабілетін арттыру керек.

Аудиторияда студенттердің сұрақ қоюдың нақты әдістері

1. Студенттердің сұрақ қою ниетін қозғау.

Көптеген қытай тілін үйренетін студенттерді көптеген «сұрақ» мазалайды, ең алдымен Қытай еліне бара қалсам қытай тілінде қарапайым жол сұрау, зат сатып алған кездерде қалай сұрау жайлы, одан кейін Қытай елі туралы түсінік алу, Қытайдың ұзақ жылдық тарихы жайлы түрлі қызығушылықтар болады, қытай халқының өмірі, қытай қоғамы, мәдениеті, салт-дәстүрі, психикалық жағдайы туралы білгісі келеді. Осыларды білу үшін сөзсіз түрде сұрақ қою арқылы басқалардың түсіндіруін сұрайды.

Өмір сүру қажеттілігі мен қызығушылық оқытудағы психологиялық тиімділік. Студенттің белсенділігін арттыру арқылы мидың толық жұмыс істеуіне қозғаушы бола аламыз, ең маңыздысы, оқытушы осы тиімділікті қалай қолдана алуында. Студенттің еркін сөйлей алу қабілетін арттыру үшін сөзсіз түрде студенттердің «сұрақ қоя алу» әдісін меңгертуге күш салуы керек. Оқытушы бар пейілімен сөйлеу ортасын жаратуы, студенттің сұрақтарына қанағаттанарлық жауап беруі, шабыттандырып отыруы қажет, сонда ғана студенттердің белсенділігін арттыруға болады.

2. Студенттің сұрақ қою әдісін жаттықтыру.

Аудиторияда студенттің сұрақ қою қабілетін күшейтуге жаттықтыру үшін, студенттің ерекше сұрау қою ынтасын жетілдіру, ерекше сұрақ қою танымын дағдыландыру, оларды көп сұрау-

ға, студент сұрақ қою – оқытушы жауап беру, студент сұрақ қою – студент жауап беру, барлық жерде кімнен болса да сұрақ қою аумағын қалыптастыру.

Студентке өнімді сұрақ қоя алуы үшін белгілі уақыттық жаттығуды қажет етеді, оқытушы – студент және студент пен студент арасында «сұрақ сұрау – жауап беру» сынды келісім орнату, осы барыста оқытушы негізгі рөлде болады да, әр түрлі сұрақ формаларын әр топқа бөліп отырып студентке үйретуі керек, студентті жаттықтыруы керек. Жаттығулар арқылы студент белгілі бір жағдай туралы қалай сұрақ қою, қандай сұрақ қоюды үйренеді.

3. Аудиторияда студенттің сұрақ қою кезеңі

Аудиторияда студенттің сұрақ қою қабілетін арттыруға жаттықтыруды, студенттің нақты қытай тілінде қарым-қатынас жасай алу қабілетін жоғарлатуды дәріптеу, студент кез келген уақытта сұрақ қоя алады деген сөз емес, сондықтан оқытушы студентті үйлесімді уақытта сұрақ қоюға жетелеуі керек. Төменде бір қанша студенттің сұрақ қоюына үйлесімді кезеңдер мысалмен көрсетілген:

1-сабақ барысында

1) Оқытушы мәтін өткен кезде алдымен студенттерді мәтін мазмұнымен таныстырып болған соң, мәтінге қатысты сұрақ қойып, студенттердің қаншалықты түсінгенін тексереді. Бұл сұрақ-тар екі түрлі болуы керек: мәтінге қатысты сұрақ және сөйлесу сұрақтары. Мәтін сұрақтарын сұраған кезде оқытушы студенттерге сұрақ қою арқылы студенттердің тексті түсінуін тексереді. Сөйлесу сұрағында студенттер сұрақ қояды, алдымен оқытушы қалай сұрақ қоюдың үлгісін көрсетіп береді. Бір сұрақ қойып мәлім бір студенттің жауап беруін сұрайды, содан кейін осы оқытушы келесі бір оқытушыдан сұрайды немесе екі оқытушы бір-біріне сұрақ қояды.

Оқытушы аудиторияны аралап жүріп А студенттен қасында отырған В студент туралы сұрайды, дұрыс айта алмаса, қасындағы В студенттің өзінен сұратады да, жауабын білген соң А студент қайтадан оқытушыға айтып береді, бұл А арқылы В-дан сұрақ сұрау деп аталады.

Оқытушы сөйлесу сұрақтарын тақтада көрсетіп, студенттер екі-екіден топтасып, бір-бірімен сөйлеседі.

Периодты жауап беру әдісін қолдануға да болады. А студент бастап В студентке сұрақ қояды. В студент С студентке сұрақ қояды, ары қарай жалғасып, ең соңғы студенттің сұрағына А студент жауап береді. Осылай қайталау арқылы студенттер сұрақ-жауапқа жаттығады, сонымен бірге бір сөйлемнің болымды және болымсыз формаларыменде қанық болады. Сабақ үстінде бұл жаттығуға уақыт жетпеуі мүмкін, сондықтан оқытушы маңызды мәселелерде қолданса немесе ойын барысында қолданса болады. [4]

2) Студенттерді сөйлеуге жаттықтыруды негізгі сөйлем құрылысын үйретуде жүргізуге болады, «бір сөйлемге көп түрлі сұрақ» әдісін қолдануға болады. Мысалы: “昨天我和朋友看了一场电影。” Оқытушы осы сөйлемді айтады да, студенттерден осы сөйлемге әр қырынан сұрақ қоюды сұрайды, әр студент бір сұрақтан қояды. Мысалы:

Студент 1: 昨天你做了什么?

Студент 2: 昨天你什么时候去的?

Студент 3: 你的朋友是男的还是女的?

Студент 4: 你们看的是什么电影?

Студент 5: 你们在哪儿看电影?

Студент 6: 电影好看么?

Студент 7: 电影票贵么?

Студент 8: 你最喜欢电影里哪个人?

Студент 9: 你们看完电影去哪了?

Студент 10: 你们在一起玩了多长时间?

Студент 11: 你们一起吃饭了么?

Студент 12: 你的朋友请客还是你请客?

3) аудиторияда ойын ойнау

Сабақ барысында ойындар ойнау арқылы студент қызықты ортада өзінің жаңадан үйренген білімін қолдана алады, ойын барысында студенттің сұрақ қою формасын қосуға болады. Мысалы, алдында айтылып кеткен периодты сұрақ-жауап әдісін жүргізуге болады.

Тағы бір әдіс «快问快答» жедел сұрақ-жауап ойыны: жақында үйренген білімдеріне байланыстыра отырып, студенттер ретімен бір-бірінен сұрақ сұрап, жауап береді. Айталық, оқытушы А студенттен бастап сұрақ қояды. А: “你叫什么名字?” А студент тез “我叫XX” деп тез жауап береді, ары қарай дереу студент В-дан студент А: “你每天晚上几点睡觉?” деп сұраса, студент В студент С-дан сұрақ сұрайды, ары қарай жалғаса береді. Бұл жаттығуда тездік талап етіледі де, жай сұраққа жауап беру жаттығуына қарағанда, студенттің ауызекі сөйлесуін дамытуға өнімді әдіс болып табылады.

2-Сабақтан кейін

1) Қайталау кезінде, студент сұрақ сұрау әдісін қолдануына болады, жаңа сабақты бастау-дан бұрын, әдетте мұғалім өткен сабақ туралы студентке сұрақ қою арқылы еске түсіреді. Іс жүзінде оқытушы алдымен өткен сабақтың тақырыбы мен негізгі мазмұнын сұраудан бастап, студенттің назарын аударып, сабақты есіне түсіруі керек. Содан кейін әр студентке мазмұны текстпен сәйкес келетін әртүрлі сұрақтар қойғызуы керек. Егер студент есіне түсіре алмаған жағдайда мұғалім нұсқаулар жасауы керек, сонда тексттің барлық мазмұны айтылады, осы әдіс арқылы студенттерде көптеген сөйлеу орайы болады да, бастан-аяқ сабақ біткенше тек мұғалім ғана сөйлеп тұрмайды.

Тексті қайталау барысында осылай қайталаса, студентте белгілі бір қысым пайда болады да, сабақ барысында мұқият сабақ тындайды, үлгеруге тырысады, текске деген түсінігін арттырып, сабақтан кейін уағында пысықтау алып барады. Осылай үйренген білімін іс-жүзінде қолдана алады. Студенттерді қытай тілінде өз ойын жеткізуге шабыттандырып, үйренген сөздерін қолданып, қытай тілінде сөйлеп кетуіне көмек көрсету керек.

2) Еркін сұрақ қою. Бір сағаттық сабақ ақырласар кезде оқытушы аз уақытты бөліп, студенттерге өз ойларында жүрген сұрақтарын ортаға қоюға орай беру, 5-10 минут ішінде мұғалім әр студент 1-2 сұрақтан қойсын деп ескертуі керек, содан кейін мұғалім қысқаша жауап беріп отыруы керек. Еркін сұрақ қою әдісін арнайы сағаттар ұйымдастырып өткізуге болады.

Бұл әдісте студент өзіне қызықты немесе жауап таба алмай қиналып жүрген мәселелер жөніндегі сұрақтарын қоятын болғандықтан, мұғалім студенттердің не мәселеден қиналып жүргендігін білетін болады. Және осы арқылы өзара түсіністік артады, сонымен қатар, қытай тілін сөйлеуге деген белсенділіктері өседі.

Қорытып айтқанда студент үйренуді негіз етіп оқытушының нұсқауымен, өз ойындағы сұрақты ортаға қояды, рықсыздықтан рықтылықпен өз қалауымен сұрау сұрайды, сабаққа байланысты сұрақтан бастап өзінің қажетіне қарай өміріне, оқуына байланысты, бір сұрақтан бірнеше сұрақ қоя алады, еліктеп сұрақ қоюдан өзі тапқырлығымен сұрақ қоюды үйренеді. Оқытушы үйлесімді ортада оқушыларға сұрақ қоюға барынша мүмкіндік жасау керек. Студентке үйренген білімін өз сөзіне айландырып үйренуіне жағдай жасау керек. Дегенмен осы әдісті қолдану барысында уақыттың үйлесімділігіне көңіл бөлу мүмкіндігінше студенттің сұрақ қою белсенділігін арттыру, тиімсіздіктеріне көңіл бөліп студенттердің сөйлеу қабілетін дамыту мақсатына жету.

1. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік». Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. / Егемен Қазақстан. – 2017 жылы. – 31 ақпан. – №20 (29001).

2. Тер-Минасова С.Т. *Язык и межкультурная коммуникация*. – М.: Слово, 2000. – 146 с.

3. 邢公畹 *从对外汉语教学看‘语言’、‘言语’划分的必要性* *世界汉语教学*, 1993.

4. 黄晓颖 *对外汉语课堂教学艺术*, 北京语言大学出版社, 2008.

Резюме

Тусыпхан К. – магистрант 2 курса специальность «6М011900 – иностранный язык: два иностранных языка» Института филологии и полиязычного образования Казахского Национального университета имени Абая, Tusiphan0102@mail.ru

Тохметов А.Т. – к.и.н, профессор кафедры восточных филологии Казахского Национального педагогического университета имени Абая

Межкультурная коммуникация в обучении китайскому языку

За последние годы растёт интерес к изучению культуры стран зарубежного Востока, их истории и языкам. В статье рассматриваются отдельные вопросы улучшения преподавания китайского языка, в том числе связанные с новыми подходами подачи материала на изучаемом языке.

Ключевые слова: китайский язык, Казахстан, методика, литература, университет, студент, текст.

Summary

Tusiphan K. – 2nd course master of speciality «6M011900 – foreign language: two foreign languages»

Abai KazNPU, Almaty, Tusiphan0102@mail.ru

Scientific supervisor: **Tokhmetov. A.T.** – candidate of historical sciences, chair of eastern philology

Abai KazNPU

Intercultural Communication in teaching Chinese language

In recent years, the interest to the study of culture of foreign Eastern countries, their history and languages has been growing. This article discusses some issues of improvement of the teaching of Chinese language, including the new approaches of the presentation of language techniques.

Keywords: Chinese, Kazakhstan, technique, literature, university, student, text.

ӘОЖ 378: 005.336

КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ НЕГІЗІ – БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ

Альмуханова В.И. – Абай атындағы ҚазҰПУ,

кәсіби бағыттағы тілдер кафедрасының оқытушысы, almuxanovavi1983@mail.ru

Мақалада білім мен ақпарат үстемдік құрған қоғамда білім беру жүйесі инновациялық экономиканың негізгі бөлігі болып табылады. Қатаң талаптары қалыптасып келе жатқан инновациялық экономика қай салада болса да, бүгінгі маманның құзыреттілігін, яғни өз саласы бойынша ой-пікірінің қалыптасуын, кәсібилігін, өмірдің өзгермелі жағдайына бейімділігін, оған сай өз білімін пайдалану ғана емес, оны қажеттікке қарай толықтырып отыруды талап етеді.

Қазіргі таңда қалыптасып қалған білім, білік, дағдыға негізделген білім берудің нәтижелері мен жаңа әлеуметтік экономикалық қоғам қажеттіктері деңгейі арасындағы қайшылықтар айқын байқалуда. Өйткені, заман талабы педагог мамандардың құзыреттілік сапаларын қоғамның жаңа құрылымына сәйкес белгілеп отыр.

Түйін сөздер: инновация, технология, шығармашылық стиль, белсенділік, креативтілік, біліктілік, заманауи, тәсіл, модель.

Ел президенті Н.Назарбаев университеті студенттерінің алдында сөйлеген сөзінде: «Заманауи әлемде елдің қуаты ең алдымен білім мен ғылымда болатын уақытқа келдік. Біздің қоғамда адал еңбекті терең біліммен ұштастырғанда ғана табысқа жете алатынын қаперден шығармаған абзал. Бұл - заман талабы. Сендер Қазақстанның өз ғылымы мен технологиясын, өзіндік ұстанымын жасайтын ғылым иесі болуларың керек. Кез-келген кәсіп иесі өз шаруасын тың тәсілмен, жаңа

әдіспен істеуге ұмтылса ғана ешкім жетпеген табысқа жете алады. Сендер, тәуелсіз қазақ елінің білімді жастары, өз соқпақтарыңды салып, оны елді дамуға бастайтын даңғылға айналдыруға тиіссіндер!», - деген тапсырмасы жоғары білім және жоғары білімнен кейінгі білім алушылар мен оларды дайындайтын әрбір ұжымның орындайтын басты міндеті болмақ [1, 3 б.].

Елімізде білім беру жүйесінің құрылымдық келелі өзгерістерінің негізі Болон үдерісіне енуімен байланысты. Бұл әрине өз кезегінде жоғары білімнен кейінгі магистранттар мен докторанттарды даярлауда әлемдік тәжірибені игерумен қатар, педагогикалық үдерісті инновациялық тұрғыда ұйымдастыруды қажет етеді.

Осы тұрғыдан алғанда ЖОО-нан кейінгі білім берудегі жоғары мектеп педагогикасы болашақ мамандарда құндылықтың жаңа шкаласын қалыптастыру үшін білім алушылардың белсенділігін арттыруда тұлғалық - бағдарлы оқыту технологиясын негізге алуы тиіс. Оның атқаратын негізгі функциясы білімді маманның шығуына ықпал ету арқылы тұтас кәсіби дайындықты қамтамасыз ететін жоғары деңгейлі әлемдік білім кеңістігі туралы түсінікті қалыптастыру болып табылады.

Американдық модель бойынша, оқытушының кәсіби құзыреттілігіне тәртіптілік, өзіндігінен жұмыс істеу қабілеттілігі, коммуникативтілігі және өзін-өзі дамытуын жатқызады. Швеция ғалымдары оқытушының кәсіби құзыреттілігіне кіріктірілген ақыл-ой, мораль, әлеуметтік, эстетикалық, саяси аспектілерді жатқызады.

Авторлардың пікірлерін түйіндейтін болсақ, болашақ мамандардың кәсіби құзыреттіліктерін педагогикалық мәдениетпен байланыстыра қарастырып, педагогтық қызметтегі шығармашылықтың басты орын алатынына жете мән бергенін көреміз.

Бұдан шығатын қорытынды осы «тұжырымдамаға» және басқа зерттеушілер қорытып шығарған тұжырымдар негіз болғанын көреміз.

Автордың пікірін бүгінгі күннің көзқарасымен талдайтын болсақ, білім берудің мақсатын ХХ ғасырдың басында айқындап берген болатын. Бүгінгі күннің басты талаптарының бірі әлемдік білім кеңістігіне еркін кіре алатын тұлғаны дайындау болса, оқу орнының қай деңгейінде де бітіруші түлектердің білімі мен біліктілігін, интеллектуалдық мүмкіндігінің болашақ маманның кәсіби құзыреттілігінің қалыптасуының негізі ретінде қарастырған жөн. Мұның өзі бүгінде бастауыш білім мазмұнының жалпыадамзаттық құндылыққа бағдарлануы білім беруді ізгілендірудің міндеттерін ойдағыдай жүзеге асыруды қамтамасыз етуін көздейді.

Құзыреттіліктің заман талабына сай кез келген саланың маманы болуға мүмкіндік беретін басты екі түрі белгіленіп отыр. Олар – «пәндік» және «пәннен жоғары метапәндік» құзыреттіліктер. Атап айтқанда, «пәндік» құзыреттілікке белгілі бір пәнді меңгеруге (ұстаздар үшін) немесе белгілі бір саланы меңгеруге қажетті білім мен білік жатқызылса, «пәннен жоғары метапәндік» құзыреттілік ретінде адамның өз білімін пайдалану және одан әрі дамытуға бағыт-талған ақпараттық, коммуникативтік, бірлесе жұмыс жасай алу қабілеттері, өз әрекеттерін басқару дағдылары сияқты қасиеттері жатқызылады.

Б.Т. Кенжебеков жоғары оқу орны студенттерінің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру жөніндегі пікірін «кәсіби құзыреттілік – жеке тұлғаның кәсіби іс-әрекетті атқаруға теориялық және практикалық әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі», - деп тұжырымдаған [2, 2 б.]. Автордың пікірін тұжырымдайтын болсақ, құзыреттілік жансыз жаттанды білім түрінде емес, жеке тұлғаның танымға, ойлауға қатысын және әрекетке, белгілі мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижелерін талдауға, ұдайы түрде ұтымды түзетулер енгізіп отыруға деген біліктіліктерінің белсенділігінен көрінеді.

Педагогика ғылымында «құзыреттілік» ұғымын қабілеттілік, біліктілік, икемділік ұғымдарымен үйлесімді қарастыратын ғалымдардың бірі Ә.М. Құдайқұлов «қабілеттілік – белгілі бір қарекетті нәтижелі орындайтындай тұлғаның жеке дара ерекшелігі, - деп тұжырымдайды. Ол қарекетті жылдам, тұрақты, сапалы орындаудың әдіс-тәсілдерімен сипатталады. Оның жоғары деңгейі – шығармашылық, таланттық, дарындылық, данышпандықпен және бәсекелестікпен ерекшеленеді» [3, 47 б.].

Отандық және шетелдік ғалымдардың оқытушының кәсіби құзыреттілігі туралы пікірлерін саралайтын болсақ, олардың бірін-бірі толықтыратынын және ұқсастықтарын көреміз, өйткені кәсіби білім мен дағды, қоғамдық құндылық бағдар, іс-әрекетке мотивациясы, сөйлеу мәдениеті, қарым-қатынас стилі, өзінің шығармашылық әлеуетінің дамытуға, білім алушылармен өзара қарым-қатынаста түсінісе білу қабілеті, ЖОО-да пәндерді оқыту әдістемесін меңгеруі және т.б. жатқызады.

Әлемдік білім кеңістігіне енуде әрбір тұлға өзін-өзі жүзеге асыра алады, өйткені, болашақта бәсекеге қабілетті, кәсіби құзыретті маман ретінде, өзінің білім беру аясынан кеңістікке шыға алатын болады.

Білім беру кеңістігінде оқытушының мәнді мақсаттарының бірі шығармашылық болып табылады. Осы мақсаттарды жүзеге асыру оқу бағдарламаларының мазмұны мен оқыту үдерісін ұйымдастыру арқылы жүзеге асырады. Оқыту үдерісі оқытушының шығармашылық іс-әрекетінің көрінетін кеңістігі ретіндегі сипатқа ие болады. Педагогтың шығармашылығын көрсетуі оның үйлесімді білім мәдениеттілігі, білімді талдаудағы ойлау мәдениеті, педагогикалық өзара әрекеттестік, сезім және қарым-қатынас мәдениетінен көрінеді.

Білім беру бағдарламаларын әлемдік стандартқа сәйкестендіруде шетел тәжірибелерін зерделеу, шетелдік ғалымдарымен пікірлесу, бірлескен іс-әрекеттің нәтижесінде кредиттік оқыту технологиясының ерекшеліктері, мобильдік ұтқырлықтың жүзеге асырылуы, серіктестікте қызмет істеу және т.б. толығымен ескеріледі.

Білім сапасын қамтамасыз ететін келесі факторы оқыту үдерісін ұйымдастыруда қазіргі ақпараттық және мультимедиа технологияларын, интерактивті тақта, электрондық оқулықтар, инновациялық технологиялар мен интербелсенді әдістерді қолдану, магистранттар мен докторанттардың өзіндік жұмыстарының нәтижесін көрсететін портфолиосы, субъекті мен субъектілік қатынасқа құрылған дәрістер мен семинарлар, білім алушылардың креативтілігін дамытуға арналған шығармашылық тапсырмалар, профессорлардың «Шеберлік сыныптары», озат тәжірибелерді үйрену және т.б. пайдалану әдістемесін меңгерту көзделеді.

Келесі фактор педагогтың кәсіби құзыреттілігі тұлғалық негізде төмендегі аспектілерді: философиялық, әлеуметтік, мәдениеттілік қамтиды. Олар:

- кәсіби құзыреттіліктің философиялық аспектісі тұлғаның рефлексиялық қажеттілігінен туындайтын интерпретациялық іс-әрекеті, оны атқарудағы тұлғаның адами сапалары, білім алудың негізгі ортасында тұратын адамның өзінің дамуы;
- кәсіби құзыреттіліктің әлеуметтік аспектісі субъекті-субъектілік педагогикалық қызметті бірлесіп шығармашылықпен ұйымдастыру біліктілігі, өзін-өзі дамытуы, өзін-өзі ұйымдастыруы өзін-өзі шығармашылықпен жүзеге асыруы, кәсіби тұлғалық өсуі;
- кәсіби құзыреттіліктің мәдениеттілік аспектісі тұлғаның көпмәдениеттілікті, арнаулы этникалық факторларды түсінетін, серіктестік іс-әрекеттегі мінез-құлқы, тұлғааралық және іскерлік қарым-қатынасқа түсе алуы, мәдениетаралық бірлескен іс-әрекетті ұйымдастырудағы шығармашылығы.

ЖОО-нан кейінгі білім беруден кейінгі магистранттар мен докторанттардың кәсіби құзыреттілігіне тұлғаның кіріктірілген қасиеттеріне: коммуникативтік, дидактикалық және тұлғалық компоненттерден тұратын педагогикалық және пәндік білім салаларын бірлестіке қарастыратын құзыреттіліктер жатқызылады. Коммуникативтік құзыреттілікке пән бойынша ауызша және жазбаша қарым-қатынастың түрлерін меңгерту көзделеді. Дидактикалық компоненттің негізіне алған білімін талдау, педагогтың шығармашылық іс-әрекетінің дағдысы, білімді жеткізушілік әлеуеті, іс-әрекетке түсу жағдайы мен қабілеті, білім алушыларды оқытудағы өзіндік жобалау технологиялары, оқу-тәрбие үдерісінің логикалық құрылымы, пайда болған мәселелерді шеше білу мүмкіндігі, педагогикалық міндеттерді өздігінен мобильді түрде шешудің әдістерін, креативті ойлау, оның кәсіби және өзінің білімділігін көтеруге ықпал етеді.

ЖОО-нан кейінгі білім беруді қайта құруда білім алушылардың өзін-өзі жүзеге асыруына, кәсіби құзыреттіліктерді меңгеріне, оқыту үдерісіне шығармашылықпен, ізденіспен келуді қамтамасыз етеді. Ол үшін тьютордың сабаққа дайындығы да алдыңғы қатарға шығады, өйткені

білім алушыларға әрбір пән бойынша берілетін білім мазмұнын меңгертуде оқытушының шығармашылық тапсырмаларды құруда креативтілігі ол әрине магистрант пен докторанттардың шығармашылық қабілетін, қиялын, кәсіби рефлексиясын қалыптастыруға ықпал етуі тиіс. Педагогикалық міндетті пәндерде «іскерлік ойындар», «интервью», «тренинг», «шығармашылық топтық тапсырмалар», «презентациялар», «бейнетаспалар» және т.б. инновациялық технологияларды пайдалану арқылы білім алушылардың оң көзқарасын қалыптастырып, жобалау мүмкіндіктерін дамытуға, рефлексияны, коммуникативті дағдыларды жетілдіруге негіз болады.

Педагог орындалатын әрбір тапсырманы ұсынған кезде оларды шығармашылықпен орын-дату арқылы мақсатқа жетуді көздейді.

Оқыту үдерісінде оқытушының тұлғалық жетістігінің деңгейін дамыту үшін және өзінің іс-әрекетінің нәтижесін саналы бақылауда рефлексивті компонент негізгі болып есептеледі. Рефлексивті компонентке негізінен педагогтың іс-әрекетін бақылау, бағалауда кәсіби құзыреттіліктің құрамына енетін дидактикалық, коммуникативтік компоненттердің мазмұны жатады. Оқытушының өзінің тәжірибесінде рефлексивті компоненті толығып, тұлғалық құзыреттілігінде көрініс береді. Соның нәтижесінде оқытушының тұлғалық жетістігі, білім алушылармен субъектілік қарым-қатынаста болуы, олардың өзіндік танымын, кәсіби өсуін, шеберлігін жетілдіру, тұлға ретінде қалыптастыратын шығармашылық іс-әрекетке жетелейді. Сонымен педагогтың ізденісі, жетістігі, өзін-өзі дамытуы шығармашылық іс-әрекеті үздіксіз жүріп отыратын үдеріс, ол бүкіл педагогтың өмірінде жалғасын табуы тиіс, - деп тұжырым жасаймыз.

1 Назарбаев Н.Ә. Қазақстан білім қоғамы жолында. – Астана, 2012 ж.

2 Кенжебеков Б.Т. Маманның кәсіби құзыреттілігінің теориялық негізі //Бастауыш университет. – 2005. – №3. – Б. 3-7.

3 Құдайқұлов Ә.М. Творчестволық және бәсекелестік қабілеттілік. – Алматы: Школа XXI века, 2006. – 76 б.

Резюме

Альмуханова В.И. – преподаватель

кафедры профессионально-ориентированных языков КазНПУ имени Абая, almuxanovavi1983@mail.ru

Творческая деятельность будущего специалиста – основа профессиональной деятельности

В статье рассматривается творческая деятельность будущего магистра как основа формирования профессиональной компетентности. Высокий уровень профессиональной подготовки будущего магистра формируют следующие основные факторы: образовательные программы, современный подход к организации образовательного процесса и профессиональной компетентности профессорско-преподавательского состава. Автор выделяет философские, социологические, культурные аспекты профессиональной компетентности педагога и пути их формирования в процессе творческо-исследовательской деятельности обучаемых. На основе анализа теоретических аспектов определены предусловия творческой деятельности в формировании профессиональной компетентности магистрантов.

Ключевые слова: инновация, технология, творческий стиль, активность, креативный, квалификационный, современный, подход, модель.

Summary

Almukhanova V.I. – lecturer of the chair of professionally – oriented languages at Abai Kazakh national pedagogical university, almuxanovavi1983@mail.ru

Creative activity of the future specialist – the basis of professional activity

This article considers the creative activity of the future master as an integral part of professional competence. The key factors forming the high level of professional training of the future master are educational programs, modern approach to the organization of the educational process and the professional competence of the faculty. The author distinguishes the philosophical, sociological and cultural aspects of the professional competence of the teacher and the ways of their formation in the creative and research activities of students. The starting conditions of

creative activity in the formation of the master's professional competence were based on the analysis of theoretical aspects.

Key words: innovation, technology, creative style, activity, creative, qualify, modern, approach, model.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

УДК 81-139

A FASCINATING JOURNEY TO INTERCULTURAL COMMUNICATION

Ivanova N.M. – *senior teacher of the academy of civil aviation*
nina_mih_737@mail.ru

This article reveals the important role of establishment of intercultural communication between peoples of different cultures. This is quite urgent when it concerns world business, World Healthcare, police work, fashion, tourism with a foreign partner. Here we face with the need of learning another culture and there are two main approaches – to learn the language, culture and history and so on. The other is to develop general skills that will help to adapt in any culture. The article describes types of communication, how to develop written and oral communication, how to handle them and it gives essential instructions for overcoming communication barriers.

Key words: communication, cultural, to develop, verbal, non-verbal, barrier overcome, correspondence.

Introduction

This article describes the role of intercultural communication played in people's everyday lives. It invades many areas in our day-to-day existence, including business, healthcare, police work, the tourist

industry, celebration of holidays, fashion. It considers means how to break the ice, to overcome difficulties in language, cultural differences and to eliminate the communication barrier.

The main part

During a long time people have been sailing to, rubbing shoulders with, and just plain traveling all over the world, tasting foods in other countries and getting acquainted with their cultures. So, whether you are visiting Kazakhstan, Russia, Brazil or cruising down the Nile river in Egypt, stopping from port to port, people enjoy and look forward to embracing a different set of customs and values. How fascinating it is to embrace Intercultural Communication! [3]

Of course, it's more reasonable to give an exact definition to what culture is. Is it going to the theatre, opera or ballet, or something larger, more global? What do we mean by Intercultural Communication as opposed to Multicultural Communication or even Cross-Cultural Communication?

Verbal and Nonverbal communication can be exceedingly challenging to foreigners, from the colors of mourning to the giving gifts, gestures of greeting, what a phone bill looks like, the color of pages in the phone book, traditions of greeting, customs at the dinner table – in which hand do you place the fork? ..

Culture shock is also a crucial component of Intercultural Communication. The stages can be difficult, from a so-called *honeymoon period* to celebrating New Year parties, and finally acceptance of a new area. We will examine the five stages of culture shock, as well as the surprisingly difficult re-entry of *reverse culture shock*.

Use of time is a very strong cultural concept. Americans in Mexico refer to the *manana* philosophy, i.e. showing one and a half hours late for a party as acceptable, but they soon learn that in Switzerland the train always leaves on time, usually to the second. We will take a short little personal quiz on the time-oriented versus the event-oriented person. Which are you? [1]

Why do Germans have their houses designed off of a central hallway, while most American homes have *open* planning? Why does the American sense that a French police seem to be standing too close to him? It has to do with the very different use of space.

If a Japanese young man and woman wanted to get married, who would they go to and what process would be followed to get permission to marry? What if it were an American couple or a Peruvian couple? These situations illustrate the continuum from collectivistic to the individualistic society, a far-reaching concept to explore.

And what about these crazy Americans? The story of G.W.Carver, a poor, black, unhealthy child born in the 1800' demonstrates the most positive features of the American culture: hard-working, neglectfulness to difficulties, reaching results out of nothing, and wish to aid others. The American culture may be compared with the melting pot, or a stew or soup. So many diverse ethnic settlements can be found in the American society, as quite large settlements as the Russian one in Sacramento, Little Tokyo, China Town and Little Saigon. Colorful celebrations of the Irish holiday, St.Patrick's Day, the German Oktoberfest, Chinese New Year...

Alongside with heartwarming tales it might be examined the broader topic of American culture. It includes stories of dissent, from the development of struggle with the British down to various petitions outside a shop store about high hot water rates. In the American scene the concept of self-reliance can't be forgotten as well as the powerful influence of individualism. From childhood on, Americans are bombarded with the idea that if they work hard, they will succeed [1] 3

in to be rich. Anyone only needs to look into the story of Arnold Schwarzenegger – Austrian-born, body builder, actor turned politician, the present California governor – they say - only in America.

But, nowadays, current mini-trends have appeared everywhere. If anyone looks, one will sadly see a lack of civility, a certain rudeness has crept into their societal relations. On a brighter note, voluntarism in hospitals and libraries, cleanup at the beaches, or even picking up trash on the edge of highway is an illustration of their pitching in for the good of all mentality.

So, Intercultural Communication invades many areas in our everyday lives, including health care, police work, the tourist industry, celebration of holidays, fashion, etc. Come and join us on this fascinating journey. [4]

The basic forms of communication

According to David Glass, who is well aware, effective communicators have many tools at their disposal when they want to get across a message. Whether writing or speaking, they know how to put

together the words that will convey their meaning. They reinforce their words with gestures and actions. They look you in the eye, listen to what you have to say, and think about your feelings and needs. At the same time, they study your reactions by watching your face and body, listening to your tone of voice and evaluating your words. They absorb information just as efficiently as they transmit it, relying on both non-verbal and verbal cues. [3].

We can transmit the message both in spoken or written form, hoping that someone will hear or read what we have to say.

Non-verbal communication

Between a two-way street of communication the most basic form of communication belongs to non-verbal. Although we have come a long way since those primitive times when our ancestors communicated with one another using their bodies, we still use non-verbal cues to express superiority, dependence, dislike, respect, love and other feelings. Non-verbal communication differs from verbal communication in fundamental ways. In fact, we don't really know how people learn non-verbal behavior. No one teaches a baby to cry or smile, yet these forms of self-expression are almost universal. Other types of non-verbal communication, such as the meaning of colors and certain gestures, vary from culture to culture. Although non-verbal communication is often unplanned, it has more impact than verbal communication. Non-verbal cues are especially important in conveying feelings; accounting for 93 percent of the emotional meaning that is exchanged in any interaction. [2] 4

Oral communication is a part of daily life. You speak to someone. You greet people. You express opinions. You offer information. You ask questions. You may even try to persuade someone to accept your point of view or do something.

How well you verbalize your thoughts and ideas determines the impression you make on people and, ultimately, how successful you are in life.

Although non-verbal communication can stand alone, it frequently works with speech. Our words carry part of the message, and non-verbal signals carry the rest.

The functions of non-verbal communication

Non-verbal communication for one thing helps establish credibility and leadership potential. If you manage the impression you create with your body language, you can do a great deal to communicate that you are competent, trustworthy and dynamic. Furthermore, if you can learn to read other people's non-verbal messages, you will be able to interpret their attitudes and intentions more accurately and use this ability for your benefit and making progress.

Verbal communication

Although you can express many things non-verbally, there are limits to what you can communicate without the help of language. If you want to discuss past events, ideas or abstractions, you need words - symbols that stand for thoughts - arranged in meaningful patterns. We then transmit the message in spoken or written form, hoping that someone will hear or read what we have to say. [5]

When it comes to sending messages, speaking is more common than writing. Giving instructions, conducting interviews, working in small groups, attending meetings and making speeches are all important activities. The most important part of the process of listening and reading is interpretation and evaluation because we look for the main ideas and the supporting details to remember.

Basics of intercultural communication

The first step in learning to communicate with people from other cultures is to become aware of what culture means. To be aware of intercultural differences is both useful and necessary in communication.

Understanding culture

Any person may not realize it, but he belongs to several cultures. First of all the most obvious thing is the culture he shares with all other people 5

who live in the same country. This person also belongs to other cultural groups, such as an ethnic group, a religious group or even a professional group that has its own special language and customs. [2]

So what exactly is culture? So *culture* could be defined as a system of shared symbols, beliefs, attitudes, values, expectations and norms for behavior. Thus, all members of a culture have and tend to act on, similar assumptions about how people should think, behave and communicate. Certain groups that exist inside the main group can be referred to as subcultures.

As it can be seen, cultures differ greatly. It's not a surprise that the major part of us need special training before becoming comfortable with a culture other than our own.

Difficulties of intercultural communication

If we are travelling in London, we've hardly had much of a language problems. Of course, we may encounter some of unusual terms or accents, but our problems may not be very serious. Language barriers will also be relatively minor when we are dealing with people who use English as a second language. Although we may miss a few nuances in dealing with those who are less fluent in English, we'll still be able to communicate, understand everything we say, even slang, local idioms. One group of English-speaking Japanese who moved to the United States as employees of Toyota had to enroll in a special course to learn that "Jeat yet?" means "Did you eat yet?" and that "Cannahepya?" means "Can I help you?"

Becoming fluent in a new language (which we must do to communicate in that language) is time consuming. The U.S. State Department, for example, gives its Foreign Service officers a six-month language training program and expects them to continue their language education at their foreign posts. Even the Berlitz method, which is famous for the speed of its results, requires at least 240 hours of study over 8 weeks; more complex languages, such as Arabic and Chinese, require more than 480 hours. Language courses can be quite expensive as well. [1]

You can plan to spend several years abroad or to make trips for learning another language but it may take more time, effort and much money. In general, the magnitude of the language barrier depends on whether you are writing or speaking. Written communication is generally easier to handle.

Barriers to written communication

The major part of written communication is happening through writing letters. Other languages are rare in international business correspondence. However, even when both parties write in English, minor interpretation problems do exist because of different usage of technical terms. Some significant problems arise in those forms of written translation that require translation. Advertisements, documents such as warranties, repair and maintenance manuals, product labels also require translation. Reports from foreign subsidiaries to the home office written in one language needs also the translation.

Sometimes the translations may not correspond to the meaning of the original text, aren't good at all. "Come alive with Pepsi" was translated literally for Asian markets as "Pepsi brings your ancestors back from the grave" with expected negative results.

Handling written communication

The most common form of intercultural business communication is business letters. They serve the same purpose as letters sent within your own country. If you and the reader speak different languages, be especially concerned to achieve clarity. [5]

- Use short, precise words having exact meaning.
- To explain the points, you should rely on specific terms. Illustrate abstractions with concrete examples.
- Try to stay away from slang, jargon, and buzz words as they are rarely translated well.
- Sentences should be shorter and simpler than used in writing.
- It's preferable to use shorter paragraphs and to stick each to one topic with no more than eight-ten lines.
- Use more transitional devices to help follow the train of your thoughts such as *in addition, however, besides, first, second, third*.

To clarify the message, use numbers, visual aids. Such devices are helpful in most cultures.

The choice of words depend on the relationship between you the correspondent. While writing be rather more formal than you are writing to people of your culture but do not carry formality to extremes, otherwise it will sound unnatural. [1] 7

As to terms of format, the two most common approaches for intercultural letters are the block style (with blocked paragraphs) and the modified block style (with indented paragraphs) For the salutation, use *Dear (Title/Last Name)* Close the letter with *Sincerely or Sincerely yours*, and sign it personally.

Barriers to oral communication

Of course, oral communication inevitably presents much more problems than written communication. It is a well-known fact that to write in a foreign language is much more difficult than to conduct a conversation. While speaking to another person in English you are likely to have a hard time

understanding the pronunciation of him if the person is not a native speaker. Many foreigners don't notice the difference between the English sounds *v* and *w*, they say *wery* instead of *very*. On the other hand, many people from North America cannot pronounce some of the sounds that are frequently used in other languages. [3]

Apart from it, while pronouncing their sounds, people may use their voices in different ways that may lead to misunderstanding. The way of speaking in Russian may be taken as an example. They usually use flat tones in their speech. That's why they maintain this pattern and Western people may mistakenly think that they are bored or rude. People from Middle Eastern countries are inclined to speaking more loudly than Westerners during their speech, it might be considered more emotional. On the contrary, the Japanese are soft-speaking, a feature that may imply politeness or humility to other people.

Another source of confusion are idiomatic expressions. For example if you tell a foreigner that a certain product "doesn't cut a mustard" there are chances you will fail to communicate because it means that your product won't succeed.

Besides, meaning of words may differ according to situation. Suppose you are dining with a German woman who speaks English quite well. You ask, "More bread?" She says, "Thank you", so you pass the bread. She looks confused, then takes the breadbasket and sets it down without taking any. In German, *thank you* (*danke*) can also be used as a polite refusal. If the woman had wanted more bread, she would have used the word *please* (*bitte* in German). [4]

Those for whom English is a second language, it's necessary to follow these simple guidelines;

- Pronounce the words clearly and stop at distinct punctuation points.
- Be alert to glazed eyes or signs of confusion in your listener. Realize that nods and smiles do not necessarily mean understanding. 8
- Don't be afraid to ask "Is that clear?" and be sure to check the listener's comprehension. Encourage the listener to ask questions.
- Rephrase your sentence if necessary. Choose simpler words if someone doesn't seem to understand what you have said.
- Don't "blame" the listener for lack of comprehension. It's better to use phrases "Am I going too fast?" rather than "Is this too difficult for you?"

In Germany, giving a woman a red rose is considered a romantic invitation, inappropriate if you are trying to establish a business relationship with her. In India, you might be invited to visit someone's home "any time". Being reluctant to make an unexpected visit, you might wait to get a more definite invitation. But your failure to take the Indian literally is an insult, a sign that you do not care to develop the friendship.

Handling oral communication

As compared to written communication oral communication with people of another culture is more difficult but it can also be more rewarding. Some transactions simply cannot be handled without personal contact. It's necessary to be alert to the possibilities for misunderstanding when being engaged in talks. Assume that may be sending signals you are unaware of and that you may be misreading cues sent by the other person. Follow this advice to diminish language and cultural barriers: [4]

- Keep an open mind. Consider the person as an individual and not as a representative of another culture.
- Regard the other person to have different values, beliefs, expectations and mannerisms. Be attentive to his or her customs.
- Try to be aware of unintentional meanings that may be misunderstood. Clarify your true intent by repetition and examples.
- While speaking listen carefully and patiently, ask to repeat again in case of misunderstanding.
- Don't be misled by the other person's body language because gestures and expressions may mean different things in different cultures. Rely more on words than on non-verbal communication.
- After the conversation, be sure that you and the other person both agree on all what has been discussed.
- Write a letter to summarize the conversation and thank the person for meeting with you.

Learning about culture

To do business successfully with people from another culture is to study that culture. If you plan to live in another country or to do business again, learn the language. After stopping transacting business in English, you may show respect to people by making the effort to learn their language. Besides, you should learn something about culture and its customs in the process. In case you do not have enough time or chance to learn the language, learn at least a few words.

In general, language and cultural differences are essential obstacles to communication, but these hindrances can be eliminated if people keep an open mind. But there is one an ethnocentric reaction to people from other cultures – that is, we judge all other people according to our own culture.

Reacting ethnocentrically, we ignore the differences between our culture and the other person's culture.

We expect that others will behave so as we do, that they will react from the same assumptions, and that they will use language and symbols as the “Americans” do. [3]

Tips for communicating with people from other cultures

We may never completely overcome linguistic and cultural barriers or totally erase ethnocentric tendencies but we can communicate effectively with people from other cultures if we work at it. There are some rules that will help you to deal successfully with your partners:

- Never give a gift of liquor in Arab countries
- In England never stick pens or other objects in your front suit pocket, doing so is considered *gauche*.
- In Spain, let a handshake last five to seven strokes, otherwise it might be considered as a sign of rejection.
- In Pakistan, don't be surprised when businesspeople excuse themselves in the midst of a meeting to conduct prayers. Moslems pray five times a day.

Conclusion

We should be pleased that we are among those people who speak English outside Britain and the United States. Even where Englishmen aren't understood when they start to speak in local residents' language, but English is often widely-spread, for example, in the most remote village in Africa, where you try to establish communication in aboriginals' own language and you fail.

Then, after unsuccessful efforts “to break the ice” you start to speak English and oh! “WOW” you hear the answer.

1. Diane Conrad. *Intercultural communication*.

2. *The Stories From Which We Learn. Materials of the 7-th Annual Educators' Conference, Almaty.*

3. David Glass. *The Basic Forms Of Communication*.

4. Bill Davila. *Basics Of Intercultural Business Communication*.

5. *Education and Ethics. Materials of the 5-th Annual Teachers' Conference, Almaty.*

Резюме

Иванова Н.М. – старший преподаватель Академии Гражданской Авиации, nina_mih_737@mail.ru

Захватывающее путешествие в мир межкультурного общения

В статье рассматриваются пути установления тесных связей между бизнес партнерами в процессе их сотрудничества и общения на английском языке, необходимых при развитии деловых взаимоотношений между головным предприятием, расположенным в данной стране и его филиалами.

Ключевые слова: общение, барьер, культурный, письменный, устный, преодолеть, развивать.

Түйіндеме

Иванова Н.М. – аға оқытушы Азаматтық Авиация Академиясы, nina_mih_737@mail.ru

Әртүрлі халықтың мәдениетаралық қарым-қатынастары мәселелері

Ғылыми жұмыста осы мемлекетте орналасқан негізгі кәсіпорын мен оның бөлімшелері арасында іскерлік қарым-қатынасты дамытуға қажет бизнес серіктестіктің өзара тығыз қарым-қатынасты ағылшын тілінде жүргізуді орнату жолдары қарастырылады.

Мақала әр түрлі ұлт өкілдерінің арасында мәдени аралық қарым-қатынасты қалыптастырудың маңыздылығын қалыптастыру рөлін қарастырады. Бұл туризм, бизнес жобасын құрастыруда, құқық қорғау органдарының біріккен іс-әрекеттерінде, бизнестің жаһандық дамуына бағытталған мәселелерді шешуде маңызы зор. Жоғарыда көрсетілген мәселелерді шешуде, сонымен қатар қарым-қатынас жасауда ағылшын тілін оқудың рөлі ерекше. Мақалада қарым-қатынас түрлері, ауыз-екі сөйлеу мен жазба дағды-ларын қалыптастыру, басқару сияқты мәселелер қарастырылады.

Түйін сөздер: қарым-қатынас жасау, тілдік кедергілер, мәдени, жазба, ауызша, меңгеру, дамыту.

УДК: 378.016:811.111

THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE PROFESSIONAL-ORIENTED COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

Umitbek Aiyim – *master of KazNPU named after Abay, E-mail- ayim_23.12@mail.ru*

The introduction part of the article is devoted to the new changes in education and the role of foreign language in our society. Then there are different descriptions of the types of competences. Teaching students of technical universities involves not only the formation of students' professionally oriented linguistic competence, but also intercultural competence.

Keywords: competence, intercultural competence, intercultural communicative competence, paradigm, linguistic competence, sociolinguistic (speech) competence, socio-cultural competence, subject competence, professional competence.

Nowadays, there are a lot of changes in the sphere of education. The content, the aims, the principles and the approaches have changed. The role of foreign language plays the important place in education. In the past only linguistic universities paid more attention on teaching foreign languages. According to the new paradigm of education children in the kindergarten learn language and also non-linguistic universities have to know the foreign language in professional level. Challenges to higher education orient a foreign language learning to not the passive language skills (proficiency), consisting of the ability to read and translate the literature in their specialty, but to the practical use of a foreign language as a means of communication in the professional sphere. It means while teaching teacher should develop competences as communicative competence, intercultural communicative competence and at the end intercultural communicative professional oriented competence.

What is the competence in general? In the discussion that occurred in the 1980s in the UK competence was basically approached as 'the ability to do a particular activity to a prescribed standard (Working Group on Vocational Qualifications 1986).

The researchers (Zimnyaya I.A.) identify a number of competences that contribute to the development of communicative abilities of students, i.e., communicative competence:

1) linguistic (language) competence (components of which are phonological, lexical and grammatical competences), i.e. the knowledge of vocabulary units and possession of certain formal rules in which the lexical units are converted into the meaningful statements;

2) sociolinguistic (speech) competence, i.e. the knowledge of phrasing methods by means of language, the ability to use and transform the language forms according to the situation of communication (the choice of linguistic forms determined by the context);

3) socio-cultural competence, i.e. the knowledge of national and cultural features of the target language, a certain degree of familiarity with the socio-cultural context in which the language is used (the rules of verbal and nonverbal behavior in the typical situations of communication, the etiquette features of the native speakers);

4) social (pragmatic) competence, i.e. the desire and ability to interact with others in the process of communication, the ability to cope with the situations in the society choosing the most effective way of expression;

5) discursive competence, i.e. the ability to understand and achieve coherence of individual statements in the meaningful communication models;

6) strategic competence, i.e. the ability to choose effective strategies for mastering the material and methods of its use for a variety of communicative tasks;

7) subject competence, i.e. the information awareness on the topic of communication that allows to feel confident in terms of content of communication in a particular field;

8) professional competence, i.e. the set of linguistic knowledge and speech skills related to the specifics of communication within a particular profession. [1]

Intercultural communicative competence, or ICC, refers to the ability to understand cultures, including your own, and use this understanding to communicate with people from other cultures successfully.

One of the main objectives of higher education is training of highly qualified specialists with well-developed labour awareness and flexible thinking.[2] Nowadays the professional portrait of a modern specialist in the field of science, engineering, and technology includes the ability to cooperate in research and production environment at the level of international contacts. International activities as an important factor in the development of a modern technical higher education institution imply the organization of research and educational activities in the international space, which requires fluency in one or more foreign languages (FL) [3].

The objective of a modern technical higher education institution consists not only in involvement of foreign specialists in conducting research, teaching, and sharing experience, but in the first place in reaching the key positions in the world of science and education [4] The level of international cooperation of a technical higher education institution has changed and at the present stage includes the complex of the most difficult problems that are directly related to foreign language skills, intercultural communication skills, the ability to work as part of a team, personal and professional traits which determine the level of research and teaching activities that can be actualized in case of the high level of the development of the foreign language communicative competence in the professional field of communication[5].

Teaching students of technical universities involves not only the formation of students' professionally oriented linguistic competence, but also intercultural competence. Students must demonstrate social and cultural knowledge associated with standards of conduct in academic and professional environment; they should also demonstrate pragmatic knowledge about the nature of intercultural communication and its participants. As a result, students should be able to apply the acquired knowledge in real life situations and perform successful interaction in English.

The components of intercultural competence are knowledge, skills, attitudes and values. Knowledge implies awareness of social groups in different countries and their interaction. Skills are first of all connected with the ability to interpret events from other cultures and relate them to similar events of one's own country, and also with the ability to learn about other cultures and apply this knowledge in real communicative situations. Attitudes such as curiosity and openness allow students to destroy stereotypes, to take somebody else's perspective. Values are deeply embedded in one's personality determining behavior and causing unavoidable responses, that is why it is crucial to be aware of one's own values and their possible influence on other people. Therefore the task of a teacher is take into account the importance of intercultural knowledge, skills, attitudes, values and to create the environment which fosters development of students' intercultural competence [6].

Training of specialists should include development of such a level of the communicative and sociocultural competence that would allow them to successfully cope with their professional

responsibilities. The structure of the professionally oriented foreign language communicative competence includes all basic components of the communicative competence: cultural, language and speech, strategic, compensatory, and sociocultural competences. [7] However, in terms of the content each component will be developed due to the inclusion of professionally oriented knowledge, skills, and individual abilities on the basis of the competence in the field of professional activity.

The professionally oriented component of the language competence can be defined as a system of language knowledge, skills, and capabilities that allow a specialist to generate linguistically correct and terminologically rich speech and the complex of linguodidactic knowledge and skills that allow of adequate presentation and description of linguistic phenomena for educational purposes.

The professionally oriented component of the speech competence can be defined as a system of speech knowledge, bicultural skills, and individual abilities related to speech creation that allow a speaking/writing person to orientate oneself in the functional factors of communication with regard to generation of communicatively acceptable speech works (texts).

The professional perspective in the intercultural strategic competence helps to create favorable conditions for professional activity in teams. The intercultural strategic competence implies the ability of a speaking/writing person to vary communicative strategies under the conditions of foreign language intercultural communication. The inclusion of the intercultural strategic competence gives an opportunity to strengthen, coordinate, and balance all other competencies. [8]

The main objective of implementing the system of language training at non-linguistic universities is to form Intercultural communicative professional-oriented competence. This goal can be reached only with the help of highly qualified specialists – students and teachers that have an appropriate level of the professional competence, including one in the sphere of a FL.

1. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя. // Высшее образование сегодня. 2003. – № 5.
2. [Aberšek, 2010, 99]. 1. Aberšek, B. (2010) Development of communication training paradigm for engineers. *Journal of Baltic Science Education*, 9 (2), pp. 99-108.
3. Spence, P. (2013) *Engineering English and the high-tech industry: A case study of an English needs analysis of process integration engineers at a semiconductor manufacturing company in Taiwan. English for Specific Purposes*, 32 (2), pp. 97-109.
4. [Bulajeva, 2014, 318; Wilkins, Urbanovič, 2014]. Bulajeva, T. (2014) Internationalization of higher education and nation building: resolving language policy dilemmas in Lithuania. *Journal of Multilingual & Multicultural Development*, 35 (4), pp. 318-331.
5. Chugai O.Y. *EVELOPING STUDENTS' INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN TEACHING TECHNICAL ENGLISH*

Түйіндеме

Үмітбек А.Қ. – магистрант Абай атындағы ҚазҰПУ, e-mail-ayim_23.12@mail.ru

Тілдік емес ЖОО студенттерінің кәсіби негізделген мәдениаралық коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері.

Мақаланың кіріспе бөлімінде қазіргі таңдағы жаңа білім беру парадигмасындағы кейбір өзгерістер мен ағылшын тілінің алатын орны жайында сипатталады. Содан кейін құзыреттілік сөзінің теориялық сипаттамасы мен оның түрлері туралы жазылған. Сондай-ақ тілдік емес ЖОО студенттерінің кәсіби негізделген мәдениаралық коммуникативті құзыретін қалыптастырудың маңыздылығы айтылады.

Түйін сөздер: құзыреттілік, мәдениаралық құзыреттілік, мәдениаралық коммуникативті құзыреттілік, парадигма, лингвистикалық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік.

Резюме

Үмітбек А.Қ. – магистрант КазНПУ имени Абая, e-mail-ayim_23.12@mail.ru

Теоретические основы формирования межкультурно-коммуникативной профессионально-базируемой компетенций студентов неязыковых вузов

В введении данной статьи описывается роль английского языка в наше время и некоторые изменений в системе образования. А так же дается теоритическое определение к термину компетенция и перечисляются виды компетенции. В статье написана теоритическая значимость к формированию межкультурно-коммуникативной профессионально-базируемой компетенций студентов неязыковых вузов.

Ключевые слова: компетенция, парадигма, межкультурная компетенция, межкультурно-коммуникативная компетенция, межкультурно-коммуникативной профессионально-базируемой компетенция.

УДК82:812552(17.07.61)

HOW DOES CULTURE SHOCK AFFECT INTERNATIONAL STUDENTS AND HOW COULD IT BE MANAGED?

Sultankulova Sh.U. – sholpik1968@mail.ru,

Myssekeyeva A.B. – Altyn.mysekeeva@mail.ru-senior teachers,

the chair of professional language communication, Abai Kazakh national pedagogical university

The research is based on the actual problem in which international students face when they go to unfamiliar place and will indicate possible ways of coping with culture shock.

Keywords: culture shock, short-term students, long-term students, adaptation.

American researcher Oberg coined the term “culture shock” (1960, cited in Ting-Toomey and Chung, 2005). Culture shock can be described as emotional and psychological disorientation to unfamiliar culture. It can be followed by negative senses, such as, mentally confusion, stress, anxiety, fear and disorientation. Kagan and Cohen (1990, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) explain that most of the researchers on foreign students has discussed emotional, behavioral and cognitive consequences of transition from one culture to another. Hammer (1992, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) indicate that literature on international students widely compose four fields in particular, the problems of students, students’ mental reaction to unfamiliar place, impact of the society to learners’ adaptation and the process of culture learning which appears during travelling from one culture to another. The research will concentrate on the effect of culture shock to international students, including issues related to short-term and long-term students and positive effects of culture shock. Then, it will explain how to manage culture shock in relation to personal expectations among international students.

1. How does culture shock affect international students?

New students who came to unfamiliar place usually do not know what to do first. As a result, they may feel frustrated, excited, amazed about new place. The anthropologist Oberg (1960, cited in Furnham and Bochner, 1986) points out at least six aspects of culture shock: the first aspect is strain, whereby an effort should be put to make indispensable mental adaptation. The second aspect is an isolation and feeling of deprivation in relation to friends, social status and belongings. The third aspect is to be ignored by local students. Followed by the fourth aspect, which is confusion about values, awareness, role assumptions and self-recognition. The fifth aspect is feeling of tension, antipathy and indignation after being familiar with the local culture. Finally, the sixth aspect is feeling of weakness in terms of not coping with new surroundings. In addition, Furnham and Bochner (1986) believe that international students experience different types of problems; two of them are connected with social status of international students. On the

contrary, Huang (1977, cited in Furnham and Bochner, 1986) points out four types of common difficulties among students namely communication barrier which appears from sophisticated linguistic and paralinguistic characteristics, then transferring cultural values, identity and differences, the next is replacing social atmosphere from friends, family and neighbors to unknown people and lastly, various accountability to parents, relatives, academic consultants and sponsors.

The survey by Sam and Eide (1991, quoted in Ward, Bochner and Furnham, 2001) illustrates that loneliness is a considerable problem among students. According to Zheng and Berry (1991, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) homesickness is more problematic for overseas students than host students. However, foreign and native students can experience common issues related especially to education. The academic system of universities is same for everyone; even native-speakers may have problems. Eng and Manthei (1984, quoted in Ward, Bochner and Furnham, 2001) indicate that international and local undergraduates in New Zealand Universities faced similar difficulties such as priorities about academic and non-academic involvements and improving suitable study techniques. However other issues connected with adaptation and emotion cannot be shared by local and foreign students as these problems present cultural distance. For instance, native students may adapt to new place because of the same country rather than foreign students whose environment is different. Furnham and Bochner (1986) discover that the level of difficulty faced by learners is associated with discrepancy that is cultural distance between host and foreign students. Moreover they argue that the stress experienced by students is due to the insufficient skill of sociability, because it is stated that many international students did not search native friends who can influence them to improve the capacity of communication.

How do short-term students endure culture shock comparing with long-term students?

Regardless of education, age, status and motivation practically all international students feel culture shock. It is important to indicate phases of culture shock to be knowledgeable about possible ways of overcoming difficulties. Oberg (1960, cited in Furnham and Bochner, 1986) suggests four stages of culture shock. The first phase is honeymoon which differences between old and new place can be seen in a romantic way and students may feel fascinated about new culture. In the second crisis phase, dissimilarity of values, culture, signs and language may over with anxiety, confusion, annoyance and inadequacy. In the third recovery phase, negative feelings end up through approaches such as linguistic and cultural knowledge of host country. Last phase is adjustment whereby people enjoy host culture and can freely adapt to society. However, in this stage, it can be sudden instances of anger, strain and depression.

Both short term and long-term students can experience culture shock at different stages despite of their length of stay depending on individual. Ting-Toomey and Chung (2005) mention that short-term sojourners and long-term immigrants are involved in various stages of culture shock. However, it is believed that short-term students who came for between one to five months can completely feel honeymoon and crisis stages of culture shock and during the third recovery phase the new culture is left to old culture. Students spend the whole five months travelling to other cities, learning new culture, establishing friendship because of short time of academic period. Besides, feelings of excitement, surprise can overweight negative feelings. Long-term students who came for from six month to three or four years fully experience all the phases of culture shock. Callender et al (2011) believe that moving from hometown to new place regarding to study, can be trouble to numerous under graduate students. Thus, students feel isolated and suffer from silence waiting for help. In contrast, Rust (1960, quoted in Furnham and Bochner, 1986) examined the epidemiology of student psychology health at Yale University. He found that over third of students expressed dissatisfaction of feeling nervous, a quarter of them feeling of being alone and tenth about insomnia. However, students can participate in social events in order to avoid loneliness and insomnia. Positive effects of culture shock. Oberg (1960, quoted in Ting-Toomey and Chung, 2005) claims that culture shock produces personal disorientation which is related with massive stress and pressure on individual. However, culture shock is not always about negative, but also about positive which can be exciting for students. Despite of the difficulties during the study, students try to cope with negative effects of culture shock gathering with friends, participating in social activities, improving self-confidence and independence in term of self-behavior. Ting-Toomey and Chung (2005) show that if culture shock is engaged effectively, it has positive impacts on new students in particular,

sense of self-success, high level of self-respect, emotionally well-being, strengthened optimism about all. Surroundings, chances to investigate new ideas and managing behaviors is established by culture shock. It has a power to people to widen skills of thinking and experiencing.

2. How could culture shock be managed?

Students moving from familiar place to unfamiliar place try to manage cultural barrier, but some most of them may not know how to do it. One fact is that culture shock is unavoidable, but it is useful to note that culture shock can be manageable. Cushner (1994, cited in Xia, 2009) mentions that culture shock cannot be avoided totally, but preparation can be useful to cope with stress. Xia (2009) offers methods for managing negative effects of culture shock. Being informed about culture and understanding cultural shock process are approving methods for people who want to decrease mental stress, because it is easy for individuals to get information through books and websites. Xia (2009) thinks that people who want to use these methods need to take a time in order to do complete preparation. However, people prefer meeting surprises from the new place rather than being informed from internet or periodicals. Ting-Toomey and Chung (2005) suggest some approaches to managing culture shock: people who are in unfamiliar place should know that culture shock is constant experience during transferring from one place to another. Another approach is that so journers need to recognize that stress is results from sharp disorientation to unfamiliar culture. Therefore, putting a power to create communication with native-speakers and learning to socialize can improve host culture's knowledge. Then, by searching positive individuals, likewise believable and prospective translators, new arrivals may easily experience phases of adaptation. Also, newcomers need to present positive stereotypes in relation to surroundings. Craig (2007) informs that individual's negative attitude towards to locals is not the way to cope with new culture. Ting-Toomey and Chung (2005) recommend that newcomers can decrease confusion by stimulating themselves to know new culture, by maintaining realistic expectations, by raising language proficiency, by working on patience about being uncertain, by improving tough connection in relation to friends and finally by paying attention on behavior of surroundings. Agar (1993) gives a good stimulation to newcomers by saying that people change in positive ways when they learn new culture, when they burst out of previous personality and look forward to the view of possibilities.

How do personal expectations work among international students? There are several factors about how students manage culture shock. Ward (1996, cited in Ting-Toomey and Chung, 2005) explains that personal expectations have seen as essential factor in culture shock and such expectations have two observations which are realistic expectations and positive expectations in the management process. People with realistic expectations are well prepared mentally to deal with adjustment issues while people with positive expectations tend to be creative in any situation emitting good impression. In addition, it is important to be positive to cope with culture shock and thinking always about good can help to ignore negative things. However, students feel stressed about optimistic expectations of local people. Carey (1956, cited in Furnham and Bochner, 1986) maintains the students' expectations which are connected with British universities. The connection between overseas students and British people is limited because of the British formal attitude which can be linked with politeness. However, some British students are likely to behave themselves in an impolite way, for instance, sometimes while driving a car they scream requesting to pass the road quickly and talk loudly to each other on the train. In contrast, the elder generation tends to be more polite. To sum up, it can be seen from above that students feel range of difficulties related with language and culture barrier, emotional feelings and education which are manageable but not completely avoidable. Culture shock is not only present drawbacks, but also demonstrate benefits. Positive effects of culture shock which is gained from host country such as self-confidence, self-esteem, and self-success can be useful for international students after going back to their country in carrier and in life. Besides, short-term students may experience culture shock partly in a positive way comparing with long-term students who feel culture shock both in a negative and positive ways. However, long-term students can be affected by negative culture shock which represents mental health problems such as depression, stress, mental disorder, obsession to alcohol. Also, culture shock can be overcome through personal attitude to surroundings with an optimistic view.

2. Callender J., Fagin, L., Jenkins, G., Lester, J., Smith, E. (2011, p21). *Mental health of students in higher education. College report CR166*. <http://www.rcpsych.ac.uk/files/pdfversion/cr166.pdf> Accessed on: 20.02.2016.

3. Craig S. (2007). *The art of crossing cultures*. Yarmouth: Nicholas Brealey Publishing. <http://site.ebrary.com/lib/surreyuniv/docDetail.action?docID=10448432> Accessed on: 22.02.2016.

4. Yesbergenova G. (2014). *How does culture shock affect international students and how could it be managed?* Surrey: University of Surrey.

5. Furnham A., Bochner, S., (1986). *Culture shock: psychological reactions to unfamiliar environments*. – London: Methuen.

6. Ting-Toomey S., Chung, L. (2005). *Understanding intercultural communication*. – Oxford: Oxford University Press.

Резюме

Султанкулова Ш.У., Мысекеева А.Б. – старшие преподаватели
кафедры профессиональной иноязычной коммуникации

Культурный шок и пути его преодоления иностранными студентами

Исследование основано на актуальной проблеме, в которой международная студенты сталкиваются, когда они идут в незнакомом месте и укажет возможные пути справиться с культурным шоком.

Ключевые слова: культурный шок, иностранный студент, адаптация, способы преодоления культурного шока, межкультурное сотрудничество.

Түйіндеме

Султанкулова Ш.У., Мысекеева А.Б. – Кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының
аға оқытушылары

Мәдени шок және шетелдік студенттердің оны жеңу жолдары

Мақала мәдени күйзелісті бастан өткізетін шетелдік студенттер жайлы болмақ. Зерттеу барысында олардың бейтаныс жерге бейімделуі және қиыншылықтарды жеңу жолдары көрсетілген.

Түйін сөздер: Мәдениет шок, шетелдік студент, бейімделу, мәдениет шокты жеңе білу мәдениаралық ынтымақтастық.

УДК 37.016:811.111

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Қасымова Г. К. – магистрант, Абай атындағы ҚазҰПУ-дың
Филология және Көптілді білім беру Институты, email: zhaina.kassym@gmail.com

Мақаланың басты мақсаты мәдениетаралық коммуникация теориясы аясында - тілмен мәдениет - қарым-қатынас мәселесін және кез келген қоғамға тән екі құбылыстардың арасындағы қатынастарды зерттеу болып табылады. Жаһандану біздің еліміздің болашағы үшін, жаңа болмысты маңызы шарттарды тіл білім беру саласындағы басым бірқатар бағыттарының пайда болуына әкелді. Бұл кезең қазіргі заманның талаптарына сай келетін шет тілін және көптілді білім беру және кадрларды даярлау үшін тиімді жолдарды іздеу интенсивті түрде сипатталады. Мәдениетаралық коммуникация маңыздылығын түсіну маңызды мәселе ретінде мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру қажеттігін анықтайды.

Түйін сөздер: шет тілі, тіл, мәдениет, мәдениетаралық қарым-қатынас, мәдениетаралық құзыреттілік, қарым-қатынас.

Мәдениетаралық қарым-қатынаста тіл мен мәдениет өзара байланыса отырып маңызды рөл атқарады. Зерттеуіміздің тұрғысына мәдениетаралық қатысым терминін нақтыламақ бұрын тіл мен мәдениеттің арақатынасын қарастырғанымыз жөн. Тіл дегеніміз не? Тіл – индивидтер арасында қарым-қатынас құралы ретінде қызмет атқаратын белгілердің түрлі жүйесі. Тіл –

коммуникация мақсатында қызмет ететін және адамның әлем туралы білімі мен түсінігінің бүкіл жиынтығын айтуына қабілетті дискретті (анық айтылатын) дыбыстық белгілерінің адамзат қоғамында стихиялық туындаған және дамушы жүйесі [1, 342 б.], яғни, тіл арқылы мәдениет ұрпақтан ұрпаққа жеткізіліп, заман талабына сай өзгеріп, жаңғырып тұрады. Тіл өте кең мағыналы ұғым. Тіл биологиялық тұрғыдан сөйлеу мүшелерінің бірі; тіл әлеуметтік тұрғыдан ақпарат алмасу үшін қарым-қатынас қызметін атақарады; тіл – адамға мінездеме береді, мысалы: тілі сайрау, тілі ұзын, тілі өткір адам т.б.; тіл – тағам, мысалы: тілден жасалған салат және т.б. Тіл – қай ұлтта, қай елде болсада қастерлі, құдыретті. Ол әрбір адамға ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады. Тіл байлығы – әрбір елдің ұлттық мақтанышы. Ол атадан балаға мирас болып қалатын баға жетпес мұра. Тіл – табысқа алып барар жолдың бірі, тілді меңгерген адам жақсы білім иесі және қоғамда қарым-қатынас құралы ретінде жақсы нәтижеге қол жеткізеді.

Шет тілін оқытуда ең басты мақсат студенттерді шетел азаматтарымен дұрыс қарым-қатынас жасауға үйрету. Мұнда біз мәдениетаралық коммуникацияның маңызды рөл атқаратынын көреміз. Жалпы «мәдениет» дегеніміз не? Бұл терминге ғалымдар әртүрлі анықтама берген. Бұл өте күрделі ұғым. Бұған дәлел ретінде еуропалық әдебиеттерде мәдениетке 400-дей анықтама берілгенін айтуымызға болады. Қазақ тіліне «мәдениет» термині араб тілінен «маданият» - «қала, қалалық» деген сөзінен енген [2, 13 б.]. В.Дальдің сөздігінде «культура» ұғымы: өсіру, өңдеу, күту, білім, ақыл-ой, ізгілік деген мағынада берілген. Көне заманда «культура» деген ұғым «жерді өңдеу» деген мағына білдірген. Кейінірек бұл сөздің мағынасы тереңдеп, «жанды жетілдіру» деген ұғымда жұмсалған. Уақыт өте келе еуропалық тілдерде «мәдениет» сөзі «білім беру, даму, қабілеттілік, құрметтеу» сияқты мағыналарға ие болды. «Мәдениет – жеке адамның басына тән қасиеттен басталып, бүкіл ұлттық менталитетті, бірнеше ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық сана, дүниетаным, салт-дәстүр, рухани-материалдық байлықтың бәрін түгел қамтитын өте күрделі ұғым», - дейді академик Ә.Қайдар. Сонымен қатар, тіл мәдениеттің ажырамас құрамдас бір бөлігі, әрі ол лингвомәдениеттануда рухани болмыс ретінде танылады. Яғни, тілде ұлттың дүние танымы, әдет-ғұрпы, дәстүрлер жиынтығы, ұлттық мәдениеттің ерекшеліктері – рухани өмірі көрініс тапқан. Тіл мен мәдениет әртүрлі семиотикалық жүйеге жатқанымен, олардың өзіндік ұқсастықтары да бар. Мәдениет тіл тәрізді халықтың дүние танымын, оның қорша-ған ортаға деген қатынасын бейнелейді. Тіл мен мәдениет өте күрделі қатынаста болады. Бұл күрделілік, біріншіден, тілдің мәдениеттің құрамдас бір бөлігі болып табылатындығында болса, екіншіден, сол тіл арқылы мәдениеттің өзіндік көрініс табатындығында және бұған қоса, тіл өз алдына дербес жүйе түзейтіндігінде жатыр. Жалпы «мәдениет» ұғымына мәдениеттанушылардың берген анықтамалары бар, солардың бірі: «...белгілі бір өмір салты немесе белгілі бір дәстүрді ұстанатын адамның басқа заңдар мен нормалар ұстанатын адамдардан айырмашылық меже өлшемдері» [4, 210 б.]. Тілмен мәдениет қоғамдағы тарихи өмір сүру кезеңдегі ажырамас процес. Өйткені тіл мәдени контекстіз, ал мәдениет өзінің құрылымында тілсіз толыққанды жүйе ретінде қабылдануы мүмкін емес. Тіл мен мәдениеттің өзара байланысын дәлелдейтін тағы бір жайт - дүниетаным, дәстүр және әдет-ғұрып тілдік белгілерде көрініс таба отырып, тілдік дүние суретін құрайды. Дүниенің тілдік суреті «...белгілі бір ұлттық қауымдастықтың теңдесі жоқ ғажайып тарихи қоғамдық тәжірибесі, заттар мен құбылыстардың, процестердің, белгілі бір халықтың өмір салты мен мәдениет ерекшеліктерімен байланысты, оларға деген айрықша қатынастың ұлттық маңыздылығынан туындайтын ұлттық тілдік ерекшеліктері көрініс тапқан дүниенің айрықша бейнесін құрайды» [1. 66 б.]. Лингвист Халеева И.И. мәдениетаралық қаты-сымға келесідей сипаттама береді, яғни: “Мәдениетаралық қатысым әртүрлі тілдер мен мәдениетке жататын адамдар іс-әрекетінің ерекше жемісі. Бұл тек қана әртүрлі мәдениет пен тілге жататын адамдар арасындағы іс-әрекет емес, сонымен қатар, олардың бір-бірін жат ретінде қабылдайтындықтарынан да байқалады. Сондықтан да, әр түрлі мәдениет пен ұлт өкілдері арасындағы қарым-қатынас құралы ретінде көрінетін шетел тілі мәдениетпен бірге оқытылуы тиіс”.

Білім беру барысында оқытудың мынадай қызметтері атқарылатындығы белгілі: білім беру, дамыту, тәрбиелеу, ынталандыру, ұйымдастыру [5, 10 б.]. Шетел тілін үйреткенде студенттерге тек тілді ғана үйретіп қоймай, тіл мен мәдениетті бір-бірімен байланыстырып, жүйелі білім берудің маңызды жолын қарастырып, қоғамдық құбылысқа сай етіп, нақты ұйымдастырылған білімдерді жас ұрпаққа меңгерту біздің мақсатымыз. Мәдениетаралық құзіреттілік ұғымына тоқталатын болсақ, Г.В. Елизарова: “Мәдениетаралық құзіреттілік - білім мен дағды арқылы

негізделген, қатынастың екіжақты жағымды нәтижесіне қол жеткізетін ерекше табиғаты бар құзіреттілік”. Мәдениетаралық құзіреттіліктің қатысымдық құзіреттілікпен ешқандай сәйкестігі жоқ және ол тек мәдениет медиаторына, қайсыбір тілді шетел тілі ретінде оқып жатқан тілдік тұлғаға ғана тән [9;236].

Тіл – ынтымақтастықтың негізгі көзі, еліміздегі бірлік пен ынтымақтастықтың тірегі. Өзге ұлт өкілдері арасындағы саяси, мәдени қарым-қатынас құралы. Тәуелсіз ел болып, егемендік алғаннан бері мемлекеттік тіл мәселесі еліміздегі ең өзекті мәселенің бірі болып келеді. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқына «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты жолдауындағы басты мақсат, ол – 2050 жылға қарай әлемнің аса дамыған 30 мемлекетінің қатарына қосылу, мемлекеттік басқарудың жаңа түрін қалыптастыру, мемлекетімізді барлық сала бойынша белсенді жұмыс жасап, дамыту, оның қоғамға қызмет ету мен мемлекеттілікті нығайтудың жаңа міндеттеріне сай болуы тиіс және тілдік мұраны сақтау және қоғамдық өмірдің барлық саласында қазақ тілінің қолданылуын қамтамасыз етіп, оның барынша дамуына қол жеткізу. Тілге деген көзқарас, шындап келгенде, елге деген көзқарас екені даусыз. Тіл - ұлттың жаны. Ал ұлттың болашағы - оның ана тілі. Тіл - халықпен бірге өмір сүріп дамиды, әр ұлттың тілі - оның бақыты мен тірегі. Мынау жаһандану дәуірі – көпұлтты мемлекеттер дәуірі болмақ. Әр түрлі заттың, құбылыстың аты-жөні, сыр-сипаты, қоғамдық қатынастар, әдет-ғұрып, салт-сана мен дәстүрлер жайлы мағлұматтардың бәрі де кейінгі буындарға тек тіл фактілері арқылы ғана, яғни тілдегі сөздер мен сөз тіркестері, фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер, аңыз-ертегілер арқылы жетеді. Ұлт – тарихтың жемісі. Оның пайда болуы, қалыптасуы тарихи қажеттіліктен туған, экономикалық тұтастық, территория ортақтығы, тіл, мәдениет бірлігі, психология ұқсастығы ұлттың қалыптасуының алғы шартын құрайды. Осындай көп ұлтты, көп тілді мемлекеттердің бірі - АҚШ. Мәселен, африкандық ғалымдардың тіл және саясат тақырыбын зерттеулері бойынша қарасақ: «егер біз барлығымыз бір-біріміздің тілімізді жақсы меңгергенде, ана тіліміз бір тіл болғанда, Америкада ұзақ уақыт бойы құлдық өмір кешпес едік» - деген қара нәсілді ұлттардың ойынан түсінеріміз, тілдің қоғамдағы қызметінің қаншалықты маңызды екенін байқаймыз, яғни Америкаға жер аударылып келген африкандықтар бір тілде сөйлемеген және американдық ағылшынша білме-ген. Ақ нәсілдер мен қара нәсілдер арасында айтарлықтай диалект болғандықтан африкандық балалар оқу орындарында бастапқы кезде дұрыс білім ала алмаған [6, 91–97 б.].

А.П. Садохин мәдениетаралық қатысымды екі аспектіде қарастыру қажеттігін атап өткен, яғни:

- өзінде басқа қатысымды қоғамдастықтың тәртіп стандарттарын, ережелерін, құндылықтарын, тіл білімін білуді ұйғаратын, өзге ел мәдениеті ұқсастығын қалыптастыра алатын қабілет ретінде; мұндай әдісте ақпараттың барынша үлкен көлемін меңгеру мен өзге мәдениетті дәл білу қатысым үрдісінің негізгі мақсат болып табылады; аталған мақсат аккультурацияға қол жеткізу үшін қойылып, өзінің мәдениетіне қатыстылығынан толықтай бас тарту;

- өзінің серіктестері мәдениетінің негізгі элементтері жеткілікті білмесе де, өзге мәдениет қоғамдастық өкілдерімен ұштасуда жетістікке жету қабілеті. Мәдениетаралық құзіреттіліктің аталған түрімен көбінесе қатысым тәжірибесінде кездесуге болады.

Қазіргі таңда, қатысымдық құзіреттілік толық қалыптаспағандығы анықталып отыр. Л.Бахман қатысымдық құзіреттілікті қатысымдық тілдік іскерлік деп алып, оның құрамына төмендегідей құзіреттіліктердің кіретінін атап өтеді:

- тілдік (лингвистикалық);
- дискурсивтік (байланыстылық, логикалық байланыс, ұйымдастыру);
- прагматикалық (қатысымдық мазмұнды әлеуметтік мән-мәтінге сай бере алу іскерлігі);
- ауызекі (лингво - прагматикалық құзіреттілік);
- әлеуметтік лингвистикалық;
- стратегиялық (қатысымдық стратегияларды жетіспейтін білім орнына қолдана алу іскерліктері);
- ойлау - сөйлеу (қатысымдық мазмұнды жасауға дайындық) [3, 2 б.].

Бүгінгі таңда адам факторы өзекті болуына байланысты тілді когнитивтік тұрғыдан зерттеуге ерекше көңіл бөлініп келеді. Адам қатысымға түскенде тіл екі жақты қызмет атқарады, яғни ақпарат беру және ақпаратты қайтару. Мұнда тілдің объективті (сөз субъектінің адресатқа ойын жеткізуі, хабарлауы) және субъективті (адамның тілдегі бейнесі) жағына ерекше мән беріледі.

Когнитивті тіл білімінің дамуына байланысты тіл мен ойдың арақатынасы жаңа қарқынмен зерттеле бастады. Когнитивті тұрғыдан алғанда, тіл мен ойлау адамның танымдық қызметінің нәтижесі болып табылады. Бұл бағыттағы зерттеулер адамның болмысты қалай концептуалдан-дыратыны туралы мәселеге жаңа қырынан үңілуге жол ашып, концептуалдау теориясының дамуына негіз болды. Мұндай зерттеулер тілдің ақиқат болмыс туралы білімді сақтап, жеткізуші ретіндегі қызметін ескере отырып, тілдік категориялар мен олардың құрылымдарын жаңаша сипаттауға мүмкіндік береді. Тілде көрініс таба отырып, білім адамның ойлау қызметінің нәтижесін көрсетеді. Ойлау әрекеті тіл арқылы жүзеге асады, ойымыз тіл арқылы жарыққа шығып, басқаларға жеткізіледі. Тілдің міндеті – ақылдың аңдауын аңдағанынша, қиялдың меңзеуін меңзегенінше, көңілдің түюін түйгенінше айтуға жарар. Мұның бәріне тілді жұмсай білетін адамы табылса, тіл шама-қадірінше жарайды. Бірақ тілді жұмсай білетін адам табылуы қиын. Ойын ойлаған қалпында, қиялын меңзеген түрінде көңілдің түйгенін түйген күйінде тілмен айтып, басқаларға айтпай білдіруге көп шеберлік керек», – деп жазады филология ғылымдарының докторы О.Жұбаева [7, 45-50 б.]. Демек, егер адам басқа ұлт өкілімен қатысымға түскенде, әңгімеге қатысушы адам оның жан-дүниесін, мәдениетін жақсы меңгергені дұрыс. Шетел тілін оқытқанда осы мәселеге, яғни, студенттердің мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптас-тырудың маңыздылығына айрықша көңіл бөлінуі қажет.

«Мәдениетаралық қарым-қатынас» дегеніміз филология ғылымдарының докторы, профессор, ғалым С.С. Құнанбаеваның [8,153 б.] айтуы бойынша қарастырсақ, «ол барлық қатысушылар үшін қабылдайтын және тудыратын әрекет пен мотивтің жаңа мағынасын бірге жасау үрдісі» ретінде анықталады, яғни барлық ұлт өкілдері мәдени түрде бірін-бірі түсініп, бірге қарым-қатынас жасау дегенді білдіреді.

Қорыта келгенде, шетел тілі мамандарына қойылатын талаптар өте жоғары. Тіл үйренгенде - ол шетел тілі болсын немесе ана тілі болсын - оқушы сол тілдің барлық мәдени, тарихи құндылықтары мен ерекшеліктеріне көңіл аударуы қажет. «Өз тілің - бірлік үшін, өзге тілің - тірлік үшін; тіл мәртебесі - ел мәртебесі; тіл - достықтың алтын көпірі» дегендей, өз тілімізді де, шетел тілін де саналы түрде білу қажет екендігін осы мақал-мәтелдердің астарынан да түсінуге болады. Тілді жақсы меңгерген адам мәдениетті, білімді, табысты болады және еліміздің елшісі бола алады. Демек, қазіргі білім беру үрдісінде мәдениетаралық қатысымдық құзіреттіліктің маңызы сөзсіз. Шетел тілінде оқытудың мәдениетаралық қатысымдық теориясы шеттілдік білім берудің қазіргі жүргізуші концепциясы ретінде тіл мен мәдениеттің интеграцияланған оқытуына бағытталған. Қарым-қатынасқа түсуші өзге ұлт өкілдерінің салт-дәстүрімен және әлеуметтік-рухани құндылықтарымен танысу, мәдениетін, шығу тарихын, және ұлттық ерекшелігінің мәнін білу маңызды екенін әрбір шетел тілін меңгерген адам біледі.

1. Абилхаирова Ж. А. Филолог студенттердің тіл мәдениетін жетілдіру әдістемесі, диссертация, Қазақ Мемлекеттік Педагогикалық Университеті. – Алматы, 2010 ж.

2. Ислам Айбарша. Ұлттық мәдениет контексіндегі дүниенің тілдік суреті, диссертация, Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және Әлем тілдері Университеті. – Алматы, 2004 ж.

3. Ержанова А.Е. Мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілікті қалыптастыруда диалог сөзінің маңызы. – Алматы: Қазақстан, әл-Фараби атындағы қазҰУ, 2016 - <http://group-global.org/en/node/39778>

4. Қашқынбаева З.Қ., Оқыту үдерісінде оқушылардың ғылыми тілмен сөйлеу мәдениетін қалыптас-тыру, диссертация, Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясы. – Алматы, 2010 ж.

5. Арзан Жумагулова, Мәдениетаралық коммуникация - түрлі мәдениет иелерінің арасындағы тілдік қатынас құралы, <http://group-global.org/ru/publication/24908-mdenietaralyk-kommunikaciya-turli-mdeniet-ielerinin-arasyndygy-tildik-katynas>, 08 маусым 2015

6. Gary Goshgarian, *Exploring language, printed in the USA*, 1992

7. Жұбаева О., А. Байтұрсынұлы – қазақ тіл біліміндегі когнитивті лингвистиканың негізін салушы, <http://adebiportal.kz/a-bayt-rsyn-ly-aza-t-l-b-l-m-ndeg-kognitivt-lingvistikany-neg-z-n-salushy.page/>

8. Құнанбаева С. С. Қазіргі шет тілді білім берудің теориясы мен практикасы, Алматы, 2011 ж. – 153 -249 б.

9. Елизарова Г.В. *Культура и обучение ИЯ*. – Санкт – Петербург: КАРО, 2005. – 310 с.

Касымова Г. К. – магистрант, Институт Филологии и Полиязычного Образования, КазНПУ им. Абая, zhaina.kassym@gmail.com

Значение формирования межкультурной коммуникативной компетенции в обучении иностранным языкам

Целью данной работы является исследование проблемы взаимосвязи и взаимоотношений двух явлений, присущих любому обществу - языкой культуры - в свете теории межкультурной коммуникации. Условия возрастающей глобализации и осознание важности новых реалий для будущего нашей страны обусловили приоритет ряда направлений в сфере языкового образования. Настоящий период характеризуется интенсивным поиском эффективных путей иноязычного и полиязычного обучения и образования, адекватно отвечающих требованиям современности. Понимание значимости межкультурного общения детерминирует необходимость формирования межкультурной компетенции как первоочередной задачи.

Ключевые слова: иностранный язык, язык, культура, межкультурная коммуникация, межкультурная компетенция, общение.

Summary

Kassymova G.K. – Master's degree student, Institute of Philology and Multilingual Education, Abai KazNPU, email: zhaina.kassym@gmail.com

Importance of formation of intercultural communicative competence in FLT

The article deals with the issue of interrelation and interconnection of two phenomena, characteristic to any human society – language and culture - in the aspect of the theory of intercultural communication. Conditions of ever increasing globalization and realization of the significance of new reality for the future of our country determined the priority of a number of strategies in the sphere of language education. The current period is marked by intensive search for effective ways of foreign language and multilingual education which could adequately meet the contemporary requirements. The relevance of intercultural communication predetermines the necessity of formation of intercultural competence in foreign language education as the upcoming and immediate task.

Keywords: foreign language, language, culture, intercultural communication, intercultural competence, communication.

УДК 378.016:811.111

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ

Убниязова Ш.А. – PhD,

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая, г. Алматы

Касымбекова А.Т. – магистр, ст. преподаватель

кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая, г. Алматы

Каждая культурная, этническая, религиозная и языковая группа склонна рассматривать свои ценности как священные и неприкосновенные. И мы все живем на одной планете и представляем собой единое человечество. В этой работе представлена информация о необходимости формирования студента толерантности. Авторы ставят своей целью показать некоторые аспекты формирования толерантности студента.

Ключевые слова: толерантность, студент, культура, этнос, формирование

В настоящее время Казахстан является участником всех основных международных документов в области образования, защиты прав человека и ребенка. Это - Всеобщая Декларация прав человека, Конвенция о правах ребенка, Международная Декларация экономических, социальных и культурных прав человека, Болонская и Лиссабонская Конвенции в области высшего образования и ряд других. С целью поддержки и реализации рекомендаций Всемирных форумов "Образование для всех" в Джомтьене и Дакаре Казахстан принял Национальный план

действий "Образование для всех". Образование признано одним из важнейших приоритетов долгосрочной Стратегии национального развития "Казахстан-2030". Стратегический план развития страны до 2020 года также тесно увязывает экономические выгоды в будущем с инвестициями в образование и придает особое значение улучшению качества услуг образования.

Действительно, мы живем во все более многообразном мире, характеризующемся сочетанием многих культур, в котором каждая культурная, этническая, религиозная и языковая группа склонна рассматривать свои ценности как священные и неприкосновенные. И мы все живем на одной планете и представляем собой единое человечество.

Современное общество является открытым для диалога между различными культурами, этносами, религиями с целью обеспечения мира и согласия во всем мире. Однако до сих пор на нашей планете происходят конфликты в политической, социальной, экономической и даже культурной областях жизнедеятельности государств и обществ. Наш век глобализации стоит перед проблемой «выживаемости», «краха» человеческих отношений и ценностей. Во многом для решения данной проблемы необходимы поиски новых подходов, концепции и стратегии, которые изменили бы мышление человека и его взгляды, были бы направлены на достижение согласия на самых разных уровнях отношений с другими. В этих реалиях противоречий необходимо осмыслить место и значение каждого человека в преодолении сложившихся трудностей путем диалога и выработки согласованных действий, не приводящих к войнам и конфликтам на земле. Поэтому современное образование должно пристальное внимание обратить на формирование толерантных отношений среди молодежи.

Вопросами толерантности занимались и продолжают свои исследования философы, культурологи, психологи, педагогики и др. Среди них отметить работы известных ученых, рассматривающие общепсихологические и социокультурные аспекты толерантности (Ю.Бромлей, Р.Р. Валитова, В.А. Лекторский, И.Б. Гасанов, М.П. Капустина, М. Мчедлов, Л.В. Скворцова, В.В. Шалин и др.).

Другие исследователи (А.Г. Асмолов, Д.А. Леонтьев, А.Б. Орлов, С.Л. Братченко, А.У. Хараш, В.А. Тишков и другие) изучали методологические вопросы к созданию педагогики и психологии толерантности. Психологи Г.Ю. Платонов, Г.Ф. Заремба, Б.А. Вяткин, К.В. Судаков обращали внимание на изучение устойчивости в деструктивных и подавляющих ситуациях.

Следующие специалисты как В.А. Лабунская, Л.И. Рюмшина и др. выдвигают идею рассматривать толерантность неразрывно от процессуальных аспектов общения.

Вместе с тем есть также исследователи (А. Г. Асмолов, Л.Д. Гудков, Л.М. Дробижина, В.А. Лабунская, Г.У. Солдатова, Л.А. Шайгерова, О.Д. Шарова, А.Н. Малашенко и др.), которые посвятили свои работы изучению проблемы интолерантного поведения человека в различных отношениях.

Среди казахстанских ученых можно выделить диссертационные исследования Картбаевой Ж.Ж. (педагогико-психологические основы формирования толерантного поведения у школьников), Цепковой И.Б. (формирование толерантности как фактор социально-политической стабильности в Республике Казахстан), Подопеда Н.Н. (педагогические условия формирования толерантности общения старшеклассников), Махановой Л.З. (языковые средства выражения толерантности в текстах масс-медиа), Кабылбековой З.Б. (теоретико-методологические основы формирования этнической толерантности у учащихся общеобразовательных школ), Фролова А.А. (проблема диалога и толерантности в философии Фетхуллага Гюлена), Батталовой Ж.С. (толерантность и интолерантность казахстанских масс-медиа), Айдарбекова З.С. (социально-философский анализ идейно-ценностных ориентаций молодежи Республики Казахстан), Муналбаевой У.Д. (научно-педагогические основы этносоциального воспитания современных школьников) и др. Нам близка работа Шаяхметовой М.Н., которая обратила внимание на исследование проблемы формирования этнической толерантности у будущих педагогов.

Если обратиться к этимологии слова толерантность (от лат. *tolerantia*), мы заметим, что изначальное его значение было синонимично терпению, терпимости. Зачастую, толерантность понимают двояко: *внешне* – видимое признание ценностей и принципов другого, как форма соблюдения социальных норм (при этом, внутри человек может с ними не соглашаться,

оспаривать, испытывать чувство раздражения), и *внутреннюю* – способность понять и принять ценности и установки другого. Такую же картину трактовки понятия «толерантность» можно увидеть, обобщив различные определения понятия, среди которых можно выделить два основных их пласта: те определения, которые понимают толерантность как полное принятие и уважение ценностей и принципов другого, и как *терпение, но не принятие, или псевдо-толерантность*.

Общеизвестно, что необходимость для толерантного поведения появляется, прежде всего, в ситуации столкновения различных ценностей, убеждений, принципов, стремлений, целей. Изначальная реакция человека – как правило – оценить или осудить позицию, ценности и убеждения другого. С этой точки зрения интересно взглянуть на влияние феноменологического видения на приобретение человеком внутренней толерантности. В феноменологическом восприятии человек стремится постичь сущность другого человека. Когда происходит такое понимание, происходит также и принятие личности в его индивидуальности и отличиях. С этой точки зрения справедливо утверждать, что условиями для *внутренней* толерантности выступают три принципа, описанные Карлом Роджерсом:

- эмпатия, или умение почувствовать состояние Другого;
- конгруэнтность, или способность искренне выражать свои чувства и убеждения;
- безоценочное принятие (наиболее полноценно выраженная форма толерантности) [1].

Толерантность как одна из составляющих человеческой характеристики, во многом влияющий не только на развитие социально-психологического климата, межличностные отношения, экономику, политику, нам представляется наиболее значимой задачей для успешного развития современного человека и его воспитания. Как правильно и точно отмечал российский философ Ю.А. Шрейдер: «Самая страшная, из грозящих нам катастроф, это не столько атомная, тепловая и тому подобные варианты физического уничтожения человечества (а может быть, и всего живого) на Земле, сколько антропологическая - уничтожение человеческого в человеке» [2].

Поэтому столь всеми уважаемая организация как ЮНЕСКО приняла Декларацию принципов толерантности, утвержденная на своей генеральной конференции 16 ноября 1995 года, гласит: **толерантность** означает уважение, принятие и правильное понимание богатого многообразия культур нашего мира, наших форм самовыражения и способов проявлений человеческой индивидуальности. Ей способствуют знания, открытость, общение и свобода мысли, совести и убеждений.

Какова роль системы высшего образования в формировании толерантности у студентов? Какие технологии, формы организации учебно-воспитательного процесса позволят сформировать у студентов умения жить в согласии со всеми? Для того чтобы ответить на эти вопросы, прежде всего, согласимся с высказыванием В.Таланова: «Воспитание культуры терпения (толерантности) и согласия должно стать одной из центральных тем образования наступившего века» [3]. Гуманизация и гуманитаризация образования – это неотъемлемая часть нравственного воспитания личности. В совокупности гуманистическая позиция и профессиональная компетентность составляют в целом педагогическую культуру личности педагога, так как является «сущностной характеристикой личности педагога». Д.В. Зиновьев, исследуя проблему повышения педагогического мастерства, выдвинул новые требования к педагогу, его мастерству, неотъемлемой частью которого в современных условиях выступает наличие социокультурной толерантности, под которой он понимает моральное качество личности, характеризующее терпимое отношение к другим людям, независимо от их этнической национальности, либо культурной принадлежности; терпимое отношение к иного рода взглядам, нравам, привычкам [4]. Зиновьев выделяет основные структурные компоненты социокультурной толерантности, составляющие так называемую «триаду толерантности»: уважение, симпатия (эмпатия), доброта. Их реализация происходит в деятельности. Эти качества должны входить в профессиональную компетенцию любого будущего специалиста, а особенно педагога.

Когда только, что вступивший в ряд студенческой молодежи, человек, оказывающийся в новых условиях образовательного процесса с уст некоторых преподавателей, иногда слышит странную речь: «Это вам не общеобразовательная школа, где с вами нянчились и занимались воспитанием, а высшая школа не тот уровень образования, где с вами должны говорить об этических нормах поведения, потому что вы уже взрослые люди». К сожалению, они забывают, что воспитательную функцию образования еще никто не отменял, и каждый педагог должен нести такую

обязательную функцию через свой предмет, причем на каждом занятии. Если это не происходит, то трудно будет им успешно сотрудничать со студентами. В связи с этим вытекает необходимость создания соответствующих условий понимания, поддержке и помощи в развитии личности студента, а без толерантного отношения невозможно будет достигнуть успеха в учебно-воспитательном процессе вуза.

В связи с этим В.А. Попков и А.В. Коржуев указывают: «Особо следует отметить возможность формирования культуры толерантности при опоре непосредственно на содержание изучаемых на различных ступенях вузовского обучения дисциплин»[5].

Наблюдения современной вузовской педагогической среды показывают, что уровень сформированности нами исследуемого понятия не может считаться достаточным для эффективного функционирования системы высшего образования и потому требуются разработка и внедрение различных элективных курсов, методик и технологий в вузовский образовательный процесс. Что касается студенческих отношений внутри группы, а также отношений с преподавателем, важно подчеркнуть значимость личностной, неформальной окраски этих отношений. Поэтому, педагог, который не просто осуществляет свою социальную роль, но реализует себя в ней как личность, встретит больше принятия со стороны студентов. Деловые игры и тренинги, направленные на командообразование, в которых студенты могут раскрыться и увидеть друг друга, также повышают степень личностной составляющей во внутри и межгрупповых взаимодействиях, что также способствует формированию толерантности в учебной деятельности.

Если преподаватель сам не обладает качествами толерантной личности, то он не сможет сформировать свойства у своего студента. Для чего целесообразно включать его в такие формы работы, которые дали возможность сформировать у него следующих представлений:

- практически любое глобальное противоречие имманентно присуще системе высшего профессионального образования и в большинстве случаев будет существовать еще длительное время;

- попытки не принимать его во внимание или решать «экстремальным» путем, искусственно затушевывая или преувеличивая значимость одной из пары обуславливающих его полярных «составляющих», непродуктивны, обречены на провал, часто порождают множество новых противоречий;

- попытки разрешения тех или иных противоречий путем внедрения в систему высшего профобразования образования различных инновационных подходов, приемов и способов организации учебного процесса, должны осуществляться их авторами (и авторскими коллективами) в условиях четкого сознания того, что они объективно будут иметь как положительную, так и отрицательную «разрушающую» составляющую – последнее неизбежно, и есть смысл стремиться лишь к тому, чтобы уменьшить и нейтрализовать последнюю [5].

Сегодняшняя действительность такова; что все изучаемые в педвузе дисциплины должны быть ориентированы на формирование у студента нравственных качеств. Поэтому при изучении каждого предмета нужно делать акцент на том, как усваиваемое знание можно применить при воспитании школьников. Необходимо также обучать студентов некоторым элементам педагогической техники (говорить энергично, терпимо относиться к идеям студентов, владеть собой и др.), развивать педагогическое мышление (аргументировать свою мысль яркими фактами, синтезировать в своих суждениях данные разных источников, говорить не заученными фразами, а «своим языком» и т.д.). Студенты должны знать о трудностях, возникающих при развитии ребенка, и уметь им помочь преодолевать трудности. Преподаватели должны обучать студентов к этике, проводить разбор ситуаций, типичных для деятельности учителя, воспитателя, избегая при этом авторитарности и давая возможность для свободного выбора деятельности и творчества.

Каждый преподаватель педвуза обязан знать этапы становления учителя, постоянно быть в курсе того, какие практические задачи решают его студенты, стремиться своей дисциплиной помочь в решении этих задач. Студентов нужно учить всем аспектам педагогического мастерства. Для чего необходимо им предложить элективный курс «Педагогика толерантности», которая должна предлагать обучающимся конкретные методы и приемы реакции на нетерпимость и пути

её устранения или нейтрализации, разъясняющие природу прав человека и формы проявления нетерпимости в мире.

1. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Пер. с англ. – М., 1997.
2. Шрейдер Ю.А. Утопия или строительство // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. – М., 1990. – С. 8.
3. Таланов В. Педагогика толерантности // Высшее образование в России. – М., 2001. № 5. – С. 41.
4. Повышение педагогического мастерства будущего педагога на основе формирования социокультурной толерантности: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.08. – Красноярск, 2000. – 148 с.
5. Попков В.А., Коржуев А.В. Теория и практика высшего профессионального образования: Учеб. пособие для системы дополнительного педагогического образования. – М.: Академический Проект, 2004. – 432 с.

Түйіндеме

Убниязова Ш.А. – PhD, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы PhD, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Қасымбекова А.Т. – кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының магистры, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Студенттердің толеранттылығын қалыптастырудың кейбір аспектілері

Мақалада студенттердің толеранттылығын қалыптастырудың кейбір аспектілері қарастырылған. Автор оқу үдерісінде толеранттылықтың мәндік аспектілерін шығуы жағынан әлеуметтік категория ретінде анықтап, толеранттылық адамның әлеуметпен қарым-қатынасының ерекше түрі екендігін жете көрсеткен. Сонымен қатар, толеранттылық ұғымының негізгі мазмұны қоғамдық тұрмыстың жан-жақтылығын түйсіну, жеке тұлғаға сыйластықпен қарау, өзге адамдардың көзқарастарына, түсінігі мен сеніміне және т.б. жеке ерекшеліктеріне шыдамдылық таныта білу; өрескелдік, жауласу және күш көрсетуді мейлінше болдырмау болып табылатындығы жайында айтылған.

Түйін сөздер: толеранттылық, студент, мәдениет, этнос, қалыптастыру

Summary

Ubniyazova Sh.A. – PhD, chair of foreign language communication, Abai Kazakh national pedagogical University **Kassymbekova A.T.** – MA, senior teacher of the chair of foreign language communication, Abai Kazakh national pedagogical university

Some aspects of the formation of students' tolerance

This article touches upon the problem of students' tolerance formation. The author comes to conclusion that without the tolerant relation to students will be impossible to achieve success in teaching and educational process of higher education institution. Tolerance is one of making human activity stability in the conditions of open society, integration of the states, globalization and openness of all spheres. The main content of the concept of tolerance is understanding the public life and individual views of other people, showing the patience to the trust and individual peculiarities of other people.

Key words: tolerance, student, culture, ethnics, formation

ӘОЖ 81'25:791

КӨРКЕМ ФИЛЬМДЕРДІ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕ АУДАРУДЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ

Бекхожина А.Қ. – магистрант, Шығыс тілдері және аударма кафедрасы,
Шенгелбаева Н.Р. – ф.ғ.к., доцент Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада киноаударманың туу, қалыптасу және көркем фильмдерді аудару түрлерінің қиындықтары, сондай-ақ аудармашының алдында тұрған мәселелерді шешу жолдары баяндалады. Аударма барысында сөз нормасы, ұйқас, артикуляция мәселелері, дыбыс ерекшеліктерін сақтау маңыздылығы жөнінде мәліметтер беріледі.

Түйін сөздер: кинофильм, киноаударма, дубляж, кадрдан тыс аудару, диалог

Кино - өзінің жеке күрделі тілі бар аудио-визуалды өнер. Тегінде мәтін оны құрайтындардың тек бірі ғана. Тиісінше, ол біріншіден эллиптикалық және екіншіден, кинотілдің басқа элементтерінен бөлек қарастырыла алмайды. Кино, негізінен, 4 салаға бөлінеді: көркем фильм, деректі, мультипликациялық және ғылыми-көпшілік кино. Көркем фильм кино өнерінің негізгі және кең таралған түрі. Ол әдеби шығарма желісі немесе арнайы жазылған сценарий бойынша актерлердің қатысуымен жасалады.

Киноаударманың негізі төрт түрі бар: субтитр, дубляж, ілеспе және кадрдан тыс аударма. Түпнұсқа мәтінінің аударма баламалылығының ең үлкен деңгейі соңғысында жетуі мүмкін, сондықтан да біз дәл соған аса көңіл бөлеміз.

К.Райс «Мәтіндердің классификациясы және аударма тәсілдері» атты еңбегінде «жазбаша түрде тіркелген, бірақ қабылдаушыға тілдік емес орта арқылы ауысша формада келіп түсетін» аудио-медиялық мәтіндерді бөлек топқа бөледі. [1, 211]. Осы топтың ерекше нысаны ретінде аудармаға келесі талап қойылады: ол «аударма мәтіні тыңдаушыға түпнұсқа мәтіні секілді әсер етуі керек».

Кинофильмдердің мәтіндері диалог, кадрдан тыс пікірлер, өлең сөздері және жазба ретінде беріледі. Басқа аударма мәтіндеріне қарағанда оның жеке ерекшеліктері бар, олар: дыбыстау уақытының шектеулігі, лездік қабылдап алуға есептелген, тиісінше көрерменге максимал ақпаратты және түсінікті болуы тиіс, сондай-ақ аударманың мүмкін нұсқаларын тандауды шарттайтын бейнеқатармен беріледі.

Киноаударма көркем шығарманы аударғанға қарағанда әлдеқайда жеңіл, кейде еркін аудармаға жақынырақ болып келеді. Бұл дубляж кезінде анықталған синхрондылықтың деңгейіне жету, актерлердің еркін қималдарына сәйкес болуы, аудионың бейнемен қатар дыбысталуы үшін аудармашы бастапқы мәтінді трансформациялайды. Бұл сценарийдегі диалогтарды сірестіріп, сөзбе-сөз аудару деген сөз емес. Аудармашы өзі аударып отырған шығарманың мазмұны мен идеясын толық түсініп, оның драматургиялық желісін бұзбастан, фильмнің әлеуметтік, ұлттық ерекшеліктеріне нұқсан келтірмей, бар бояуымен көрікті де көркем ғып беруге тиісті. Сонда ғана дубляж жасалған фильмді көрушілер оның бір тілден екінші тілге аударылғанын сезбей, жақсы әсер алады. [2, 3]

Аудармашының көп қолданатын аудармашылық тәсілдерінің бірі синтаксистік үйлесімдік, яғни бастапқы тілдегі мәтінді түпнұсқа тілінің артикуляциясына сәйкестендіру. Бұл тәсіл ұзақ фразаның, сонымен қатар түпнұсқа мәтінінің қысқаруына алып келеді.

Көркем фильмдерді аударудың мақсаты «басқа тілде жаңа мәтінді іске асырған бастапқы мәтіннің интерпретация жолымен толықтай эстетикалық қарым-қатынасты жүзеге асыруы» болып табылатын көркем аударманың ерекше түрі. [3,108]

Тиісінше, киноаудармада ерекшеліктердің екі түрін атап көрсетуге болады. Біріншіден, кино өз тілінің ерекшеліктерімен шартталған, ал екіншіден, көркем фильмдердің критерийлерін сақтаудың қажеттілігі.

Киноаударманың дәстүрі әр елде әр түрлі. Қазақстан, Ресей және европаның ірі мемлекеттерінде дубляж және псевдодубляж аударма жасау қалыптасқан. Ал, европаның шағын мемлекеттерінде немесе бірнеше мемлекеттік тілдері бар мемлекеттерде субтитр қолданады. Бұндай жағдай мысалы, Швейцария, Люксембург және Данияда қалыптасқан. Осы мемлекеттерде жүргізілген сауалнаманың нәтижесінде, соңғы онжылдықтың ішінде халық киноаударманың дубляж және субтитр түріне бейімделіп алғанын және өздерінің қалыпты дағдыларын өзгерткілері жоқ екені байқалады. [4,5]

Қағида бойынша, аудармашы студияда монтаж парағын, яғни диалогтер жазбасын және фильмнің кассетасын алады. Оның міндетіне осы мәтінді аудару және фильмнің бастапқы репликаларымен аударманың дыбысталуын «жинақтау» кіреді.

Тілдерде сөз қарқыны және грамматикалық құрылымдары әртүрлі. Ағылшын тілі қазақ тілімен салыстырғанда анағұрлым ықшам, оның үстіне ағылшындар қазақтарға қарағанда жылдам-мырақ сөйлейді. Бұл аударма мәтінін құрғанда біршама қиындық туғызады, сондықтан аударма мәтінін ағылшын тіліне сүйеніп, сол тілді басшылыққа алып құрған жөн. Бұдан басқа, бүкіл фильм бойы аудармаға қойылған қарқынның өзгермеуі кадрдан тыс аударманың ерекшелігі болып табылады. Сондықтан, осы тілдермен жұмыс істеу барысында максимал толық ақпаратты тілдік құралдардың минимал сандарының көмегімен жеткізу үшін аудармашы компрессия (ықшамдау) тәсіліне жүгінуі тиіс.

Киноаудармада бейне мен мәтін материалының арасындағы байланысты ескеру маңызды, вербалды және бейвербалды білдіру құралдарына бірдей көңіл бөлу керек. Алайда, бастапқы тіл фразасы өзіндік қимылмен берілсе, оған балама табу қиынға түседі. Әр мәдениеттің тілдік қимылдары бірдей бола бермейді. «Әр елдің салты басқа, иттері қара қасқа» дегендей, әлем елдерінде сәлемдесу рәсімдері әр түрлі. Мысал ретінде, Е.Тұрсыновтың «Шал» көркем фильмінен үзінді алайық. Жол іздеп жүрген жолаушылар басты кейіпкердің үйіне тоқтап, жасы кіші адам жасы үлкен кісіге «Ассалаумағалейкүм» деп екі қолымен қысады, «Уағалейкүмсалам» деп аманын қабыл алып, қол алысады. Бұндай амандасу түрі қазақ мәдениетіне ғана тән.

Сондай-ақ, кейде аудармашы техникалық сипаттағы аудармаға тап болады. Мысалы, монтаждау парағы толық емес, қабылдауға қиын - қуғын, ұрыс, сыбырлап сөйлеу және тағы басқалары сияқты диалогтерді аудару қиындық туғызады. Осындай жағдайларда контекст және бейне бойынша диалогтың мағынасын аудару қажеттілігі туындайды.

Киноаударманың ерекшеліктеріне көркем аударма түрі ретінде қарайық. Аударма фильмді басқа мәдени-тарихи ортаға енгізеді, режиссер өзінің мәдениеті негізінде құрған туындысының қабылдаушысы өзгереді. [5, 128] Аудармашы тек фильмнің тілдік деңгейіне әсер ете алады, ал саундтрекке және бейнелеуге енгізілген ақпарат өзгермейді. Бұл ретте, бейне және дыбыстық рәсімдеуде аударылған фильм көрермендеріне түпнұсқада түсінікті көптеген қоғамдық және мәдени аллюзиялар және метафоралар бар.

В.П. Гайдук аудармашы «айтылым тілімен жұмыс істейді» дейді [6, 96]. Тиісінше, аударма барысында мәдениет айырмашылықтары мен фильм жасаушылардың және аударма нұсқасының жалпы көрермендерінің әлемдік бейнесін ескеру маңызды.

Фильм кейіпкерлерінің тілі автордың табиғи сөйлеу тілі стилін-іскери стильден дөрекі стильге дейін бейнелейді. Аудармада түпнұсқа стилін сақтап қалуда осы өзгешеліктерді аудару қиын, әрі қызықты.

Көркем фильмдерді аудару барысында фильм жаңа көрерменге тек қана түсінікті болып қана қоймай, сондай-ақ түпнұсқа ойы сақталған, кейіпкерлердің образдарын автор қойған стильде жеткізілген, яғни басқа тілдің құралдары арқылы жасалған жаңа туынды болуы керек.

1. Райс К. Классификация текстов и методы перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – 211 с.

2. Хайдаров Т. «Фильмдердің аудармасы жайында» // Қазақ әдебиеті, 23 наурыз, 1956 ж. – 3 б.

3. Оболенская Ю.Л. Диалог культур и диалектика перевода. – М., 1998. – 108 с.

4. Матасов Р.А. Перевод кино/видео материалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты: дис. ... канд. филол. наук / Матасов Р.А.; Моск. гос. ун-т. им. М.В. Ломоносова. – М., 2009. – 5 с.

5. Szarkowska A. The Power of Film Translation. Translation Journal. Translation Journal, Apr. 2005. Web. 30 Nov. 2009. – 128 p.

6. Гайдук В.П. «Тихий» перевод в кино // Тетради переводчика. №15. – М., 1978. – 96 с.

Резюме

Бекхожина А.Қ. – магистрант, **Шеңгелбаева Н.Р.** – ф.ғ.к., доцент
Шығыс тілдері және аударма кафедрасы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан

Трудности перевода художественных фильмов с казахского языка на английский язык

В статье рассматриваются рождение, формирование киноперевода и трудности различных видов перевода художественных фильмов, а также пути решения задач, стоящих перед переводчиком. Предоставляется информация о том, как важно сохранить словесную форму, рифму, артикуляционные звуковые особенности во время перевода.

Ключевые слова: кинофильм, киноперевод, дубляж, закадровый перевод, диалог

Summary

Shengelbayeva N.R. – c.p.s., docent
Bekkhodzina A.K. – 2 year master’s Course student, Chair of Oriental languages and translation,
KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan

Problems of translation films from Kazakh into English language

The article discusses the birth, formation of film translations and difficulties of different types of feature films, and also the way of solution of problems faced by the translator. Are provided to attention huge information how it is important to keep a verbal form, a rhyme, articulation sound features during the translation.

Key words: cinema, film translation, dub, voiceover translation, dialogue

ӘОЖ 811.512.122.

ҚАНАТТЫ СӨЗДЕР МЕН ТІРКЕСТЕРДІ АУДАРУДЫҢ ЕРЕКШІЛІКТЕРІ

Бурибаева Ж.Б. – Абай атындағы ҚазҰПУ
кәсіби бағыттағы тілдер кафедрасының аға оқытушысы, janar_0608@mail.ru

Мақалада қанатты сөздер мен тіркестердің аудармасы болашақ аудармашы мамандарды дамытуда көмек құралы ретінде қарастырылады, және ағылшын тіліндегі қанатты сөздер мен тіркестердің қазақ тіліне аудару ерекшеліктері көрсетіледі.

Түйін сөздер: қазақ мақал-мәтелдері, қанатты сөздер, мәдени мұра, мәдени құндылықтар, аудару ерекшеліктері.

Әр халықтың, тіптен, әр жазушының өзіндік ұстанымын, дүниетанымын, ой жүйіріктігін әрі ұшқырлығын көрсететін қанатты сөздерді аудару – қиын да күрделі мәселелердің бірі. Өйткені әр қанатты сөз авторының индивидуалдылық қасиетін көрсетеді. Сондықтан аудармашы дайын формуланы екінші тілге аударып қоймайды. Аудару да өнер демекші, аудармашы өзінің қолданысындағы актив сөздермен, тіркестермен өзге тілдегі қанатты сөзді аударатырып, аударма тілін иеленуші халыққа, оның дүниетанымына бейімдейді. Аталмыш қиындық тек қанатты сөздерге ғана қатысты емес, барлық бағыттағы мәтіндерді аудару барысында туындайтын әмбе-бап қиындық және аударма өнері осы ерекшелігімен де қызықты. Әлемдік интеграция тілі – ағылшын тілін меңгеруге мемлекеттік тілдік саясат тарапынан да мән беріліп жатқандықтан, ағылшын тілінен қазақ тіліне аударылған (кері бағытта емес) қанатты сөздер қоғам мен заман талабына сай оқуға әрі үйренуге, сәйкесінше зерттеуге қызықты тақырып екендігі сөзсіз.

Қанатты сөздер туралы еңбектерді қарастыру барысында оның мақал-мәтелдермен, афоризмдермен бір деңгейде, кейде тіптен шатасып қолданылып жүргендігін аңғардық. Кей еңбекте тіл білімінің фразеология саласында қарастырылады деп, тұрақты сөз тіркестерімен қатар беріледі. Десек айырмашылықтың бар екендігіне тоқтала кетейік. Қанатты сөздер фразеологиялық

мағынада (бірнеше бірліктің бір мағынада жұмсалуды) қолданылуы мүмкін, дегенмен басты айырмашылығы – авторының мәлімдігі. Күнделікті қолданыс барысында авторының кім екендігіне мән беріліп те жатпайтын шығар, дегенмен, түп-төркініне үңілу барысында кімнің сөзі екендігін және қандай жағдайда пайда болғандығын анықтауға болады. Екінші айырмашылығы – қанатты сөз бір ғана лексикалық бірліктен тұруы мүмкін. Ал афоризмдерден айырмашылығы – ықшамдылығында. Қанатты сөздер ықшам әрі жаттауға ыңғайлы келеді. Актив қабатқа өтетін афоризмдер ықшамдылығының арқасында қанатты сөздердің қатарына өтуі мүмкін. Дегенмен, қанатты сөздердің барлығы афоризмдер бола алмайды.

«Қанатты» атауының өзін ең алғаш Гомердің қолданғандығы туралы айтылып жүр. Белгілі антикалық жазушы «Илиада» және «Одессея» шығармашаларындағы ауыздан шығып, тыңдарманға тез жете алатын бірліктерді «қанатты сөздер» деп атаған. Ал әдеби термин ретінде XIX ғасырдың соңында қолданыла бастады. Қазіргі кездегі әлемдік тілдердің көбіне аударылып, әмбебаптық сипаттағы қанатты сөздердің көбі Көне Рим мен Грекия ойшылдары айтып кеткен. Енді жұмысымыздың аталмыш бөлімінде қанатты сөздердің ағылшын тілінен қазақ тіліне және керісінше аударылу ерекшеліктеріне тоқтала кетейік.

Қанатты сөздер белгілі ой қорыту үдерістерін жүзеге асыруды қажет етпейді әрі өзінің шығу тарихымен тығыз байланыста санаға әсер етеді. Ал әр тілдегі қанатты сөздердің шығу тарихы сол тілді иеленуші халықтың тарихындағы белгілі оқиғамен, белгілі тұлғалармен байланысты болуы мүмкін. Сондықтан қанатты сөздерді аудару аудармашы үшін қиын, әрі белгілі фондық білімді меңгермей мүмкін болмайды. Сәтті аударылған қанатты сөздер стилистикалық икемділігінің арқасында сөйлемге еркін еніп, актив қолданысқа өте алады. Жоғарыда айтылған афоризмдер тура мағынада қолданылатын болса, қанатты сөздер әдеби-философиялық жанрдың үлгісі ретінде ауыспалы мағынаны меңзейді.

XX ғасырдың соңында АҚШ-та төмен сапалы, жалған, арзан жаңалыққа құштар басылымдарға қатысты *yellow press* тіркесі пайда болды. 1985 жылы американдық суретші Ричард Оутколт (Richard Outcault) нью-йорктық "The World" газетасының нөмірлерінің біріне әзіл мәтіндері бар суреттер жариялады, олардың қатарында сары жейде киген әртүрлі қызықты сөйленістер айтқан бала бейнеленген болады. Кейін екінші америкалық басылым – "New-York Journal" ұқсас суреттердің сериясын басып шығарды. «Сары балаға» ие болу үшін екі басылым арасында дау туындады. 1986 жылы "New-York Press" газетінің редакторы Эрвин Уордмэн екі газетті *yellow press* деп атап, мақала жариялады. Аталмыш қолданыс кейін қанатты сөзге айналды. Википедия сайтында: *yellow press, is a type of journalism that presents little or no legitimate well-researched news and instead uses eye-catching headlines to sell more newspapers* анықтамасы да берілген. Орыс тілінде де *желтая пресса* қолданысы калькалау әдісімен беріліп, оқырманның көңілінен шығу үшін болмаған дүниені жариялауға дайын басылымдарды анықтау үшін пайдаланылады. Соңғы кезде *сары басылым* тіркесінің қазақ тілінің де актив қабатына өтіп жатқан-дығын байқауға болады. Мысалы, Абай.кз сайтында Алтынбек Мұқышевтің «Сары басылым. Сана сарабындағы соқырлық» мақаласы жарық көріп, онда автор «Сонда қалай, салқынқанды халқымыздың салт-санасы сары басылымнан әрі аспағандығы ма? Әлде, қоғамдағы қорда-ланған мәселені қозғаған басылымнан гөрі, Пугачеваның намадасы мен Киркоровтың балла-дасын жазған газетсымақтар қызықты ма?» дейді.

Лафонтеннің (1621-1695) мысалынан итальян әдеби тіліне еніп, кейін ағылшын тіліне аударылу арқылы өзге ұлттардың қолданысына ауысқан *All roads lead to Rome* қанатты сөзін қазақ тіліне тәржімәлау кезінде *lead* етістігі әртүрлі беріледі: *Барлық жол Римге бастайды /әкеледі /алып барады/жеткізеді*. Бұл қазақ тілінде аталмыш қанатты сөздің толық тұрақталмағандығын әрі тілдегі жарыспалы қолданылған лексикалық бірліктердің абсолюттік синонимділігін көрсетеді.

If Mohammed will not go to the mountain, the mountain must come to Mohammed қанатты сөзінің шығу төркіні туралы әртүрлі әңгімелер бар. Бір нұсқа бойынша Қожанасыр өзін әулие деп таныстырғанда, халық оның дәлелін сұрайды. Сонда Қожа пальма ағашына иілуге тапсырма берсем, иіледі дейді. Дегенмен айтқаны орындалмаған соң, Қожанасыр «Пайғамбарлар мен әулиелерге тәкашпарлық жат. Егер пальма маған келмесе, өзім барайын» депті. Аталмыш әңгіме шамамен 1631 жылы жарық көрген араб жинағында берілген. Белгілі саяхаттанушы Марко Полоның (1254-1324) жазбаларындағы екінші нұсқа бойынша бағдаттық етікші халиф әл-

Муетасимге христиан дінінің басымдығын дәлелдеп ғажайып жасапты-мыс: оның шақыруы бойынша тау оған қарсы қозғалыпты. 1597 жылы ағылшын философы Фрэнсис Бэкон «Адамгершілік және саяси очерктер», «Батылдық туралы» очерктерінде Магомедтің халыққа тауды күшпен қозғалта алатындығын айтып мақтанғандығын, аталмыш іс қолынан келмеген соң, «*Тау Магомедке келгісі келмесе, Магомед өзі барады*» дегендігі туралы айтылады. Қазақ тілінде аталмыш қанатты сөз қолданысқа толық енді дей алмаймыз. Дегенмен, Айбек Қалмағанбетов есімді ақын: «*Таулықтарда Магомед деген алып бар, Ол жөнінде мынандай сөз бар халықта. Егер Магомед тауға өзі бармаса, Тауды онда Магомедке алып бар!*» депті. Бұл – окказионалды қолданыс, дегенмен, тілдегі жаңа бірліктердің индивидуалды қолданыс негізінде қалыптасатындығын ескерсек, аталмыш қанатты сөздің қолданыс аясының кеңеюі мүмкін екендігін айта кетелік. Кей ғалымдардың айтуы бойынша осы қанатты қолданысы мұсылман елдерде пайда болмаған, өйткені пайғамбар мен оның әрекетін сынау сенімнен алшақтау болып қабылданады.

Love triangle қанатты сөзі жұбайлар және үшінші тұлға (ашына) мағынасында қолданылады. XIX ғасырдағы буржуаздық әдебиеттердегі отбасы мәселесінде оған ерекше мән беріледі. Соңғы кездері қазақстандық телеарналардан көрсетіліп жатқан сериалдарды сипаттау барысында *махаббат үшбұрышы* тіркесі жиі қолданыла бастады. Оның дәлелін арналардың сайттарындағы жазбалардан көре аласыз.

Сөздіктерде *honeymoon* қанатты сөзіне *any new relationship characterized by an initial period of harmony and goodwill* деген анықтама беріледі. Аталмыш қолданысты ең алғаш рет Вольтер «Задиг, или Судьба» философиялық романында пайдаланды. Жазушының аталмыш қолданысы әлемнің көп тілдеріне аударылды, соның ішінде қазақ тілінде *бал айы* ұғымы пайда болды. Аталмыш сөз лексикалық формасымен еніп қоймай, алғашқы түсінігін алып келді. Бұрын үйленген жастардың өміріндегі алғашқы айға ерекше мән беру ұғымы болмаса, қазіргі қазақ жастары тойдан кейінгі айды есте қаларлықтай өткізу мақсатында қыдыруға жолдама алып жатады. *Бал айы* кейде үйленуге дейінгі кезеңде де қарым-қатынастың алғашқы сатысын белгілеу үшін пайдаланылады.

Шекспирдің «*Бүкіл әлем – театр, біз оның актерлеріміз*» қанатты сөзі түпнұсқада: *The whole world – theater, and the people in it – the actors* деп берілген. Ағылшын тіліндегі *the people* бірлігі қазақша нұсқасында көпше түрдегі жіктік есімдігімен (*біз*) алынған. Ал өзге бірліктерге қатысты калькалау әдісімен аударылған дей аламыз.

Келесі ағылшын ойшылы Фрэнсис Бэкон «*Knowledge is power*» деген болатын. Аталмыш тіркес қазақ тіліне «*білім – күш*» формасында тікелей аударылған. Дегенмен, «*білім дегеніміз – күш*» аудармасының сәтті екендігін айтуға болады. Біріншіден, ағылшын тіліндегі форма толық сақталады: *is*-дың орнына *дегеніміз* бірлігі беріледі. Екіншіден, білім – күш жалаң тіркесінде байланыс шашыраңқы, айтылымда күрделі сөзге ұқсайды да автордың айтқысы келген мағынасынан өзге мәнде ұғынылуы мүмкін.

Александр Невскийдің «*Кім бізге семсермен келсе, сол семсерден ажал табады*» қанатты сөзі ағылшын тілінде «*those who come to us sword in hand will die by the sword*» деп қолданылып жүр. Түпнұсқасында «*Кто с мечом к нам придёт, от меча и погибнет*» деп берілген қолданыс-тың А.Невскийдің айтқан-айтпағандығы ешқандай тарихи деректермен дәлелденбеді. С. Эйзенштейннің «Александр Невский» фильмінің сценаристі жазған деген де нұсқа бар. Десек те фразаның Евангелиеден алынғандығы көрінеді. Біз үшін маңыздысы қанатты сөздің аударылу ерекшелігі болғандықтан, кімге тиесілі екендігін қазбаламаймыз. Ең бастысы қанатты сөздің анықтамасындағы авторының болуы керек деген талапқа сай келеді. Қазақ тіліндегі аудармасында *sword* сөзінің *семсер* формасының орнына *қылыш* бірлігін де алуға болады. Өйткені қылыш, семсер сөздері – синонимдер. Ағылшын тіліндегі фраза құрамындағы *in hand* бірлігі қазақ тіліндегі формасында түсіп қалған. Аталмыш қолданыс семсердің қолға ұсталатындығын білгендіктен, оны ашып айтып жатудың қажетсіздігімен анықталса керек. Екіншіден орыс тіліндегі (түпнұсқадағы) қолданыста да *на руке* бірлігі жоқ. Бұл қазақ тіліне аударма түпнұсқадан жасалғандығын көрсетеді.

Американың екінші президенті Джон Адамстың *To believe all men honest would be folly. To believe none so is something worse* қанатты сөзі аталмыш еңбекте *Адамның бәрін бірдей арам деп ойлау – алаңғасарлық, ал адал адам атымен жоқ деп есептеу – одан да өткен тонастық* деп аударылды. Синтаксистік құрылым екі бөліктен тұрады. Алғашқы құрамдас бөліктегі *folly* бірлігі

сөзбе-сөз ақымақтық деп аударылады. Аударма авторы алаңдасарлық тіркесін алуды ұйғарған, ол *distraction, inattention, carelessness* лексемаларының мағынасын береді. Қанатты сөз құрылымының жеке бірліктерінің дәлме-дәл берілмегендігіне қарамастан, жалпы мағынасы жеткізілген. Қазақша нұсқада *ойлау, есептеу* формасында берілген *to believe* етістігі *сену* деп аударылады. Түпнұсқа авторы сөйленістің эмоционалды әсерін ұлғайту мақсатында *to believe* бірлігін екі компонентте де қайталаса, аудармашы тавтологияға жол бермеу мақсатында екі түрлі тілдік бірлікті қолданса керек.

Ағылшын ақыны әрі жазушысы Уильям Блейк – *whose face gives no light, shall never become a star* қанатты сөзінің авторы. Құрылым қазақ тіліне *бет әлпетінен сәуле шашырамайтын жан ешқашан жұлдыз болмайды* түрінде берілді. *Face* сөзі бет мағынасын береді, десек те аудармада *бет әлпет* күрделі сөзін пайдалануға басымдық берілген. Өзге бірліктер дәлме-дәл тәржімаланды дей аламыз.

Италияның саяси ойшылы Франческо Гвиччардини – керемет қанатты сөздердің авторы. Соның бірі: *The greatest test of a man is not to resist against failures but against happiness*. Аудармада: *Адам үшін ең үлкен сын – сәтсіздіктерден гөрі бақытқа шыдау*. Түпнұсқадағы *resist* сөзі жеке алғанда *қарсы тұру* мағынасын береді. Ал аудармашы *шыдау* бірлігін алған. *Қарсы тұру* мен *шыдау* бірліктерінің синонимдік қатар құра алмайтындығын ескерсек, түпнұсқадағы мағынаның бұрмаланғандығы туралы айтуға болады. Дегенмен тура алсақ *бақытқа қарсы тұру* тіркесі бақытты болғысы келмеу, оған қарсылық білдіру мағынасын береді. Сондықтан да автор-дың шешімін дұрыс деп есептейміз.

Көне грек ойшылы Гераклит *аңдар бізбен бірге өмір сүріп жүріп, қолға үйренеді, ал адамдар бірімен-бірі қатынас жасай жүре, жабайыланады* қанатты сөзінің авторы, ағылшын тілінде *Animals living with people become tame (pet), but people associating with each ... and people communicating with each other and become wild* формасында қолданылып жүр. Ағылшын тіліндегі *people* формасы қазақ тіліндегі аудармада *біз* жіктік есімдігімен берілген. Бұл адамның жағым-сыз сипатын көрсету арқылы еш адамның кемшіліктен ада еместігін жеткізу интенциясымен қолданылса керек. Ағылшын тілінде үй жануарына қатысты арнайы *pet* бірлігі қолданылады. Осы арқылы жабайы жануардың адамға бауыр басу, үйрену қасиетінің болғанына қарамастан, адам табиғатының кері үдеріске бейімдігін сынайды. Тіркестің тірек сөзі – жабайылық. Түп-нұсқадағы *communicating* сөзінің қазақ тілінде коммуникация формасында қолданылып жүр-гендігіне қарамастан, автор төл сөздермен жеткізеді. Бұл – қанатты сөздің қарапайымдылығын арттырып, қазақ халқының санасындағы прагматикасын көбейту мақсатында.

Адамның маймылдан жаралғандығын айтқан ағылшын натуралисті Чарльз Дарвин уақыттың қадірін жете білсе керек. Оның *a man who dares to waste one hour of time has not discovered the value of life* қанатты сөзі әртүрлі тілдерге аударылды. Қазақша нұсқасында *бір сағат уақытын бос өткізуге батылы жеткен адам – өмірдің бағасын әлі жете түсінбеген жан* формасында тәржімаланды. Ағылшын тіліндегі *discovered* бірлігі тура алғанда ашу, анықтау мағынасын береді. Қазақша аудармада түсіну етістігімен берілген. Ағылшын тіліндегі *life* сөзі қазақ тілінде өмірдің бағасы тіркесімен жеткізілген. Өмірдің бағасын ашу, анықтау тіркесі өзге мағынаны беретіндіктен, аталмыш форманың мағынаны дұрыс жеткізе алатындығы белгілі.

Итальян суретшісі, ғалымы, әмбебап тұлғаның үлгісі бола алатын жан – Леонардо да Винчидің пікіріне сай, *адамдардың үш түрі болады: көретіндер, көрсетсе көретіндер, көрмейтіндер*. Ағылшын тіліндегі *There are three classes of people: those who see. Those who see when they are shown. Those who do not see* аудармасын алсақ, қазақша нұсқасының ықшамдығына назар аударамыз. Көретін адам, көрмейтін адам тіркестері -атын, -егін, -итін есімшенің жұрнағы арқылы есімденіп, ықшам формада берілген. Әрі қазақ тілінде екі компоненттен тұратын күрделі құрылымды көрсек, ағылшын тілінде өзара мағыналық байланыстағы үш сөйлемге ажыратылған.

Неміс ақыны, драматургы, өнер теоритигі Готхольд Лессингтің *егер мақсатты көзінен таса қылмаса, ең жайбасар адам мақсатсыз адасып жүрген жаннан тезірек жүреді* қанатты сөзі түпнұсқада *the slowest person unless he does not lose the sight of the goal, is faster than the one who wanders aimlessly* деп берілген. Мақсатсыз өмірдің текке кететіндігін ойшыл қарапайым салыстыру негізінде жеткізеді. Қазақ тіліндегі аудармасы да эквиваленттік лексика негізінде жасалған.

АҚШ-тың 16-президенті Авраам Линкольн әлем бойынша көп зерттелген 100 адамның қатарына енеді. Ол адам өміріндегі бақыттың орны туралы *most folks are about as happy as they make up their minds to be* деген болатын. «Ой маржандары» еңбегінде аталмыш қанатты сөз адамдардың көбі бақытты болуға қаншалықты икемделсе, соншалықты бақытты деп аударылған болатын. Ағылшын нұсқасындағы *make up their minds* тіркесі қазақ тілінде осындай түйдек түрінде берілмеген. Қазақ тілінде оның мағынасы *икемделсе* шартты рай формасындағы етістік арқылы беріледі. Актив қабатта қолданылатын *people* лексемасы *folks* бірлігімен алмастырылған.

Көне Римдік «Сатирикон» романының авторы Петроний Арбитр өмірдегі жақсы мен жаманның алмақезектілігі туралы *for wherever you find a sweet, you'll find a bitter too* қанатты сөзін айтқан болатын. Қазақ тіліндегі тәржімасы – *тәтті бар жердің бәрінен қышқылды да табасың*. Ағылшын тілінде *you* есімдігі арқылы сөйленістің бағытталу иесі көрсетілсе, қазақ тіліндегі нұсқасында адресант табасың етістігіндегі жіктік жалғауының екінші жағы арқылы көрініс береді. *Bitter* лексемасы дәлме-дәл алғанда *аиы* мағынасын береді, дегенмен, аудармашы оны *қышқыл* сөзімен ауыстыру арқылы алғашқы компонентпен абсолюттік антоним балансын бұзған. Дегенмен, аталмыш өзгерту фразаның тұтастығына, мағыналық бірлігіне нұқсан келтірмеді.

Америкалық жазушы, журналист және қоғам қайраткері Марк Твен өмірдің құндылықтардың ретін төмендегідей анықтайды: *good friends, good books and a sleepy conscience: this is the ideal life*, ол қазақ тілінде *жақсы достар, жақсы кітаптар және ұйқыдағы ұят – тамаша өмір деген осы* құрылымында қолданылады. Қанатты сөздің құрамындағы лексемаларды жеке алып қарайтын болсақ, *conscience* лексемасы намыс, ар мағынасын береді. *Ұйқыдағы намыс, ұйқыда-ғы ар* тіркестерінің қазақ танымына жат екендігін (семантикалық тұрғыдан да тіркесім сәтсіз) әрі автордың интенциясын аша алмайтындығы ескеріп, *ұйқыдағы ұят* әдемі тіркесім жасаған. *Ideal life* мінсіз өмір, кемшіліксіз (идеалды) өмір деп аударылады. Аудармашы жалпы өмірдің кемшіліксіз болмайтындығын ескеріп, оны *тамаша өмір* тіркесімен алмастырылған. Яғни Марк Твеннің керемет қанатты сөзіне автор өзінің түсінігін де қоса білді. Бұл аудармашы бағытының бір жолы. Ойымды ашып айтсам: аудармашы аударманы екі жолмен жүзеге асырады, бірі ойды толық сақтап, аударма тіліндегі абсолюттік эквиваленттерді береді. Екінші жол бойынша аудармашы түпнұсқадағы мағынаны алып, тілдік бірліктерді аударма тіліндегі тіркесімділік қабілет пен танымдық түсінік негізінде үйлестіреді. Марк Твеннің қанатты сөзін аудару барысында аудармашы екі жолдың тоғысындағы ортаңғы балансты анықтай алған.

Автордың келесі тұжырымы да көпшілікке таныс, әлдекімдердің өмірлік ұстанымына айналды: *Sing like no one's listening, love like you've never been hurt, dance like nobody's watching, and live like its heaven on earth*. Қазақ тіліне *саған ешкім қарамайтындай биле. Сені ешкім естіп тұрмағандай ән сал. Саған ешқашан опасыздық жасалмағандай сүй және жер деген Ұжмақ-тай өмір сүр* құрылымы бойынша аударылған. Қанатты сөз құрамындағы компоненттердің орындары алмасқан. Қазақ тіліндегі нұсқасындағы *саған ешкім қарамайтындай биле* фразасы жансақ аударылған, сенің биінді көрген адам екінші рет қайта қарамайтындай, қызықты болмай-тындай биле деген мағынаны меңзейді, ал ағылшын тіліндегі нұсқада билеген кезде барыңды сал, жалғыз қалғандағыдай бар жан-дүниенді салып, ойыңа келген әрекеттер жаса деген мағынаны береді. Ағылшын нұсқасындағы *heaven on earth* тіркесі (жеке тұрғандағы мағыналарында өзгешелік бар) *ұжмақ* лексикалық бірлігі арқылы аударылды, автор әдеби қолданыстағы *жұмақ* сөзін емес, *ұжмақ* бірлігін беру арқылы да белгілі интенцияны жеткізсе керек. Фонетикалық құбылыстар қатарындағы метатеза (дыбыстардың орнын ауыстырып қолдану: *ұжмақ – жұмақ*) автор аудармасындағы белгілі нормадан ауытқушылықты көрсетеді. Автор прагматикалық мақсатқа қол жеткізу үшін әдеби нормадан ауытқуды әдейі пайдалануы да мүмкін.

Атақты «Дориан Грейдің бейнесі» шығармасының авторы, белгілі ирландтық философ, жазушы, ақын Оскар Уайльдің қанатты сөздері кең тараған, әлемнің көп тілдеріне аударылған. Соның ішінде қазақ тіліне *мен өзімді-өзім таң қалдырамын. Тек сол үшін ғана өмір сүруге бола-ды* фразалары болып аударылған *I am always astonishing myself. It is the only thing that makes life worth living* қанатты сөзінде *always* сөзі түсіп қалған. *Үнемі* мағынасын беретін аталмыш бірлік қазақ тіліндегі баламасында жетіспей тұр. Дегенмен сөйленістің екінші компоненті бірінші сөйлемнің құрамындағы *үнемі* сөзінің қолданылмағандығына қарамастан, автордың интенциясын толық жеткізді.

Өмір туралы көп ой қорыту жасаған белгілі жазушы – *Life is not complex. We are complex. Life is simple, and the simple thing is the right thing* сөйленісінің де авторы. Ағылшын тіліндегі нұсқасында өмірдің күрделі еместігі айтылса, қазақша нұсқасында *өмірде күрделі ештеңе де жоқ. Күрделі біз зой. Өмір – қарапайым нәрсе, онда не қарапайымдырақ болса, сол дұрысырақ* делінген. Яғни автор өмірдің емес, өмірдегі заттардың күрделі еместігін айтады. Келесі компонент құрамында салыстырмалы шырайдың –рақ қосымшасы арқылы жасалған *қара-пайымдырақ, дұрысырақ* сын есімдері тұжырымның сенімділік сипатын азайтып, салыстырмалы мән береді. Ағылшын нұсқасындағы автордың сенімді сөйленісі қазақ тілінде аңдып сөйлейтін, салыстырмалы түрде айтқан аудармашының тұжырымына айналды.

Өмірдің мәні туралы да автордың қанатты сөздері жеткілікті, соның ішінде *өмірде екі трагедия бар. Бірі – ең асыл арманыңның орындалуына қол жеткізбеу. Екіншісі – соған қол жеткізу* қанатты сөзі пессимисттік көзқарасты білдірсе керек, түпнұсқада *there are only two tragedies in life: one is not getting what one wants, and the other is getting it* формасында берілген. Ағылшын тіліндегі нұсқасындағы *only* лексемасы автордың өмірлік трагедияны екіге ғана бөлгендігін нақтыласа, қазақша нұсқасында *екі трагедия бар* деп анықталуы да өзге де трагедияларды жоққа шығармайды. Яғни үшінші трагедияның да пайда болуы мүмкін. Десек те қазақша аударма-сында *ең асыл арман* деп анықталады, түпнұсқада *wants* формасы ғана қолданылады.

Оскар Уайльдтің келесі сөзі тіптен әсерлі әрі иронияға толы: *In old days books were written by men of letters and read by the public. Nowadays books are written by the public and read by nobody.* Қазақ тіліне *бұрын кітапты жазушылар жазып, оқушылар оқитын. Енді оқушылар кітап жазады да, оны ешкім оқымайды* деп аударылыпты. *In old days* сөзбе-сөз бұрынғы күндері мағынасын беретін тіркес *бұрын* мезгіл үстеуімен-ақ эквиваленттік мағынаны білдіреді. Ағылшын тіліндегі грамматикалық мағына ырықсыз етіс категориясымен жасалған, қазақ тілінде жақты сөйлемге айналды. Түпнұсқадағы *public* етістігі дәлме-дәл жариялау формасында аударылса, қанатты сөз құрамында *жазу* етістігімен берілді. *Nowadays* қазіргі кезде деп аударылса, сөйленіс құрамында *енді* лексемасы арқылы тәржімаланды әрі сөйленіс мағынасына зиян келмеді.

АҚШ-тың тәуелсіздік жолындағы күресін бастаушылардың бірі Бенджамин Франклин бүгінгінің маңызды екендігін айтады. Аталмыш идея әлем халықтарының көбінің түсінігінде болғанымен, автордың пікірінде *One today is worth two tomorrows* құрылымында беріледі. Қазақ тіліне *бүгінгі бір күн ертеңгі екі күннен бағалы* фразасымен тәржімаланған. Аталмыш аударма-ны калькалау үлгісінде дей аламыз. Өйткені фразаның құрылымы да, формасы да сақталып, қазақ тіліндегі абсолют баламалары берілген.

Әлемнің 20 шақты университетінің құрметті докторы атағын алған теориялық физиканың негізін қалаушылардың бірі Альберт Эйнштейн өмірдегі басымдықтарды *табысқа жетуге емес, өміріңнің мәні болуына ұмтыл* қанатты сөзінде анықтап берді. Түпнұсқасында берсек: *strive not to be a success, but rather to be of value.* Ағылшын тіліндегі нұсқасында *өмір* сөзі түсіп қалған, *сәттілікке емес, маңыздылыққа ұмтыл* мағынасында берілген. Қазақша нұсқасы толықтырылған, мағыналық компоненттері өз орындарына орналасқан деп айта аламыз.

Өмір мен оның бақытты өтуі, адам табиғаты – ойшылдардың қызықтаған мәңгілік тақырып. Аталмыш тақырып талай шығармаларға негіз болып, талай пікірлерді қозғады. Солардың қатарында Антонин династиясынан шыққан Рим императорларының бірі Марк Аврелий де бар. Император бақыттың санадағы үдеріске тәуелді екендігін ұққан тамаша тұлғалардың бірі, ол *бірде-бір адам өзін бақыттымын деп есептемейінше, бақытты емес* деген болатын. Ағылшын тілінде берсек, *no man is happy who does not think himself so* фразасында мап бірлігі сөйленістің ер адамға бағытталғандығын көрсетсе, қазақ тілінде *адам* лексемасымен тәржімаланып, жыныс-тық сипатынан арылған. Бұған қазақ тіліндегі жыныс категориясының жоқтығы себеп болды деп есептейміз.

Атомистік және материалистік философияның негізін салушылардың бірі Демокрит *It is a great thing, when one is in adversity, to think of duty* қанатты фразасы арқылы адами ұстанымды меңзейді. Қазақ тіліне дәлме-дәл бақытсыздықтың бірі кезінде парыз туралы ойлау – үлкен іс формасында аударылатын сөйленісті автор *бақытсыздықта парызға адал болу – ұлы іс* формасында береді. Десек те аударма қазақ танымына икемделіп, тілдік әуезділік тұрғысынан өзінің көркемдігін сақтай алған.

Жоғарыда есімі аталған Фрэнсис Бэкон достық туралы *friendship multiplies the good of life and divides the evil* қанатты сөзін қалдырды. Қазақ тіліне *достық қуанышты екі есе көбейтін, қайғыны жартылай қысқартады* құрылымында тәржімаланған аталмыш қанатты сөзде берілген *good of life* өмірдің жақсылығы деп аударылса, *divides бөлу* мағынасын береді. Қазақшасында қолданылған *екі есе* тіркесі түпнұсқасында жоқ, яғни жақсылықты неше есеге көбейтетіндігі анықталмаған, дәлме-дәл *қайғыны бөледі* деп аударылатын *divides the evil* тіркесінің *қайғыны жартылай қысқартады* формасында берілуі фразаның алғашқы сыңарымен пропорциялық байланысты дәл сақтау үшін қажетті деп есептейміз.

Иудаизмнің құқықтық және діни-этикалық ережелерінің көп томдық жинағы – Талмудта келесі қанатты сөзі берілген: *true hero is one who converts an enemy into a friend*. Қазақ тіліне *Кім батыр? Дұшпанын досына айналдырушы батыр* деп аударылған сөйленісте *true* сөзі түсіп қалған. Дәлме-дәл аударылса, *шын батыр* қолданысы берілуі керек еді.

Француз жаулап алушысы Наполеон Бонапарттың *тән үшін ең дұрыс ем – жүйкені тыныштандыру* қанатты сөзі ағылшын тілінде *the best cure for the body is a quiet mind* формуласында берілген. Жақсы мағынасын беретін *best* лексемасы дұрыс сөзімен аударылған, *quiet mind* дәлме-дәл *тыныш ақыл* деген мағынаны береді, дегенмен қазақ тіліндегі тыныш және ақыл сөздерінің өзара тіркесімділік қабілеттерінің жоқ екендіктерін ескерсек, *жүйкені тыныштандыру* тіркесінің сәтті шыққандығын ескере кетейік.

Француз жазушысы, философ-ағартушы және драматург Дени Дидро – *Miracles where they believe. The more trust, the more often they happen* қанатты сөзінің авторы. Қазақ тіліндегі аудармасында *ғажайыптар оларға сенетін жерде бар және неғұрлым көп сенсе, олар соғұрлым жиі болады* тұжырымында беріледі. Ағылшын тілінде екі сөйлемге бөлінген қанатты сөз қазақ тілінде күрделі сөйлем түрінде берілген.

Жоғарыда берілген талдаудың негізінде ағылшын тіліндегі қанатты сөздерді қазақ тіліне аударудың бірнеше ерекшелігін атап көрсетуге болады:

1) толықтай калькалау әдісі. Аталмыш әдіс бойынша аудару кезінде түпнұсқадағы мәтін семантикалық және құрылымдық тұрғыдан сақталып, аударма тіліндегі абсолюттік эквиваленттер таңдалады;

2) жартылай калькалау әдісі. Кей қанатты сөздердің семантикалық, жалпы құрылымдық ерекшелігі сақталғанымен, қазақ тіліндегі сөздердің тілдік тіркесімділігінің ерекшелігі негізінде лексикалық алмастырулар қолданылған;

3) еркін аударма әдісі. Үшінші әдіске сай қанатты сөздердің мазмұны, идеясы сақталады, оның сөйлем құрылысы, лексикалық бірліктері аударма тілінің өзіндік ерекшелігіне икемделіп, сол тілді иеленуші халықтың танымдық үдерісіне сай жаңа лексемалар таңдалады.

Қай тілде болмасын көкейге қонымды, ұтқыр, ықшам, бейнелі, өзіндік ұлттық қасиеті бар тұрақты сөз тіркестері молынан кездесетіндігі сөзсіз. Солардың ішінде құрылымы жағынан да, компоненттерінің байланысу тұрғысынан да әр түрлі болып келетін аз сөзбен көп мағынаны білдіре алатын қанатты сөздердің орны ерекше. Қанатты сөздер мен тіркестерді аударудың лингвомәдени аспектілерін қазақ және ағылшын тілдері негізінде зерттеуге тырыстық. Отандық және шетелдік ғалымдардың пікірлерімен танысып, олардың осы тақырыпқа байланысты жазған еңбектерін талдадық. Осы зерттеудің нәтижесінде байқағанымыз:

- қанатты сөз немесе тіркесті бір тілден екінші тіліне аудару барысында, бастапқы, ана тіліндегі мағынасын мейлінше сақтауға тырысу қажет;

- кейбір қанатты сөздердің басқа тілдегі дәл баламасын кездестіруге болады. Мысалы, «Өткен күн – кеше, тарих, келер күн – ертең, сыр, ал бүгінгі күн үлкен сый» (Қорқыт ата). Дәл осы қанатты сөздің ағылшынша нұсқасы бар. Ол «Yesterday is history, tomorrow is mystery, today is a gift» деген нұсқа. Ал осы қанатты сөздің керісінше ағылшын тілінен қазақ тіліне дәлме-дәл аудармасын жасайтын болсақ, «Кешегі күн – тарих, ертеңгі күн – жұмбақ, бүгінгі күн – сыйлық» деген нұсқа шықпақ. Яғни, Қорқыт атамыз айтып кеткен қанатты сөзбен мағыналары тым ұқсас екендігін байқаймыз.

Бір кезде шешен бабалардан, ақын-жазушылардан, қоғам қайраткерлерінің тағы басқа да заманының лауазымды, беделді, сөзге жүйрік тұлғаларының сөз саптауларынан туған сөздер халықтың жадында сақталып, рухани қазынаға айналып, ұрпақтан ұрпаққа беріліп отырған. Атал-

мыш сөздер уақыт өткен сайын сұрыпталып, көлемі шағындалып, қолдануға даяр сөз тіркестеріне айналғандығы даусыз.

Қазақ және ағылшын тіліндегі қанатты сөздер мен тіркестерді салыстыра қарасақ, екі тілде де қанатты сөздердің шығуына белгілі бір кезең, құбылыс, оқиға әсер етіп отырғандығын байқаймыз. Алайда, қанша уақыт өтсе де, қанатты сөздердің пініші мен көлемі өзгеріске түссе де, олар сол бастапқы мағынасын сақтап отырған.

Қанатты сөздер дана халқымыздың өзімен бірге жасап, біте қайнасып, жаңғырып, жаңарып отыратын қазынасы. Оның өміршеңдігі де сонда, заманауи технологиямен жарыса білім берудегі үздік, нәтижелі жол екендігінде. Оқушылардың сабақ барысындағы белсенділігі, олардың пәнге қызығушылықтарының артуымен тығыз байланысты екені сөзсіз, әсіресе қанатты сөздер студенттердің лидерлік қабілеттерін жетілдіріп, өз пікірін дәлелдеуге, топта еркін пікірлесуге әсер етеді. Қанатты сөздер студенттерді тілдік материалдарға қызықтырумен қатар, ағылшын тілінен алған білімдерін бекіту, тереңдегу үшін де тиімді. Мұның өзі қанатты сөздер студенттердің танымын кеңейтіп, оның ойлау қабілетін, ізденімпаздығын, еңбекқорлығын жетілдіруде, олардың жеке тұлғалық қабілеттерін тәрбиелеуде маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Қанатты сөздерді меңгеру барысында студенттер өздерін еркін сезінеді, басқа жолдастарымен тілдік қарым-қатынасқа оңай түседі. Бұл олардың жеке тұлғалық қабілеттерін жетілдіруіне, сабақтың тартымды өтуіне, жаңа материалдарды терең игеруіне ықпал етеді. Сондықтан оқыту барысында қанатты сөздерді қолдану – ағылшын тілі пәнін сапалы оқытудың, меңгертудің ұтымды жолдарының бірі.

1. Садырбаев С. *Образцы казахской народной литературы: Тексты и переводы.* – Алматы: Білім, 2004. – 240 с.

2. Бельгер Г. *Ода переводу. Литературно-критические статьи, исследования, эссе о проблемах художественного перевода.* – Алматы, 2005. – 418 с.

3. Адамбаев Б. *Халық даналығы.* – Алматы: Мектеп, 1976. – 246 б.

4. Уәлиев Н. *Сөз мәдениеті.* – Алматы: Мектеп, 1984. – 125 б.

5. Тұрманжанұлы Ө. *Қазақ мақал-мәтелдері.* – Алматы: Ана тілі, 1993. – 176 б.

6. Төрехұлов Н. *Қанатты сөздер.* – Алматы. – 134 б.

7. Баймаханова Т., Өтешева Н., Байтөлеева Н. *Английские пословицы и поговорки и их эквиваленты в русском и казахском языках.* – Алматы: Мектеп, 1988. – 160 с.

8. *Ой маржандары: сіздің өміріңізді өзгертетін афоризмдер /Құраст. А. Бейсен.* – Алматы: Толғанай Т, 2014. – 1-2-кітап. – 528; 536 бет.

Резюме

Бурибаева Ж.Б. – старший преподаватель кафедры профессионально-ориентированных языков КазНПУ имени Абая, janar_0608@mail.ru

Особенности перевода крылатых слов и выражений

В статье рассматривается перевод крылатых слов и выражений как средство развития будущего специалиста - переводчика, выделяются особенности передачи английских крылатых слов и пословиц на казахском языке.

Ключевые слова: казахские пословицы и поговорки, крылатые слова, культурное наследие, культурные ценности, особенности перевода.

Summary

Buribaeva Zh.B. – senior lecturer of the department of professionally oriented languages at Abai Kazakh national pedagogical university, janar_0608@mail.ru

The peculiarities of conveying winged words and expressions

The article discusses the translation of winged words and expressions as a means of development of the future translator, and highlighted the peculiarities of the translation of English winged words and sayings into Kazakh.

Key words: Kazakh Proverbs and sayings, winged words, cultural heritage, cultural values, peculiarities of translation

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА COGNITIVE LINGUISTICS

УДК 37.016:811.111

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ: КОГНИТИВНО-КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД

*Балмуханова С.Н. – к.ф.н., доцент кафедры профессионально-ориентированных языков
КазНПУ им.Абая*

В статье рассматривается проблема формирования межкультурной компетенции, которая является одной из ключевых компетенций специалистов в области иностранных языков. Отмечая взаимосвязь и взаимозависимость преподавания иностранных языков и межкультурной коммуникации, автор подчёркивает ведущую роль коммуникативной составляющей как компонента коммуникативной компетенции при формировании межкультурной компетенции. Однако, достижение коммуникативной компетенции и, следовательно, межкультурной компетенции является невозможным без наличия фоновых знаний, которые составляют основу когнитивной направленности обучения иностранному языку. Коммуникативно-когнитивный подход, учитывающий как коммуникативную направленность процесса обучения иностранному языку, так и когнитивную составляющую межкультурного общения, является важной предпосылкой успешности межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, межкультурная коммуникация, фрейм, когнитивно-коммуникативный аспект, иностранный язык.

Как известно, для современного этапа глобализации характерно интенсивное расширение интеграции различных стран, народов и их культур. Процесс охватил самые различные слои и сферы общественной жизни всех стран мира, став практически доминирующим среди тенденций глобального масштаба. В качестве участников любого вида межкультурных контактов людям приходится взаимодействовать с представителями других культур, зачастую существенно отличающихся от них, имея ввиду культурную составляющую в широком смысле слова, что, как правило, затрудняет эти контакты и даже делает их невозможными. В условиях, когда смешение народов, языков, культур достигло глобального по сути уровня, вопрос о необходимости осмысления коммуникации между людьми, осознания факторов препятствующих ей и способствующих ей приобрел особую остроту и злободневность. Основные причины неудач межкультурной коммуникации лежат в различиях в мироощущении, т.е. в ином отношении к миру и к другим людям. Главное препятствие, по мнению исследователей, состоит в том, что люди воспринимают другие культуры через призму своей культуры.

В связи с этим, на первый план выступили проблемы воспитания толерантности и уважения к другим народам и их культурным ценностям, формирование открытости, готовности к общению, преодоления в себе чувства неприятия других культур, способность преодолевать конфликты, а также осознание глобальной взаимозависимости. Именно этим обусловлено всеобщее внимание к вопросам межкультурной коммуникации. Сейчас стало ясным, что эффективная межкультур-

ная коммуникация не может возникнуть сама по себе, этому необходимо целенаправленно обучать.

Тесная связь и взаимозависимость преподавания иностранных языков и межкультурной коммуникации бесспорны. Целью обучения иностранному языку является, как известно, не система языка, а речевая деятельность как средство межкультурного взаимодействия. Язык, являясь элементом культуры, функционирует в рамках определенной культуры. Следовательно, для успешного диалога носителей разных культур надо обучать особенностям функционирования языка в иноязычной культуре.

Конечным результатом обучения иностранному языку является создание у студентов нового культурного сознания, заключающегося в способности при контактах с другой культурой понять иной образ жизни, иные ценности, по-иному воспринять ценности собственной культуры и отказаться от существующих стереотипов и предрассудков. В данном случае речь идет о межкультурной компетенции, являющейся одной из важнейших ключевых компетенций современногоспециалиста. Межкультурная компетенция, по мнению некоторых исследователей, определяется как способность членов некоей культурной общности добиваться понимания в процессе взаимодействия с представителями другой культуры путем использования компенсаторных стратегий для предотвращения конфликтов «своего» и «чужого» и создавать в результате взаимодействия новую межкультурную общность». [1] Г.В. Елизарова рассматривает межкультурнуюкомпетенцию как составную часть иноязычной коммуникативной компетенции, но с некоторыми дополнительными компонентами, основанными на учете проекции культуры на сферу общения. [2] В соответствии со следующим определением, межкультурная компетенциясостоит в умении учитывать межкультурные различия в процессе иноязычного общения и формируется совокупностью межкультурных аспектов содержания иноязычной коммуникативной компетенции. [3]

В данной работе мы придерживаемся определения, согласно которому «межкультурная компетенция - это сформированные в учебном процессе знания, навыки, умения и способности медиатора культур с целью использования их индивидом при осуществлении межкультурного общения на иностранном языке таким образом, чтобы был достигнут положительный для всех участников межкультурного общения результат». [4]

Вслед за исследователями, в качестве основного подхода к формированию межкультурной компетенции нами рассматривается когнитивно-коммуникативныйподход, который нацелен на реализацию двух аспектов: учета коммуникативной направленности процесса обучения иностранному языку и учета когнитивной составляющей межкультурного общения. Целостность когнитивногои коммуникативного основана на единстве двух основных функций языка: умении лексически и грамматически строить фразы и использовать приобретенные знания и навыки в целях взаимодействия с другими людьми. [5]

Коммуникативная основа обучения межкультурному общению определяет содержание и организацию обучения иностранному языку, а также соединение языка и культуры в процессе познания иной лингвокультурной общности. Коммуникативный характер занятий направлен, прежде всего, на формирование коммуникативной компетенции путем максимального приближения процесса обучения к процессу реальной коммуникации. Особенность такого процесса обучения предусматривает организацию активной речетворческой деятельности обучаемых посредством постоянного обращения к языку как средству общения, использования коллективных форм работы, внимания к проблемным ситуациям, а также упор на таких особенностях коммуникативного подхода, как мотивированностьобщении на иностранном языке, речемыслительная активность, контактность, информативность, и др.

Все вышеизложенное, усиленное утверждением о том, что коммуникативная деятельность – это единство языка и культуры, т.к. общаясь на изучаемом языке, студенты знакомятся с национально-культурной особенностями спецификой общения, [6] позволяют нам поддержать тезис исследователей о ведущей роли коммуникативной составляющей как компонента коммуникативной компетенции при формировании межкультурной компетенции.

Однако, достижение коммуникативной компетенции и, следовательно, межкультурной компетенции практически невозможно без наличия соответствующих фоновых знаний, которые составляют основу когнитивной направленности обучения иностранному языку и являются

главной предпосылкой успешности межкультурного общения. Фоновые знания трактуются как общий код, который позволяет говорящим на одном языке понимать друг друга посредством взаимобратного знания реалий общения. Иными словами, успешное межкультурное общение базируется наобоюдном соответствии фоновых знаний участников коммуникации. Объем фоновых знаний определяется исследователями как фреймовая или когнитивная пресуппозиция. Данная пресуппозиция является невербальным компонентом общения и рассматривается как национально-специфический индикатор межкультурного общения. [4]

В основе фреймовой пресуппозиции лежит концепт, который трактуется как понятие, стоящее между предметом реального мира и обозначающим его словом, обусловленное культурой и видением мира того или иного народа. [7] Концепт представляет собой некий образ, понятие, схему или сценарий, отражающий видение мира того или иного народа. Фоновые знания при межкультурном общении являются частью общих знаний данного лингвокультурного общества. Совокупность знаний, практически общих для всех представителей данной лингвокультуры, составляет когнитивную базу данного культурного сообщества. [8] На основании вышеизложенного, можно заключить, что процесс обучения межкультурному общению и развития межкультурной компетенции как цели такого обучения должен быть нацелен на то, чтобы студенты были, прежде всего, ориентированы на овладение такими знаниями, которые являются частью национального менталитета лингвокультурного сообщества, т.е. фоновыми знаниями, представляющими собой непреложное условие успешной реализации межкультурного общения.

В научной литературе дифференцируется несколько иерархических уровней когнитивности, которые соотносятся с компонентами коммуникативной компетентности и свидетельствуют о присутствии и влиянии когнитивных процессов на ее формирование. К данным уровням относятся: 1) уровень правила, на котором происходит выполнение действий в соответствии с правилами; 2) уровень значения, на котором происходит осознание и понимание значений употребляемых языковых единиц; 3) уровень речевой деятельности, который подразумевает схему построения высказывания (логику); 4) культурологический уровень, на котором происходит осознание того, насколько данная презентация соответствует культурным нормам носителя языка; 5) когнитивный уровень, на котором обучающиеся осознают свои когнитивные стратегии, их эффективность, и получают возможность самостоятельно оценить свой языковой и речевой уровень. [9, с.21] Базовой единицей когнитивного уровня, по мнению исследователей, является концепт. Существует точки зрения о том, что концепты находят вербальное выражение на различных уровнях языка: лексическом, грамматическом, морфологическом, а также на уровне текста. В процессе формирования межкультурной компетенции должен осуществляться переход к концептуальному уровню, т.е. уровню схем, прототипов и фреймов с учетом их отличий в культурах. Фрейм трактуется как модель культурно-обусловленного знания, которое является общим для части говорящего сообщества. [9, с.57]

Рассматривая суть и значимость принципа когнитивной составляющей при формировании межкультурной компетенции, мы, вслед за исследователями, принимаем за основу точку зрения, согласно которой при обучении межкультурному общению следует обеспечить когнитивную систему студента знаниями, соотносимыми со знаниями о мире представителя иной социокультурной общности. Эти знания должны накапливаться в сознании на «основе формирования соответствующих фреймов, структурироваться в тезаурусе с помощью специально отобранных текстов, содержащих фреймовые пресуппозиции». [10] При этом считается целесообразным указывать на культурологические соответствия и различия, существующие между аналоговыми фреймами в родном и иностранном языке. Вполне очевидно, что для формирования коммуникативной компетенции вне языкового окружения недостаточны коммуникативные упражнения, в этом случае принципиально важно предоставить студентам возможность решать задания, которые ориентированы на порождение и активизацию мышления, рассуждения, логики в ходе поиска возможных путей их решения. Такой подход позволяет сделать акцент на активной мыслительной деятельности, так чтобы внимание было сфокусировано на мысли, а язык выступал в своей непосредственной функции формирования и формулирования мыслей. Среди заданий, которые могут ориентировать студентов на соответствующие фреймы в процессе обучения межкультурному общению, можно выделить задания из категории активных методов обучения, как-то разнообразные задания дискуссионного плана, ролевые игры, симуляции и др.

В заключение, возможно сделать вывод о том, что приоритетным подходом при формировании межкультурной компетенции в процессе обучения иностранному языку является, вне всякого сомнения, его коммуникативная направленность. Тем не менее, когнитивная направленность в контексте обучения иностранному языку также актуальна и не менее релевантна. Особую значимость когнитивные процессы приобретают при формировании межкультурной компетенции, т.к. она формируется посредством познания иной культурной реальности, иных культурно-поведенческих норм, отношений и культурных традиций.

1. Цветкова С.Е. Специфика межкультурной коммуникативной компетенции у студентов экономических специальностей. *Известия Волгоградского гос.пед. ун-ва. Выпуск 9.* – 2009.
2. Елизарова Г.В. *Культура и обучение иностранным языкам.* – СПб.: КАРО, 2005. – С.352.
3. Евдокимова М.Г. Система обучения иностранным языкам на основе информационно-коммуникационных технологий: автореф. дис. ...д-ра пед. наук. – М., 2007. – 49 с.
4. Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранным языкам. – Ижевск, 1993. – С. 79.
5. Щетилова А.В. Коммуникативно-когнитивный подход к обучению французскому языку как второму иностранному. *Теоретические основы.* – М., 2003. – С. 299.
6. Халева И.И. Некоторые проблемы обучения межкультурной коммуникации на основе когнитивного подхода. *Психолингвистика и межкультурные взаимоотношения: тез. докл. 10 Всесоюз. Симпозиума по психолингвистике и теории коммуникации, Москва, 3-6 июня, 1991.* – М., 1991. – С.312.
7. Ступакова Е.Н. Особенности проявления национального менталитета в языковых явлениях. *Лингвистика. Межкультурная коммуникация. Перевод. Вып. 4.* – Курск, 2002. – С.113.
8. Гудков Д.Б. *Теория и практика межкультурной коммуникации.* – М., 2003. – С.98.
9. Алмазова Н.И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом узле: автореф. дисс. ...д-ра пед. наук. – СПб., 2003. – С.21.
10. Халева И.И. *Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика).* – М., 1989. – С.181.

Түйіндемe

Балмұханова С.Н. – ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ
кәсіби бағыттағы тілдер кафедрасының доценті

Мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру: когнитивтік-коммуникативтік тәсіл

Мақала шет тілдер саласында мамандардың негізгі құзыреттіліктердің бірі болып табылатын мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Шетел тілдері мен мәдениетаралық қарым-қатынасты оқытудың өзара байланысын атай отырып, автор мәдениетаралық құзыреттілік коммуникативтік құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде қарым-қатынастың негізгі рөлін атап көрсетті. Демек, коммуникативтік құзыреттіліктің жетістігі мәдениетаралық құзыреттілікті шет тілін оқытуда танымдық бағыттағы негізгі фондық білімнің қатысуынсыз мүмкін емес. Шетел тілін үйрену коммуникативтік бағыт ретінде және мәдениетаралық диалогта когнитивтік-коммуникативтік компонент екі жақта когнитивтік және коммуникативтік көзқарас мәдениетаралық қарым-қатынастың табысы үшін маңызды шарт болып табылады.

Түйінді сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, мәдениетаралық құзыреттілік, жақтау, когнитивтік және коммуникативтік көзқарас, шетел тілі.

Summary

Balmukhanova S.N. – candidate of philological science, associate professor
Abai KazNPU Chair of professionally-oriented Languages

Communicative competence formation: cognitive-communicative approach

The article deals with the issue of intercultural competence formation which is one of key competences of foreign language specialists. Stating the interrelation and interdependence of foreign language teaching and intercultural communication the author emphasizes the leading role of communicative competence in intercultural competence formation. However, reach of communicative competence and, by that, intercultural competence is hardly possible without background knowledge which is the basis for cognitive-oriented foreign language teaching.

Communicative-cognitive approach, considering both the communicative aspect of foreign language teaching process and cognitive aspect of intercultural interaction is a crucial prerequisite of successful intercultural communication.

Key words: intercultural competence, intercultural communication, frame, cognitive-communicative approach, foreign language.

УДК378.016:8127

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ «ВРЕМЯ» В КИТАЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Есжанова А. А. – магистрант 2 курса специальность 6М011900-иностраннный язык:

два иностранных языка Института филологии и полиязычного образования

КазНПУ имени Абая, aigul.yezhanova@mail.ru,

Научный руководитель – Тохметов А.Т. – профессор кафедры восточных филологии, к.и.н.,

tokhmetov@mail.ru

В данной статье предпринята попытка проанализировать лексико-семантическую структуру и интерпретационное поле концепта «время» на материале русского и китайского языков. Для верификации полученных данных приводятся результаты опроса русских и китайских студентов. Делается вывод о культурно-специфичном восприятии времени в исследуемых культурах.

Ключевые слова: Лексико-семантическое поле, концепт, время, дефиниция, язык, культура.

Термин «семантическое поле» в настоящее время все чаще заменяется более узкими лингвистическими терминами: лексическое поле, лексико-семантическое поле и другими.

Лексико-семантическое поле, термин, применяемый в лингвистике чаще всего для обозначения совокупности языковых единиц, объединенных каким-то общим семантическим признаком, то есть общими семами. Роль таких языковых единиц рассматривают единицы лексического уровня – слова.

По мнению Р.М. Гайсина, лексико-семантическое поле обладает следующими основными свойствами:

1. Лексико-семантическое поле интуитивно носителю языка и обладает для него психологической реальностью.

2. Единицы лексико-семантического поля связаны с теми или иными системными семантическими отношениями.

3. Лексико-семантическое поле автономно и может быть выделено как самостоятельная подсистема языка.

4. Каждое лексико-семантическое поле связано с другими лексико-семантическими полями и в совокупности с ними образует языковую систему.

Концепт «время» представляет собой сложный феномен, отражающий многочисленные аспекты жизни человека и общества, поскольку он связан с самосознанием, регуляцией поведения и деятельности как индивидуальной, так и групповой. Существующие на современном этапе проблемы международных взаимоотношений требуют исследований в области межкультурного взаимопонимания, одним из которых, по нашему мнению, является изучение ментальных образов и поведенческих стратегий, связанных с категорией времени.

В русском языке исследуемый объект обозначается понятием «время». В толковом словаре русского языка С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой [1] даются следующие определения «времени»: 1) одна из форм существования материи; 2) длительность чего-нибудь, измеряемая секундами, минутами, часами; 3) последовательная смена часов, дней, лет; 4) определенный момент, в

который происходит что-нибудь; 5) период, эпоха; 6) пора дня, года; 7) подходящий срок, благоприятный момент; 8) период или момент, свободный от чего-нибудь; 9) категория глагола, специальными формами относящая действие в план настоящего, прошлого или будущего.

В толковом словаре Т.Ф. Ефремовой [2] даются определения, синонимичные приведенным выше, и добавлено еще одно: показатель скорости движения спортсмена при беге, заплыве на определенную дистанцию. В словаре Д.Н. Ушакова [3] новых определений данному понятию не было обнаружено. В словаре АBBYU Lingvo [4] также есть определения лексемы «время»: 1) отрезок времени, предназначенный для определенной деятельности; 2) отрезок времени, в течение которого происходят какие-либо процессы, события; 3) момент совершения действия; 4) исторический отрезок времени. Можно сделать вывод, что самыми распространенными дефинициями концепта «время» являются: промежуток, продолжительность, момент.

Рассмотрим синонимичные ряды этих дефиниций, поскольку синонимия выступает одним из основных языковых средств, отражающих результаты процессов концептуализации. В словаре русских синонимов и сходных по смыслу выражений Н. Абрамова [5] мы находим такие близкие по значению слова, как: продолжительность, момент, пора, эпоха, период, срок, промежуток времени, сезон, век, эра, дата. Среди данных определений мы отмечаем также «продолжительность», «промежуток» и «момент». Следовательно, они являются доминантами синонимического ряда.

Но, несмотря на свою синонимичность, эти дефиниции концепта «время» не заменяют друг друга во всех контекстах без исключения, например: «У меня есть время» (но не: «У меня есть момент/продолжительность/промежуток»); «Подходящее время!» (Подходящий момент); «Долгое время!» (Продолжительный период). Действительно, мы можем наблюдать явление близости слов, объясняемое через их семантическое значение. По словарю С.И. Ожегова [6] «продолжительность – время течения действия, чего-нибудь», «промежуток – пространство или время, разделяющее что-нибудь», «момент – миг, мгновение, короткое время, в которое происходит что-нибудь». Данные толкования реализуются через приведенные примеры: «Продолжительность жизни. Промежуток в десять лет. Упустить нужный момент». Как видим, во всех определениях присутствует слово «время», что, безусловно, доказывает их семантическую близость.

В китайском языке концепт «время» обозначается двумя иероглифами «时间», то есть, согласно словарю «АBBYU Lingvo», время, промежуток времени. На сайте Hudong.com, который является китайским аналогом русской Википедии, представлено следующее толкование концепта «时间»:

时间是人类用以描述物质运动过程或事件发生过程的一个参数，确定时间是靠不受外界影响的物质周期变化的规律。例如月球绕地球周期，地球绕太阳

期，地球自转周期 等。爱因斯坦说时间和空间是人们认知的一种错。 Данное определение мы перевели так: «Время – критерий, при помощи которого люди описывают процессы действий, а также процессы протекания и совершения чего-либо. Установить точно время – значит объективно оценить временные циклические изменения, избегая внешнего влияния. Например: цикличность вращения Луны вокруг земного шара, закономерность вращения земного шара вокруг Солнца, закономерность вращения Земли вокруг своей оси. Эйнштейн сказал, что представления человечества о времени и пространстве являются субъективными». Интерес для данного исследования представляет анализ синонимов понятия «时间», в первую очередь тех, в состав которых входит элемент «时», который также является самостоятельным и имеет много значений: 1) час; 2) время года, сезон; 3) эпоха, эра, времена, век; 4) подходящий момент, удобный случай; 5) время, течение времени; 6) свое время, данное время, современность; 7) назначенное

время, положенный срок. Рассмотрим прежде следующие единицы – «时光» – 1) время, период времени (时光悠久 – в течение длительного отрезка времени; с течением времени), 2) подходящее время, удобный момент, 3) времена, дни; нынешняя ситуация:

– «时刻» – 1) время, 2) короткое время, минутка, момент (守时刻 – соблюдать время, быть пунктуальным), 3) постоянно, непрестанно, всегда (时刻准备着! – всегда готов!);

– «时日» – 1) счастливый день, 2) период, срок, время, 3) час и день, дата (时日变更线 – географическая граница дат);

– «时候» – 1) время, промежуток времени (这(那)个时候 – в это (то) время, 有时候 – временами, иногда, 古时候儿 – в прошлом, в древности, 什么时候 – а) в какое время? когда? б) в такое время, в любое время, когда угодно), 2) во время, в то время, когда; к тому времени, как (明朝的时候 – во времена Минской династии, 待春天的时候 – к весне, к весеннему времени, 到了临走的时候 – ко времени ухода, когда стали собираться уходить, 等[到]以后有了好的的时候儿 – дождавшись, когда настанут хорошие времена);

– «时辰» – 1) старый большой час (одна двенадцатая часть суток; был равен 2 часам), 2) время, пора, момент времени (又吃了半个时辰 – опять потратил много времени).

На основе рассмотренных выше единиц можно сделать вывод, что так же, как и русское понятие «время», китайское «时间» является доминантой в синонимическом ряду. Кроме синонимов, содержащих элемент «时», существует большое количество синонимов, не имеющих никаких общих иероглифов. Например: 钟头 – час (отрезок времени), 整一个钟头 – целый час; 小睡一个钟头 – вздремнуть часок; 钟点 – 1) определенное время (钟点到了 – наступило время; уже время что-либо делать), 2) час (他迟到了一个钟点 – он опоздал на один час); 岁月 – 1) годы, месяцы, 2) время (销岁月 – терять время); 光阴 – 1) свет, тьма, 2) время, течение времени (光阴似箭 – время летит как стрела).

В Объединенной энциклопедии китайского языка мы нашли следующее определение концепта «время»: 时间»: 时间是人最大的成本，同样也是每个人的资本和财富。时间对每个人都是公平的，给每个人的一天都是二十四小时，一千四百四十分，从你来到这个世界的那天开始，它就着你过每一天，无论你是贫、是富、时间就从来没离开过你。Данную дефиницию мы перевели следующим образом: «Время – самая большая человеческая ценность, так же как капитал и богатство каждого человека в отдельности. Время беспристрастно к каждому человеку, для каждого из нас день состоит из 24 часов, 1 440 минут, с момента появления на свет время день ото дня сопровождает нас; независимо от бедности, состоятельности оно ни на секунду не покидает нас». Дано также определение 时间描述事件发生过程的计量 (временем измеряются произошедшие события). А на страницах сайта «Как самостоятельно выучить любой иностранный язык» для китайских граждан 10 данное понятие интерпретируется следующим образом: 时间是有限的，同样也是无限的，

有限的是每年只有三百六十五天，每天二十四小时，但他周而复始的在流逝

(У времени, с одной стороны, есть ограничения, и с другой – оно безгранично. Ограниченность заключается в том, что каждый год состоит из 365 дней, каждые сутки состоят из 24 часов, но при этом оно циклично повторяется).

Таким образом, можно сделать вывод, что приведенные выше русские и китайские дефиниции понятия «время» /«时间», а также подробное описание их синонимов доказывают то, что и в русской, и в китайской культуре «время» прежде всего рассматривают в значениях «промежуток», «период», «момент», «продолжительность». Более того, русское «время» и китайское «时间» являются доминантами рассмотренных нами синонимичных рядов, что доказывает их полисемичность и высокую частотность употребления.

Для анализа интерпретационного поля концепта «время» нами были проанализированы русские и китайские пословицы, поскольку именно они способствуют созданию эстетически значимой языковой картины мира. Кроме того, в каждом конкретном языке пословицы называют лишь отдельные, актуальные для человека и его жизнедеятельности фрагменты мира, причем то, что актуально для одного народа, может быть неактуальным для другого. Нужно также сказать об особенностях китайских пословиц. По-китайски они называются чэньюй 成语 и состоят обычно из четырех слогов, хотя бывает и больше. В основу костяка чэньюев положены выражения, оставшиеся от вэньяня 文言 – древнекитайского письменного языка. Так как вэньянь имеет очень мало общего с современным языком, понять смысл многих чэньюев путем осмысления составляющих иероглифов бывает весьма затруднительно.

Для проведения достоверного, объективного исследования нами было рассмотрено более 1 500 русских пословиц и около 2 000 китайских, из которых для анализа было отобрано по 100 единиц в каждом языке.

Как видно из таблицы, для русских пословиц наиболее широко представленной группой является отношение ко времени с точки зрения его ценности (28 %), например: деньги пропали – наживешь, время пропало – не вернешь; время – деньги; час упустишь – годом не наверстаешь; не тем час дорог, что долог, а тем, что короток; делу – время, потехе – час и т.д. Китайские же пословицы больше рассматривают понятие «время» с точки зрения его продолжительности (26 %), например: – 口吃个胖子 – быстро, разом; 弹指之间 – в один миг; 祸迫眉睫 – беда вот-вот придет; 转瞬之间 – в мгновение ока; 成年累月 – из годав год и т.д.

Второй по распространенности среди русских пословиц является группа, рассматривающая изучаемое нами понятие с позиции поэтапности, последовательности (22 %), что нельзя сказать о китайских единицах, так как среди них данная группа является менее распространенной (2 %). Наиболее яркими примерами данной подгруппы являются следующие единицы: всему свое время; всякой комедии, как и всякой песне, – свое время и своя пора; время придет – час пробьет; придет время – будет и наш черед и т.д. Среди китайских пословиц: 年复一年 – год за годом; 古今中外 – во все времена.

Третьей по распространенности среди русских пословиц является группа, рассматривающая «время» с точки зрения быстротечности/мимолетности (10 %), например: долог день до вечера, коли делать ничего; счастливые часов не наблюдают; время руками не удержишь; в страданиях время тянется долго и т.д. Данная группа является распространенной и среди китайских единиц (18%), например: 光阴似箭, 日月如梭 – время бежит очень быстро; 岁月如流 – время, словно поток; 岁月匆匆 – годы торопятся, бегут; 光阴荏苒 – время постепенно идет и т.д.

Приведенные данные наглядно демонстрируют кардинальные различия в восприятии временных понятий русскими и китайцами на индивидуальном уровне и делают очевидным тот факт, что для предотвращения неверной интерпретации высказываний коммуникантам предпочтительнее называть не приблизительное, а конкретное время. Они подтверждают предварительно сделанные выводы, что китайцы рассматривают «время» прежде всего как нечто продолжительное и быстротечное, русские же – как нечто последовательное. Относительно признания ценности времени, выявленного нами в русских пословицах, то оно кажется сомнительным в свете выявленного нами допустимого диапазона – более широкого для русских и более узкого для китайцев, что может стать объектом специального исследования.

В целом нам представляется обоснованным заключить, что важнейшие элементы образа времени совпадают в русской и китайской картинах мира, что, на наш взгляд, объясняется объективной обусловленностью восприятия природного времени. Основные различия

наблюдаются в области культурно обусловленных понятий: дробление времени на временные отрезки, их ценностное и содержательное наполнение.

1. Апресян Ю.Д. *Лексическая синтагматика. Синонимичные средства языка.* – М.: Наука, 1974.
2. Арутюнова Н.Д. *Типы языковых значений.* – М.: Просвещение, 1988.
3. Бараникова Л.И. *Основные сведения о языке.* – М.: Просвещение, 1982.
4. Васильев Л.М. *Современная лингвистическая семантика.* – М.: Высшая школа, 1990.
5. Гайсин Р.М. *Лексико-семантическое поле глаголов отношения в русском языке.* – Саратов: Изд-во Саратовского унив-та, 1981.
6. Ожегов С.И. *Толковый словарь русского языка.* URL: <http://www.ozhegov.org>

Резюме

Есжанова А. А. – Абай атындағы ҚазҰПУ

6M011900 – Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты aigul.yezhanova@mail.ru

Ғылыми жетекші: **Тохметов А.Т.** – т.ғ.к., профессор Абай атындағы ҚазҰПУ,
шығыс филология кафедрасы tokhmetov@mail.ru

Қытай және орыс тілдеріндегі "Уақыт" ұғымы

Бұл мақалада орыс және қытай тілдері материалындағы “уақыт” концептісінің лексика-семантикалық және интерпретациялық алаңын талдауға талпыныс жасалған. Орыс және қытай студенттерінен сұрау жүргізудің нәтижелері алынған мәліметтерді верификациялауда пайдаланылады. Зерттелініп отырған мәдениеттердегі уақыттың мәдени-спецификалық қабылданысы туралы қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: лексика-семантикалық алаң, концепт, уақыт, дефиниция, тіл, мәдениет.

Summary

Eszhanova A.A. – the 2nd course master specialty of Foreign language: two foreign languages;

Scientific supervisor: **Tokhmetov. A.T.** – candidate of historical sciences,
chair of eastern philology Abai KNP

The article is considered to analyze the lexico-semantic structure and the interpretation of the concept "time" on the material of Russian and Chinese languages. It was verified by the result of the Russian and Chinese students. The conclusion is made about the cultural-specific perception of time in cultures.

Key words: lexico-semantic field, concept, time, definition, language, culture.

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

УДК 81'271; 82.085; 808.5

СЛЕНГ КАК ЭЛЕМЕНТ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Омарбекова А. К. – КазНПУ им. Абая ст. преп.

Различные дидактические задания с использованием нестандартной лексики способствуют формированию учебных навыков и умений чтения, расширяют словарный запас, а также повышают уровень мотивации обучающихся. В качестве примера рассмотрены лексические единицы, которые наряду с нейтральной окраской могут приобретать ярко выраженный характер чисто разговорной лексики, выражаясь соответствующими сленговыми словами. Автор рекомендует очень осторожно пользоваться сленгом, поскольку не все сленговые слова имеют нейтральный или безобидный оттенок. Многие из них заключают в себе резко отрицательное и порой даже очень грубое и обидное выражение своего отношения к чему-либо. Поэтому на уроках прорабатываются ситуации, которые требуют оценки с точки зрения уместности использования сленгизмов в приведенных упражнениях.

Ключевые слова: нестандартная лексика, сленг, продукт «духовного» творчества, лексические единицы, экспрессивно и эмоционально окрашенная лексика.

Наряду с общепринятыми языковыми нормами в любом языке существует огромный пласт нестандартной лексики – это сленг. Сленг языка привлекает к себе большое внимание, поскольку он присутствует практически во всех сферах человеческого общения – от бытового уровня до профессиональных отношений. Тем, кто хочет овладеть иностранным языком в полной мере и свободно пользоваться иностранной речью в любой жизненной ситуации, просто необходимо ознакомиться с современным сленгом изучаемого иностранного языка. Без знания и понимания этой лексики существенно усложняется межличностное общение в самых разных областях человеческого бытия. Итак, что же такое “сленг”?

Сленг как термин происходит от английского “slang”, что означает экспрессивно и эмоционально окрашенная лексика разговорной речи, отклоняющаяся от принятой литературной языковой нормы. “Сленг – язык-бродяга, который слоняется в окрестностях литературной речи и постоянно старается пробить себе дорогу в самое изысканное общество” [1]. Сленг подвержен частым изменениям, что делает его языковой приметой поколения. Легко проникая в литературный язык, сленг используется для речевой характеристики героев и авторской речи. В психологическом аспекте сленг нередко рассматривается как продукт «духовного» творчества (в том числе и индивидуального) представителей отдельных социальных и профессиональных группировок, служащий выражением определенного «духа» или «ступени сознания» людей, принадлежащих к той или иной общественной среде. Сленг распространен главным образом среди школьников, студентов которые и являются основной движущей силой развития этой лексической прослойки. В качестве примера можно привести следующие лексические единицы, которые наряду с нейтральной окраской могут приобретать ярко выраженный характер чисто разговорной лексики, выражаясь соответствующими сленговыми словами:

1. Killer test (a difficult test)
2. Pop quiz (to do very well on a test)
4. To blow a test (to do very badly on a test)
5. To cram (to study intensely right before a test)
6. To cut class (to fail to attend class)
7. To be stressed out (to be extremely tense)

8. To take a make-up (to take a test after everyone else)
9. To pull an all-nighters (to work all through the night)
10. To drop a class (to stop talking a class official).

Dialogue in slang: **The House Guest...**

(Jim is telling Cecily about his house guest).

Cecily: Hey, Jim. **What's going on?** You look like a **basket case!**

Jim: **You can say that again.** Susan's brother **dropped in from** out of town, so I offered to **put him up** for a few days. He's **driving me up a wall.** For one thing, he's **eating me out of house and home.** He **stays up till all hours of the night** watching the **tube**, and then **raids the fridge** before he **turns in.** The guy's a **bottomless pit.** You should see the way he **puts it away.** He even **beches** after he eats.

Cecily: How gross. I can't **handle** people like that. Does he at least **give you a hand around** the house?

Jim: He **doesn't lift a finger!** I **bend over backwards** cleaning up all day and he **sleeps in** until noon. Oh, and check **this out...** then he gets on the **horn** with his friends and invites them over.

Cecily: Man, what a **freeloader.** You better do something quick or he'll never **hit the road.** After all, he's **got it made in the shade** here.

Jim: You think he might stay even longer?!

Cecily: Now, don't go **falling apart.** If you're that **fed up,** just **kick him out...** but do it with **kid gloves.** I know! Tell him a **white lie** like you're getting the house fumigated!

Jim: That wouldn't be a lie!

После чтения данного диалога, следует дать перевод новых слов, объяснить их значения, а также дать задание заменить выделенные слова соответствующей стандартной лексикой. Лексический навык считается сформированным, если усваиваются значения новых нестандартных слов, и обучающиеся способны употреблять их в определенном контексте.

Сравните:

Translation of dialogue in Standard English

The House Guest...

(Jim is telling Cecily about his house guest).

Cecily: Hello, Jim. What's happening? You look **overwrought!**

Jim: That's very true. Susan's brother arrived without notice from out of town, so I offered to lodge him for a few days. He's really bothering me. For one thing, he's eating everything in our house nonstop. He remains awake until early in the morning watching television, and then eats everything out of refrigerator before he goes to bed. The guy's got an insatiable appetite. You should see the way he eats voraciously. He even burps after he eats.

Cecily: How gross. I can't tolerate people like that. Does he at least offer you assistance around the house?

Jim: He doesn't do anything! I strive vigorously cleaning up all day and he sleeps late until noon. Oh, and listen to this... then he gets on the telephone with his friends and invites them over.

Cecily: Man, he really imposes upon your generosity. You had better do something quick or he'll never leave. After all, he's got an easy time of it here.

Jim: You think he might stay even longer?!

Cecily: Now, don't go losing control of your emotions. If you've tolerated all you can, just eject him... but do it delicately. I know! Tell him a harmless lie like you're getting the house fumigated!

Jim: That wouldn't be a lie!

Конечно, для того, чтобы свободно использовать живой, не всегда культурный и литературный английский сленг, надо изучить его более глубоко. Большую помощь в этом оказывают просмотр современных английских фильмов, общение с носителями языка. Практическая же ценность включения в учебный процесс нестандартной лексики несомненна при изучении любого иностранного языка. Нестандартная лексика запоминается лучше, чем стандартная. Единственной серьезной рекомендацией в этом отношении является то, что пользоваться сленгом нужно очень осторожно, поскольку не все сленговые слова имеют нейтральный или безобидный оттенок. Многие из них заключают в себе резко отрицательное и порой даже очень грубое и

обидное выражение своего отношения к чему-либо. Поэтому, в употреблении этой категории слов необходимо, сначала взвесить все за и против, чтобы понимать в какой ситуации их можно употребить, а в какой их использование может привести к неприятным и не всегда предсказуемым последствиям. Надо отметить, что изучение нестандартной лексики на уроках иностранного языка повышает уровень мотивации обучающихся, возрастает их интерес к предмету, появляется желание узнать что – то новое и интересное. Знание такой лексики необходимо и для успешного понимания современной художественной литературы и периодики, для переводческой деятельности.

1. Комлев Н.Г. *Словарь иностранных слов русского языка*. – М., 2006 г.
2. Лингвистический энциклопедический словарь.
3. <https://ru.wikipedia.org>.

Түйіндеме

Омарбекова А.К. *Абай атындағы ҚазҰПУ*

Сленг мәдениаралық қатысым элементі ретінде

Бұл мақалада шетел тілі сабағында сленг оқыту мәселесі қарастырылады. Стандартты емес лексикамен байланысты түрлі дидактикалық тапсырмалар студенттердің шетел тілін үйренуде оқу дағдыларын қалыптастырады, сөздік қорын кенейтеді және қызығушылығын арттырады. Барлық сленг сөздер бейтарап реңкте болмайтындықтан автор оларды қолдануда муқият болуды ескереді. Сабақ барысында студент сленг сөздерді қалай қолдану әдістерін меңгереді.

Түйін сөздер: стандартты емес лексика, ауызекі сөйлеу мәнерлеп мен эмоциялық лексика, «рухани» жұмыс өнімі.

Summary

Omarbekova A.K. – *KazNPU named after Abai*

Slang as element of cross-cultural communication

The article is considered the study of slang in foreign language teaching. Different didactic tasks and exercises with slang promote to teaching skills and habits in reading, to extension slang's vocabulary. The author recommends the use of slang very carefully, since not all slang words are neutral and inoffensive tone. Many of them are include negative, sometimes very rude and insulting expression of his relationship to anything. Therefore, the lessons worked out a situation that requires weighing the pros and cons in the use of this category of words.

Key words: methods, slang, pop quiz, to cram, to be stressed out, to take a make-up, to drop a class, to blow a test, to pull an all- nighters, to ace a test, to cram

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ CULTURAL LINGUISTICS

УДК 378,016; 811,111

ЦЕННОСТНАЯ КАРТИНА МИРА В ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ КОНЦЕПТАХ

Люткова Н.Г. – старший преподаватель, Каспийский Общественный Университет, магистрант 2 курса специальности «Иностранные языки: два иностранных языка», КазНПУ им. Абая, email- lnatalka@inbox.ru

Данная работа посвящена проблеме развития межкультурной компетенции в контексте обучения английскому языку как специальности в условиях педагогического вуза на основе лингвокультурологического концепта. В статье рассматриваются сущность, значение и толкование двух ключевых для целей исследования понятий: межкультурная компетенция и лингвокультурологический концепт, и обсуждаются возможности обучения иностранному языку на основе концепто-ориентированного подхода.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, межкультурная коммуникация, лингвокультурологический концепт, базовые ценности, иностранный язык, высшее образование.

Поиск взаимопонимания между людьми разных культур - одна из актуальных задач как общественной жизни в масштабах планеты, страны, так и жизни микросоциума: профессионального или учебного коллектива и даже семьи. Решение этой задачи осуществимо путем исследования взаимодействия личности, культуры и языка. Для нас сего дня культура - это «организация человеческой жизни, особый класс общественных явлений, внимание к национальной личности, прежде всего, к ее внутреннему духовному миру» (Воробьев, 1996). Понятие картины мира строится на изучении представлений человека о мире. Если мир - это человек и среда в их взаимодействии, то картина мира - результат переработки информации о среде и человеке.

Современным исследователям интересен не человек вообще, а человек в языке: так как язык – это единственное средство, способное помочь проникнуть в скрытую от посторонних глаз под сознательную сферу ментальности, именно в языке проявляется алгоритм членения мира, исторически заложенный в той или иной культуре. Язык можно определить как «систему коммуникации, осуществляемую с помощью звуков и символов, значения которых условны, но имеют определенную структуру» (Телия, 1996). Человек и общество являются продуктами длительного развития истории, они аккумулируют в себе коллективный опыт предшественников. Связующим же звеном между поколениями, связью времен, хранилищем коллективного опыта выступает язык.

Наиболее яркое выражение культурно-национальная семантика языка находит в строевых единицах языка – словах и фразеологизмах (Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров, В.Н. Телия, В.М. Мокиенко, Ю.П. Солодуб).

Фразеология каждого языка отображает образную картину мира в призме мировосприятия того или иного народа. В ней проявляются «особенности национального мышления, мировоззрения, ментальности, восходящие к культурно-нравственному, духовному опыту человечества» (Шаклеин, 2000). Фразеологический компонент языка не только воспроизводит элементы и черты культурно-национального миропонимания, но и формирует их.

В системе лингвистического знания особое место принадлежит лингвокультурным прецедентным текстам, которые в концентрированном виде выражают сведения о культуре данного народа. У каждого народа с давних времен в речевом обиходе наряду со словами и устойчивыми сочетаниями слов используются и устойчивые фразы которые, как лингвокультурные тексты,

вызывают в сознании и носителей языка определенную совокупность сведений, которая, с одной стороны, определяет логическую конструкцию выражения, а с другой - обуславливает границы употребления данного выражения, его стилистику, связь с определенными жизненным и ситуациями, явлениям и истории и культуры народа.

В любом языке мира специальными обозначениями выделены главные для носителей языка концепты и категории. Каждый язык отражает определенный способ восприятия и концептуализации мира. Общее количество концептов, которые отражают взгляд на мир, составляет несколько десятков. Совокупность концептов языка обуславливает единую систему взглядов, своего рода коллективную философию, которая "навязывается" в качестве обязательной всем носителям языка.

Концепт - семантическое образование, отмеченное лингвокультурной спецификой и тем или иным образом характеризующее носителей определённой этнокультуры. Отражая этническое мировоззрение, концепт маркирует этническую языковую картину мира и является кирпичиком для строительства «дома бытия» (по М.Хайдеггеру).

Концепт, по мнению Ю.С. Степанова (1997), В.Н. Телии (1988), П.А. Бабушкина (1998) - основная ячейка культуры в ментальном мире человека. Он имеет огромную воздействующую силу на человека и представляется предметом эмоций, симпатий и антипатий. Ключевыми концептами любой культуры они считают такие, как совесть, судьба, любовь, человек, грех, добро, закон и др.

Лингвокультурологический концепт («культурная константа», «сгусток культуры в сознании человека» (Ю.С. Степанов, 1997), «знаменательный (сигнификативный) образ, отражающий культурно значимый фрагмент национальной картины мира, обобщенный в слове» (В.П. Нерознак, 1998)) отличается от других единиц, используемых в лингвокультурологии, своей ментальной природой. Если предлагаемая Е.М. Верещагиными, В.Г. Костомаровым (1999) «логоэпистема» является, по сути, элементом значения слова и локализуется в языке, а введенная В.В. Воробьевым (1997) «лингвокультурема» определяется как единица междуровневая, т.е. не имеющая определенной локализации, то концепт находится в сознании человека, в той его точке, где хранится информация о ценностных приоритетах. «Лингвокультурологический концепт - условная ментальная единица, направленная на комплексное изучение языка, сознания и культуры. Центром концепта всегда является ценность, поскольку концепт служит исследованию культуры, а в основе культуры лежит именно ценностный принцип» (В.И. Карасик, 1996). Лингвокультурологический концепт имеет структуру в виде ядра из наиболее значимых ассоциаций и периферии. Например, концепт «семья» имеет высокое уважительное коннотативное значение и включает в себя такие ценности как экономическая обеспеченность, здоровье, безопасность повседневной жизнедеятельности, возможность продолжения рода, а также искренность в отношениях, возможность переживать состояние привязанности, понимания со стороны окружающих и ответственность за них. По сути, это базовые психологические потребности человека. Основной для людей является потребность в "своей территории", в "своих вещах".

Концепт рождается как образ, но способен постепенно превращаться из образа чувственного в мыслительный. Образ холода лежит в основе концепта «страх», поэтому и существуют выражения «дрожать от страха», «зуб на зуб не попадает», «мороз по коже продирает», «дрожь пробегает по спине», «кровь стынет» и т.д.

Концепт состоит из компонентов (концептуальных признаков) объективного или субъективного мира, поэтому рассматривается как элемент национальной концептосферы. Концепты могут быть личными («каляка-маляка» – о чем-то страшном), возрастными («счастье», «радость»), общенациональными – «душа», «тоска», «кручина», «Родина».

Как известно, чтобы понять своеобразие той или иной культуры, нужно установить соотношение в ней интернациональных и национальных элементов, а также иерархию общечеловеческих ценностей на национальной шкале.

Интерес к проблеме вызван тем, что, изучая иностранный язык или обучая ему, мы стремимся познать культуру, как страны изучаемого языка, так и свою собственную. А культура - это не только праздники и традиции, произведения искусства и литературы, но и, прежде всего, культурно-специфические явления, которые порой очень сложно проследить, продукты общественного сознания, которые, закрепляясь в языке, делают народ нацией: религия, политическое

мировоззрение, отношения, привычки, суеверия, представления о морали, правила общественного поведения и т.д. Фундаментом всего этого являются ценности, которых придерживается та или иная группа людей.

Ценности являются одной из основ общественной жизни. Они передаются от поколения к поколению в процессе культурного развития общества, социализации и контактов с другими видами культур.

Термин ценности в социологии определяется как разделяемые в обществе убеждения относительно целей, к которым люди должны стремиться, и основных средств их достижения. В качестве попытки комплексного осмысления ценностей в языке В.И. Карасик предлагает модель ценностной картины мира. Наряду с языковой картиной мира объективно выделяется ценностная картина мира в языке. Ценностная картина мира - это часть языковой картины мира, моделируемая в виде взаимосвязанных оценочных суждений, соотносимых с юридическими, религиозными, моральными кодексами, общепринятыми суждениями здравого смысла, типичными фольклорными, литературными сюжетами. Ценностная картина мира в рамках одной языковой культуры представляет собой неоднородное образование.

Список всех культурных жизненных ценностей огромен. Они могут быть сгруппированы как: личная жизнь и отношения (любовь, развлечения и отдых, красота, здоровье, гармоничное развитие, семья, взаимопонимание, дети, дом, комфорт, деньги); дело, бизнес, работа (образование, повышение профессиональной квалификации, моё дело, мои проекты, карьера, власть, статус); собственное развитие (личностный рост, социальные и психологические навыки, духовный рост, познание жизни, реализация предназначения).

В эпоху глобализации сложность при определении ценностных ориентиров состоит и в осознании личностью своего положения в мире, и в том, что разные группы используют одинаковые «наименования» ценностей, вкладывая в них различное семантическое наполнение.

Вопросы жизненных ценностей постоянно являются предметом внимания специалистов: философы разрабатывают теорию ценностей, социологи выясняют у респондентов их ценностные пристрастия, психологи изучают выраженность ценностных ориентиров в поведении человека, культурологов интересуют ценностные модели культуры.

Культура выступает как программа нормативного социального взаимодействия людей. Ценность же должна быть выбрана свободно и осознаваема как притягательная, иначе она еще и не является ценностью, а только нормой.

Представляя собой иерархию порядков, осознаваемых личностью основой бытия, или во всяком случае – норму поведения, принятую в конкретной культуре, ценности обладают способностью моделировать нашу деятельность. Однако справедливо и наблюдение В.С. Бакирова, отметившего, что словесная манифестация ценностных пристрастий существенно отличается от реального поведения людей. Происходит это, по мнению ученого, по трем основным причинам: представления о ценностях весьма поверхностны, нет условий для реализации ценностных предпочтений в жизни, ценности не определяют образ жизни людей, а только обосновывают их потребности. В ситуации взаимодействия или взаимоотталкивания различных культур определение системы ценностей чрезвычайно важно для сохранения самой культуры и позиционирования ее в обществе.

В современном мире на смену ценностям креативной культуры (рациональность, личность, творчество) приходит: ценность потребления; кризис ценности творчества, утвердивший тиражирование в масскульте; разрушение социальных связей, приводящее к «одинокости в сети» и «нарциссизму»; кризис социально-культурной идентичности.

Взаимопроникновение элитарной и массовой культур, по замечанию И.И. Докучаева, ведет к возникновению эклектизма, в ценностном выражении сопровождающегося безразличием и всеядностью, «ценности пытаются заменить пользой».

В результате проведенных исследований, касающихся базовых ценностей людей, живущих на постсоциалистическом пространстве, их сходств и отличий от ценностей населения других европейских стран, установлен ряд фактов и закономерностей.

Первая группа фактов получена в результате анализа агрегированных («страновых») данных и касается ценностей среднего постсоциалитического гражданина. В иерархии его ценностей на первом месте находится Безопасность, затем следуют Самоотдача, Самостоятельность и Конформность-Традиция, далее идет Самоутверждение. Две наименее значимые ценности - это Гедонизм и Риск-Новизна. Иерархия ценностей людей постсоциалистических стран похожа на иерархии ценностей большинства европейских государств. Некоторые заметные отличия имеются с Данией, Швецией, Францией, Нидерландами, Исландией, Бельгией и Австрией. Различия эти проявляются, в частности, в том, что в постсоциалистических странах Безопасность ценится выше Самоотдачи, а Самоутверждение - выше Риска-новизны, в то время, как в упомянутых странах соотношение ценностей обратное.

Подводя итог, отметим, что различные социальные слои общества могут по-разному представлять себе соотношение общечеловеческих ценностей, даже если их объединяет единый язык общения. Кроме того, свой отпечаток на мировоззрение человека накладывает его профессиональная квалификация. Это значит, что лингвокультурологические концепты, вообще говоря, могут классифицироваться по отличающимся основаниям.

В контексте интенсивного взаимодействия разных народов, особый интерес представляет вопрос, что важно для нас, что важно для них и как соотносятся наши представления о ценном. От этого может зависеть насколько мы понимаем друг друга, не только на уровне языка, но и на уровне поступков и отношений к действительности, насколько многочисленны наши точки соприкосновения.

1. Базовые ценности россиян: Социальные установки. Жизненные стратегии. Символы. Мифы / Отв. ред. Рябов А.В., Курбангалеева Е.Ш. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2003. – С.11.

2. Флиер А.Я. Культура как социально-регулятивная система и ее историческая типология // Культура культуры. 2014. № 2 [Электронный ресурс] URL: <http://cult-cult.ru/culture-as-social-regulatory-system-and-its-historical-typology/>

3. Докучаев И.И. Ценность и экзистенция. Основоположения исторической аксиологии культуры. – СПб.: Наука, 2009. – С.89.

4. Докучаев И.И. Указ. соч.; Баева Л.В. Ценности изменяющегося мира: Экзистенциальная аксиология истории. – Астрахань: АГУ, 2004.

5. Бакиров В.С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. – Харьков: Выща школа, 1988. – С.182.

6. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград-Архангельск, 1996. – С.3-16.

7. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Шкода ред. И.А.Стернина. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 2001. – С.75-80.

8. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М., 1996. – С.94-97, 216-135

9. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М.: Рус. яз., 1990. – С.246

10. Андреевкова А.В. Изменения в образе жизни и ценностях россиян. // Сайт Института сравнительных социальных исследований (ЦЕССИ).

Түйіндемe

Люткова Н. – Каспий қоғамдық Университетінің аға оқытушысы,
«Шет тілдер: екі шет тілі» мамандығының екінші курс магистранты, email: lnatalka@inbox.ru

Лингвомәдени концепттердегі әлемнің біртұтас бейнесі

Мақала лингвомәдени концепт негізінде педагогикалық университеттерде ағылшын тілін оқыту контекстінде мәдениетаралық құзіреттілікті дамыту мәселелеріне арналған. Мақалада зерттеуге маңызды екі ұғым: мәдениетаралық құзіреттіліктің және лингвомәдени концептінің мәні, мағынасы және түсіндіруі қаралған. Сондай-ақ, шет тілін концептке бағыттальп оқыту тәсілінің мүмкіндіктері талқыланады.

Түйін сөздер: мәдениетаралық құзіреттілік, мәдениетаралық коммуникация, лингвомәдени концепт, негізгі құндылықтар, шет тілі, жоғары білім

Summary

Lyutkova N. – senior lector, Caspian University; the second course master of specialty
“Foreign languages: two foreign languages”, email: lnatalka@inbox.ru

Value perception of the world in linguaculturalogical concepts

This article considers the problem of development of intercultural competence in the context of teaching English as a specialty in pedagogical universities on the basis of linguaculturalogical concept. The article reflects essence, meaning, and interpretation of two core concepts: intercultural competence and linguacultural concept. Also, capabilities of teaching foreign language based on conceptually oriented approach is emphasized in the article.

Keywords: intercultural competence, intercultural communication, linguaculturalogical concept, core values, foreign language, higher education

УДК 327 (574)

WAYS OF INCORPORATING CULTURE INTO ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Yessimkulova S.S. – master of pedagogical sciences, senior teacher, Abai KazNPU

This article is devoted to some theoretical aspects and practical tips of incorporating culture into English language teaching. Topics concerning researches of intercultural communication, relations between language and culture and studies of language identity, nowadays have become so important due to economic, cultural and scientific connections between countries and their peoples. Each person belongs to a certain national culture that includes national traditions, language, history and literature. The process of cultural interaction, which leads to their unification, causes some of the nations to strive for cultural self-assertion and the desire to preserve their own cultural values. Therefore, we are witnessing coevals of many ethnic and religious conflicts, growth of nationalist attitude and regional fundamentalist movements.

Keywords: lingua-cultural approach, cultural awareness, multicultural education.

The integration processes taking place in today's global economic and cultural space, in spite of the political, religious, and ethnic diversity of the world community, highlights the intercultural communication as an important factor of integration of human society. In these circumstances, the task of preparing future professionals for intercultural communication becomes more urgent. This is predetermined by the intensity of Kazakhstan's integration into the global community, the dynamic growth of social demand for creative, active and open personality and, on the other hand, the persistence of negative societal manifestations of nationalism and xenophobia.

At the present time in the whole world there is an urgent problem of multicultural education, centered on the person, having a multilingual and multicultural competence, in other words Linguo-culturological competence, formed, as a rule, on the base of more than three languages and cultures: the native and two non-native ones. This competence is characterized as multicultural and multidimensional.

In many parts of Kazakhstan, the problem of creating conditions for teaching intercultural communication, increasing motivation to study a foreign language and the formation of the basis of students' linguo-culturological competence acquires special significance. As experience shows, for Kazakh students in the organization of the system and targeted educational work provides the most effective foreign language communication in the intercultural level within the university program.

[3; 45]

Linguists and anthropologists have long recognized that the forms and uses of a given language reflect the cultural values of the society in which the language is spoken. Observing one's daily experience in communicating with other people using different vernacular, it's obvious that linguistic competence alone is not enough for him to be competent in that language. He needs to be aware, for example, of the culturally appropriate ways to address people, express gratitude, make requests, and agree or disagree with someone. He should know that behaviors and intonation patterns that are appropriate in his own speech community may be perceived differently by members of the target language speech community. He has to understand that, in order for communication to be successful, language use must be associated with other culturally appropriate behavior.

Incorporating culture in a foreign language classroom is inevitable for at least three fundamental reasons we can put forth to answer this question. First, culture and language are inseparable. Politzer A. points out:

“As language teachers we must be interested in the study of culture not because we necessarily *want* to teach the culture of the other country, but because we *have to* teach it. If we teach language without teaching at the same time the culture in which it operates, we are teaching meaningless symbols or symbols to which the student attaches the wrong meaning; for unless he is warned, unless he receives cultural instruction, he will associate American concepts or objects with the foreign symbols”. [74; 16]

Concurrent with that, Brown H. emphasizes that “A language is a part of a culture and a culture is a part of a language; the two are intricately interwoven such that one cannot separate the two without losing the significance of either language or culture”.

In a more detailed way, Buttjes A. by referring to some ethnographic language studies, summarizes several reasons why “language and culture are from the start inseparably connected”:

- 1) language acquisition does not follow a universal sequence, but differs across cultures;
- 2) the process of becoming a competent member of society is realized through exchanges of language in particular social situations;
- 3) every society orchestrates the ways in which children participate in particular situations, and this, in turn, affects the form, the function and the content of children's utterances;
- 4) caregivers' primary concern is not with grammatical input, but with the transmission of sociocultural knowledge;
- 5) the native learner, in addition to language, acquires also the paralinguistic patterns and the kinesics of his or her culture.

The second reason for the inevitability of incorporating cultural matters into a FL program is the premise that since language and culture are inseparable, language teaching is culture teaching. Valdes states: “every language lesson is about something and that something is cultural.” After observing some relevant studies, Buttjes explains how language teaching is culture teaching:

- 1) language codes cannot be taught in isolation because processes of sociocultural transmission are bound to be at work on many levels, e.g. the contents of language exercises, the cultural discourse of textbooks, and the teacher's attitudes towards the target culture;
- 2) in their role of “secondary care givers” language teachers need to go beyond monitoring linguistic production in the classroom and become aware of the complex and numerous processes of intercultural mediation that any foreign language learner undergoes... To accentuate that a FL teaching is a foreign culture teaching, Brown (emphasizes on ‘acculturation’—the process of becoming adapted to a new culture.

The third reason for the inevitability of incorporating cultural matters into a FL program is the fact that the major goal of a foreign language program is the mastery of communicative competence. In order to communicate successfully with the speakers of another language, one needs a sound grasp of the background knowledge of the target culture. Thus, a FL learning is fundamentally a foreign culture learning. Samovar accentuate:

“Culture and communication are inseparable because culture not only dictates who talks to whom, about what, and how the communication proceeds, it also helps to determine how people encode messages, the meanings they have for messages, and the conditions and circumstances under which various messages may or may not be sent, noticed, or interpreted... Culture...is the foundation of communication.”

What type of culture should be taught in the foreign language classroom? Relating the essential ideas provided by the aforesaid definitions and the reasons for the inevitability of incorporating cultural matters into the foreign language classroom, it is apparent that the major forms of culture we need to deal with in a foreign language program should be the one that views culture as a “blue print” or integrated patterns of abstraction derived from observable behavior of a group of people. In other words, the major cultural contents to include in a language classroom should be what Tomalin and Stempleski call with the little ‘c’ of culture, i.e. “culturally influenced beliefs and perceptions, especially as expressed through language, but also through cultural behaviors that affect acceptability in the host community.” In relation to this, Brooks suggests that the cultural elements to be emphasized in the classroom are patterns of living which refers to “the individual’s role in the unending kaleidoscope of life situations of every kind and the rules and models for attitude and conduct in them. By reference to these models, every human being, from infancy onward, justifies the world to himself as best he can, associates with those around him, and relates to the social order to which he is attached.”

Therefore, realistic elements of culture we should include are notions like when and what people eat; how they make a living; the attitudes they express towards friends and members of their families; which expressions they use to show approval or disapproval, educational attitudes, time and space patterns, work values, etc. In this sense, culture is a body of ready-made solutions to the problems encountered by the group. It is a cushion between man and his environment. Although the concrete forms of culture like painting, music, tools, and facts of history or geography are interesting to discuss, since they do not provide an intimate view of what life is really like in the target culture, they are not of high important to deal with in relation to the teaching of a foreign language.

How to incorporate culture into the foreign language classroom? Better international understanding is a noble aim, but how can the transition be made from theoretical matters to the active, crowded, and sometimes noisy foreign language classroom? One problem in all classroom work is the involvement of students’ interest, attention, and active participation. Learning activities which focus on active rather than passive learning are the best.

Traditional methods of teaching culture in the foreign language classroom have been focused on formal culture and passive learning. Students do need both a geographical and historical perspective in order to understand contemporary behavior patterns but this can be done with “hands on” activities. In order to communicate effectively in the target language, foreign language students should be facilitated to feel, touch, smell, and see the foreign peoples and not just hear their language.

Teaching culture is considered important by most teachers but it has remained “insubstantial and sporadic in most language classrooms”. Omaggio gives several reasons for this including lack of time, uncertainty about which aspects of culture to teach, and lack of practical techniques. In this paper, we will present a range of practical techniques that we have found to be successful in culture-based courses and some tips that can help to make the teaching of culture a better experience for both you and your students. [76; 59]

Creating Cultural Texture

1. Authentic Materials

Using authentic sources from the native speech community, like films, news broadcasts, and television shows; Web sites; and photographs, magazines, newspapers, restaurant menus, travel brochures, and other printed materials, helps to engage students in authentic cultural experiences. Teachers can adapt their use of authentic materials to suit the age and language proficiency level of the students. For example, even beginning language students can watch and listen to video clips taken from a T.V. show in the target language and focus on such cultural conventions as greetings. The teacher might supply students with a detailed translation or give them a chart, diagram, or outline to complete while they listen to a dialogue or watch a video.

After the class has viewed the relevant segments, the teacher can engage the students in discussion of the cultural norms represented in the segments and what these norms might say about the values of the culture. Discussion topics might include nonverbal behaviors (e.g., the physical distance between speakers, gestures, eye contact, societal roles, and how people in different social roles relate to each other). Students might describe the behaviors they observe and discuss which of them are similar to their native culture and which are not and determine strategies for effective communication in the target language.

2. Proverbs

Discussion of common proverbs in the target language could focus on how the proverbs are different from or similar to proverbs in the students' native language and how differences might underscore historical and cultural background. Using proverbs as a way to explore culture also provides a way to analyze the stereotypes about and misperceptions of the culture, as well as a way for students to explore the values that are often represented in the proverbs of their native culture.

3. Role Play

In role plays, students can act out a miscommunication that is based on cultural differences. For example, after learning about ways of addressing different groups of people in the target culture, such as people of the same age and older people, students could role play a situation in which an inappropriate greeting is used. Other students observe the role play and try to identify the reason for the miscommunication. They then role play the same situation using a culturally appropriate form of address.

4. Culture Capsules

Students can be presented with objects (e.g., figurines, tools, jewelry, art) or images that originate from the target culture. The students are then responsible for finding information about the item in question, either by conducting research or by being given clues to investigate. They can either write a brief summary or make an oral presentation to the class about the cultural relevance of the item. Such activities can also serve as a foundation from which teachers can go on to discuss larger cultural, historical, and linguistic factors that tie in with the objects. Such contextualization is, in fact, important to the success of using culture capsules. Exchange students, immigrant students, or students who speak the target language at home can be invited to the classroom as expert sources. These students can share authentic insights into the home and cultural life of native speakers of the language.

5. Ethnographic Studies

An effective way for students to learn about the target language and culture is to send them into their own community to find information. Students can carry out ethnographic interviews with native speakers in the community, which they can record in notebooks or on audiotapes or videotapes. Discussion activities could include oral family histories, interviews with community professionals, and studies of social groups. It is important to note that activities involving the target-language community require a great deal of time on the part of the teacher to help set them up and to offer ongoing supervision.

6. Literature

Literary works can be an effective means to develop the understanding of other cultures because they provide the readers with insights of other cultures without having to visit the real place. Carter (1995) points out:

Literature, it seems to me, is the surest bridge to understanding. Let students read novels, plays, short stories, and yes, poems from other nations and cultures. Let them immerse themselves vicariously in the other lives, and sort of actually living there for an extended period, they'll have about as intensive an understanding as it is possible to get. I remember reading something in a textbook recently, a piece of advice offered by photographer Burt Glinn to would-travellers to the Soviet Union. "Instead of looking at the book I did on Russia," Glinn says, "you would do better to read Tolstoy or Chekov to understand what the Russians are alike."

7. Film

Film and television segments offer students an opportunity to witness behaviors that are not obvious in texts. Film is often one of the more current and comprehensive ways to encapsulate the look, feel, and rhythm of a culture. Film also connects students with language and cultural issues simultaneously, such as depicting conversational timing or turn-taking in conversation. Herron et al.'s (1999) study showed that students achieved significant gains in overall cultural knowledge after watching videos from the target culture in the classroom.

In the studied literature are identified general provisions, have been developed different approaches and technologies, and attempts of philosophical basis of intercultural approach to teaching foreign languages. But despite the obvious interest in this problem, the theory of the matter is not developed enough and, as practice shows, in the universities intercultural component remains under-researched. This is confirmed by the low level of formation of Linguo-culturological competence of the students for whom the process of learning a foreign language is performed outside the language environment and is far from the actual functioning of the studied language and culture. Thus, as a learning objective is put forward Linguo-culturological competence in teaching the lexis of American English.

Taking into consideration the above mentioned facts, the formation of linguo-culturological competence of students is a problem that has scientific value. Therefore, there is a necessity of further searching for the ways to solve it at both theoretical and practical levels.

Oxford H. has used the term 'cultural texture' to describe many aspects of culture that we need to teach to our students. To achieve this texture, we need to vary three different parameters.

1. Information Sources
2. Activity-types
3. Selling-points

Information Sources

In order to get a comprehensive picture of the target culture from many angles, we need to present our students with different kinds of information. The list below shows some possible sources of information which can be used as materials for teaching culture. By using a combination of visual, audio and tactile materials, we are also likely to succeed in addressing the different learning style so four students.

- Video
- CDs
- TV
- Readings
- Internet
- Stories
- Students own information
- Songs
- Newspapers
- Realia
- Fieldwork
- Interviews
- Guest speakers
- Anecdotes
- Souvenirs
- Photographs
- Surveys
- Illustrations
- Literature

Activity Types

Many books which attempt to teach culture offer only 'discussion' activities. Discussions a valuable form of learning in culture, but we can not expect all students to be able to discuss complex issue sat a high level in a foreign language. Often, even high-level students need some preparatory activities with clear goals be for they can proceed to discussion. Some of our favorite activities are discussed below.

You may ask your students to answer the questions in pairs or groups. They will share their existing knowledge and common sense to give answers. It is not important whether students get the right answer or not, but by predicting, students will become more interested in finding out the right answer. The right answers can be given by the teacher, through a reading, listening, or video. At this point, extra information can be provided. You can also ask students to quiz their partner about readings or other materials. Quizzes offer a high-interest activity hat keeps students involved and learning.

Reformulation

When students have read an activity or listened to a story, you may like to use reformulation to allow them to check what they have learned and to reinforce it by retelling it to a partner. Reformulation simply means : 'Explain what you just learned to your partner in your own words.' It is a very simple technique, but has proved very successful for learning both culture and language. We often give readings for home work and require students to take notes on the content. These notes can be in the form of pictures, keywords, or mind-maps.

Noticing

As students watch a video or are engaged with some other materials, you can ask them to 'notice' particular features. For example, they could watch a video of a target-culture wedding and note all the differences with their own culture. Asking students to 'notice' gives a focus to the materials by making it into a task, rather than simply passive view in go listening.

Prediction

As mentioned above, prediction can be a useful tool in quizzes, but can be equally useful in using almost any materials. Like 'noticing', prediction can engage the students more actively. For example, when you are telling a story, you can stop at a certain point and ask the students to predict how it will continue. Or, when you are giving out a reading or homework, first give the title of the reading and ask students to predict what they will learn. This will force them to review their existing knowledge of the topic and raise their curiosity about their prediction is correct or not.

Research

Student research is one of the most powerful tools that we can use with college students because it combines their interests with the classroom. For example, after the first class, weak students to search their internet or library and find information on any aspect of the target-culture that interests them. In the following class, students explain to their group what they have learned and answer any questions about it.

The most important point is to ensure that the students are active living in the target culture and language.

- Games
- Role Play
- Field trips
- Reading activities
- Listening activities
- Writing activities
- Discussion activities
- Singing

Selling Points

In order to create cultural texture, we must be careful not to portray the culture as monolithic, nor to only teach the pleasant aspects. Activities and materials should portray different aspects of the culture. In other words, we need to 'sell' different views of the culture to our students. Introducing deliberate contrasts within a culture can be useful. Some different 'selling points' are contrasted below.

- Attractive vs. Shocking
- Similarities vs. Differences
- Dark aspects of culture vs. Bright
- Facts vs. Behaviour
- Historical vs. Modern
- Old people vs. Young people
- City life vs. Country life
- Stated beliefs vs. Actual behaviour

Practical Tips

a) Personalization

Only by personalizing activities and content can we hope to lead students to better cultural understanding. We can start off by talking about a distant country, but this will only result in stereotyping if we do not allow students to relate the same issues to their own lives. And as every language teacher knows, students love to talk about themselves.

b) Activities, not just 'Discussion'

I was reading a book on teaching culture recently and had to laugh at one activity. 'Step 1 - introduce the material. Step 2 - Lead a lively discussion.' This is probably possible with some high-level students in some parts of the world, but for most foreign-language students, instant lively discussion is an unlikely scenario. We have found that activities with simple instructions and a clear goal such as quizzes or surveys are very successful even with low-level learners. It is very easy to extend such activities into open-ended discussions if the opportunity arises. On the other hand, it is often impossible to transform open-ended 'discussion' activities (usually with no clear goal) into activities which work effectively with low-level learners.

c) Suitable Level of Difficulty

Know your students. Even though you may see yourself primarily as a teacher of culture, if you are working with EFL students, you must constantly remember that they probably will not understand everything that you say. It is not necessary that they understand every word and indeed a challenge is wonderful for learning, but consistently using material or a way of speaking that is too difficult is a sure way to make students lose their interest in a target-culture.

1. Razumova E.V. *Methods of teaching foreign languages in higher schools.* – M.: Prosveschenie, 2006.
2. Astarova N.O. *Linguistic aspects of intercultural communication.* – Barnaul, 2007.
3. Omaggio-Hadley A. *Teaching language in context.* MA: Heinle & Heinle Publishers. – Boston, 1993.
4. Byram M. *Teaching and assessing intercultural communicative competence.* Philadelphia, PA: Multilingual Matters, 1997.
5. Larry A. Samovar and Richard E. Porter: *Intercultural Communication: A Reader.* NY, USA. 1996.

Түйіндеме

Есимкулова С.С. – педагогика ғылымдар магистрі, Абай атындағы ҚазҰПУ

Ағылшын тілін оқытуда мәдениетті кірістіру

Бұл мақалада шет тілін оқытудағы мәдениет аралық аспектінің маңыздылығы қарастырады. Автор ағылшын тілін оқыту барысында тілмен қатар мәдениетті де қоса оқытудың жолдары мен практикалық тәсілдерімен бөліседі. Қазіргі таңда, мемлекеттер арасындағы экономикалық, мәдени және ғылыми байланыстардың дамып кеңеюіне байланысты, мәдениет аралық қарым-қатынастарды зерттеуге қатысты тақырыптардың маңыздылығы өсіп отыр. Әр адам өзіндік ерекше ұлттық, дәстүрі, тілі, тарихы және әдебиеті бар белгілі бір мәдени топқа жатады. Мәдени қарым-қатынастың кеңеюі сол мәдениеттердің кеңейюіне әкеліп соғады.

Түйін сөздер: лингвомәдени тәсіл, мәдени хабардарлық, мәдениетаралық білім беру

Резюме

Есимкулова С.С. – магистр педагогических наук, КазНПУ им. Абая

Способы включения культуры в обучение английскому языку

Эта статья посвящена некоторым теоретическим аспектам и практическим советам по включению культуры в преподавания английского языка. Темы, касающиеся исследования межкультурной коммуникации, отношения между языком и культурой и изучения языковой идентичности, в настоящее время стали настолько важны в силу экономических, культурных и научных связей между странами и их народами. Каждый человек принадлежит к определенной национальной культуре, которая включает в себя национальные традиции, язык, историю и литературу. Процесс культурного взаимодействия приводит к их объединению, и вызывает некоторых из стран стремиться к культурному самоутверждению и желанию сохранить свои собственные культурные ценности.

Ключевые слова: лингвокультурный подход, культурная осведомленность, поликультурное образование.

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ MULTILINGUAL EDUCATION

УДК378.016:811_111

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ КӨПТІЛДЕ БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІНДЕ ПӘН МЕН ТІЛДІ ҚАТАР ОҚЫТУ (CLIL) ӘДІСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Сыдық Л. С. – Абай атындағы ҚазҰПУ, филология институты,
6М011900–Шетел тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты,
e-mail: sydyk-leniana@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: **Шаяхметова Д.Б.** – п.ғ.к. қауымдаст.проф.,
Абай атындағы ҚазҰПУ, e-mail: dana.shayakhmet@mail.ru

Мақалада қазақстандық көптілді білім беру саясатын жүзеге асырудағы 21 ғасырдағы инновациялық әдіс – пән мен тілді қатар оқытудың (CLIL) рөлі қарастырылады. Мақала авторлары CLIL әдісінің пайда болу тарихын, шетелдік тәжірибеде қолданылуын зерттей отырып, оның қазақстандық тәжірибеде алатын орнына тоқталады. Мақалада пән мен тілді қатар оқыту (CLIL) әдісіне берілген ресми анықтамаларға шолу жасалып, оның бірқатар ерекше тұстары ажыратылады. Мақала авторлары өз зерттеулері нәтиже-сінде CLIL әдісін кез келген өзге тілді үйретуге қолдануға болатындығын, пән мазмұнына деген қызығу-шылықты тілді үйретуге пайдалану мүмкіндігін және тіл үйренуге қажетті уақытты үнемдеуде тиімді екендігіне сүйене отырып отандық білім беру саласында жүзеге асырылып отырған көптілділік және профильді білім беру саясатын жүргізуде тиімді деген қорытынды жасайды.

Түйін сөздер: көптілділік, CLIL, пән мен тілді біріктіріп оқыту, бейіндік, күзірет, таным.

Экономикалық және әлеуметтік жағдайлар туғызған сұраныстар мемлекет ретінде Қазақстан тарапынан білім саласында күрделі реформалар жасауға алып келді. Жоғарыда айтылған талап-тарға сәйкес туындаған негізгі реформалардың бірі – көптілді білім беру 2007 жылы Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» халыққа жолдауында «Үш тілдің бірлігі» мәдени жобасын іске асыруды ұсынған сәттен бастап жүзеге асырыла бастады. Қазақ тілін – мемлекеттік тіл, орыс тілін – ұлтаралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілін – жаһан-дық экономика тілі ретінде меңгеру әр қазақстандық азаматтың міндетіне айналды. «2020 жылға дейін мемлекеттік тілді меңгерген республиканың тұрғындарының санын 95 пайыз және ағылшын тілін меңгерген тұрғындардың санын 20 пайыздан кем емес» [1] деңгейге дейін жет-кізуді жүзеге асыру мақсатында қазақстандық жоғары оқу орындарында жаппай көптілді білім беру орталықтары мен институттары құрылып, тілдік емес пәндерді ана тілінен өзге тілдер арқылы оқыту еліміздің жоғары оқу орындарына, жеке мектептерде және сынақ ретінде кейбір мемлекеттік мектептерде іске қосылды. Дегенмен бұл тәжірибе негізгі мектептерге жалпылама енгізілген жоқ. Білім беру министрлігі бекіткен 2016-2019 жылдарға арналған білім беруді дамыту бағдарламасына сәйкес 2019 жылдан бастап негізгі мектептерде 10 және 11-сыныптарда төрт пән – физика, химия, биология, информатика ағылшын тілінде, қазақ тілі, қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы, география қазақ тілінде, орыс тілі мен әдебиеті, дүние жүзі тарихы орыс тілінде оқытылатын болады [2].

Қазақстандық қоғамда мектеп пәндерін білім алушының ана тілінде емес екінші немесе үшінші тілдерде оқытудың қаншалықты қажеті бар? Бұл сұраққа жауап беру үшін аталмыш оқыту тәжірибесінің пайда болу себебі, қолданылу маңыздылығына қатысты жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижесінде «XXI ғасырда білім беру саласында үлкен инновация алып келген осы бір оқыту тәжірибесі 5000 жыл бұрын шумерлердің территориясын жаулап алған аккадиялықтардың жергілікті шумер тілін үйренуде оны оқыту құралы ретінде қолданғаннан басталғаны» туралы деректерді кездестіруге болады [3].

XX ғасырдың екінші жартысында пән мен тілді қосарлап оқыту тәжірибесіне деген қажеттілік негізінен тілдер жағынан алуан түрлі ерекше аймақтарда (мысалға шекаралас жатқан өңірлерде, түрлі ұлт өкілдері тұратын ірі қалаларда) әртүрлі географиялық, демографиялық, экономикалық мәселелерге байланысты туындап отырған [4].

Тіл мен пәнді қатар оқытуға жасалған негізгі қадамдардың бірі ретінде Канадалық тәжірибені мысал ретінде келтіруге болады. 1965 жылы Канаданың Квебек аймағында тұратын ағылшын отбасыларынан шыққан балаларға мемлекеттің ресми тілі – француз тілін үйрету мақсатында

ағылшын тілді оқушыларға мектеп пәндерін француз балаларымен бір сыныпта оқыту енгізілген [5]. Көп уақыт ұзамай канадалық тәжірибе Япония, Австралия және Америка, Ұлыбритания елдерінде кеңінен тарай бастаған. Жоғарыда аталған мемлекеттер әлемнің түрлі елдерінен қоныс аударған отбасылардың балаларын біліммен қамтамасыз етуде пән мен тілді қатар оқыту ұлттық, тілдік, діни ерекшеліктерді ескере отырып білім беруге қол жеткізудің мүмкіндігі ретінде қабылдады.

Аталмыш оқыту тәжірибесі еуропа елдерінде соңғы 20 жылдықта енгізіле бастады. Осылайша 1994 жылы алғаш рет Йювяскюла Университетінің (Финляндия) көптілде және қостілде білім беру мәселелерімен айналысқан зерттеуші топтың мүшесі Давид Марш қазіргі таңда әлем бойынша қолданыстағы тәжірибе үлгісін білдіретін CLIL (Content and Language Integrated Learning) яғни пән мен тілге қатар оқыту терминін алғаш рет қолданысқа енгізді. [6].

Әлемнің барлық елдерінде пән мазмұнына, оқу жоспарына, қала берді тіл үйрету процессіне күрделі өзгерістерді алып келген осы бір инновация – пән мен тілді қатар оқыту (CLIL) тұрғысына (подход) еуропалық комиссия тарапынан келтірілген бірқатар анықтамаларға тоқталсақ, аталмыш оқыту тәжірибесінің Қазақстан жүргізіп отырған көптілділік саясаты жағдайында қаншалықты маңызды екендігіне көз жеткізуге болады. CLIL яғни пән мен тілді қатар оқыту термині «қолшатыр» секілді әртүрлі білім беру жағдайында, әртүрлі енгізу тәсілдеріне қарай «толықтай тілдік ортаға сіну», « тілдік нөсер» т.б., бірқатар әдістердің жиынтығын білдіретін ерекше термин. Сондықтан, оған келтірілген анықтамаларда алуан түрлі яғни:

- пән мен тілді қатар оқыту дегеніміз (CLIL) – білім алушылардың кез келген пәнді кез келген шетел тілі арқылы оқуы;

- CLIL яғни пән мен тілді қатар оқыту екі нысананы көздейді яғни қандай-да бір пәнді оқи отырып, шетел тілін үйренуді жүзеге асыру;

- CLIL дегеніміз шетел тілін үйренуге оқу жоспарында артық сағат бөлуді жүзеге асырмастан білім алушының тілдің ықпалында үнемі болуы;

- CLIL дегеніміз – білім алу үшін тілдерді пайдалану.

Жоғарыда келтірілген сипаттамалар білім беру саласындағы шетел тілінің маңыздылығын айқандайды. Нәтижесінде еуропа елдері ғана емес Қазақстанның да бұл тәжірибені қолдануға тырысу себебін түсінгендей боламыз. CLIL әдісінің негізін қалаушылардың бірі Давид Марш

«Еуропада 1994 жылдары пән мен тілді біріктіріп оқытуды енгізудің саяси және білімдік себептері болды. Саяси жағы Еуроодаққа енген мемлекеттердің азаматтарының арасындағы еңбек ұтқырлығы, білім алмасудың артуы, көші-қон мәселесі үстемдік етуші тілдерді жетік біліуге қажеттілікті туғызды, өйткені шетел тілін меңгеру деңгейі ол кезде де сын көтермейтін еді. Білімдік жағына қатысты түрткі ол –Канададағы сияқты көптілде оқыту бастамаларының әсерінен туындаған тілді жетік меңгерген оқушылар қатарын арттыру мақсатында қолданыста бұрыннан бар шетел тіліне оқыту әдістерін жаңа жағдайларға бейімдеу немесе жаңа әдістерді ойлап табуға деген талпыныс еді» - деген пікір келтіреді [7].

Еуропа елдерінде ХХ ғасырдың екінші жартысында қарқынды жүрген саяси және экономикалық өзгерістер 1995 жылы Еуропалық Кеңесте « ...барлық Еуропалық Одақтың азаматтары мектеп қабырғасын бітірген кезде өздерінің ана тілдерінен басқа екі шетел тілінде сөйлеуге қабілетті болуы керек» міндетіне шешім шығаруға алып келді. Шетел тіліне, соның ішінде әлемдік нарықта үстемдік етуші ағылшын тіліне деген қажеттіліктің еуропа елдері мен Қазақстан үшін еш айырмасы жоқтығы айқын көрініп тұр деуімізге болады. Олай болса, Қазақстанның көптілде білім беру реформасы, оның ішінде ағылшын тіліне берілген басымдылық - заман талабы, уақыт сұранысы. Қазақстан азаматтарының ағылшын тілін белгілі бір дәрежеде меңгер-меуі әлемдік еңбек нарығына шығу, әлемдік білім алмасу, халықаралық ғылыми жобаларға қатысу, жаңа технологиялар мен ақпараттардың ілегіне еру мүмкіндіктерін азайтады. Жоғарыда келтірілген бірқатар жаһандық мәселелер енді ағылшын тіліне тек «тіл» ретінде емес сөзсіз меңгерілуге тиісті «негізгі дағды» ретінде қарастыруға алып келді.

«Тәуелді» және «тәуелсіз» Қазақстанның азаматтары білім саласының барлық сатыларында қандай-да болмасын шетел тіліне әруақытта оқытылды. Бірақ мектеп қабырғасында, кейіннен жоғары оқу орнында оқытылған шетел тілі курстары еш қажетке жарамай құмға сінгендей әсер қалдыратын. Мен өз тәжірибемде шетел тіліне оқыту барысында «Мен мектепте оқыдым, бірақ

қазір есімде ештеңе қалмаған» немесе «институтта оқып едім, бірақ ештеңе білмеймін» деушілерді көп кездестірдім. Себебі шетел тілін үйренуге айтарлықтай әлеуметтік жағынан болсын, экономикалық тұрғыдан алғанда да дәл қазіргідей қажеттілік болған жоқ. Шетел тілі болашақ мамандыққа еш қатыссыз «өз алдына» жеке дара пән ретінде оқытылды. Шетел тілін оқытуға бөлінетін сағат саны ешқашан жеткілікті болған емес. Бүгінгі таңда білім алушыларға лексика, морфология, синтаксисқа негізделген оқу мазмұны арқылы 4 дағдыны қолдана отырып, қарым-қатынас жасауды үйретіп қою яғни шетел тілінің өзін пән ретінде оқыту жеткіліксіз. Сол себепті қазір білім мазмұнына English for Specific Purposes (ESP) - арнайы мақсаттағы ағылшын тілі, English for Academic Purposes – оқу мақсатындағы ағылшын тілі, English Medium of Instruction – ағылшын тілі «оқыту құралы» мағынасында жаңа ұғымдар пайда болды. 21 ғасырда шетел тіліне «ақырғы мақсат» ретінде емес «ақырғы мақсатқа» жету құралы ретінде қарау пікірі қалыптасты. Шетел тілі арқылы пән мазмұнын меңгеру, компетенция қалыптастыру, «тілді қолдана отырып» білім алуды үйренудің мәні артты. Нәтижесінде, еуропалық тәжірибеде 1994 жылы оқыту мен оқудың прагматикалық жолы ретінде халықаралық стандартқа сай тілдік компетенцияны пән мазмұнымен біріктіре отырып жетілдіруді көздейтін CLIL тұрғысы алғаш рет қолданысқа енді. Тілдік емес кез-келген пәнді шетел тілінде оқыту есебінен тілді үйренуге бөлінетін уақытты арттыру мақсатында пайда болған бұл әдіс қазыр жалпы оқу білімдері мен дағдыларын қалыптастыру мен дамытуды көздейтін пәндік мазмұн негізінде лингвистикалық және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік беретін дидактикалық методика деген ұғымға айналды. Егер шетел тіліне оқытудың дәстүрлі әдісін ұстанатын болсақ, мектеп, колледж және жоғары оқу бағдарламалары бойынша шетел тілін үйренуге бөлінетін сағат саны бұл мәселені шешуге еш мүмкіндік бермес еді. Шетел тілін оқытуға бағдарлама бойынша бөлінетін сағат санының жеткіліксіздігі әлемнің барлық шетел тілі пәнінің оқытушылары кездесетін қиындық. Сонымен қатар Қазақстан сияқты ағылшын тілінің «өмір сүруі» күнделікті өмірде мүмкін емес елдерде шетел тілін үйрену мен үйретудің қиындығы еселеп артады. Олай болса, бұл мәселені қайбір пәнді шетел тілінде оқыту арқылы шешуге неге болмайды? Осыған орай «пән бойынша үйренуге қажетті дағдылар мен білімнің межеленген көлемін еш өзгертпестен, білім алушыны шетел тілімен үнемі байланыста болуына жағдай туғызуға мүмкіндік беретін»[8] CLIL әдісін қолдану тиімді болар еді.

Біздің ойымызша келесі бір ескеретін нәрсе CLIL әдісінің Қазақстанда соңғы 10-15 жылда қолға алынған бейіндік оқыту саясаты үшін де тиімді тұстарының болуы. Сөзіміз дәлелді болу үшін алдымен бейіндік оқытудың мақсаты не деген сұраққа жауап беріп көрелік. Мақсат – білім алушылардың қабілеттерін, қызығушылықтарын, психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, тұлға ретінде қалыптастыру, болашақ өмірге дайындау.

Білімнің «қолданбалы» болуы яғни білім алушылардың болашақта жинақтаған білімді дағдыға айналдыра білуі, кез келген өмірлік ситуацияда шешім шығару үшін пайдалана білуі бірінші орынға шықты. CLIL әдісінің «қолданбалы тілді үйрену» яғни «тілді әрекет жасай отырып үйрену», «компетенцияға негізделген» табиғаты студенттерді арнайы кәсіби талаптарға сай даярлаудың «профилді оқыту» және «үздіксіз оқу» реформаларына оңтайлы деп есептеуге әбден болатын сияқты. Сонымен қатар, білім мазмұнын меңгерудегі негізгі кілті не? Ол – білім алушының мотивациясы (қажеттілік, түрткі). Профильдік оқытудағы негізгі мотивация – болашақ мамандық. Болашақ мамандығына қатысты пәнге деген қызығушылық білімді тез сіңіруге, дағдыларды меңгеруді жеңілдетеді және оқу нәтижесіне оң ықпал етеді. Олай болса, пән мен тілді қатар оқыту (CLIL) білім алушыларды олардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарын ескере отырып жүргізуге мүмкіндік береді. Екіншіден, CLIL сабақтарында білім алушының болашақ кәсібіне қызығушылығын қанағаттандыруға шетел тілін құрал ретінде пайдаланамыз. Бұл бізге тілдік компетенцияны жетілдіруге көмектеседі. Оқу процесінде өздеріне қызықты тақырыпта сөйлеу, жаңа білімге қол жеткізу, ол білімді дағдыға айналдыру үшін өзге тілді қолданып әрекеттер жасау тіл үйрену процесіне шынайылық мазмұн береді. Тілдік қарым-қатынасты білім алушылардың пән мазмұны бойынша білім алмасу ретінде қабылдауы олардың шетел тілінде сөйлеу қорқыныштарын азайтып керісінше сөйлеуге түрткі жасайды, тілдегі психологиялық кедергілерді жеңуге көмектеседі [9]. CLIL сабақтарында негізгі нысана пән мазмұны бойынша

білім болғандықтан, білім алмасу құралы ағылшын тілі үшін ситуация ойлап табудың қажеттілігі жоқ, сабақ барысындағы студент пен студент, оқытушы мен студент ара-сындағы шетел тілінде пәндік білім алмасу ең шынайы (аутентичный) тілдік қарым-қатынасты орнатады. Осылайшы, білім алушылар мамандық бойынша білім ала отырып екінші жағынан шетел тілінде сөйлеу дағдыларын дамытады. Осы орайда айта кететін жайт CLIL яғни пән мен тілге қатар оқытудың негізгі артықшылығының тіл үйрену процесінің «жоспарлап, мақсатты түрде» үйренуден, ар адамның өз ана тілін еш «арнайы оқытусыз меңгергені» сияқты түрде өтуі болмақ. Қазақстандық үштілді білім беру жағдайында CLIL тұрғысының тағы бір тиімді тұсына тоқталғымыз келеді. Осы тақырыпта жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмыстарына талдау жасай отырып CLIL тұрғысының 4 қырына (4C) яғни әдіс ретіндегі айырма артықшылығын ажырат-тық. Олар:

- Content – пән мазмұны. Пән бойынша білімді меңгеру мен дағдыларды дамыту - Communication – қарым-қатынас. Білім алушыларды пән мазмұнын меңгеруде шетел тілін қолдана білуге үйрету.

- Cognition – танымдық қабілеттері. Тіл мен пән мазмұнын тереңірек түсінуді жетілдіру үшін студенттердің ойлау қабілеттерін сынау, талдау, салыстыру, болжау, сәйкестіндіру мәніндегі тапсырмалар арқылы дамыту.

- Culture – мәдени білім. Мәдениеттердің ерекшелігін, ұқсастығын, айырмашылығын білу көпұлтты, көптілді ортада тіл табысуға, өз мәдениеттерін сақтауға көмектеседі. Енді осы қырларының оқыту процесінде қалай жүзеге асырылатындығына тоқталып көрейік. Ең алдымен, пән мазмұнын меңгеру үшін когнитивтік дағдылар өте маңызды. Білім алушылардың нәтижелі оқу үлгірімін көрсетуі олардың ойлау қабілеттері мен танымдық дағдыларының қаншалықты дамығандығына байланысты. Әлсіз когнитивтік даму пән мазмұнын шетел тілін айтпағанда ана тілде де меңгеруге кедергі келтіреді. Әдетте білім алушы қандай-да бір дағдыны ана тілінде меңгерсе, оны шетел тілінде қайтадан үйретуге қажеттілік тумайды, мысалға студент ана тілінде білім алу барысында қысқаша жазбалар жазуға немесе шолып оқу дағдыларын меңгерсе оларды білім алуда шетел тілін қолдану кезінде өзбеттерінше орындай алады, әрине ол дағдыларға ана тілінде берілетін білім арқылы қол жеткізу оңайырақ, өкінішке орай, дәстүрлі сабақтарда бұл жағы кемшін. Сондықтан CLIL сабақтарында оқытудың анықтау, топтау, суреттеу, мысал келтіру, сипаттау, қарама-қарсы қою, салыстыру, себебін түсіндіру, топшалау, болжам жасау, себеп-салдарын баяндау, шешім шығару, қорытынды жасау сияқты тапсырмаларға сүйенуі білім алушылардың когнитивтік дағдыларын дамытуды көздейді. Оқытуда пән тақырыптары арқылы білім алушылардың мәдениаралық құзіреттерін дамыту, пәндерді жарыстыруға қарағанда бір-бірімен толықтыру, сабақ барысында оқытушының әдіс- тәсілдерді түрлендіру мүмкін-дігі, білім алушылардың тіл мен пәнге құлшынысының артуын жатқызуға болады [10].

Қорытындылай келе, Қазақстан үшін бірі екіншісіз жүзеге аспайтын «ұтқырлық» және «көптілділік» сияқты «егіз» мақсаттарға жетуде білім беруде CLIL әдісін қолдану әлемдік еңбек нарығында бәсекелес болуға қазақстандық қоғамды бір қадам болса да жақындата түседі деп санаймыз. Ағылшын тілін оқыту процесінде «қозғаушы тетік» ретінде қолдана отырып, әртүрлі мазмұндар арқылы құзіреттілікті дамыту, кәсіптік білімді тартымды ету үшін ағылшын тілі мен пәнді «қосу», сонымен қатар тілдік емес пәндерді ағылшын тілінде оқыту есебінен тіл үйренуге кететін уақытты арттыру кәсіби бағытталған көптілдік білім беру саясатын жүзеге асырудың оңтайлы жолы деп есептеуге болады.

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы «Жаңа Қазақстан-жаңа әлемде» 2007

2. Қазақстан Республикасы білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, 2016

3. Hanesova D., CLIL in Foreign Language Education, 2013 p.10

4. Hanesova D., CLIL in Foreign Language Education, 2013 p.3

5. Baker C., Foundations of Bilingual Education and Bilingualism, 1993, p.496

6. Kovacs, 2014, p.48; Marsh, Malers & Hartiala, 2011

7. Motalto S.A., CLIL Guide book 2006, p.6

8. Ball. Phill, What is CLIL, onestopenglish. <http://www.onestopclil.com/>

9. Marsh D, Content and Language Integreted Learning, 2002

10. Darn, S (2006) *Content and Language Integrated Learning (CLIL): A European Overview*. ERIC. <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED490775pdf>

Резюме

Сыдык Л.С. – магистрантка 2 курса по специальности 6М011900 - Иностранный язык: два иностранных языка, КазНПУ имени Абая. e-mail: sydyk-leniana@mail.ru

Научный руководитель: Шаяхметова Д.Б. – к.п.н., ассоциированный профессор, КазНПУ имени Абая. e-mail: dana.shayakhmet@mail.ru

Эффективность предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в условиях полиязычного образования Казахстана

В статье рассматриваются роль английского языка как инструмент обучения и преимущества предметно-языкового интегрированного обучения как метод. На основе изученных материалов об истории возникновения методики CLIL (Предметно-языковое интегрированное обучение) и ее применения в зарубежной практике, авторы статьи пытаются определить ее эффективность в условиях полиязычного и профильного образования реализуемой в Казахстане.

Ключевые слова: полиязычие, CLIL, предметно-языковое интегрирование, компетенция, профильное образование, когнитивия.

Summary

Sydyk L.S. – 2nd year master student, specialty

6M011900 – Foreign language: two foreign languages, Abai KazNPU

Research supervisor: **Shayakhmetova D. B.** – candidate of pedagogical science, associate professor, Abai KazNPU, dana.shayakhmet@mail.ru

Benefits from CLIL in the context of multilingual education in Kazakhstan

This article deals with the role of CLIL in the context of multilingual education in Kazakhstan. This article highlights some key concepts on CLIL relevant to Kazakhstan's intended strategy for multilingual and vocation-oriented education and focuses on the role of English as a Medium of Instruction.

Key words: multilingual, CLIL, content and language integration, competence, cognition, vocation-oriented learning

УДК1563-0324

COOPERATIVE LEARNING IN TEACHING ENGLISH

Yessimkulova S.S. – master of pedagogical sciences, senior teacher, Abai KazNPU

The article is devoted to the use one of the efficient methods of teaching – corporative learning in teaching English. The author gives the description of corporative learning, points out corporative learning structures and their beneficial sides for teaching English. Cooperative learning and English language learners go together. Cooperative learning promotes English language acquisition among ELL students by helping them become more confident in

producing and using English when working in small groups, and students are able to pick up new learning methods by observing how their peers solve problems that involve learning English.

Key words: corporative learning, teamwork, learning stuctures, working in group, cooperation.

Nowadays there is a big range of modern methods and techniques of teaching English which enable teachers do their work quite efficiently. The last century saw an effort to provide an instructional framework regarding cooperative learning. These cooperative theories have tended to go hand in hand with discussions about how best to encourage students to be more active in their studies and to take more control of their own education. Cooperative Learning has become a popular teaching philosophy all around the globe. This work has been led by experts such as Johnson and Johnson, Slavin and Spencer Kagan. The works of these scholars have become highly respected although they may differ on some points

But what is real cooperation? What characteristics does a group need to be able to call itself a Cooperative Learning group? Is it simply having students that sit together while working on assignments? Is there a real difference between traditional group work and what is called Cooperative Learning? And what is the relevance of these methods to language teaching and learning?

The communicative approaches, constructivist theories and conventional group work are central to the foundation which Cooperative Learning approaches were built upon. However, Cooperative Learning is much more purposeful than conventional group work and has a clearer framework and it challenges students in many ways, socially and intellectually. Johnson & Johnson state that they started investigating Cooperative Learning and creating Cooperative Learning structures because this approach radically changes the atmosphere of classrooms. Traditional teaching approaches tend to be very competitive and often in inappropriate ways. Cooperative Learning, on the other hand, is built on the very foundation of human nature; human beings cannot survive without cooperating with others. Kagan makes different arguments for his support of Cooperative Learning. His claim is that without being active in one's own studies, it is not possible to learn, whatever the subject may be. Cooperative Learning engages students to work harder than they do in the traditional classroom.

Cooperative learning is a successful teaching strategy in which small teams, each with students of different ability levels, use a variety of learning activities to improve their understanding of a subject. Each member of a team is responsible, not only for learning what is taught, but also for helping his or her teammates learn—thus creating an atmosphere of achievement.

Cooperative Learning has been proven to be effective for all types of students, including academically gifted, mainstream students and English language learners (ELLs) because it promotes learning and fosters respect and friendships among diverse groups of students. In fact, the more diversity in a team, the higher the benefits for each student. Peers learn to depend on each other in a positive way for a variety of learning tasks.

When incorporating Cooperative Learning into the language classroom, it must be noted that the sizes of cooperative groups are important. Groups that have too many members are likely to disintegrate into chaos and lead to inactive members. To begin with it might be a good idea to introduce pair work, that is, let students work two and two together before increasing group size. This way, students can be eased into working with others. Most teachers and experts on the subject agree that groups of four to six members, is ideal (Center for Teaching and Learning 1999). Most Cooperative Learning Structures recommend using groups of four. With groups of that size it is possible to divide tasks among group members so everyone has some responsibility to bear and it is possible for groups to hold discussion and debates where everyone can be heard and everyone's opinion is taken into account.

Constructing groups can be a delicate matter, especially if students are experiencing Cooperative Learning for the first time. In the beginning it may be a good idea to let students choose their own groups. This way, students will team up with people they know and trust. When they have gotten used to working with others the teacher might introduce new ways to construct groups, ways that are more consistent with Cooperative Learning theories. Doing this will allow students to ease into Cooperative Learning and will allow students to work with different people.

Grouping students together by their learning abilities may not be a good idea. Putting stronger students into one group and weaker students in another will likely result in a great divide in students' abilities at the end of the project. Some research even suggests that ability grouping can have negative effect on

learning outcomes as it does not bring about amplified learning achievements but does indeed have damaging outcome on students' self esteem. However, it has been shown that combining students of different abilities into one group will be beneficial for both stronger and weaker students.

In other words, when students tutor each other it will be beneficial for both parties involved. Having students of different abilities work together in small groups during language learning can be very useful for all parties involved. Most students will have some knowledge of the language that they can share with the rest of the group, some may have excellent knowledge of grammar and syntax while others may be good spellers. This way students can learn about different aspects of the target language from their teammates.

Using equal groups does not mean putting all of the nearly bilingual students with beginners. It means forming groups that include students of all levels and abilities. The same format is used for each group's composition. Each student on a team has something to contribute to the overall success of the group. Without one, all do not succeed. ELL teachers should emphasize that each person in the group will be able to contribute equally to the group's success and that no one person will be able to carry the success of the group.

If you create roles for each team and use those roles regularly in various cooperative learning exercises, rotate who has which role each time. This prevents students from always choosing the roles they are comfortable with and encourages them to get practice in English by taking on another role. It is also important to vary who is on what team. Doing so allows students to hear and work with different peers of various levels of English abilities.

Many cooperative learning strategies work well in groups of four. This may not be appropriate for your class' size and composition. It may help to start using cooperative strategies in pairs instead of groups to get both you, as the teacher, and the students used to working with other students on a regular basis.

Cooperative Learning Models and Structures

There are several Cooperative Structures available for teachers to choose from. Teachers simply need to choose the model and structure that best suits them and the task at hand. Some of these models have a stricter structure than others and some of them might be more suitable for students who are taking their first steps in Cooperative Learning while others may be more fitting for those who have had some practice with this kind of approach.

Jigsaw

The Jigsaw approach was developed in the 1970s by Aronson. The Jigsaw has become a very popular Cooperative Learning technique, perhaps because it is relatively simple and easy to implement. The method can be applied to many kinds of tasks as long as it can be broken up into a few components. The chief benefit of the Jigsaw approach is that it automatically provides the groups with positive interdependence as the task cannot be completed without the effort of every group member.

Split your ELL students into groups, with each group containing members of various levels and abilities. Have members of each group who are of the same level meet together separately to work on part of the group's task. After students have conferred with these "expert" groups they return to their original groups where they have to share their findings with their team mates in such a way that all members of the group learn the material. After the assignment is completed students can be tested on what they have learned

Student Teams-Achievement Division

Student Teams-Achievement Division (STAD) is a little more complicated than the Jigsaw method and takes a bit more preparation time. It was designed by Slavin²⁹ as a team exercise that improves the learning of all group members. STAD has five main components or stages: class presentations, teams, quizzes, individual improvement scores and team recognition. The first stage is the class presentation.

The class presentation is given by the teacher and is very similar to direct instruction methods. This can take the form of lectures, visual presentations or even class discussion. The only condition is that the lecture must focus and be directly related to the STAD unit being implemented. During the second stage of the STAD teams are assembled. Preferably, each team should have four to five members. The team works together on the material of the unit and tries to make sure that all members learn the material to the best of their ability. After the team exercise is complete each student takes a quiz or an exam on the material covered. This is followed by a calculation of each individual's score and their improvement. The

fifth part is the team recognition where the individual improvement scores are calculated together into one group grade (Slavin 1995). The STAD is a very effective way to encourage students as it not only involves the group's progress but also their own. Students are usually more motivated when they have a chance of attaining a tangible proof of their success. However, as mentioned above, it does take quite a bit of preparation time. Before the unit can begin the teacher must do some legwork. First, a base score must be calculated for each student. The base score is the starting point for them. That is, the base score is the level of knowledge and skill that students have before beginning the STAD unit. After the quizzes have been conducted and graded students receive improvement points. These improvement points are used to calculate the group grade (Slavin 1995). Second, in order to follow the initial ideology of STAD the teacher must take great care when assembling the groups. Race, ethnicity, gender and mixed abilities are all factors that must be considered (Slavin 1995). If this preparation is made with great care then the STAD experience should be very beneficial for all students. The STAD structure can be useful in almost any subject and with many kinds of material. The only limitation is that it needs to be used with material that has definitive answers, it is not suitable for interpretative material as it must be possible to calculate a definite improvement. When it comes to language teaching, the STAD may be excellent for tasks that are based on the form of the target language because of its structure. Teachers can implement this structure in order for students to learn vocabulary, spelling or syntax. It may even be used for material such as content questions from reading material.

Group Investigation

The Group Investigation is a structure that gives students more control over their studies than other Cooperative Learning approaches as it gives students the opportunity to, to some extent, choose what they learn. Group Investigation typically takes place in six stages. During the first stage the groups are assembled. These groups are not as concerned with a heterogeneous structure as many other Cooperative Learning approaches are; what matters here is that each group is made up of students who share similar interests. When the groups have been assembled they identify their topic and decide on a structure. During the second stage students plan their investigation, subtopics are identified and questions raised. Then the work is divided among the students so each one has different topics or questions to answer. The third stage is the actual investigation. Students examine sources and other data. The fourth stage is devoted to producing the actual product or report. The group gathers back together to share their findings and make a complete report or project to be handed in or presented. The fifth stage is the presentation of the project. Preferably, each group should present their project or report to the rest of the class. The sixth and final stage of the Group Investigation is the evaluation of the final product (Sharan & Sharan 1990). The group investigation is an excellent way of incorporating learner autonomy into the classroom because it gives students the opportunity to take charge of their education, even if it is just for this one unit. It also gives the opportunity of exploring a range of subjects. Unlike the STAD it can be used with material that does not have to be strictly definitive but may contain interpretative subjects so students can form their own opinions on the subject being explored. In addition it gives students the opportunity of learning how to assess others. As the final projects are presented to the entire class it gives an excellent chance of incorporating peer review. This way students learn to give each other constructive criticism and they learn how to take criticism as a positive opportunity to learn.

Co-op Co-op

The Co-op Co-op approach is very similar to the Group Investigation structure in execution as it is based on the work of individuals coming together to form a group product. The approach can be used for a wide variety of subjects and as such it can be used across all school levels, from kindergarten to universities. It is simply a matter of designing the unit with the abilities of the students in mind (Kagan 1990). Just like Group Investigation, Co-op Co-op has several different steps or stages. Slavin describes these stages very well. The first step is a whole-class discussion during which the teacher and students discuss the upcoming unit and identify what they want to learn. The second step is the forming of heterogeneous teams which is similar to STAD. Next the teams choose their topic which must be related to the whole-class discussion session. During the fourth stage students identify subtopics and divide the work among group members. The fifth stage is conducted individually as each student investigates his or her part of the project. During the sixth stage the groups come back together and each member shares his

or her findings with the rest of the group. The seventh step is the production of the final report which is then presented to the class during the eighth stage. The evaluation is the ninth and final step (Slavin 1995). The Co-op Co-op is clearly very similar to the Group Investigation structure. It follows the same general guidelines and the same sequence of events. The main difference between these methods lies in the way in which students are assigned to teams. During Group Investigation students are assigned to groups based on their interests but Co-op Co-op structures place more emphasis on heterogeneous groups like STAD does. As mentioned above, the Co-op Co-op is very similar to Group Investigation and as such it may be used for similar purposes in language learning; language structure and content may easily be taught with the Co-op Co-op Structure.

Teams-Games-Tournaments

Teams-Games-Tournaments (TGT) is very similar to STAD in execution and contains many of the same elements. The TGT unit begins with a lecture or presentation as STAD does, teams are constructed in much the same way and students work together to learn the material. However, where STAD holds quizzes and calculates individual scores, TGT uses academic tournaments. In these tournaments games are played in different stations where one student from each team comes to play against students from other teams. The games consist of questions relating to the content of the unit (Slavin 1995). A special bumping system is used to make sure that each competition is played by students of equal abilities. This means that after each tournament the winner of each tournament table moves to a higher ranking table and the loser moves to a table of an easier level. This way all students have the opportunity of winning at some point. Each student's wins or points are calculated into a group score for their original group. The TGT can be particularly successful as it combines both cooperative and competitive educational structures because students first help each other to learn the content and then they go on to compete as individuals but their successes also benefit the group, that is, it is both an individual and a group competition. In the language classroom TGT may be more suitable for teaching materials with definitive answers just as is the case with STAD. Because the execution of the TGT is dependent on calculating points to identify "winners" it is excellent for purposes such as teaching structure, vocabulary and content questions. It is not impossible to apply the structure to interpretative material such as reading comprehension in a second or foreign language but this may make it more difficult to calculate scores for individuals and groups.

Teachers who wish to use cooperative learning should ideally base their classroom practices on theory validated by research. The closer classroom practices are to validated theory, the more likely they will be effective. When more directly practice is connected to theory, furthermore, the more likely practice will be refined, upgraded, and improved over the years. There are, however, few classroom practices that are directly based on validated theory. The close relationship between theory, research, and practice makes cooperative learning somewhat unique.

Cooperative Learning is important when it comes to language learning for a number of reasons. It is a learner centered approach that affords the language learner greater opportunities to practice their language skills in real communication than traditional teacher centered models allow. Cooperative Learning Structures provide a framework for group work where each student has a role and activities are prepared so that student engagement is both cooperative and independent, thus maximizing participation by all students in the group. When engaged in Cooperative Learning students construct their own knowledge of the target language through working with others on language rich tasks. This means that students are no longer passive participants in the classroom but become active in their own language development which is likely to result in greater retention of the material covered. Students' thinking skills are enhanced as they negotiate meaning from the material they are provided with and make connections between the new material and previous knowledge they may possess. Pronunciation and fluency are greatly enhanced so that students should become more efficient language speakers and thus able to perform in a communicative setting. Furthermore, students' social skills and abilities to solve problems in cooperation with others are enhanced. Teachers often talk about how they want their students to be more active in their own studies and take on more responsibility. Cooperative Learning approaches are excellent for this purpose as it is based on students working to help each other construct their own knowledge of the subject being studied. Cooperative Learning approaches can never, and will never, replace all other teaching approaches such as direct instruction and lectures but it can prove to be a valuable addition to any classroom. This thesis, especially the chapters that describe the survey, mostly discuss Cooperative

Learning approaches in relation to English teaching. However, these approaches apply to the teaching of all languages.

1. Aronson E. (2014, April 4). *The Jigsaw Classroom: Overview of the Technique*. Retrieved from <http://www.jigsaw.org/overview.htm>
2. Johnson D.W. & Johnson, R.T. (1994). *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*. Massachusetts: Allyn and Bacon
3. Johnson D.W., Johnson, R.T & Smith, K.A. (1995). *Cooperative Learning and Individual Student Achievement in Secondary Schools*. *Secondary Schools and Cooperative Learning: Theories, Models and Strategies* J.E. Pedersen & A.D. Digby (Ed.). New York & London: Garland Publishing Inc.
4. Kagan S. (1990). *The Structural Approach to Cooperative Learning*. *Educational Leadership*, 47(4), 12-16.

Түйіндеме

Есимкулова С.С. – педагогикалық ғылымдар магистрі,
Абай атындағы ҚазҰПУ-дың аға оқытушысы

Ағылшын тілін оқытудағы корпоративтік оқыту

Бұл мақалада оқытудың тиімді әдістерінің бірі, бірлескен кооперативтік оқудың ағылшын тілдің оқытудағы алатын орны туралы айтылады. Автор бірлескен оқыудың сипаттамасын, оқу құрылымын және оладың ағылшын тілін оқытудағы пайдалы да тиімді жақтарын ашып көрсетеді. Бірлесіп оқу мен ағылшын тілін оқыту әрдайым тығыз байланыста әрекет етеді. Бірлесіп оқу студенттерге кішігірім топта жұмыс істей отырып ағылшын тілін меңгеруде оңтайлы ықпалын тигізеді, сонымен қатар олардың ағылшын тілінде сөйлеуде өз өздеріне деген сенімдерін арттыра түседі.

Түйін сөздер: бірлесіп оқу, топта жұмыс істеу, ынтымақтастық.

Резюме

Есимкулова С.С. – магистр педагогических наук, старший преподаватель КазНПУ им. Абая

Корпоративное обучение в преподавании английского языка

Статья посвящена использованию одного из эффективных методов обучения - корпоративного обучения в преподавании английского языка. Автор приводит описание корпоративного обучения и корпоративных учебных структур и указывает на их полезные стороны для преподавания английского языка. Корпоративное обучение и обучение английскому языку всегда идут рука об руку. Корпоративное обучение способствует приобретению английского языка среди студентов, помогая им стать более уверенными в использовании английского языка при работе в малых группах, и студенты имеют возможность подобрать новые методы обучения, наблюдая, как их сверстники решают проблемы, которые включают в себя обучение на английском языке.

Ключевые слова: корпоративное обучение, работа в команде, обучающие структуры, работа в группе, сотрудничество.

МАЗМУНЫ \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENTS

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Абуов Ж.А., Каримсакова А.С. Использование современных телекоммуникационных технологий в учебном процессе.....	3
Abuov Zh.A., Karimsakova A.N. The use of modern communication technologies in teaching process	

Ожантаева М.Б., Аскарова С.А. Шеттілдік білім беруде тілдік портфолионың құрылымы мен маңызы.....	7
Ozhantaeva M.B., Askarova. S.A. The Structure and Importance of language portfolio in FLT	
Аскарова С.А., Ожантаева М.Б. Шеттілдік білім беруде студенттердің мәдениетаралық құзыретін қалыптастырудың маңызы мен жолдары.....	11
Askarova. S.A., Ozhantaeva M.B. Importance and the ways of formation of students' cross-cultural competence	
Ешімбетова З.Б., Жұмахмет Ж.И. Шет тілін оқытуда жаңа технологиялар арқылы студенттердің грамматикалық құзыреттілігін қалыптастырудың маңызы.....	15
Eshimbetova Z.B., Zhumakhmet Zh.I. The importance of formation grammatical competence using new technologies in FLT	
Кемелбекова З.А., Дәуренбек С.Б. Шетел тілін оқытуда нейро-лингвистикалық бағдарлау технологияларының рөлі.....	22
Kemelbekova. Z.A., Daurenbek S. The role of neuro-linguistic programming technologies in TFL	
Тутбаева Н.А. Искусство эффективной постановки вопросов.....	26
Nazerke Tutbayeva The art of effective questioning	
Букабаева Б.Е., Сураганова А.К. Проблемно- диалогическое обучение иноязычному общению.....	29
Bukabayeva B.E., Suraganova A. Problem – dialogic teaching in Foreign Language Education	
Telbayeva M.Zh., Zhanpeisova Zh.M. The ways of involving students into speaking skills.....	33
Тельбаева М.Ж., Жанпейсова Ж.М. Студенттерді ауызекі сөйлеуге ынталандыру	
Баданбекқызы З., Анаятова Р.К. Выявления базовых умений межкультурного языкового общения в обучении иностранному языку.....	36
Badanbekkyzy Z., Anayatova R.K. Elicitation of basic skills of intercultural communication while teaching a foreign language	
Yessenaliyeva M.D., Telbayeva M.Zh. The problem of teaching fluency for communicative interaction in English as a foreign language.....	40
Есеналиева М.Д., Тельбаева М.Ж. Ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытудағы еркін сөйлету мәселелері	
Myrzakhmetova A.T. Learning a second language with a video game.....	43
Мырзахметова А.Т. Екінші шетел тілін бейне ойындармен үйрету	
Ешімбетова З.Б., Жұмахмет Ж.И. Шетел тілін оқыту үрдісінде сыни тұрғыда ойлау технологиясын қолдану.....	46
Yeshimbetova Z.B., Zhumakhmet Zh.I. Using of critical thinking technologies in the process of teaching a foreign language	
Айтбенбетова З.Е. Методика выполнения самостоятельных работ студентов по русскому языку для неязыковых вузов.....	52
Aitbenbetova Z.E Technique of performance of independent works of students on Russian for not Language Higher Education Institutions	
Дуйсенбаева Ш. С. Шет тілде білім берудің теориялық негіздері.....	56
Duysenbaeva Sh. Theoretical grounds in FLT	
Баранбаева Қ.Б. Ағылшын тілін оқыту барысында жаңа технологияларды қолдану.....	59
Baranbayeva K.B. Use of new technologies in FLT	
Дуйсенбаева Ш.С. Обеспечение качества знаний в преподавании иностранных языков.....	63

Duysenbaeva Sh. Ensuring the quality of knowledge in FLT	
Tutbayeva N.A., Tutbayeva Zh.A. Teacher terminology management survey: principal findings and suggestions.....	68
Тутбаева Н.А., Тутбаева Ж.А. Ұстаздардың жаңа терминологияны меңгеруі: тұжырымдар мен ұсыныстар	
Тохметов А.Т., Түсіпхан К. Қытай тілінің оқтудағы мәдениетаралық байланыстар мәселесі.....	72
Tokhmetov A., Tusiphan K. Intercultural Communication in the Chinese language teaching	
Альмуханова В.И. Кәсіби құзыреттіліктің негізі – болашақ мамандарды шығармашылыққа баулу.....	76
Almukhanova V.I. Creative activity of the future specialist – the basis of professional activity	

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION**

Ivanova N.M. A Fascinating journey to intercultural communication.....	80
Иванова Н.М. Өртүрлі халықтың мәдениетаралық қарым-қатынастары мәселелері	
Umitbek A. The oretical basis of formation of intercultural communicative professional-oriented competence of students of non-linguistic universities.....	86
Үмітбек А.Қ. Тілдік емес ЖОО студенттерінің кәсіби негізделген мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері	
Sultankulova Sh.U., Myssekeyeva A.B. How does culture shock affect international students and how could it be managed?.....	89
Султанкулова Ш.У., Мысекеева А.Б. Мәдени шок және шетелдік студенттердің оны жеңу жолдары	
Касымова Г.К. Шетел тілін оқытуда мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптастырудың маңыздылығы.....	92
Kassymova G.K. Importance of formation of intercultural communicative competence in FLT	
Убниязова Ш.А., Касымбекова А.Т. Некоторые аспекты формирования толерантности у студентов.....	96
Ubniyazova Sh.A., Kassymbekova A.T. Some aspects of the formation of students' tolerance	
Шенгелбаева Н.Р., Бекхожина А.Қ. Көркем фильмдерді қазақ тілінен ағылшын тіліне аударудың қиындықтары.....	101
Shengelbayeva N.R., Bekkhozina A.K., Problems of translation films from Kazakh into English language	
Бурибаева Ж.Б. Қанатты сөздер мен тіркестерді аударудың ерекшеліктері.....	103
Buribaeva Zh.B. The peculiarities of conveying winged words and expressions	

**КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS**

Балмуханова С.Н. Формирование межкультурной компетенции Когнитивно-коммуникативный подход.....	111
Balmukhanova S.N. Communicative competence formation: cognitive-communicative approach	

Тохметов А.Т., Есжанова А.А. Определение понятия «время» в китайском и русском языках.....	115
Tokhmetov A.T., Eszhanova A.A. The notion of "Time" in Chinese and Russian	

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

Омарбекова А. К. Сленг как элемент межкультурной коммуникации.....	120
Omarbekova A.K. Slang as element of cross-cultural communication	

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS**

Люткова Н.Г. Ценностная картина мира в лингвокультурологических концептах.....	123
Lyutkova N. Value perception of the world in linguaculturalogical concepts	
Yessimkulova S.S. Ways of incorporating culture into English language teaching.....	127
Есимкулова С.С. Ағылшын тілін оқытуда мәдениетті кірістіру	

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION**

Шаяхметова Д.Б., Сыдық Л.С. Қазақстандық көптілде білім беру тәжірибесінде пән мен тілді қатар оқыту (clil) әдісінің тиімділігі.....	134
Shayakhmetova D.B., Sydyk L.S. Benefits from CLIL in the context of multilingual education in Kazakhstan	
Yessimkulova S.S. Cooperative learning in teaching English.....	139
Есимкулова С.С. Ағылшын тілін оқытудағы корпоративтік оқыту	

**«ХАБАРШЫ» ЖУРНАЛЫНЫҢ
«КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ ФИЛОЛОГИЯСЫ» СЕРИЯСЫНДА БАСЫЛАТЫН
МАҚАЛАЛАРДЫ БЕЗЕНДІРЛУГЕ**

ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

I. Қажетті материалдар

1.1. Парақтардың төменгі орта жағы қарындашпен нөмірленген мақала көшірмесі мен оның электрондық нұсқасы.

1.2. Аңдатпа 200 сөзден және тірек сөздер 10-12 сөзден тұрады және олар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде болуы тиіс.

1.3. Мақаланың мазмұны: а) кіріспе бөлім; ә) талдау; б) тәжірибе (егер болса); в) қорытынды; г)

әдебиеттер тізімі және түйін сөз (екі тілде: егер де мақала қазақ тілінен болса, түйін сөз (15 сөз) - орысша және ағылшынша, ал егер де орыс тілінде болса, түйін сөз (15 сөз) қазақша және ағылшынша болуы тиіс және т.б.) керек.

1.4. Автор (авторлар) жайында берілетін мәліметтер: аты-жөні толық, жұмыс орны (ұжым аты, жоғары оқу орнының толық аты және қысқартылған аты), атқаратын қызметі, ғылыми дәрежесі мен атағы, жұмыс және үй телефоны, электронды поштасы.

II. Мақаланы безендіру ережесі

2.1. Мақала мәтіні терілуі: Word стандартты формат А4, Times New Roman, кегль №14, бір интервал арқылы, парактың жоғарғы және төменгі бос өрістері-2,5см; оң жақтағы-1,5 см; сол жақтағы-3 см. болуы керек;

2.2. ӘОК - сол жақ жоғарғы бұрышта бас әріптермен (кегль №13);

2.3. Автордың (авторлардың) аты-жөні - жартылай қарайтылған кіші әріптермен ортада және келесі жолға жұмыс істейтін ұжым мен қала, мемлекет аты (кегль №13);

2.4. Мақала аты - бір бос жолдан кейін жартылай қарайтылған бас әріптермен (кегль №13);

2.5. Аңдатпа және тірек сөздер – мақала жазылған тілде (кегль №12);

2.6. Мақала мәтіні - бір бос жолдан кейін (кегль №14);

2.7. Әдебиеттер тізімі (кегль №13);

2.8. Әдебиеттерге сілтемелер квадраттық жақшада беріледі, *мысалы*, [1], [2, 315б.], [4-7].

III. Мақалаларды жариялау тілдері – қазақ, орыс, ағылшын, қытай тілдері және т.б.

Редакцияға түскен мақалаларға сала бойынша мамандардың пікірлері беріледі. Пікір негізінде редакция алқасы авторға мақаланы толықтыруға (түзетуге) ұсыныс жасауы, не мүлдем қайтарып беруі мүмкін.

Мекен-жайы: Алматы қаласы, Жамбыл көшесі, 25, Абай атындағы ҚазҰПУ, жұмыс телефоны - **8(727)-2 91-40-87**, эл.пошта: **kzhg2010@mail.ru**

Редакция алқасы

ТРЕБОВАНИЯ

**К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «ХАБАРШЫ/ВЕСТНИК»,
серия: ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОСТРАННАЯ ФИЛОЛОГИЯ**

I. Необходимые материалы.

1.1. Статья в распечатанном и электронном варианте: нумерация страниц внизу по центру.

1.2. Аннотация (200 слов) и ключевые слова (10-12 слов) на трех языках (на казахском, русском и английском).

1.3. Содержание статьи: а) введение, б) анализ, в) практическая часть (если есть), г) заключение, д) список литературы, е) резюме из 15 слов: если статья на казахском языке – резюме на русском и английском языках, если на русском языке – на казахском и английском.

1.4. Сведения об авторе (соавторе): Ф.И.О. полностью, место работы (название организации, вуза полное и сокращенное название), должность, учёная степень, звание, контактный телефон, e-mail.

II. Оформление статьи.

2.1. Набор текста статьи: Word стандартного формата А4, Times New Roman, кегль №14, через 1 интервал, поля: верхнее, нижнее – 2,5 см, правое – 1,5см, левое – 3см;

2.3. УДК - в левом верхнем углу прописными буквами (кегль №13);

2.4. Фамилия, инициалы автора (соавтора) - по центру полужирным строчным шрифтом, (кегль №13), следующая строка - место работы, город, страна;

2.5. Название статьи - через интервал полужирным прописным шрифтом (кегль №13);

2.6. Аннотация и ключевые слова - на языке оригинала (кегль №12);

2.7. Текст статьи - через интервал (кегль №14);

2.8. Список литературы (кегль №13);

2.9. Ссылки в тексте на литературу даются в квадратных скобках, *например*, [1], [2, с. 315], [4-7].

III. Язык издания статьи – казахский, русский, английский, китайский и др.

Поступившие в редакцию статьи рецензируются ведущими специалистами и учеными по отраслям знаний. Статья, на основании редактирования, может быть возвращена для ее корректирования и доработки. Статьи, не соответствующие требованиям, возвращаются.

Адрес: г. Алматы, ул. Жамбыла, 25, КазНПУ им. Абая
контактный телефон - **8(727) -2 91-40-87**, электронный адрес: kzhg2010@mail.ru

Редакционный совет

**REQUIREMENTS
TO THE ARTICLES IN THE JOURNAL "KHABARSHY/VESTNIK"
SERIES: MULTILINGUAL EDUCATION AND FOREIGN LANGUAGES**

I. Required materials.

- 1.1. An article in the printed and electronic version: page numbers at the bottom center.
- 1.2. Abstract (200 words) and key words (10-12 words) in the original language.
- 1.3. Article content: a) introduction b) analysis c) the practical part (if there is one), d) conclusion, e) references, e) summary/resume consists of 15 words (article in the Kazakh language: a summary in Russian and English languages, in Russian: in Kazakh and English).
- 1.4. About the author (co-author): full name, work place (name of organization, full and abbreviated name of the university), position, academic degree and title, telephone number, e-mail.

II. Designing articles.

- 2.1. Typesetting articles: Word standard A4, Times New Roman, type size 14, 1 interval, margins: top, bottom - 2.5 cm, right - 1,5 cm, left - 3 cm;
- 2.2. UDC - at the top left corner in capital letters (type size 13);
- 2.3. Author's name and initials (co-author) - centered in bold lower case letters (type size 13), the following line - work place, city, country;
- 2.4. Title of the article - in the interval in bold uppercase letters (type size 13);
- 2.5. Abstract and keywords – in the original language (type size 12);
- 2.6. Text of the article – a line after, (type size 14);
- 2.7. References (type size 13);
- 2.8. References cited in the text are given in square brackets, for example [1], [2, p .315], [4-7].

III. Publishing language of articles - Kazakh, Russian, English, Chinese, etc.

Submitted articles are reviewed by leading experts and scholars on the definite spheres. The article based on the editing can be returned to its correction and refinement. Articles that do not meet the requirement will be returned.

Address: 25 Jambyl Str. Abai KazNPU, Almaty
Tel: **8 (727) -2 91-40-87**, e-mail: kzhg2010@mail.ru

Editorial Board

**Келесі басылымның негізгі бөлімдері/Рубрики следующего выпуска/
Rubrics of the next issue:**

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION**

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД**

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

**КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS**

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

**«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»**

№ 4 (16) 2016

Басуға 29.12.2016. Пішімі 60x84 1/8.
Қаріп түрі «Тип Таймс» Сықтывқар қағазы.
Көлемі 19,25. Таралымы 300 дана. Тапсырыс 46.

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university**

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»
№ 4(16)

Алматы, 2016

БАС РЕДАКТОР

АЯПОВА Т.Т. – ф.ғ.д., профессор

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЛАРЫ:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

Баданбекқызы З. – ф.ғ.к., доцент

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Абуов Ж.А. – ф.ғ.д., профессор
Мирзоев К.И. – ф.ғ.д., профессор
Мусаева К.С. – п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ-ның профессоры
Букабаева Б.Е. – ф.ғ.к.
Кемелбекова З.А. – ф.ғ.к.
Али Али Шабан – PhD Каир (Египет)
Дэвис Brent – PhD (АҚШ)
Дэвид Ландис – PhD (АҚШ)
Фатима Шнан-Давен – PhD Экс-Марсель университеті (Франция)
Наср М.Ариф – PhD, Араб Эмириаты
Әлімсейіт Әбілғазы – ф.ғ.д., профессор Шыңжаң университеті филология институты (ҚХР)
Иноятова У.И. – п.ғ.д., Низами атындағы ТГПУ (Ташкент, Өзбекстан Республикасы)
Кенан Коч – PhD (Турция)
Яуманн М. – магистр (ФРГ) ДААД орталығы

НӨМІРГЕ ЖАУАПТЫ ТҰЛҒА:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Султанбекова С.С. – аға оқытушы

*Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне
12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343-Ж кәлігі берілді.*

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

АЯПОВА Т.Т. – д.ф.н., профессор

ЗАМЕСТИТЕЛИ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Асқарова С.А. – к.ф.н., доцент
Баданбекқызы З. – к.ф.н., доцент

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Абуов Ж. А. – д.ф.н., профессор
Мирзоев К.И. – д.ф.н., профессор
Мусаева К.С. – к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая
Букабаева Б.Е. – к.ф.н.
Кемелбекова З.А. – к.ф.н.
Али Али Шабан – PhD Каир (Египет)
Дэвис Brent – PhD (США)
Дэвид Ландис – PhD (США)
Фатима Шнан–Давен – PhD Университета Экс-Марсель (Франция)
Наср М.Ариф – PhD, Арабские эмираты
Әлімсейіт Әбілғазы – д.ф.н., профессор Шинжанский институт филологии (КНР)
Иноятова У.И. – д.п.н., ТГПУ им Низами (Ташкент, Республика Узбекистан)
Кенан Коч – PhD (Турция)
М.Яуманн – магистр (ФРГ) Центр ДААД

ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЗА ВЫПУСК ЖУРНАЛА:

Асқарова С.А. – к.ф.н., доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Султанбекова С.С. – старший преподаватель

*Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации
Республики Казахстан 12 февраля 2013 г. № 13343-Ж*

Периодичность 4 раза в год.

EDITOR-IN-CHIEF

Ayarova T.T. – Doctor of Philological Sciences, Professor

EDITOR-IN-CHIEF'S ASSISTANTS:

Askarova S.A. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Badanbekkyzy Z. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

EDITORIAL STAFF:

- Abuov Zh.A.** – *doctor of Philological Sciences, Professor*
Mirzoyev K.I. – *doctor of Philological Sciences, Professor*
Musayeva K.S. – *candidate of Pedagogical Sciences, Professor*
Bukabayeva B.E. – *candidate of Philological Sciences*
Kemelbekova Z.A. – *candidate of Philological Sciences*
Ali Ali Shaban – *PhD Kair (Egypt)*
Davis Brent – *PhD (USA)*
David Landis – *PhD (USA)*
Fatima Shnah-Daven – *PhD of Ex-Marseille University (France)*
Nasr M. Arif – *PhD, Executive Director of Dar al-Islam Institute (Arab Emirates)*
Alimseyit Abilkazy – *PhD, Professor of Jingjiang Institute of Phology (China)*
Inoyatova U.I. – *doctor of Philological, Nizami TSPU (Tashkent, Uzbekistan Republic)*
Kenan Koch – *PhD (Turkey)*
Yauman M. – *Master Degree, DAAD center (Germany)*

Askarova S.A. – *is responsible for this issue*

EXECUTIVE SECRETARY:

S.Sultanbekova – *senior teacher*

*Journal is registered at the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Certificate № 13343-J) 2013, February 12*

4 issues per year

УДК 378.02:37.016 14.35.09 Боранбаева

УДК378.02:37.016.14.35.09 Айтбенбетова

Resume

The article is considered to analyze the lexico-semantic structure and the interpretation of the concept "time" on the material of Russian and Chinese languages. It was verified by the result of the Russian and Chinese students. The conclusion is made about the cultural-specific perception of time in cultures.

Key words: lexico-semantic field, concept, time, definition, language, culture.